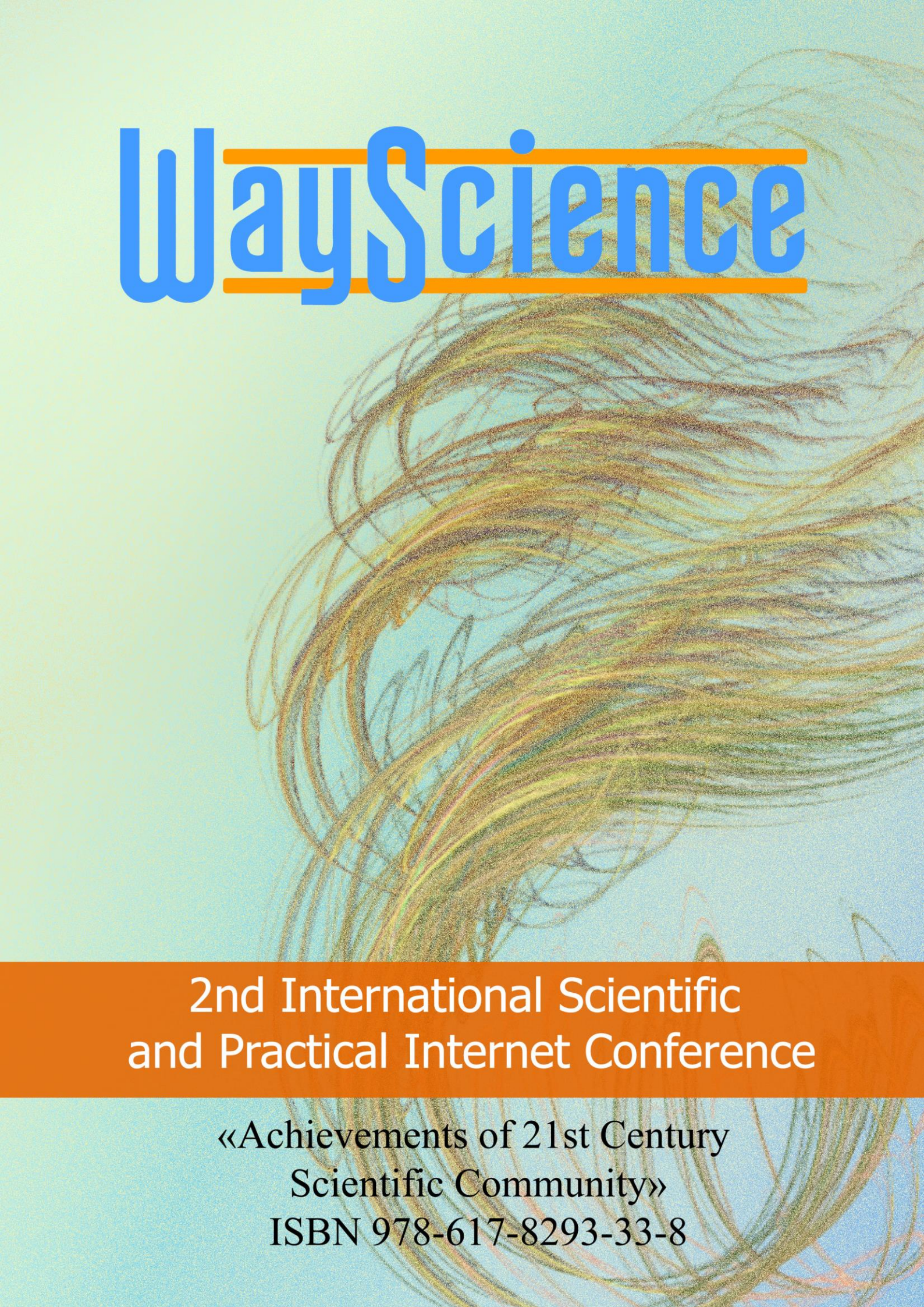

WayScience

2nd International Scientific
and Practical Internet Conference

«Achievements of 21st Century
Scientific Community»

ISBN 978-617-8293-33-8

WayScience

2nd International Scientific
and Practical Internet Conference

«Achievements of 21st Century
Scientific Community»

ISBN 978-617-8293-33-8

Editorial board of International Electronic Scientific and Practical Journal «WayScience»
(ISSN 2664-4819 (Online))

The editorial board of the Journal is not responsible for the content of the papers and may not share the author's opinion.

Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, September 16-17, 2024. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 303 p.

ISBN 978-617-8293-33-8

2nd International Scientific and Practical Internet Conference "Achievements of 21st Century Scientific Community" is devoted to the discussion of important achievements and discoveries made in various fields of science.

Topics:

- public administration sciences;
- philosophical sciences;
- economic sciences;
- historical sciences;
- legal sciences;
- agricultural sciences;
- geographic sciences;
- pedagogical sciences;
- psychological sciences;
- sociological sciences;
- political sciences;
- philological sciences;
- technical sciences;
- medical sciences;
- chemical sciences;
- biological sciences;
- physical and mathematical sciences;
- other professional sciences.

Dnipro, Ukraine – 2024

KEY FEATURES OF SCIENTIFIC-TECHNICAL ARTICLES AS A GENRE OF SCIENTIFIC-TECHNICAL DISCOURSE

Anpilohova Ye.

Postgraduate student

Department of English philology and Linguodidactics

Zaporizhzhia National University, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-6600-5849>

Modern philology distinguishes the scientific and technical style as a subtype of scientific discourse. Its peculiarities, characteristics and forms of realization are becoming a relevant question for modern linguists [4; 5; 6].

The paper [1] examines the specifics of this functional style, comparing English language and Ukrainian language forms of its implementation (oral or written), affiliation (intra-stylistic differentiation of the language), as well as the nature of information. All these peculiarities become the subject of a comparative analysis of scientific and technical discourse functioning in different languages.

It should be noted that the organization of the scientific-technical articles is considered as the material for such comparative analysis. The paper [1] highlights the existing ways to the discourse analysis in general and the analysis of the scientific-technical discourse in particular, based on the modern linguistic researches [2]. Considering the written form of scientific and technical discourse, we should note that it is characterized by the presence of the following features: argumentativeness and informativeness, special terminology, logical interpretation of factual material [3, p. 244]. Additionally, scientific-technical discourse is not characterized by the presence of idioms, phraseological units and emotive language. However, there can be used abbreviations. The paper [1] also analyses the characteristic features of this genre of discourse, including the syntactic, lexical, grammar and stylistic ones, comparing them in English and Ukrainian languages.

We point out the specifics of the use of terminology in the English-language article and highlight the separate terminological groups (proper terms; general scientific vocabulary; auxiliary words and word combinations that do not depend on the style of speech). In addition, we emphasize the necessity of the formal English style when writing an English-language scientific and technical article. The paper [1] considers the grammatical features of scientific-technical discourse (word order, frequent use of passive voice, impersonal constructions). Common features of the scientific and technical discourse of both languages, as well as characteristic differences that must be taken into account when translating a scientific and technical article from Ukrainian to English and vice versa, are determined.

Furthermore, the influence of some extralinguistic factors on the construction of a scientific-technical article has been established. In particular, the stylistic and lexical features of the English-language scientific and technical text are revealed. These features provide the English-language text with greater expressiveness and emotionality, in contrast to the Ukrainian-language text.

The conducted comparative analysis of the scientific-technical discourse on the material of the organization of the scientific-technical articles in Ukrainian and English revealed the key features of this genre in the two indicated languages. Stylistic, lexical, syntactic and grammatical differences of scientific and technical written texts written in Ukrainian and English are revealed.

References:

1. Анпілогова Є.Д. Англомовні та україномовні науково-технічні статті: компаративний підхід до аналізу дискурсу. Вісник науки та освіти. Серія «Філологія». 2024. №4 (22). С. 60-69.

2. Дядюра Г.М., Кухарева-Рожко В.І. Когнітивно-комунікативні функції номінативних речень у науково-технічній літературі. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). 2017. № 8(1). С. 80-83.
3. Сусіденко Є.М., Баранова С.В. Відтворення особливостей науково-технічного тексту в перекладі. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31, № 2, ч. 2. С. 243–248.
4. Day R.A., Gastel B. How to Write and Publish a Scientific Paper. Edition 7. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 300 p.
5. Kastenhofer K., Vermeulen N. ‘Should We Stay or Should We Go now?’: Dis/Engaging with Emerging Technosciences. Science & Technology Studies. 2024. Vol. 37, No 1. Pp. 21–43.
6. Scholz F. Writing and publishing a scientific paper. ChemTexts. 2022. Vol. 8, Art. No 8.

ANALYSIS OF THE ACCESSIBILITY OF LANDSCAPE AND RECREATION ZONES IN ODESA TAKING INTO ACCOUNT THE POPULATION GROUPS WITH LOW MOBILITY

Danylenko A.V.

PhD, Assistant Professor
ORCID: 0000-0002-0204-6972
danilenko@odaba.edu.ua

Tsiura V.

student
valyac13032002@gmail.com

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

According to current regulations, an accessible environment is the physical environment of a person, territories, public institutions, transport facilities that are equipped or re-equipped for the purpose of eliminating obstacles and barriers that arise for a person taking into account his special needs.

Recently, the problem of improving the living conditions and rehabilitation of disabled people, weakened elderly people, as well as other less mobile population groups, including young people with disabilities obtained as a result of hostilities, has become very acute in cities. For this category of the population, a rehabilitation environment should be created in which both physical, psychological and social adaptation takes place.

The landscaping elements that must be adapted for use by people with disabilities primarily include driveways, parking lots, including sites for various purposes, small architectural forms, equipment for children's playgrounds, and green areas (parks and squares).

Two popular city parks were examined among both city residents and tourists for the accessibility of landscape and recreational areas for people with limited mobility.

The field survey revealed that the landscaping arrangements are incomplete and poorly suited for recreation for people with limited mobility, namely:

- lack of visual, sound and tactile information;
- lack of sanitary and hygienic facilities equipped for use by people with limited mobility;
- lack of equipped recreation places for people with musculoskeletal disorders and other groups of disabled people;
- lack of designated parking spaces for the disabled, which are equipped with special markings and signs;
- lack of equipped pedestrian crossings with special sound traffic lights;
- violations in the arrangement of connecting surfaces of footpaths, playgrounds and paths.

To create accessible landscape and recreation areas of the city, comfortable for different categories of the population, it is necessary to provide a number of measures such as:

- placement of parks and squares in the zone of pedestrian accessibility;
- the development and accessibility of the network of pedestrian communications, taking into account the height difference throughout the park area;
- rational placement of equipment, taking into account low-mobility population groups;
- arranging tactile - kinesthetic, color, sound, aromatic and other landmarks, etc.

Using the example of the Central Park of Culture and Leisure named after T.G. Shevchenko and the Arboretum "Pobeda" in Odessa, an analysis of the accessibility of park territories for people with limited mobility was carried out, proposals and recommendations for improving accessibility were made, and the basic principles of architectural planning organization were formulated.

MULTI-COMPONENT BINDERS FOR RECONSTRUCTION AND RESTORATION

Ksonshkevych L.M.

PhD, Assistant Professor

ksonshkevych@odaba.edu.ua

ORCID: 0000-0001-9619-4855

Krantovska O.M.

PhD, Assistant Professor

elena14122007@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6182-7691

Ksonshkevych A.S.

student

anastas777ua@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1005-788X

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

The emergence of new technologies in construction, repair and reconstruction requires the creation of composites characterized not only by high strength and durability, but also by relatively low binder costs. This can be achieved by partially replacing part of the binder with other fillers. An experiment was conducted to find out the combined effect of the content of a multicomponent binder (Portland cement, microsilica, Super PC plasticizer, polypropylene fiber) and the preparation method (binder activation or traditional preparation) on the mechanical characteristics of cement stone.

In the studies, the consumption of microsilica varied in the range of 0...10% of the mass of cement, the concentration of the Super PC superplasticizer was assumed equal to 0...1% of the mass of the binder. Polypropylene fiber with fiber sizes from 6 mm to 12 mm and in the amount from 0 to 1% was used as a filler.

Two parallel series of experiments were performed. The first involved the preparation of cement dough using traditional technology. The second - with the use of mechanical activation of the binder. The suspension processing (activation) time was 120 seconds. The speed of rotation of the mixer rotor was assumed to be equal to 2800 rpm. After activation, the suspensions containing cement were kept in molds for one day at $t=+20^{\circ}\text{C}$, after which the samples were removed from the formwork and placed in a normal hardening chamber. Bending and compression tests of samples were carried out after 3 and 28 days.

It was established that mechanical activation of cement-containing suspensions leads to an increase in the strength characteristics of cement stone in the entire studied time interval from 3 to 28 days. It was experimentally established that the increase in strength of cement stone is most affected by the content of microsilica (10%) on the mechanically activated binder in the presence of Super PC (1%) in the mixing water.

To a greater extent, the effect of microsilica on the strength of the cement stone is indicated in the long term of hardening (28 days). So, if at 3 days old the strength of cement stone (Super PC content = 0%) increases by 16-18% when microsilica is increased to 10%, at 28 days old the increase in strength is almost 45%.

Also, the increase in strength of cement stone over time indicates a significant contribution of polypropylene fiber to the kinetics of strength gain.

The conducted experiments confirmed the participation of microsilica, Super PC plasticizer and polypropylene fiber in the physical and mechanical processes of the organization of the structure of the cement binder, while the mechanical activation ensures both the acceleration of the structure formation process and the improvement of the mechanical characteristics of the cement stone.

A joint study of influencing factors - mechanoactivation and microsilica, at a certain concentration of Super PC and polypropylene fiber allows to increase the strength of cement stone by more than 1.7 times.

The presence of basalt fiber reduces the risk of shrinkage cracks in cement stone and composites based on it, which makes it possible to use it for repair (sealing of cracks, restoration of chips) of reinforced concrete structures.

BURNOUT SYNDROME AMONG SOCIAL WORKERS

Nilsen Ivana

PhD-Social work

St. Elisabeth University of Health and Social Work Bratislava, Slovakia, European Union

Mentor: Bérešová Anna

Saradnik: Sabo Stanislav

Abstract. *Burnout syndrome is the body's response to stress, so due to the very nature of the job, it often occurs in the social worker profession. The aim of this article is to examine the burnout syndrome in social workers, the presence of fatigue and symptoms of burnout, from the population of social workers themselves, with the aim of alleviating the problem and improving the quality of their lives. Through quantitative research, we wanted to find out the attitudes and assessments of social workers. According to them, what are the sources of stress and what types of support could influence stress reduction? In addition, the research also examined the knowledge of stress management techniques and their practical application, as well as whether they have the support of supervisors. The work of a social worker is emotionally demanding and exhausting. Stress at work and constant exposure to difficult life stories of clients can negatively affect the quality of work of social workers. Recently, a lot of attention has been devoted to the research of professional stress and burnout syndrome. The research premise of this paper is that if a professional is daily exposed to stress, strong emotions and traumas, that experience will over time threaten his mental and physical health, and will affect his private life and environment, as well as the work he performs and the quality of the services he provides.*

Keywords: *Burnout syndrome. Professional stress. Social workers. Overcoming techniques. Supervision.*

INTRODUCTION

Professional stress occurs when there is a mismatch between job demands and the environment. It implies a person's assessment that the demands of the work environment exceed their adaptive resources or capacities, putting their well-being at risk. Professional workload represents the total impact of assessed stressors in the profession and precedes burnout. Burnout syndrome is defined as work exhaustion that results from the influence of personality traits and working conditions, which limits or prevents job performance. It arises from permanent or frequent emotional overload, stemming from intense care for others and providing support. Many factors contribute to burnout syndrome in social workers. Considering that the effects of burnout impact not only the individual—a member of a helping profession—but also the organization, the service's end user, and the helper's family and friends, it is necessary to take a broader view of professional burnout, treat those experiencing it, and work on timely prevention. In recent years, professional stress has been increasing due to the global crisis and rising unemployment. Previous research has shown that the work of helping professionals, especially social workers, is extremely emotionally demanding and exhausting. Additionally, the nature of the work, which requires intensive engagement with users and care for them, as well as the life stories of users, affects the quality of services provided by professionals. Whether there is a deterioration in health in stressful situations depends on the individual characteristics of the employee and their reactions to adverse influences. For this reason, this paper examines burnout syndrome among social workers.

1. PROFESSIONAL STRESS

Stress is defined as the body's reaction to unfavourable influences from the environment or from within. Many studies show that numerous employees are exposed to stress that negatively

affects their work abilities and health. If a person does not manage stress well, their immune system weakens, which can lead to serious diseases such as heart attacks, strokes, stomach and duodenal ulcers, and even cancer.

In recent times, workplace stress has been increasingly highlighted as harmful, often referred to as a modern epidemic. The global economic crisis and unemployment further increase the level of professional stress (Ajduković, 1996). Professional stress is associated with dissatisfaction and maladjustment at work, as well as the difficulty and content of the work itself (Pajević, 2006). In the workplace, stress manifests itself through specific emotional, cognitive, behavioral, and physiological reactions of the body in response to various harmful influences that stem from the content, organization of work, and work environment (Stanojević - Milošević, 2011).

The changes that occur due to the accumulation of these stressors over time are called occupational stress. It is important to study occupational stress because it is a problem that impairs health and work ability. The emotional consequences of stress can lead to apathy, anxiety, and aggression, while the cognitive consequences can reduce the ability to think, remember, and solve problems.

In the business environment, new conceptualizations emphasize the relationship between people and their environment. Professional stress can be defined as a mismatch between the demands of the workplace and the employee's ability, desires, and expectations to meet those demands (Ajduković and Ajduković, 1996). Workplace stress can be described as a series of harmful physiological, psychological, and behavioral reactions that occur when job demands exceed an individual's abilities, opportunities, and needs (Sauter et al., 1997). Low levels of stress can result in poor work performance, while higher stress levels can lead to both low performance and a range of illnesses (McCunney, 1994).

There are several models that try to explain the phenomenon of psychological stress in the work environment, which can be divided into two groups: those that provide narrower and broader explanations (Šverko, 1984). The first group includes models that define stress as the result of inadequate demands in the work environment that are inconsistent with the employee's capabilities. The second group includes models that view stress as an expression of a general imbalance between the characteristics of the work situation and the individual traits of the worker.

One of the more widely accepted models of stress is the transactional model, authored by Lazarus and colleagues (Arambašić, 2003). This model emphasizes the relationship between the individual and the environment, defining stress as a set of emotional, physical, and behavioral reactions that occur when a person evaluates a situation as distressing. According to Lazarus, stress is caused by external factors or events that the professional perceives as dangerous. A stressor can be an external event or a series of events that a person perceives as threatening, while stress is an internal state or experience (Lazarus & Folkman, 2004). The transactional model places special emphasis on cognitive processes and individual differences in evaluating events, as well as the relationship between cognitive processes and the person experiencing stress. What is stressful for one person at a certain time may not be stressful for another person or even for the same person at another time.

Reactions to stress result from a combination of stressors and demands placed on the employee, personality traits, the employee's assessment of their ability to cope with stress, and the amount of social support available (Lučanin, 2014). There are three types of reactions to stress: physiological, psychological, and behavioral changes. Physiological reactions are controlled by the autonomic nervous system and endocrine glands. These include bodily reactions such as increased sweating, feeling hot, dry mouth, trembling hands, rapid heartbeat, and rapid breathing. Since a person can notice these reactions themselves, they are called subjective reactions. Additionally, there is a sudden release of sugar into the bloodstream, secretion of hormones like adrenaline and cortisol, increased activity of the heart and lungs, hypertension, pupil dilation, constriction of superficial blood vessels, and increased muscle tension—these are considered objective reactions (Lučanin, 2014).

Mental reactions are divided into emotional and cognitive categories. Emotional reactions depend on the situation and may include fear, anger, rage, hatred, apathy, depression, anxiety, and guilt. These reactions prepare a person to confront or accept stress (Juras et al., 2009). Cognitive reactions help a person react more quickly and effectively in stressful situations, improving attention, concentration, judgment, and decision-making. However, depending on the evaluation of the situation and the intensity of the stress, cognitive reactions may include reduced concentration and difficulties in reasoning and logical thinking.

Behavioral changes include the fight-or-flight response, where a person either resists or avoids stress (Juras et al., 2009). If the person accepts the stressor as inevitable, the fight-or-flight reactions are absent. Chronic stress can lead to negative behaviors such as destructiveness (aggression) or self-destructiveness (alcohol, drugs, and smoking) (Juras et al., 2009).

Sources of stress are divided into internal and external factors. Internal sources are individual characteristics, such as personality traits, perfectionism, need for control, work style, value system, self-perception, and previous experiences (Škrinjar, 1996). External sources include working conditions, work organization, and relationships with others, such as time pressures, vaguely defined roles, lack of professionals, lack of promotion opportunities, lack of feedback, and a poor psychosocial climate in the organization (Ajduković and Ajduković, 1996).

Kulić (2016) and colleagues categorize stressors into general and specific types. General stressors are present in all occupations, such as shift work, poor organization, high responsibility, poor interpersonal relationships, lack of educational opportunities, and limited resources. Specific stressors are characteristic of certain professions, work tasks, working conditions, and ways of performing the job. Stress occurs when a professional perceives a threat to their health or dignity. Social workers often face unpleasant situations while working with people who have problems or are in crisis, which can sometimes lead to violence. Research shows that there is a risk of aggression and physical attack, especially when working with individuals with impaired mental health and addicts, who may react unpredictably or aggressively in stressful situations (Friščić, 2006).

2. BURNOUT SYNDROME

The most unfavorable consequence of long-term exposure to professional stress is burnout (burnout syndrome), which arises as a reaction to chronic stress. Burnout results from prolonged exposure to stress in the workplace, leading to emotional exhaustion (Maslach & Jackson, 1981). Other terms for this phenomenon include combustion syndrome and burnout syndrome. Before receiving its official name, burnout was referred to as a "reaction to exhaustion" (Buljubasic, 2015).

The most vulnerable professions regarding professional stress are helping professions (e.g., healthcare, psychologists, social workers), followed by journalists, judiciary workers, police, and educators—essentially, all jobs requiring constant interaction with people. The common factor in these professions is the emotional nature of the job and frequent communication with others (Ćurčić et al., 2009). Initially, the term burnout syndrome was used to describe the deterioration in professional work with clients, particularly in medical staff working with patients, especially in psychiatric wards, surgery, and intensive care. It later expanded to other professions (Dedić, 2005).

Kristina Maslach defines burnout as "a prolonged response to chronic exposure to emotional and interpersonal relationships at work" (Maslach, 2003). According to her, burnout consists of three dimensions—emotional exhaustion, depersonalization, and low personal achievement—and is most common in helping professions such as doctors, psychiatrists, psychologists, teachers, and social workers. Burnout is a defensive response to prolonged exposure to demanding interpersonal relationships at work, where psychological tension arises due to insufficient support. It stems from interaction with clients, conflicts between personal values and organizational goals, excessive responsibility, lack of control over the quality of services, lack of respect, and inadequate financial rewards (Maslach, 2003).

Bloom (2006) describes burnout syndrome as a process in which exposure to stress gradually destroys an idealistic image of work. Unlike other stress-related outcomes, burnout is not

necessarily linked to a traumatic event and can occur in any social service setting (Newell & MacNeil, 2010). Burnout should be distinguished from stress: while stress is characterized by hyperactivity and urgency, burnout reflects an individual's powerlessness. Emotional reactions are heightened in stress, but weakened in burnout. Stress is typically temporary, whereas burnout is chronic (Dedić, 2005).

Burnout is a more complex condition than stress, as it results from maladaptive responses to high levels of chronic workplace stress. It includes not only signs of stress but also emotional exhaustion and a growing negative attitude toward work, which can extend to one's overall outlook on life. Burnout can be seen as the final stage of general adaptation syndrome (Selye, 1978, according to Hudek-Knežević et al., 2006). It is also distinct from depression and job dissatisfaction. Although depressive disorder may be part of burnout, burnout is specifically linked to the workplace, while depression affects all areas of life. Research shows that individuals prone to depression are more at risk for burnout (Dedić, 2005). Burnout also differs from fatigue, as fatigue does not involve changes in attitudes toward work or behavior toward others (Petričković, 2010).

Supervision

Supervision in social work originated in the late 19th century in the USA, likely influenced by medical supervision consultations in England (Milošević et al., 1999, according to Branković, 2015). Initially, its role was organizational development, but it later became crucial for professional training and personal development. Supervision is an interpersonal process where the supervisor works with the supervisee to foster professional, personal, and organizational growth. It plays a key role in adult learning, contributing to self-esteem and the development of personal and professional identity (Poljak, 2003, according to Beljanski, 2016).

According to Žorge (2003, as cited in Ajduković and Cajvert, 2004), supervision is a process of learning and development that helps professionals gain new insights through their experiences. It connects theoretical knowledge with practical experience, stressing the importance of the supervisory alliance, educational goals, and professional practice improvement (Gilbert & Evans, 2008). The functions of supervision are administrative, educational, and supportive (Kadushin, 1992).

- **Administrative** supervision includes establishing and maintaining work standards, coordinating practices, and ensuring efficiency.

- **Educational** supervision promotes continuous learning and improvement.

- **Supportive** supervision helps establish harmonious workplace relationships, assisting workers in analyzing their work and developing professional and personal insights.

There are three main supervision models: **the Dutch, Swedish, and Anglo-Saxon**. The Dutch model emphasizes educational development, the Swedish model focuses on support, and the Anglo-Saxon model combines all three functions (Kadushin, 1992). Regardless of the model, the goal of supervision is to improve services and enable professionals to maximize their potential. Modern supervision involves reflection and independent decision-making, which strengthens the expert and enhances their work (Ajduković & Cajvert, 2001).

Supervision can be either individual or group-based. Individual supervision focuses on the development of a social worker, while group supervision encourages teamwork and collaboration (Branković, 2015). Supervision can help prevent burnout in social workers by providing social support and reducing professional burdens (Koeske & Koeske, 1989, according to Lloyd, King & Chenowet, 2002).

Although supervision was formally introduced into Serbia's social protection system in 2008, experts believe it is still underutilized due to the increasing number of beneficiaries and a shortage of professional staff. Supervisors report that their work is complicated by overlapping roles and unclear responsibilities and expectations (Matić, 2011).

CONCLUSION

Work, as both a psychophysical and professional activity, provides meaning to life by fulfilling personal and social needs. However, it can also be a source of stress and dissatisfaction.

Prolonged exposure to stress can lead to burnout syndrome, which has gained increasing attention in recent years, especially among helping professions like social work.

Burnout syndrome is a psychological condition that develops due to chronic work stress and insufficient coping strategies or support. It manifests in three main ways: emotional exhaustion, negative and cynical attitudes toward clients (depersonalization), and a diminished sense of personal accomplishment, leading to dissatisfaction with both work and personal achievement.

In social workers, burnout symptoms include frequent headaches, muscle and bone pain, emotional hypersensitivity or numbness, though injury proneness and absenteeism are less common. These emotional and physical symptoms often affect personal life as well.

To address this, it is crucial to focus on the mental health of social workers and take steps to prevent burnout syndrome. Effective coping strategies and supervision can enhance social workers' confidence and performance. Regular efforts should be made to reduce professional stress and burnout, alongside systematic programs for prevention, self-care, and professional development.

References:

1. AJDUKOVIĆ, M. 1996. Sindrom sagorevanja na poslu. In: Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 1996, s. 21-27. ISBN 9536353040.
2. AJDUKOVIĆ, M. – CAJVERT, LJ. 2001. Supervizija psihosocijalnog rada kao specifičan oblik profesionalnog razvoja stručnjaka u sustavu socijalne skrbi. In: Ljetopis socijalnog rada. 2001/8, 2, s. 195-214. ISSN 1848-7971.
3. AJDUKOVIĆ, M. – CAJVERT, LJ. 2004. Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć. s. 383. ISBN 9789536353163.
4. AJDUKOVIĆ, D. – AJDUKOVIĆ, M. 1996. Zašto je ugroženo mentalno zdravlje pomagača? In: Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 1996, s. 3-10. ISBN 9536353040.
5. ARAMBAŠIĆ, L. 2003. Individualni stres i trauma. In: Socijalna rekonstrukcija zajednice. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć. 2003, 99-121. ISBN 953-6353-14-8.
6. BELJANSKI, M. 2016. Supervizija ili o ličnom i profesionalnom usavršavanju odraslih. In: Andragoške studije. 2016/1, s. 129-142. ISSN 0354-5415.
7. BRANKOVIĆ, I. 2015. Karakteristike supervizije u Centru za socijalni rad – uloge supervizije u prevenciji profesionalnog izgaranja voditelja slučaja. In: Socijalna politika, 2015/1, 50. s. 45- 67. ISSN 1845-6014.
8. BULJUBAŠIĆ, A. 2015. Sindrom sagorevanja među zdravstvenim djelatnicima. Diplomski rad. Split: Sveučilišni odjel zdravstvenih studija, 2015, s.112.
9. ĆURČIĆ, D. – PANTIĆ, I. – RISTIĆ, S. 2009. Sindrom sagorevanja na poslu. In: Zdravstvena zaštita, 2009/38, 3, s. 77-81. ISSN 0350-3208.
10. DEDIĆ, G. 2005. Sindrom sagorevanja na radu. In: Vojnosanitetski pregled, 2005, 62, 2005/11, 851-855. ISSN 0042-8450.
11. FRIŠČIĆ, Lj. 2006. Čimbenici profesionalnog stresa i sagorevanja u radu socijalnih radnika u Centru za socijalnu skrb Zagreb. In: Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada. 2006, 13, 2, s. 203-419. ISSN 1330-6456. 105
12. GILBERT, M. – EVANS, K. 2008. Psihoterapijska supervizija. Zagreb: Medicinska naklada. s. 184. ISBN 978-953-176-314-1.
13. JURAS, K. et al, 2009. Stres na radu: Mjere prepoznavanja, rješenja i prevencija. In: Sigurnosti – časopis za sigurnost u radnoj i životnom okolini. 2009/LI, 2, s. 121-126. ISSN 1848-6347.
14. KADUSHIN, A. 1992. Supervision in social work. New York: Columbia University Press. 1992, s. 597. ISBN 9780231071086.
15. KULIĆ, Lj. et al. 2016. Metodologija istraživanja profesionalnog stresa kod radnika zaposlenih na radnim mestima sa povećanim rizikom po zdravlje. In: Zdravstvena zaštita, 2016, XLV, 2, s. 10-18. ISSN 0350-3208.

14. LAZARUS, R. S. – FOLKMAN, S. 2004. Stres, procjena i suočavanje. Zagreb: Naklada Slap. 2004, s. 324. ISBN 953-191-244-0.
15. LLOYD, C. – KING, R. – CHENOWETH, L. 2002. Social Work, Stress and Burnout: A Review. In: *Journal of Mental Health*, 2002, 11, 2002/2, s. 255-265. ISSN 1360-0567. LUČANIN, D. 2014. Mjere prevencije i sprečavanje štetnih posljedica stresa. In: *Sigurnost: časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini*, 2014/56, 3, s. 223-234. ISSN 1848-6437.
16. MASLACH, C. 2003. Job Burnout: New Directions in Research and Intervention. In: *Current Directions in Psychological Science*, 2003, 12, 2003/5, s. 189-192. ISSN 14678721.
17. MASLACH, C. – JACKSON, S. E. 1981. The measurement of experienced burnout. In: *Journal of Occupational Behavior*, 1981, 2, s. 99-113. ISSN 01422774.
18. MATIĆ, V. (2011). Razvoj odnosa u superviziji socijalnog rada. In: *Ljetopis socijalnog rada*, 2011, 18, 2, s. 217-244. ISSN 1848-7971.
19. MCCUNNEY, R. J. 1994. *Psychiatric Aspects of Occupational Medicine. A Practical Approach to Occupational and Environmental Medicine*. Boston: Little, Brown and Company. ISBN 9780781736749.
20. NEWELL, J. M. – MACNEIL, G. A. 2010. Professional Burnout, Vicarious Trauma, Secondary Traumatic Stress and Compassion Fatigue: A Review of Theoretical Terms, Risk Factors and Preventive Methods for Clinicians and Reserchers. In: *Best Practices in Mental Health*. 2010, 6, 2, s. 57-68. ISSN 2329-5384
21. PAJEVIĆ, D. 2006. *Psihologija rada*. Beograd: Liber. 2006, s. 349. ISBN 86-7732-007-5. SAUTER, S. et al. 1997. Psychosocial and organizational factors. In: *Stellman, J. Encyclopaedia of Occupational Health and Safety*. Geneva: International Labour Office, 1-34. ISBN 978-9221104032.
22. PETRIČKOVIĆ, M. 2010. Etička kauzalnost sindroma profesionalnog izgaranja i slobodne volje u socijalnom radu. In: *Godišnjak fakulteta političkih nauka*. s. 395-413. ISSN: 1820-6700.
23. STANOJEVIĆ, D. Z. – MILOŠEVIĆ, B. N. 2011. Profesionalni stres. In: *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*. Priština: Filozofski fakultet. 2011, 2011/XLI, s. 621-637. ISSN 2217-8082.
24. SCHAVEL, M. – KUZYŠIN, A. – HYNADIOVÁ, S. 2018. Podoby supervizie a prevencia syndrome vyhorenia. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety. 2018. 247 s. ISBN 978-80-8132-193-1.
25. ŠKRINJAR J. 1996. Odnos zanimanja i strategija savladavanja burnout sindroma. In: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 1996, 32, 1996/1, 25-36. ISSN 1848-7734.
26. ŠVERKO, B. 1984. Važnost rada u životu pojedinca i prilog evaluaciji jednog kognitivnog modela. In: *Psihologija*, 1984, 1984/3, s. 48-60. ISSN 1451-9283.

SOCIAL ASPECTS OF THE DISEASE OF ADDICTION

Nilsen Ivana

PhD-Social work

St. Elisabeth University of Health and Social Work Bratislava, Slovakia, European Union

Mentor: Bérešová Anna

Saradnik: Sabo Stanislav

Abstract. *Addictive diseases are complex, affecting individuals, families, and communities worldwide. Besides medical and psychological aspects, social factors also play a key role in understanding and addressing this issue. This article explores various social aspects of addiction, particularly among the young population. It examines the impact of family dynamics, economic status, social stigmatization, and cultural factors on the development and persistence of addiction. The article also highlights the risks posed by stress, environmental factors, poverty, and family conflict, while emphasizing the importance of positive social relations and community support in recovery. Additionally, it discusses the role of social workers, educational systems, and workplaces in preventing and treating addiction, underscoring the value of education, employment support, rehabilitation programs, self-help groups, and counseling in providing comprehensive support. The goal is to offer a deeper understanding of the social aspects of addiction and guide effective prevention and intervention strategies.*

Keywords: *Addiction, Social workers, Social aspects, Family, Individual.*

INTRODUCTION

Addictive diseases are a global issue impacting individuals, families, and communities. While medical and psychological aspects are often emphasized in addiction treatment, social factors are equally crucial. Social networks, family dynamics, economic status, and cultural influences significantly shape addiction's development, maintenance, and treatment. Young people in stressful environments, poverty, or family conflicts face higher risks of addiction. Family dynamics, including conflict, neglect, or abuse, can increase vulnerability, especially if addiction is present in parents or close relatives. Social exclusion and stigmatization often hinder access to help and resources, exacerbating the situation and complicating recovery. Addiction is poorly understood in many communities, leading to marginalization and a lack of support. However, positive social relationships and community support can greatly aid recovery and reintegration. Support programs like self-help groups, counseling, and therapy provide essential emotional and practical assistance. Social workers, psychologists, and other experts play a vital role in offering comprehensive help to addicts. This article investigates how social factors contribute to addiction's emergence and treatment, with a focus on youth. It examines family roles, social stigma, and the importance of social services and support programs.

1. DISEASES OF ADDICTION

Dependence syndrome represents a set of physiological, cognitive and behavioral changes - tolerance to the substance (the need to take an increasing amount in order to achieve the effect), a strong desire (craving) to take the substance, the existence of an abstinence syndrome, neglecting obligations, interests, work and other activities due to the use of the substance, continuing to take the substance despite knowing about the harmful psychological, social and medical consequences. If a person has experienced three of the aforementioned phenomena of addiction, he is diagnosed with PAS addiction (Rot, 1992).

Among the countries, which are faced with addiction diseases, in the last decades are the countries of Southeast Europe. The modern world implies social changes, unexpected relationships

are established in turbulent socio-economic environments. Families have become unstable and disharmonious, which changed the demographic characteristics of addicts, that is, their belonging to all socio-economic layers of society (Milovanović et al, 2004).

Failure to recognize the damage an individual inflicts on himself, or even worse, the conviction that the damage will not appear, will not be revealed, or will not be large, are elements that indicate a misjudgment of reality by the addict, and for this reason addiction diseases are classified as psychiatric diseases and mental disorders (Nikolić, 2000).

Substance use disorders significantly affect the morbidity and mortality of the population. In the USA, substance addicts represent 40% of all hospitalized patients with a mortality rate of 25% or 500 thousand annually. About one hundred thousand deaths per year are directly related to the use of drugs or alcohol. Two thirds of these deaths occur among heroin and cocaine addicts, and 40% are between the ages of 30 and 39. About 50% of all traffic accidents were caused by people under the influence of some substance. More than 50% of cases of domestic violence are related to the use of alcohol and other substances. Substance abuse disorders are often associated with other forms of psychopathology. The prevalence of addiction varies in relation to numerous factors, and gender and age are particularly important. Some studies in the USA indicate that 13.8% of adult men abuse alcohol or were addicted to it at some point in their lives. Research by the American Institute of Medicine indicates that about 2.4 million people over the age of 12 need treatment for disorders caused by drug use, while 3.1 million probably need treatment. That is a total of 5.5 million people or 2.7% of the total population of the USA (Dimitrijević, 2015).

Alcohol abuse is a big problem for 10-20% of adolescents aged 13 to 17 years. In the USA, three million young people have a drinking problem, and 300 thousand adolescents are addicted to alcohol. The United Nations (UN) estimates that around 180 million people around the world (of which 4.2 million are 15 years old and older) used drugs in the late 1990s. The largest number consumed cannabis (144 million), amphetamine stimulants (29 million), cocaine (14 million) and opiates (13.5 million), including heroin (9 million). The problem of drug abuse has other side effects: spread of infectious diseases, money laundering, corruption, financing of terrorist groups. According to the UN Report for 2000, two main problems are noticeable - cocaine and heroin abuse and addiction, which are globally responsible for the high number of hospital treatments, deaths, overdoses, violence and involvement in organized crime. Cocaine abuse in the US dropped by 70% in the period 1985–1999, year, and heroin abuse has stabilized in Western Europe (WHO, 2001).

In Serbia, more than 200,000 people struggle with addiction, of which only 2% are treated. In addition to addiction to alcohol, tobacco, and psychoactive substances, addictions to gambling, betting, addiction to social networks, mobile phones, and games are becoming increasingly common. It is particularly worrying that more and more patients, in addition to addiction, have at least one mental illness. Without treatment or commitment to recovery, addiction is progressive, leading to multiple impairments, both mental and physical health, and premature death. Addiction is accompanied by psychological dependence, physical dependence, abstinence syndrome and an increase in tolerance (Dimitrijević, 2015).

It is estimated that around 400 million people suffer from mental or neurological disorders or from psychosocial problems such as those related to alcohol and drug abuse. Many of them suffer in silence. Many suffer alone. Many never receive any treatment. The barriers of stigma, prejudice, shame and exclusion stand between suffering and the possibility of care. Mental health - neglected for too long - is crucial for the overall well-being of individuals, societies and countries and must be universally viewed in a new light. Every fourth person will be affected by a mental disorder at some point in their life. According to the report of the World Health Organization for 2001, the most abused substances in the world are alcohol and tobacco. Today, one in three adults or 1.2 billion people smoke. By 2025, that number will grow to 1.6 billion. More than 4 million people died from the consequences of smoking in 1998, compared to 3 million in 1990. It is estimated that the number of deaths in 2020 will be 8.4 million, and 10 million in 2030. This increase will not be even. In developed countries, an increase of around 50% is expected, while in third world countries, it will quadruple. The World Bank has estimated that 6–15.1% of the total

annual medical costs of the population are spent on the treatment of diseases caused by smoking (WHO, 2001).

Addiction diseases, according to numerous indicators, in the true sense represent a non-infectious epidemic of the 21st century. This is why it is necessary to continuously implement prevention programs as well as develop and improve diagnostics, treatment, rehabilitation as well as research in this area (Dimitrijević, 2015). Addiction diseases, which until now were mostly related to chemical substances such as alcohol, nicotine, cannabis and opiates, stimulants and benzodiazepines, have found their counterpart in the last 10 years in widespread non-chemical, i.e. behavioral addictions, such as gaming addictions (video games), addiction to mobile phones (nomophobia), addiction to social networks, pathological gambling. Pathological gambling has been declared a very significant socio-medical problem in the whole world by the UN. There is an increasing number of people who turn to games of chance and gambling that go beyond recreational or sporadic consumption (Đukić-Dejanović – Nastasić, 20015).

The association of violence with the use of psychoactive substances (PSS) is a complex phenomenon that includes factors from the family, environment, society, culture, as well as individual factors and the influence of substances on the brain. There is a significant relationship between aggressive and violent behavior and alcohol use. This is influenced by individual characteristics such as gender, age, race, ethnicity, personality and psychological disorders that mediate between alcohol intoxication and violence. Risk factors from society and culture include urbanization, transition, unemployment, poverty, migration and an environment where violence and other types of crime are present. Also important are socialization, attitudes towards violence, especially among men, and customs that encourage alcohol consumption (Opalić, 2005).

Stressful experiences and difficulties resulting from an inadequate family environment significantly increase the risk of using illegal psychoactive substances among adolescents. Bad relationships and conflicts between family members represent a great source of risk and stress for young people. Particularly at risk are young people who grow up outside the family environment, without proper parental control, as well as those who live in broken families, with one parent, or who have become emotionally distant from family members. The use of psychoactive substances, especially legal ones such as alcohol, in the family environment is a significant risk factor for adolescents. Parents and siblings are important models of behavior in adolescence, and their behavior sends the message that these behaviors are acceptable (Radulović, 2014).

Due to the lack of adequate control, guidance and emotional support provided by a stable family, adolescents are left to themselves and to negative influences from the social environment, which increases the risk of adopting problematic behaviors, including the use of illegal psychoactive substances (Nastasić, 2011).

2. PREVENTIONS

Primary prevention aims to prevent the occurrence of diseases by improving health. When it comes to mental health, it means achieving optimal functioning of a person in an emotional, cognitive and action sense. Primary prevention includes activities that are not directly related to professional protection of mental health, such as preventing social and cultural disintegration, protecting the functioning of social groups, institutions, and the state, and eliminating extreme forms of exploitation. It also refers to programs for the realization of individual potential in children, youth and adults. These programs include concrete measures to prevent the occurrence of various disorders, such as educational, psychotherapeutic, sociotherapeutic or legislative activities (Opalić, 2004).

When it comes to substance addiction diseases, it is important to understand the attitudes of the population towards these disorders and bad habits that should be prevented. Primary prevention of mental health is related to quality of life and balanced interpersonal relationships, especially in relation to cultural norms. An important factor is also overcoming stressful and crisis situations that occur in the lives of most people, such as retirement, change of residence, enrollment in school, death of a close person, marriage, birth of a child, etc. Crisis situations can lead to maturation, but

also to decompensation, which increasingly includes substance addiction. This dependence can function as psychological support or part of rigid neurotic and psychotic defense mechanisms to preserve the psychological integrity of the individual (Opalić, 2004).

Experts from different professions are involved in primary prevention, such as doctors, psychologists, special education teachers and social workers, but also teachers, educators, lawyers, economists, priests and others. Their role is to prevent the mass spread of various health-risk behaviors, such as excessive obesity or thinness, engaging in extreme sports, body building, prostitution, abortions, as well as alcohol consumption, smoking and drug use (Dostanić, 2012).

Drug use is a significant feature of modern society that affects people all over the world, regardless of their wealth, social position, political affiliations, race, nationality or religion. Drugs have become a part of everyday life for many people, which causes different reactions. Although drug use is seen as a social phenomenon or individual behavior, it is often considered undesirable, harmful and problematic. Because of this intolerance, drug use is subject to a complex system of social control. This system, based on international agreements and criminal laws of states, includes various social actions aimed at suppressing and preventing the production, distribution, trade and consumption of drugs. It also includes treatment, rehabilitation, resocialization and reintegration of addicts into society. The control system includes primary prevention, dissemination of knowledge about drugs, their effects and consequences, as well as education and preparation for a drug-free life (Radulović, 2014).

3. TREATMENT OF ADDICTION DISEASE

Addiction treatment includes a variety of approaches, including medical, psychological and social interventions. In medical terms, drugs are often used to relieve withdrawal symptoms and to reduce the desire for substances. Psychotherapy, such as cognitive-behavioral therapy and motivational interviewing, helps individuals identify and change negative patterns of behavior and thoughts associated with addiction. Social support is crucial in the recovery process. Support groups, such as Alcoholics Anonymous (AA) or Narcotics Anonymous (NA), provide community and support to people facing similar problems (Stanojković et al, 2015).

Family therapy can be helpful in addressing family dynamics that may contribute to addiction. Rehabilitation programs, which can be inpatient or outpatient, offer a structured environment for recovery, including therapeutic activities, addiction education, and support for reintegration into society. These programs often include components such as coping skills, stress management, and relaxation techniques. Relapse prevention is an important part of treatment, with a focus on identifying triggers for substance use and developing strategies to avoid them. Education about a healthy lifestyle, including nutrition, exercise and sleep, is also essential to maintaining recovery. A comprehensive approach to the treatment of addiction requires coordination between health workers, social workers, therapists and support from the environment in order to provide continuous and adapted help to each individual (Dragišić -Labaš, 2012).

Treatment of addicts is a long-term, often lifelong process, with unpredictable dynamics and final outcome. It is carried out by specialized medical experts in cooperation with doctors of general medicine and other institutions and programs that can help in this. The treatment is complex and long-term. Modern treatment is comprehensive and multidisciplinary. It includes psychological, social and medical treatment. Actively engaged: therapeutic expert team, alcoholic and co-therapists (spouse, relatives, friends, colleagues, social workers from work organization) (Sakoman, 2012).

Recovery therapy (William, 2005) is a form of psychotherapy that focuses on helping people recover from various types of addictions, mental disorders or emotional problems. This therapy aims to support individuals in achieving and maintaining a healthy and stable life. Key components of recovery therapy include:

1. Recovery Support: Providing emotional support and encouragement throughout the recovery process.
2. Developing skills: Help in developing new skills that will enable better coping with stress and challenges.

3. Goal planning: Work on setting and achieving personal goals that contribute to a better quality of life.

4. Community Connection: Promoting community involvement and building supportive relationships.

5. Education: Information about the nature of addiction or mental disorders and ways to overcome them.

Recovery therapy can be carried out individually or in groups, and often includes a combination of different techniques and approaches, such as cognitive-behavioral therapy, mindfulness, education about a healthy lifestyle, and support from the perspective of peer counseling. The goal is to help people gain self-confidence, build healthy habits, and achieve long-term recovery.

Empowerment therapy (Williams, 2005) deals with empowering individuals, which means increasing their power, control, and autonomy in their own lives. The goal of this therapy is to help people recognize and use their strengths, resources and abilities to overcome challenges and achieve their goals. Key aspects of empowerment therapy include:

1. Developing Self-Confidence: Helps clients recognize their values, abilities and potential, thus increasing their self-confidence.

2. Increasing autonomy: Empowering individuals to make their own decisions and take responsibility for their actions.

3. Building skills: Developing new skills and abilities that will help them cope with challenges and achieve their goals.

4. Support and encouragement: Providing continuous emotional support and encouragement during the empowerment process.

5. Changing Perspective: Helping clients change negative thinking patterns and develop a positive outlook on life and their possibilities.

6. Critical Awareness: Educating clients about the social, political and economic structures that can affect their lives, so that they can actively work to change those structures. Empowerment therapy can be beneficial for a wide range of people, including those dealing with mental health, addictions, trauma, discrimination, or any other challenges that diminish their ability to lead fulfilling and autonomous lives. Therapy can be conducted through individual sessions, group therapy, workshops or various support programs in the community.

CONCLUSION

Understanding addiction requires a holistic approach that includes medical, psychological, and social factors. Family dynamics, economic status, social stigmatization, and cultural influences are key in the development, maintenance, and treatment of addiction. Family conflicts and stressful environments increase addiction risk, especially among young people, while social exclusion and stigmatization hinder recovery. Conversely, family support and positive social relationships are crucial for recovery. Education and awareness-raising in schools, workplaces, and communities can aid prevention and early problem recognition. Comprehensive support from social workers, psychologists, and other professionals is essential. Effective addiction solutions require strategies that encompass all these aspects. Policies and programs that support addicts and their families and reduce stigma will lead to healthier communities. Combating addiction demands a collective, multidisciplinary effort to improve prevention, treatment, and rehabilitation, enabling addicts to lead healthier lives.

References:

1. DIMITRIJEVIĆ, I. 2015. Dijagnostika, lečenje, prevencija. Beograd: Univerzite u Beogradu, Medicinski fakultet. 2015. ISBN: 97-8867-1174-381
2. DOSTANIĆ, N. 2012. Supstituciona terapija u lečenju opijatske zavisnosti. Beograd: Fakultet političkih nauka.

3. DRAGIŠIĆ-LABAŠ, S. 2012 Čovek i alkohol u društvu: od podsianja do odbacivanja. 2012. Beograd: Institut za sociološka istaživanja.
4. ĐUKIĆ-DEJANOVIĆ, S. – NASTASIĆ, P. 2015. Bolesti zavisnosti, savremena dostignuća u prevenciji, lečenju i rehabilitaciji. Beograd: Evropski centa za mir i razvoj (ECPD) Univerzitet za mir Ujedinjenih nacija. ISBN 978-86-7236-095-0
5. MILOVANOVIĆ et al. 2004. Bolesti zavisnosti. Beograd: Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija. 2004. ISBN: 86-7236-032-X
6. NASTASIĆ, P. 2011. Bolesnosti zavisnosti u adolescenciji. Beograd: Publikum.
7. NIKOLIĆ D. 2000. Bolesti zavisnosti: alkoholizam, narkomanija, pušenje: nastajanje, razvoj, dijagnostika, lečenje, prevencija. Beograd: Socijalna misao; 2000.
8. OPALIĆ, P. 2004. Stavovi stanovništva prema alkoholizmu, narkomaniji i pušenju kao aspekt prevencije bolesti zavisnosti. Beograd: Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija. 2004. ISBN: 86-7236-032-X
9. RADULOVIĆ, D. 2014. Sociološki aspekti zloupotrebe psihoaktivnih supstanci Beograd: Filozofski fakultet. 2014.
10. ROT, H. 1992. Uloga psihologa u lečenju alkoholičara. Beograd: Izdavačko preduzeće Rad, str. 148
11. SAKOMAN, S. 2012. Suvremeni pristup liječenju opijatske zavisnosti. Zagreb: Referentni centar MZ za ovisnosti o drogama, Klinika za psihijatriju KBC „Sestre milosrdnice”.
12. STANOJKOVIĆ, et al. (2015). Socijalno-ekonomske posledice zloupotrebe opojnih droga na porodicu i ekonomske sposobnost društva. Niš: Ekonomika, 61(3). str. 158. ISSN: 0350-137X
13. WHO: The World health report 2001: Mental health: new understanding, new hope. Ženeva: WHO Library Cataloguing in Publication Data. 2001. ISBN 92-4-156201-3 ISSN 1020-3311
14. WILLIAM, A. 2005. Recovery Model Will Strengthen Psychiatrist-Patient Relationship. [online]. [posećeno dana 2024-07-10]. Dostupno na Internetu: <https://psychiatryonline.org/doi/10.1176/pn.40.20.00400003>.
15. ZOTOVIĆ, M. - PETROVIĆ, J. (2009): Skala rizika, projekat “Kvalitet života mladih – izvori stresa i načini suočavanja sa stresom”, Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu AP Vojvodine.

EMPLOYMENT OPPORTUNITIES FOR EX-CONVICTS AFTER RELEASE FROM PRISON

Palik A.

Mgr.

St. Elizabeth University of Health and Social Work in Bratislava

Berešová A.

prof. PhDr., PhD, mentor

St. Elizabeth University of Health and Social Work in Bratislava

Abstract. *This research aims to examine the attitudes of employers in different sectors towards the employment of ex-convicts. Through a survey that includes questions about their experiences, employment priorities, and perceptions of risks associated with ex-convicts, this research will provide insight into the barriers and opportunities for employment of this marginalized group. Special attention is paid to the differences between employers in the public and private sectors, as well as the factors that influence the decision to employ ex-convicts. The results of this research can contribute to a better understanding of the role of employers in the process of rehabilitation of ex-convicts and to the identification of measures that could facilitate their return to the labor market.*

Keywords: *ex-convict, employers, employment*

Introduction: The employment of ex-convicts is a complex and challenging issue that concerns both society and the economy. In a world where the reintegration of convicted persons into society plays a key role in reducing recidivism rates, the attitude of employers towards this population is becoming an increasingly relevant topic for research. Employers are in a position to offer a second chance to people who have completed their sentences, but there is often apprehension and caution due to the perceived risk that such employment can bring.

Discussion: The discussion of the results of the research on employers' attitudes towards the employment of ex-convicts enables a deeper understanding of the challenges and obstacles faced by ex-convicts when re-entering the labor market. Analyzing the collected data, several key trends can be observed that reflect the current attitudes of employers in various sectors.

The results of the research show that the attitude of employers towards the employment of ex-convicts is largely negative, with the majority of respondents expressing concern about the potential risks that this employment entails. These risks are most often associated with the fear of repeating criminal activities, jeopardizing workplace safety and potential negative impact on other employees. Such results are not surprising given the common prejudices against ex-convicts, which are deeply rooted in society.

One of the key findings of the research is that employers in the state/public sector check applicants' background significantly more often than employers in the private sector. This result may be due to stricter regulations and greater accountability in the public sector, where employment standards are often set high. On the other hand, employers in the private sector, although less prone to checks, are more likely to express concern about possible risks, which may influence their caution when making hiring decisions. Also, the research showed that employers from the private sector are less inclined to request certificates of no criminal record and no punishment compared to employers from the public sector. This may indicate differences in employment policies between sectors, but also different priorities and perceptions of risk. While the public sector tends to ensure a high level of security and integrity, the private sector may be more focused on the flexibility and economic aspects of employment. In addition, the survey revealed polarized attitudes among employers regarding the use of government incentives for hiring ex-convicts. Although there is a significant part of respondents who would consider such incentives, the majority is still skeptical,

which may be related to insufficient information about incentive measures or fear of reputational risks.

Overall, the results of this research emphasize the need for further work to reduce the stigma associated with ex-convicts, as well as for the creation of effective programs that would facilitate their reintegration into society. Education of employers and promotion of successful examples of reintegration could significantly contribute to changing attitudes and increasing the willingness of employers to provide opportunities to ex-convicts. The discussion of these findings points to the importance of harmonizing employment policies between the public and private sectors, as well as the need for additional research that would enable a deeper understanding of the factors that influence employers' decisions regarding the employment of ex-convicts.

OPTIMAL DESIGNS OF MULTIFACTORIAL EXPERIMENTS

Pavlik G.V.

Ph.D., Associate Professor

M.E. Zhukovsky National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv

Dotsenko N.V.

Doctor of Technical Sciences, Professor

O.M. Beketov National University, Kharkiv

Intensification of the processes of creating new competitive products requires reducing the time frame and improving the quality of design and engineering work. These requirements can be met with the help of new design technologies based on the application of mathematical modeling methods and computer technology.

One of the most rapidly developing areas of measurement technology is the creation of information and measurement technologies, which are a set of methods, production and software and technology tools that ensure the collection, storage and processing of information. Information and measuring systems (IMS) are distinguished by a wide range of measured quantities and functions performed, increased measurement accuracy, and the ability to process large volumes of measurement information. Experimental testing of IMS and their components is distinguished by great diversity, which is caused by the complexity of the processes of their creation and operation. At all stages of the life cycle, IMS is constantly subjected to various tests. The complexity and cost of these tests are constantly growing.

IMS for conducting research tests must have the properties of system unity, development, compatibility, accumulation of experience in testing in the system. To improve the efficiency of research, it is of great importance to develop test plans related to the theory of experimental planning.

The need to solve fundamentally new design and technological problems requires the development of new theoretical approaches leading to the formalization of the objects under study, the construction of optimal solutions with high quality and reliability, the improvement of methods and means of ensuring the effectiveness of control, determining parameters, testing, and the widespread use of automatic process control systems.

Testing a technical object is understood as the process of experimentally determining the qualitative or quantitative characteristics of its properties. Depending on the purpose, tests are divided into control (checking the object's compliance with established requirements) and exploratory (studying certain characteristics of the object's properties). The term "testing" refers both to the case of experimentation directly on the object of study (natural tests) and to the case when a model of the object is subjected to study (model tests).

The area of exploratory tests refers to experimental planning. According to existing definitions, an experiment is a system of operations, effects and (or) observations aimed at obtaining information about the object during exploratory tests. An experiment is a reproduction of the phenomenon under study under certain experimental conditions with the possibility of recording its results, and an experimental plan is a set of data determining the number, conditions and order of experiments.

The experimental planning method is one of the most effective methods and allows obtaining statistical mathematical models of various objects and processes. The method is universal and suitable in many areas of research [1].

Experimental planning consists of selecting a given number of experiments and determining combinations of levels for this number of experiments. Full and fractional factorial plans are used. A full factorial design contains all possible combinations of all factors at a given level an equal

number of times. A fractional factorial design (a fractional replica of a full factorial design) contains a fraction of the combinations of a full factorial design.

As the number of levels of variables in multifactorial designs increases, the number of experiments in them grows rapidly. In practice, it is advisable to use such designs as the FFE for a small number of factors or fractional replicas that have the property of orthogonality and allow obtaining independent estimates of only some of the effects of interest of the full factorial model. For example, quite often they limit themselves to obtaining a factorial model that contains only the main effects of factors or only the main effects and some of their interactions [36]. Depending on the nature of the problems being solved and the type of variables (quantitative or qualitative), three methods of analyzing the results of a multifactorial experiment are distinguished: variance, regression, and covariance analysis. As a result of the experiment, a model is constructed that reflects the corresponding dependencies. For example, a regression analysis model reflects the dependence of the response on quantitative factors and response observation errors. Various types of models are used: linear in parameters, polynomial models, etc. In the most general cases, so-called second-type models and mixed models are used to present the results, in which all or part of the parameters are considered random, in contrast to the above-mentioned first-type models with fixed parameters [2].

The task of analyzing a multifactorial experiment in the general case consists either in testing hypotheses about the comparisons of the tested variants of interest, or in constructing a quantitative model that describes the behavior of the object in the range of modes of interest, or both together. Depending on the requirements that the experimenter places on the model, one or another plan is selected for placing experimental points in the area of factor space allocated for the study in some optimal way [3].

In experimental studies, situations often arise when simultaneous study of factors is impossible or undesirable. In these cases, factors (experimental variants) are studied sequentially one after another. The very purpose of the experiment is to study the influence of factors in their different sequences in order to obtain complete information about the behavior of the object. This formulation is typical for various types of test problems [4].

In the situations indicated, the experiment must be planned so that, along with the effects of factors and their interactions, the influence of the sequential application of factors can also be assessed. Depending on the formulation of the problem, this influence can be presented in the form of ordinal, residual or cumulative effects of consequences.

Plans for solving such problems are usually built on the basis of standard combinatorial configurations and tables such as Latin squares, block diagrams and other configurations. Such experiments are typical when solving various test problems, technological and physical-technical research.

Planning an experiment to study sequential effects is of great interest as an independent section of theory that has important practical significance, where combinatorial plans and methods play a key role. Despite the abundance of practical problems with the sequential application of factors, this section of the experimental theory has not yet been sufficiently developed and covered in the literature. Optimal experimental design often requires complex ordering of experiments according to various factors, and such orderings can be based on combinatorial configurations or combinatorial schemes. The efficiency of experimental design largely depends on the correct choice of combinatorial design to account for the influence of external factors. The task of experimental design is to find the optimal combination by enumerating options [5].

Using combinatorial designs to solve test problems and in experiments allows one to obtain more complete information about the object, including information about ordinal effects, and also to significantly reduce the cost of machine time.

To improve the efficiency of experimental studies, it is of great importance to develop a strategy for optimal planning of the experiment. The modern method of planning an experiment is intended to expand the technology of industrial planning of an experiment, and consists of integrated methods and tools for planning, performing and analyzing an experiment [6]. The task of

planning an experiment is to find the optimal combination by enumeration of options. The use of combinatorial plans makes it possible to optimally reduce and significantly reduce the cost of computer time. The construction of combinatorial schemes belongs to combinatorial analysis, and their application in real experimental studies is an application of combinatorial analysis in experiment planning.

The problem under consideration belongs to NP-complete problems. The traditional directions for solving this class of problems are as follows: devising exact algorithms, which work reasonably fast only for small problem sizes; devising "suboptimal" or heuristic algorithms, i.e., algorithms that deliver approximated solutions in a reasonable time; finding special cases for the problem for which either better or exact heuristics are possible. Various heuristics and approximation algorithms, which quickly yield good solutions, have been devised.

The purpose of the report is to develop a set of test problems for evaluating the effectiveness of approximate methods for constructing optimal plans for a multifactorial experiment.

This paper contains the description of a Design of Experiments problem library which is meant to provide researchers with a broad set of test problems with various properties. For every problem a short description is given along with known lower and upper bounds [7].

References:

1. Weissman S. A., Anderson N. G. Design of experiments (DoE) and process optimization. A review of recent publications //Organic Process Research & Development. – 2015. – Т. 19. – №. 11. – С. 1605-1633.
2. Ranga S. et al. A review on Design of Experiments (DOE) //Int. J. Pharm. Chem. Sci. – 2014. – Т. 3. – №. 1. – С. 216-24.
3. Weissman S. A., Anderson N. G. Design of experiments (DoE) and process optimization. A review of recent publications //Organic Process Research & Development. – 2015. – Т. 19. – №. 11. – С. 1605-1633.
4. Jankovic A., Chaudhary G., Goia F. Designing the design of experiments (DOE)–An investigation on the influence of different factorial designs on the characterization of complex systems //Energy and Buildings. – 2021. – Т. 250. – С. 111298.
5. Arboretti R. et al. Design of Experiments and machine learning for product innovation: A systematic literature review //Quality and Reliability Engineering International. – 2022. – Т. 38. – №. 2. – С. 1131-1156.
6. Методология оптимального по стоимостным и временным затратам планирования эксперимента: монография / Н. Д. Кошевой, Е. М. Костенко, А. В. Павлик, Н. В. Доценко. – Полтава: Полтавская государственная аграрная академия, 2017. – 232 с.
7. Комп'ютерна програма «Design of experiments»/ Павлик Г.В., Доценко Н.В., Анікін А.М. Сардардінова І.А.// Свід. про реєстр. автор. права на твір № 126972. - Зареєстр. в ДП УКРНОІВІ 3.06.2024.

FORMULA FOR THE DERIVATIVE OF A COMPOSITE FRACTIONAL-QUADRATIC FUNCTION

Sharifli Mutalim Ramis oghlu

Ass. Prof., PhD in Physical and Mathematical Sciences
Academy of the State Customs Committee of the Azerbaijan Republic

Previously, the author derived the formula for the derivative of a composite fractional-linear function:

$$\left(\frac{a \cdot y(x) + b}{c \cdot y(x) + d} \right)' = \frac{\begin{vmatrix} a & b \\ c & d \end{vmatrix}}{(cx+d)^2} \cdot y'(x) \quad , \text{ where}$$

a, b, c, d - constant coefficients; $\begin{vmatrix} a & b \\ c & d \end{vmatrix}$ - second order determinant;
 $y(x)$ - some known function.

Now let's consider a composite fractional-quadratic function:

$$f(x) = \frac{a_1 y^2(x) + b_1 y(x) + c_1}{a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2} \quad , \text{ where}$$

$a_1, b_1, c_1, a_2, b_2, c_2$ - constant coefficients; $y(x)$ - again some known function.

Let's find the derivative of this function using the Ratio Rule:

$$\begin{aligned} f'(x) &= \left(\frac{a_1 y^2(x) + b_1 y(x) + c_1}{a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2} \right)' = \\ &= \frac{(a_1 y^2(x) + b_1 y(x) + c_1)'(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2) -}{(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)^2} - \\ &\quad - \frac{(a_1 y^2(x) + b_1 y(x) + c_1)(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)'}{(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)^2} = \\ &= \frac{(2a_1 y(x)y'(x) + b_1 y'(x))(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2) -}{(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)^2} - \\ &\quad - \frac{(a_1 y^2(x) + b_1 y(x) + c_1)(2a_2 y(x)y'(x) + b_2 y'(x))}{(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)^2} = \\ &= \frac{(a_1 b_2 - a_2 b_1)y^2(x) + 2(a_1 c_2 - a_2 c_1)y(x) + (b_1 c_2 - b_2 c_1)}{(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)^2} \cdot y'(x) = \\ &= \frac{1 \cdot \begin{vmatrix} b_1 & c_1 \\ b_2 & c_2 \end{vmatrix} + 2y(x) \cdot \begin{vmatrix} a_1 & c_1 \\ a_2 & c_2 \end{vmatrix} + y^2(x) \cdot \begin{vmatrix} a_1 & b_1 \\ a_2 & b_2 \end{vmatrix}}{(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)^2} \cdot y'(x) . \end{aligned}$$

Thus, we have:

$$\left(\frac{a_1 y^2(x) + b_1 y(x) + c_1}{a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2} \right)' = \frac{\begin{vmatrix} a_1 & b_1 & c_1 \\ a_2 & b_2 & c_2 \\ 1 & -2y(x) & y^2(x) \end{vmatrix}}{(a_2 y^2(x) + b_2 y(x) + c_2)^2} \cdot y'(x),$$

where $\begin{vmatrix} a_1 & b_1 & c_1 \\ a_2 & b_2 & c_2 \\ 1 & -2y(x) & y^2(x) \end{vmatrix}$ – third order determinant.

Example. Find the derivative of the function $f(x) = \frac{\ln^2 x - 2 \ln x + 2}{6(2 \ln^2 x + 2 \ln x + 1)}$.

Solution. Let's use the proposed formula:

$$\begin{aligned} \text{here } y(x) = \ln x \Rightarrow f(x) &= \frac{1 \cdot \ln^2 x + (-2) \ln x + 2}{12 \cdot \ln^2 x + 12 \cdot \ln x + 6} \Rightarrow \\ f'(x) &= \frac{\begin{vmatrix} 1 & -2 & 2 \\ 12 & 12 & 6 \\ 1 & -2 \ln x & \ln^2 x \end{vmatrix}}{(6(2 \ln^2 x + 2 \ln x + 1))^2} \cdot (\ln x)' = \frac{36 \ln^2 x - 36 \ln x - 36}{36(2 \ln^2 x + 2 \ln x + 1)^2} \cdot \frac{1}{x} = \\ &= \frac{\ln^2 x - \ln x - 1}{x(2 \ln^2 x + 2 \ln x + 1)^2}. \end{aligned}$$

As can be seen, using the formula proposed by the author, one can quickly and easily find the derivative of a composite fractional-quadratic function. It should be noted that the derived formula is not found in the wide mathematical literature.

A VALUE-ORIENTED CITIZEN AS A GENERATOR OF QUALITATIVE TRANSFORMATIONS

Shkuropat Oleksandr

PhD in Public Administration

Head of the Anticorruption Council
of Ukraine, NGO

The path to establishing a sovereign, democratic, legal, and social Ukrainian state in the space-time dimension intersects with a series of civilizational challenges arising within the framework of the formation of a multipolar world order. Military conflicts, geopolitical competition, the expansion of consumerist ideology, dysfunctionality of the global market-economic system, the desovereignization of nation-states, the discrediting of international legal institutions, as well as various socio-humanitarian, migration, energy, environmental, and epidemiological negative factors, compel members of Ukrainian society to synergistically combine efforts to review and rethink the value matrix of the state governance system in the context of societal development.

The articulation of attention to values requires identifying a reference point, a constant, to build the central question: how, in the centrifuge of civilizational metamorphoses, can Ukraine find the ideal formula for socio-economic development in the information age, prevent the deformation of personality, the devaluation of its worldview orientations, and avoid the negative influence of destructive ideologies on society, the public, social groups, political and administrative institutions, and so on, while also guaranteeing the resolution of internal state conflict-generating issues that have accumulated over the past 30 years, such as poverty, population decline, tolerance of corruption, the corruption of lawmaking and decision-making processes, the shadow economy, lobbying of transnational capital, the oligarchic-comprador factor in politics, nepotism, ignorance, and more.

The answer to this question is obvious. A person (an average citizen, public figure, civil servant, deputy, or entrepreneur) as a bearer of personal spiritual and moral values with a state-oriented mindset plays the role of a vital form, a driving force, and creative energy for harmonious development, qualitative changes, and serves as a guarantor of positive transformations. Personal spiritual and moral values within the coordinates of state governance require concretization and the elucidation of their meaningful characteristics.

In 2014, the Association Agreement between Ukraine and the EU (ratified by Ukraine's Law No. 1678-VII of September 16, 2014) outlined the common values upon which the European Union is built: respect for democratic principles, the rule of law, good governance, human rights and fundamental freedoms, including the rights of persons belonging to national minorities, non-discrimination of individuals belonging to minorities, respect for diversity, human dignity, and commitment to the principles of a free market economy. These values facilitate Ukraine's participation in European policies.

A logical extension of the European vector for the country's development at the legislative level was the adoption in 2019 of Ukraine's Law No. 2680-VIII of February 7, 2019, which confirmed the European identity of the Ukrainian people and the irreversibility of Ukraine's European and Euro-Atlantic course through the content of the preamble to the Constitution of Ukraine.

We agree with European lawmakers on the importance of these values, but we must also note that while they are necessary, they are also politicized, contingent, and insufficient for the successful development of Ukrainian society and the state. Considering the lack of mention in the aforementioned laws about the spiritual and moral foundations of European countries and the requirements for the value status of individuals and citizens, it is important to emphasize that the

European continent began its existence on the principles of Christian morality. The foundation of civilization, as the highest and largest social community, is religion and spiritual values. The basis of European civilization was Christianity, which became the official (state) religion during the time of Constantine the Great in the early 4th century (the Edict of Milan of 313 AD). Despite numerous wars, religious schisms (the Great Schism of 1054, the Reformation of the 16th century), and external aggressions (primarily from the Ottoman Empire), Europe remained a unified Christian civilization, although weaker than in the first millennium AD.

Europe, as a historical bastion of Christianity with its timeless and boundless Gospel values as the foundational basis of worldview and norms of human behavior, has profoundly shaped the cultural, socio-political, and state-building landscape of European countries. The statehood of European nations was built on the evangelization of society, which had an uncompromising impact on the development of legal consciousness, the formation of public morality, and the implementation of the Enlightenment project, which combined literacy, writing, education, and the development of the humanities. Gospel meanings and ideals inspired European geniuses to create masterpieces in architecture, visual arts, painting, music, and literature, which entered the treasury of European culture and became the heritage of all humanity. In the 21st century, the vast majority of European countries, including monarchies, duchies, and republics, use symbols and signs born from Gospel meanings (national coats of arms, flags, anthems, etc.).

The metaphysical platform of well-being for the Ukrainian society and the universal value-based worldview matrix of state-building has existed since 1996, enshrined at the legislative level, and is contained in the preamble of the Constitution of Ukraine: "The Verkhovna Rada of Ukraine, on behalf of the Ukrainian people – citizens of Ukraine of all nationalities, expressing the sovereign will of the people... recognizing the responsibility before God, our own conscience, previous, current, and future generations... adopts this Constitution — the Fundamental Law of Ukraine."

Conclusions:

1. The Euro-Atlantic and European course of development proclaimed by the Constitution of Ukraine requires all state governance actors to conduct their activities on the platform of Christian virtues within the framework of timeless and boundless Gospel values.

2. Gospel values, as a factor in establishing worldview consolidation within society and as the core meaning of the value paradigm of social development for Ukrainian statehood, hold existential significance.

3. Managing the state as a complex social organism requires an understanding of the value ideal of the individual and the contemplation of the perfection of personal identity. In this context, the Gospel type of personality represents value rationality.

4. A person and citizen with a state-oriented mindset, as a bearer of moral virtues and an inspired embodiment of the Gospel ideal, plays the role of creator of a meaningful living environment, a life-giving form, a driving force, and a source of creative energy for harmonious development, qualitative changes, and as a guarantor of positive transformations.

5. The metaphysical platform for the well-being of Ukrainian society and the universal value-based worldview matrix of state-building are reflected in the provisions enshrined in the preamble of the Constitution of Ukraine: "The Verkhovna Rada of Ukraine, on behalf of the Ukrainian people—citizens of Ukraine of all nationalities, expressing the sovereign will of the people... recognizing the responsibility before God, our own conscience, previous, current, and future generations... adopts this Constitution—the Fundamental Law of Ukraine."

REGULATORY EFFECT OF THIOXOPYRIMIDINE DERIVATIVES ON GROWTH AND PHOTOSYNTHESIS OF WHEAT

Tsygankova V.A.
Vasylenko N.M.
Andrusevich Ya.V.
Kopich V.M.
Solomyannyi R.M.
Pilyo S.G.
Popilnichenko S.V.
Brovarets V.S.

V.P. Kukhar Institute of Bioorganic Chemistry and Petrochemistry
 National Academy of Sciences of Ukraine, 1, Academician Kukhar str.,
 02094, Kyiv-94, Ukraine
 e-mail: vTsygankova@ukr.net

As is known, phytohormones auxins and cytokinins are key regulators of plant growth and development, which are synthesized in the apical meristems of shoots and roots, young leaves, seeds, and fruits [1, 2]. They exhibit a stimulating effect on the seed germination, the formation and growth of shoots, adventitious and lateral roots of plants in the vegetative stage [1, 2]. An urgent task in modern agriculture is the development of new plant growth regulators capable of exerting a regulatory effect similar to auxins and cytokinins. Currently, new synthetic compounds belonging to thioxopyrimidine derivatives are practically used in agriculture as plant growth regulators, herbicides and pesticides [3, 4].

Our present work is aimed at studying the regulatory effect on the growth and photosynthesis of an important agricultural crop - wheat (*Triticum aestivum* L.) variety Svitlana of new synthetic thioxopyrimidine derivatives: compound № 1 - 5-Benzene sulfonyl-3-ethyl-2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one, MW=296.3690; compound № 2 - 3-Allyl-5-benzenesulfonyl-2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one, MW=308.3802; compound № 3 - 5-Benzyl-6-methyl-2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one, MW=232.3062; compound № 4 - 5-Benzenesulfonyl-3-phenyl-2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one, MW=344.4136; compound № 5 - 4-Oxo-2-thioxo-6-*p*-tolyl-1,2,3,4-tetrahydro-pyrimidine-5-carbonitrile, MW=243.2890; compound № 6 - 4-Oxo-6-phenyl-2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydro-pyrimidine-5-carbonitrile, MW=229.2619; compound № 7 - 2-Methylsulfanyl-6-oxo-4-*p*-tolyl-1,6-dihydro-pyrimidine-5-carbonitrile, MW=257.3161; compound № 8 - 6-Methyl-4-phenyl-2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydro-pyrimidine-5-carboxylic acid ethyl ester, MW=276; compound № 9 - 4-(4-Methoxy-phenyl)-6-methyl-2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydro-pyrimidine-5-carboxylic acid ethyl ester, MW=306; compound № 10 - 4-(4-Methoxycarbonyl-phenyl)-6-methyl-2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydro-pyrimidine-5-carboxylic acid ethyl ester, MW=334; compound № 11 - 4-(4-Hydroxy-phenyl)-6-methyl-2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydro-pyrimidine-5-carboxylic acid ethyl ester, MW=292.

For this, the comparative analysis of morphometric parameters of wheat plants (average length of shoots and roots (mm), average biomass of 10 plants (g)) was carried out at the end of the two-week period according to the method [5]. The biochemical parameters of wheat plants (content of photosynthetic pigments such as chlorophyll a, chlorophyll b, carotenoids (mg/g FW)) in wheat leaves were determined using the method [6, 7]. The growth regulatory effect of new synthetic thioxopyrimidine derivatives was compared with the regulatory effect of auxin IAA (1*H*-indol-3-yl)acetic acid) and synthetic plant growth regulators Methyur and Kamethur (derivatives of sodium and potassium salts of 6-methyl-2-mercapto-4-hydroxypyrimidine). All the tested compounds, plant

growth regulators Methyur and Kamethur and auxin IAA were used in the most physiologically active concentration of 10^{-6} M for the treatment of wheat seeds.

Summarizing the obtained morphometric and biochemical parameters of wheat plants, it should be noted that the regulatory effect of the new most active synthetic thioxopyrimidine derivatives № 2, 3, 7, 9 and 11 was similar or higher than that of the auxin IAA or the synthetic plant growth regulators Methyur and Kamethur. The conducted study showed that the most active synthetic thioxopyrimidine derivatives № 2, 3, 7, 9 and 11 show the highest growth regulatory effect, under the influence of which the average length of shoots of wheat plants increased by 33,33 – 45,33 %, average length of roots of wheat plants increased by 95,92 – 177,55 %, the average biomass of 10 wheat plants increased by 46,15 – 93,41 %, respectively, compared to control plants. The synthetic thioxopyrimidine derivatives № 1, 4, 5, 6, 8 and 10 show a lower growth-regulatory effect, under the influence of which the average length of shoots of wheat plants increased by 16,67 – 28 %, average length of roots of wheat plants increased by 48,98 – 75,51 %, the average biomass of 10 wheat plants increased by 14,29 – 42,86 %, respectively, compared to control plants.

Auxin IAA and synthetic plant growth regulators Methyur and Kamethur also show the highest growth regulatory effect, under the influence of which the average length of shoots of wheat plants increased by 32,67 - 49,33 %, average length of roots of wheat plants increased by 75,51 - 255,1 %, the average biomass of 10 wheat plants increased by 35,16 - 81,31 %, respectively, compared to control plants.

The synthetic thioxopyrimidine derivatives № 2 – 8 show the highest regulatory effect on the content of photosynthetic pigments (chlorophyll a, chlorophyll b, chlorophylls a+b, and carotenoids) in the leaves of wheat plants, which increased: chlorophyll a - by 51,54 – 95,21 %, chlorophyll b - by 45,29 – 160,8 %, chlorophylls a+b - by 49,84 – 113,07 %, carotenoids - by 23,3 – 108,38 %, respectively, compared to control plants. The synthetic thioxopyrimidine derivatives № 1, 9, 10 and 11 show a lower regulatory effect on the content of photosynthetic pigments (chlorophyll a, chlorophyll b, chlorophylls a+b, and carotenoids) in the leaves of wheat plants, which increased: chlorophyll a – by 19,43 – 35,49 %, chlorophyll b – by 37,79 – 70,61 %, chlorophylls a+b - by 26,72 – 36,67 %, respectively, compared to control plants.

Auxin IAA and synthetic plant growth regulators Methyur and Kamethur also show the highest regulatory effect on the content of photosynthetic pigments (chlorophyll a, chlorophyll b, chlorophylls a+b, and carotenoids) in the leaves of wheat plants, which increased: chlorophyll a – by 54,25 - 95,56 %, chlorophyll b - by 89,7 - 293,63 %, chlorophylls a+b - by 73,7 - 119,42 %, carotenoids - by 47,9 - 56,7 %, respectively, compared to control plants.

The relationship between the chemical structure of new synthetic thioxopyrimidine derivatives and their regulatory effect on the growth and photosynthesis of wheat plants was revealed. The highest regulatory effect of synthetic thioxopyrimidine derivatives № 2, 3, 5 – 9 and 11 is associated with the presence of substituents in their chemical structure: compound № 2 contains an allyl substituent in position 3, a phenylsulfonyl group in position 5 of the 2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one ring; compound № 3 contains a benzyl substituent in position 5, a methyl group in position 6 of the 2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one ring; compound № 5 contains a *p*-tolyl group in position 6, a cyano group in position 5 of the 4-oxo-2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydropyrimidine ring; compound № 6 contains a phenyl group in position 6, a cyano group in position 5 of the 4-oxo-2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydropyrimidine ring; compound № 7 contains a methylsulfonyl group in position 2, a *p*-tolyl group in position 4, and a cyano group in position 5 of the 6-oxo-1,6-dihydropyrimidine ring; compound № 8 contains a methyl group in position 6, a phenyl group in position 4, and an ethoxycarbonyl group in position 5 of the 2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydropyrimidine ring; compound № 9 contains a methyl group in position 6, a 4-methoxyphenyl group in position 4, and an ethoxycarbonyl group in position 5 of the 2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydropyrimidine ring; compound № 11 contains a methyl group in position 6, a 4-hydroxyphenyl group in position 4, and an ethoxycarbonyl group in position 5 of the 2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydropyrimidine ring.

At the same time, the decrease in the regulatory effect of synthetic thioxopyrimidine derivatives № 1, 4 and 10 can be explained by the presence of substituents in the chemical structures of these compounds: compound № 1 contains a benzenesulfonyl group in position 5, an ethyl group in position 3 of the 2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one ring; compound № 4 contains a phenyl group in position 3, a benzenesulfonyl group in position 5 of the 2-thioxo-2,3-dihydro-1*H*-pyrimidin-4-one ring; compound № 10 contains a methyl group in position 6, a 4-methoxycarbonylphenyl group in position 4, and an ethoxycarbonyl group in position 5 of the 2-thioxo-1,2,3,4-tetrahydropyrimidine ring.

The obtained results confirmed the practical use of the most active thioxopyrimidine derivatives № 2, 3, 5 – 9 and 11 at a concentration of 10^{-6} M for regulating vegetative growth and increasing the content of photosynthetic pigments in wheat (*Triticum aestivum* L.) variety Svitlana.

References:

1. Schaller G.E., Bishopp A., Kieber J.J. The Yin-Yang of Hormones: Cytokinin and Auxin Interactions in Plant Development. *Plant Cell*. 2015. 27: 44 – 63. DOI: <https://doi.org/10.1105/tpc.114.133595>.
2. Sosnowski J, Truba M, Vasileva V. The Impact of Auxin and Cytokinin on the Growth and Development of Selected Crops. *Agriculture*. 2023. 13(3): 724. <https://doi.org/10.3390/agriculture13030724>.
3. Ota C., Kumata S., Kawaguchi S. Novel herbicides, usage thereof, novel thioxopyrimidine derivatives, intermediates of the same, and process for production thereof. Patent US20070010402A1. 2007.
4. Abdel-Megid M., Elmahdy K.M., Elkazak A.M., Seada M.H. and Mohamed O.F. Chemistry of Thioxopyrimidines and Their Biological Applications. *J. Pharm. Appl. Chem*. 2016. 2(3): 103 – 127. <http://dx.doi.org/10.18576/jpac/020301>.
5. Voytsehovska O.V., Kapustyan A.V., Kosik O.I. *Plant Physiology: Praktykum*, Parshikova T.V. (Ed.), Lutsk: Teren, 2010. 420 p.
6. Lichtenthaler H. Chlorophylls and carotenoids: Pigments of photosynthetic biomembranes. *Methods in Enzymology*. 1987. 148: 331 – 382.
7. Lichtenthaler H.K., Buschmann C. Chlorophylls and Carotenoids: Measurement and Characterization by UV-VIS Spectroscopy *Current Protocols in Food Analytical Chemistry (CPFA)*: John Wiley and Sons, New York, 2001. F4.3.1-F4.3.8.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF FUTURE OFFICERS

Yesipova O.O.

PhD, researcher
of the scientific and organizational department
National Academy of the
National Guard of Ukraine, Kharkiv
<https://orcid.org/0000-0002-7068-0545>

Semenov M.V.

Lecturer of the Department of Combat
and logistics support
Kyiv Institute of the
National Guard of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0009-0006-0543-204X>

Information and communication technology means the integration of telecommunication systems, computers, software, multimedia systems that allow users to create, store, transmit, search for information, etc. [1]. According to a large explanatory dictionary of the Ukrainian language, information and communication technologies are a set of methods and technical means of using information technologies based on computer networks and communication means to ensure an effective learning process [2]. The analysis of scientific literature has shown that the issue of introducing information and communication technologies into the educational process has been studied by V. Bezpalko, B. Gershunsky, M. Zhaldak, M. Kademina, V. Kukharrenko, E. Mashbyts, N. Morse, E. Polat, A. Khutorsky and others. Thus, according to M. Zhaldak [3], information and communication technologies are a set of methods, tools and techniques used to collect, systematize, store, process, transmit, and present various data. According to M. Kademina [4], ICT is a set of methods and software tools that ensure the collection, processing, storage and display of information in order to reduce the complexity of its use, as well as to increase its reliability and efficiency. In other words, information and communication technologies are methods, techniques, and tools designed to process information.

The use of information and communication technologies in the educational process has been studied by A. Alekseeva, A. Asherov, R. Horbatiuk, S. Kozibrod, O. Potapchuk, B. Shevchuk, V. Khomenko, B. Shevel, and others. Scientists understand ICT as a variety of technological tools created to work with educational information, as well as to computerize learning activities and ensure the communication process. The analysis of scientific studies [5,6,7] allowed us to identify the purpose of using ICT in the educational activities of future officers and to note the positive results of its application (Table 1).

A review of the scientific literature on the use of ICTs in the educational activities of future officers has made it possible to identify changes in cadets' motivation and motives as one of the aspects affected by ICTs. The analysis of the dissertation by O. Potapchuk [8] confirmed the effectiveness of ICT in educational activities and the impact on the motivation of those being taught. In the study, the author defines organizational and pedagogical conditions, one of which is the formation of motivation based on the use of ICT. Familiarization with the results of the expert review of this condition showed the effectiveness of the introduction of ICT in the learning activities of students and, as a result, an effective change in motivation in the process of their implementation.

Table 1. Use of ICTs in the educational activities of future officers

The purpose of using ICT in educational activities	Results of using ICT in educational activities
- optimization of search, processing, and presentation of educational information; - intensification of learning activities of future officers; - transformation of relations in the teacher-cadet system (interactivity of communication); - creation of conditions for self-development of future officers; - expanding and deepening the content of training; - individualization of training of future officers; - visibility of future officers' learning activities.	- change the motivation of future officers; - development of a stable cognitive motive in future officers; - activation of cognitive activity of future officers; - interest of future officers in solving educational tasks; - deepening and systematization of knowledge, skills and abilities of future officers; - formation of information culture of future officers; - communication activity of future officers; - development of self-educational competence of future officers; - improving the quality of training of future officers; - adaptability of future officers to the environment.

Therefore, we can assume that the intensification of the learning activities of future officers will occur if the external motivation is changed to internal motivation through the introduction of information and communication technologies in the process of studying special disciplines.

References:

1. Innovative information and communication technologies for teaching mathematics: a textbook / edited by M.I. Zhaldak. Kryvyi Rih: Kireevsky Book Publishing House, 2009. 324 c.
2. Lozova V.I. Holistic approach to the formation of cognitive activity of schoolchildren. Kharkiv: "OVS, 2000. 175c.
3. The system of teacher training for the use of information and communication technologies in the educational process. Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University. Series 2: Computer-oriented learning systems. 2011. №. 11. C. 3-15.
4. Kademiya M.Y., Shakhina I.Y. Information and communication technologies in the educational process: a textbook. Vinnytsia: Planer LLC, 2011. 220 c.
5. Oksana M. Sovhar. Using ict to form foreign language communicative competence of future armed forces officers URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4442> (accessed 12.12.2023).
6. The use of information and communication technologies in the educational process. Problems of engineering and pedagogical education. Theory and practice. Materials of the International Scientific and Practical Conference. 2012. C. 122-123.
7. Semenov M.V., Yesipova O.O. Engineering support of the NGU unit as one of the main professional competencies of the future officer. Problems of civil society formation in Ukraine: the era of unstable institutionalility: materials of the international scientific and practical conference, Dnipro, May 5. Dnipro, 2023. C. 180-182.

8. Potapchuk O. I. Formation of future engineers-pedagogues' readiness for professional activity by means of information and communication technologies: PhD: 13.00.04. Ternopil, 2016. 256 c.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK AND THE HISTORY OF THE TRANSITION OF THE TURKISH LANGUAGE TO THE LATIN ALPHABET

Zhubatkanov Kerimsal

associate professor of Kazakh-Russian International University
candidate of historical sciences

Because they can easily be replaced by K, V and KS in Turkish words. In 1928, the Turkish government decided to radically change the life of the country and transfer the entire life in Turkey from the Arabic alphabet to the Latin alphabet. "The Turkish language has been chained for centuries, and now it's time to break these pillars," said Mustafa Kemal Atatürk, the President of Turkey at that time. It was a very radical step.

The reason for this was the incredible complexity of the Arabic script — in Turkey's multicultural environment, it greatly hindered the integration of foreigners and had a negative impact on international relations with Western countries. The old Arabic alphabet had about 5,000 characters — difficulties were not only among readers of foreign origin, but also for local workers in printing houses.

Therefore, the President of Turkey, not limited to land and banking reforms, participated in the development of a new alphabet, and then created a commission to distribute it to the people. He did not even doubt that such a transition would be possible — he had an example of Azerbaijan in his eyes. There was an opportunity to spread the Latin alphabet among Turkic-speaking and Islamic peoples.

The modern Turkish alphabet consisting of 29 characters appeared. It consisted of Latin letters, some of which had diacritics - special elements that adapted letters to local pronunciation. Some other letters were not used without purpose because, in the opinion of the commission, they were not needed. So the alphabet does not have Q, W and X, This was followed by a complex and long process of adaptation and transition to the new alphabet.

All signs in the country, signs of cafes, restaurants, hotels and other institutions had to be completely replaced. It was planned to write new documents with the help of the new alphabet, but people still did not have sufficient knowledge of spelling. For this, schools for adults began to be organized throughout the country, and citizens from 16 to 40 years old had to learn the new alphabet in these schools.

Mustafa Kemal Atatürk himself traveled with the country's commission to convince the people of the need to switch to the new alphabet and began to convince the people of the importance of this reform. Changing the written language in a country of more than 14 million people in a short period of time was not easy. Some welcomed these changes and simplifications, while others protested and believed that the country would lose its originality and beauty through Arabic script, which is often used to decorate mosques.

The adoption of the Latin alphabet facilitated learning in many newly established primary and secondary schools, special and higher educational institutions according to European standards, and at the same time contributed to the development of scientific research and the integration of Turkey into European culture and civilization. The whole campaign was held under the slogan of Turkish patriotism.

In order to awaken national patriotism, the Turkish language development campaign was also conducted by the Turkish Linguistic Society. Its official goal is to purify the Turkish language from foreign, Arabic-Persian words. By transferring the content of the main literary works to the modern Turkish language, a new rewriting using only words from the Turkish language appeared.

ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИЙ ЯК ПОТЕРПІЛИЙ ТА СВІДОК У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Арзуманов Геракл

студент 4 курсу 1 групи

факультету адвокатури

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Науковий керівник: професор Туманянц А.Р.

кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри кримінального процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гібридна повномасштабна війна, яку почала російська федерація проти України, стала причиною екзистенційних викликів для системи правопорядку в нашій державі. Змін зазнала широка кількість нормативно-правових актів, які передбачають правове регулювання режиму воєнного стану. В організмі кримінальних процесуальних правовідносин, вочевидь, відбувся «вибух» кількості кримінальних проваджень стосовно військовополонених. Проте, кримінальне процесуальне законодавство України не у повній мірі є симетричним нормам міжнародного гуманітарного права. Зокрема, процесуальний статус військовополоненого у кримінальному провадженні не є належно врегульованим.

Частина 1 статті 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) була доповнена законодавцем пунктом 28, який запровадив нового учасника кримінальних процесуальних правовідносин – особу, стосовно якої наявне рішення про обмін в якості військовополоненого. Такою суб'єктом є будь-яка особа, в якій в кримінальному провадженні є процесуальний статус обвинуваченого, підозрюваного або засудженого та як включена до списків обміну в якості військовополонених [1]. Такі зміни відбулися на підставі Закону України № 2472-IX від 28.07.2022 [2]. Проте, така новація не є тотожною до процесуального статусу військовополоненого, виходячи з вже прийнятого рішення про обмін. Серед науково-юридичних кіл, зокрема, як і в законодавстві, прийнято розглядати «військовополоненого» лише як підозрюваного, обвинуваченого або засудженого. Такий звичай не відповідає принципам міжнародного гуманітарного права і засадам кримінального провадження. Військовополонений, як і будь-яка інша особа, що знаходиться на території України, має право на захист та справедливий суд. Як зазначає стаття 3 Основного Закону України, в ієрархії соціальних цінностей в нашій державі – першими є саме людини, її честь та гідність, життя та здоров'я та ін. Відповідно і зміст правомочностей і свобод людини, а також їх гарантування визначають вектор діяльності держави. [3]. Саме тому, процесуальний статус військовополоненого має розглядатися і у призмі таких суб'єктів кримінального провадження, як потерпілий і свідок.

Виходячи з приписів частини 1,2 статті 55 КПК України, які встановлюють, що: «потерпілим є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди...» [1], та які констатують, що права та обов'язки у таких осіб виникають саме від моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, маємо зробити висновок, що безпосередньою підставою для набуття статусу потерпілого у кримінальному провадженні є заподіяння особі кримінальним правопорушенням шкоди. А отже, будь-якого роду та виду вчинене кримінальне правопорушення стосовно військовополонених, передбачене Кримінальним кодексом України (зокрема – катування або жорстоке поводження) [4], створює прецедент для набуття військовополоненим статусу потерпілого у кримінальному провадженні. Але, на жаль, законодавець не передбачив відповідну процедуру у КПК України, що є недоліком.

Аналогічний висновок можна зробити під час аналізу терміну «жертва», яке міститься у нормативних положеннях Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 29 листопада 1985 р [5]. Трактуються, що жертвами є ті особи, які зазнали певної шкоди або індивідуально, або в рамках групової належності. Такою шкодою є і істотне порушення їх прав в контексті дій або бездіяльності органів державної влади, і моральні збитки, і тілесні ушкодження. Важливо зазначити, що заподіяння такої шкоди має бути кримінально-караним. А отже – процесуальне становище потерпілого як жертви кримінального правопорушення, яке передбачено у КПК України, не відповідає міжнародним стандартам у контексті захисту прав та свобод військовополоненого.

Важко уявити кримінальне провадження, в якому були б відсутні показання свідків, як джерело доказів. Важливо зазначити, що метою допиту свідків є отримання інформації та фактичних даних щодо обставин кримінального правопорушення. У загальному, конкретними приписами КПК України регламентований процесуальний статус свідка в кримінальному провадженні, а також – порядок допиту таких осіб. Проте, на жаль, відсутні нормативно-правові положення, які б передбачали правове регулювання процесуального статусу «свідка-військовополоненого». Відповідно до статті 65 КПК України, свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань. На наш погляд, військовополонений, який приймав безпосередню участь у збройному конфлікті проти України на стороні країни-агресора – у більшості випадків відповідає саме цій категорії. Адже, скажемо, з огляду на приналежність певному воєнізованому угрупованню ворога, наявність підпорядкованих відносин з особою, яка керує тактичною або стратегічною військовою операцією проти національної безпеки України, наявність армійського та полкового серійного номеру та звання, безпосередню участь у бойових діях – військовополонений є безпосереднім свідком вчинення кримінальних правопорушень збройними силами агресора на території України. Показання «свідка-військовополоненого» є досить усталеною практикою, яка сприяє ефективному досудовому розслідуванню воєнних злочинів в умовах воєнного стану, а також, яка позитивно впливає на реалізацію засад кримінального провадження.

Презюмуючи, маємо зазначити, що кримінальне процесуальне законодавство України потребує змін у частині розширення прав та обов'язків військовополоненого, зокрема – введення нового суб'єкта правовідносин – військовополоненого, який може мати різний процесуальний статус у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, засуджений, потерпілий та свідок). Цього потребує «дух» кримінального процесуального закону, а отже – такі новації будуть потужним двигуном імплементації норм міжнародного гуманітарного права (зокрема – Женевських конвенцій про поводження з військовополоненими) [6], а також – підвищать рівень правової свідомості української нації.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України №4651-VI (редакція від 07.09.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 17.09.2024).
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» №2472-IX від 28.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2472-20#Text> (дата звернення: 17.09.2024).
3. Конституція України 254к/96-ВР (редакція від 01.01.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.09.2024).
4. Кримінальний кодекс України №2341-III (редакція від 07.09.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 18.09.2024)

5. Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power: Resolution 40/34 of the UN General Assembly of November 29, 1985. Audiovisual Library of International Law: website. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-basic-principles-justice-victims-crime-and-abuse> (дата звернення 18.09.2024)

6. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (редакція від 23.02.2023) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 18.09.2024).

ТОЧНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРІ НОН-ФІКШН

Афанасьєв О.І.

професор, доктор філософських наук
професор кафедри філософії, історії та політології
Національний університет «Одеська політехніка»
ORCID iD: 0009-0006-3605-3931
0972785255, narrative.odessa@gmail.com

Література нон-фікшн, за задумом, претендує на точність тих фактів, про які там йдеться. Цим, вона, начебто, відрізняється від художньої літератури, яка не передбачає точних фактів.

Загальною причиною затребуваності нон-фікшн у наші дні є наявність величезної кількості неточної, невизначеної, суперечливої, плутаної, неперевіреної і недостовірної інформації практично з будь-якого питання, часто, до того ж, присмаченої ідеологічними, політичними і тому подібними коментарями, що виражають певні, часто злочинні групові та індивідуальні інтереси. У масовій свідомості не надто чітко розрізняються, а нерідко змішуються піднесене і низьке, наукове і псевдонаукове, художнє і нехудожнє, теорія і здоровий глузд, точність і неточність, визначеність і невизначеність. Але задекларована правдивість, визначеність і фактична точність нон-фікшн загалом тільки здається такою, вони вельми перебільшені.

Мало хто звертає увагу на те, що точність, будь то точність визначення, точність факту, точність висловлювання, свідомства, – річ дуже відносна. Міра відносності залежить від часу, сфери застосування, ступеня тощо. В методології науки ці ситуації добре опрацьовані, в тому числі і щодо наукового факту. Науковий факт завжди теоретично навантажений, залежить від теорії, положення якої визначають ступінь його точності і навіть форму і спосіб його існування. Звичайний, ненауковий факт завжди залежить від інтерпретації, яка в повсякденному сенсі виконує роль теорії. Не існує чистих незалежних фактів, ні в науці, ні поза її межами, як і взагалі чистої інформації. Відносно чистими, точними фактами іноді вважають дату народження, час події і тому подібні дані. Але, по-перше, їх роль не така вже й велика, а, по-друге, вони чимось або кимось підтверджені, наприклад, свідченнями, документами, які можуть бути підробленими.

Відносно точних свідчень очевидців, слід пам'ятати незаперечну науково-методологічну формулу: «бреше як очевидець». Справа в тому, що очевидець ніколи не може точно відтворити картину події. По-перше, він не все бачив, по-друге, переживав емоції, які «затьмарюють розум», по-третє, головним визначив не те, що важливо, скажімо, для слідства, а те, що йому здалося важливим, по-четверте, мимоволі дав свою інтерпретацію і крізь неї згадує події. Можна продовжувати цей перелік до нескінченності. Загальновідомо, що люди, наприклад, які пережили війну, через деякий час згадують не стільки те, що бачили, скільки те, що читали про це, в усякому разі крізь прочитане або побачене в кіно згадують і інтерпретують минуле, в тому числі і своє.

Журналістське або письменницьке розслідування факту нагадує ситуацію в науці, коли формулюється теорія ad-hoc. Такі теорії досить незадовільні в науці, оскільки пояснюють тільки даний випадок. З ними якийсь час миряться, бо немає нічого кращого, але прагнуть це краще відшукати, тобто побудувати теорію, яка пояснює ще щось, крім даного випадку. Теорія повинна володіти нормою загальності, пояснювати всі випадки даної групи, та ще й передбачати нові.

Аналогом такої загальності в художній літературі є типізація. Художній тип тим і важливий, що це загальність, впізнавана і застосовна до інших аналогічних випадків. З цього приводу склався вираз «знайомий незнайомець». Цієї важливої ознаки позбавлена література

нон-фікшн. Зрозуміло, у неї свої переваги, але її приватний, одиничний випадок, на відміну від типового, мало чому вчить, погано екстраполюється і узагальнюється, тому не дає освітньої родзинки, властивій художній літературі, хоча емоційний вплив має, хочеться вірити, що позитивний.

Переживання або співпереживання, яке викликається нон-фікшн – важлива, але мало не єдина, перевага нон-фікшн. Проте ознака точності факту, яка приписується цьому жанру, викликає сумнів.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В XXI СТОЛІТТІ

Бажан Л.І.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
зав. відділом інформаційних технологій цифрової трансформації економіки
Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій
та систем НАН та МОН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8920-8670>
067-916-98-65, bazmil@ukr.net

Куча Д.О.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу інформаційних технологій цифрової трансформації економіки
Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій
та систем НАН та МОН України
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3826-7719>
dasha2121k@ukr.net

XXI століття характеризується трансформаційними процесами економічної системи. Трансформаційні процеси розглядаються як якісна зміна економічної системи. Динаміка змін у сучасному світі є надзвичайно швидкою, а тому економічної системи потребують постійної адаптації шляхом трансформації їх з метою забезпечення стійкості.

Трансформація економічної системи є процесом якісного та кількісного перетворення бізнес-моделі під впливом внутрішнього та зовнішнього середовищ, що має на меті зміну цілей та цінностей функціонування системи, її перехід на новий рівень розвитку. Управління трансформацією економічної системи представляє комплекс заходів і стратегій, спрямованих на зміну та вдосконалення функціонування системи з метою пристосування до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Поняття «трансформація», на відміну від простої зміни елементів системи, означає такі перетворення системи, структури, форм і функцій, організації, відносин й інтересів, компонентів і параметрів, пропорцій і зв'язків, які сукупно спричиняють зміни цільової спрямованості дій економічних агентів і ролі того чи іншого сектору в національній економіці [1].

Трансформаційні процеси характеризуються багатогранністю і багатоаспектністю. Для їх уточнення і конкретизації наводяться підходи до характеристики трансформаційних процесів. Загалом трансформація розглядається в різних теоретичних течіях за допомогою різних підходів: відтворювального, процесного, формаційного, цивілізаційного, діалектичного, інституціонального, управлінського, ситуаційного, елементного, рівневого, функціонального, інформаційного, системного, інноваційного, глобального[2].

Відтворювальний підхід визначає такі основні властивості трансформації соціально-економічного процесу як циклічність, кумулятивність, нелінійність і еволюційність.

Процесний підхід розглядає трансформацію як серію взаємопов'язаних процесів, які реалізуються в певній послідовності та є тривалими в часі, а також є безперервним процесом керування взаємопов'язаними функціональними операціями, що забезпечує оптимізацію процедури прийняття управлінських рішень щодо мінімізації використання ресурсів, матеріалів, коштів, часу та максимізації якості продукції, задоволення потреб споживачів та підвищення продуктивності праці.

Формаційний підхід представляє теорію та методологію структурної трансформації економічної системи, виявляє загальні теоретико-методологічні засади структурної трансформації економічної системи і механізми її реалізації.

Цивілізаційний підхід розглядає трансформацію через призму розвитку людської цивілізації (компетентні якості робітників).

Інституціональний підхід аналізує об'єкти трансформації з метою виокремлювання груп інституціональних трансформацій: трансформацію формальних інститутів і трансформацію неформальних інститутів.

Діалектичний підхід зазначає трансформацію з метою подальшого розвитку економічної системи.

Управлінський підхід створює умови для забезпечення трансформаційних процесів у життєдіяльності суспільства.

Ситуаційний підхід характеризується варіативністю методів управління, які застосовуються відповідно до ситуації. За даного підходу адаптуються методи управління, розробляється стратегія дій та приймаються рішення відповідно до поточної ситуації. Застосування ситуаційного підходу дозволяє гнучкіше реагувати на зміни в оточуючому середовищі та адаптувати процеси трансформації відповідно до принципів сталого розвитку.

Елементний підхід представляє трансформацію на макрорівні як низку трансформацій на макрорівні.

Функціональний підхід розглядає трансформацію як важливий чинник соціально-економічного розвитку на всіх рівнях економічної системи.

Інформаційний підхід зазначає, що в сучасних умовах найважливішим напрямом глобальної трансформації стає перехід до цифрової економіки, відмінною рисою якої є розвиток інфраструктурних видів економічної діяльності, в основі яких лежить застосування інформаційних ресурсів і технологій в мережевій економіці..

Технологічний підхід до управління трансформацією забезпечує оптимальне використання ресурсів та мінімізацію відходів, зменшення викидів та енергоспоживання, а також підвищення продуктивності та якості продукції чи послуг шляхом впровадженні нових технологій, зокрема цифрових, а також управління їх впровадженням.

Системний підхід характеризується трансформацією економічної системи задля забезпечення стійкого розвитку і полягає у визначенні, розумінні та ефективному управлінні системою взаємопов'язаних процесів із метою досягнення цілей стійкого розвитку, спрямованих на збалансоване зростання.

Інноваційний підхід спрямований на стимулювання інноваційної діяльності економічної системи. Даний підхід включає розробку та впровадження інноваційних підходів, технологій та стратегій, які сприяють підвищенню ефективності функціонування економічної системи з мінімізацією негативного впливу та соціальну сферу. Інноваційний підхід також передбачає створення сприятливого середовища для стимулювання креативності та постійного вдосконалення, що сприяє змінам і досягненню стійкого розвитку економічної системи.

Глобальний підхід до управління трансформацією передбачає впровадження стратегій, які не лише максимізують ефективність функціонування економічної системи, а й беруть до уваги вплив на соціальну сферу. Управлінські рішення приймаються з урахуванням глобальних викликів таких як розвиток цифрової економіки.

Трансформація економічної системи на засадах стійкого розвитку потребує формування інтегрованого підходу, який націлений на забезпечення стійкого розвитку шляхом впровадження комплексу стратегічних та оперативних методів управління, спрямованих на збалансоване досягнення економічних та соціальних цілей. Інтегрований підхід передбачає врахування взаємозв'язків між різними аспектами діяльності підприємства, а також активну участь зацікавлених сторін у процесі управління. Це допомагає забезпечити поступовий перехід до більш стійкого та ефективного функціонування, із урахуванням потреб сьогодення [4].

Процеси цифровізації та цифрової трансформації є рушійними силами зміни в усіх сферах економічної системи, а також відкривають можливості для впровадження нових

технологій і побудови цифрових бізнес-моделей. З огляду на це, виділяються три основні способи впливу цифровізації на зміну бізнес-процесів економічної системи:

- оптимізація вже існуючих бізнес-моделей;
- трансформація бізнес-моделей (розширення бізнесу, або його переорієнтація);
- розроблення нових бізнес-процесів (нові технології, продукти чи послуги).

Вищезазначені кроки характеризуються як: цифрова трансформація економічних процесів при прийнятті управлінських рішень з урахуванням розвитку Індустрії 4.0 в Україні.

Стійкий розвиток як важливий сучасний соціально-економічний тренд базується на цифровізації економічної системи за умов інтеграції всіх підходів трансформаційних процесів.

Вирішенням цієї проблеми може стати синергія цифрових технологій, яка є актуальною та важливою темою в сучасному світі. Цифрові технології охоплюють в собі широкий спектр інновацій, від штучного інтелекту та блокчейн-технологій до Інтернету речей та обробки великих обсягів даних. Синергія цифрових технологій характеризує спільний вплив декількох трансформаційних підходів до цифровізації економічної системи та призводить до результату, який виявляється більшим, ніж проста сума внесків кожного підходу окремо. В контексті цифрової трансформації це означає, що поєднання різних цифрових технологій в поєднанні з інтерацією різних трансформаційних підходів та рішень може створювати значно більшу цінність, ніж їхня індивідуальна дія[3].

Список літератури:

1. Мазаракі А. А., Лагутін В. Д., Герасименко А. Г. та ін. Концептуально-методологічні трансформації економічної теорії ХХІ століття : монографія.. За ред. А. А. Мазаракі. Київ. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 344 с
2. Барановський О.І. Зміст трансформаційних процесів в економічних системах. Вісник Університету банківської справи. 2017 № 1 (28). с. 3-14.
3. Куча Д.О., Бажан Л.І. Синергія цифрових технологій у транспортно-логістичній системі. Control Systems and Computers, 2024, 1, 73-81. <https://doi.org/10.15407/csc.2024.01.073>
4. Бажан Л.І. Куча Д.О. Стійкий розвиток транспортно-логістичної системи в умовах цифрової трансформації економіки. І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Impact of Artificial Intelligence and Other Technologies on Sustainable Development». 28-29 грудня 2023 р. – International Electronic Scientific and Practical Journal «WayScience». «Impact of Artificial Intelligence and Other Technologies on Sustainable Development». Dnipro. 2023. р. 32-34.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ОГЛЯД

Балабаш О.С.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту організацій
Одеський національний економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-5794-1309

Сливка В.С.

аспірант
Одеський національний економічний університет

Існує безліч методів для аналізу макросередовища, таких як PEST, SWOT, сценарний аналіз тощо. Кожен метод має свої переваги та недоліки, і правильний вибір методу є критично важливим для коректності застосування результатів аналізу. Комплексний аналіз макросередовища дозволяє підприємству краще реагувати на зовнішні загрози та використовувати можливості, що забезпечує йому конкурентні переваги на ринку. Огляд переваг і недоліків різних методів аналізу макросередовища дає можливість науковцям і практикам краще розуміти, які інструменти є найбільш ефективними для різних типів підприємств, з урахуванням їх специфіки.

Для реалізації стратегічного управління підприємства потребують більш точних і актуальних методів аналізу макросередовища. Це дозволить визначати ключові тренди, ризики та можливості для формування ефективних стратегій розвитку. При цьому, використання сучасних та модифікованих методичних підходів до аналізу макросередовища сприяє більш обґрунтованим управлінським рішенням, які враховують усі значущі зовнішні фактори.

Так, за Томпсоном А. А. та Стріклендом А. Дж. аналіз зовнішнього середовища може включати аналіз привабливості виду діяльності та оцінку конкуренції. Цей аналіз дозволяє зрозуміти структуру і динаміку виду діяльності, виявити можливості і загрози, визначити ключові фактори успіху та розробити стратегію поведінки на ринку [1]. Етапи проведення такого аналізу включають:

1. Встановлення основних економічних показників виду діяльності.
2. Визначення конкурентних сил і їх впливу.
3. Виявлення чинників, які змінюють структуру конкурентних сил.
4. Визначення підприємств з найсильнішими і найслабшими конкурентними позиціями.
5. Прогнозування кроків конкурентів.
6. Визначення ключових факторів успіху.
7. Прийняття рішення щодо привабливості виду діяльності [1].

Мехеда Н. Г. доводить, що вибір методів аналізу зовнішнього середовища повинен базуватися на попередньо проведених підготовчих роботах, що дозволяє максимально ефективно використати всю доступну інформацію. У зв'язку з цим процес дослідження зовнішнього середовища включає такі етапи: структурування зовнішнього середовища підприємства та визначення ключових елементів, які потребують дослідження; визначення "критичних точок" та меж аналізу; збирання необхідної інформації для дослідження; визначення методичного інструментарію для проведення дослідження; проведення дослідження та узагальнення висновків [2].

На першому етапі чинники поділяються залежно від їх впливу на підприємство:

- 1.1. Чинники, взаємопов'язані з діяльністю підприємства, вплив яких може суттєво змінюватися з часом.

1.2. Чинники, вплив яких на діяльність підприємства з часом суттєво не змінюється.

1.3. Специфічні чинники, дослідження яких дозволяє оцінити потенційні можливості розвитку підприємства, напрями диверсифікації діяльності та ринків, можливість появи нових конкурентів [2].

Таким чином, можемо констатувати рівність позицій та підходів науковців щодо процедури проведення аналізу макросередовища.

Поряд з цим, удосконаленні методичних рекомендації потребує дослідження методів аналізу макросередовища підприємств.

За результатами опрацювання наукової літератури систематизуємо переваги та недоліки методів аналізу макросередовища. Результати наведемо у таблиці.

Таблиця 1. Характеристика методів аналізу макросередовища

Метод	Фактори	Характеристика	Переваги та недоліки
<i>SWOT-аналіз</i>	Сильні та слабкі сторони, можливості та загрози	Розглядаються фактори як зовнішнього, так і внутрішнього середовища	Переваги: легкість проведення, гнучкість та різноманітність варіантів, комплексний підхід до аналізу Недолік: обмеженість у врахування всіх сил і слабкостей, можливостей і загроз, обмеженість оцінювання впливу факторів.
<i>PEST-аналіз (STEP-аналіз)</i>	Політичні Економічні Соціальні Технологічні	Охоплює основні макроекономічні фактори, що дозволяє оцінити загальну ситуацію в зовнішньому середовищі	Переваги: дозволяє структурувати зовнішні фактори і оцінити їхній вплив на підприємство, що сприяє систематичному підходу до стратегічного планування. Недоліки: надає лише загальну картину зовнішнього середовища, обмеженість оцінювання впливу факторів що може бути недостатньо для глибокого стратегічного планування.
<i>QUEST-аналіз</i>	Фактори зовнішнього середовища	Оцінювання взаємного впливу факторів зовнішнього середовища один на одного	Переваги: Швидке сканування зовнішнього середовища. Недоліки: більше орієнтована на поточний стан середовища, не може враховувати довгострокові тенденції у динаміці.
<i>TEMPLES-аналіз</i>	Технологічні економічні, ринкові, політичні, правові, екологічні, соціально-демографічні	Проведення розширеної оцінки факторів макросередовища	Переваги: охоплює широкий спектр факторів, базується на системному підході, що дозволяє взаємозв'язано оцінювати різні фактори і їх вплив на підприємство. Недоліки: може бути складним у виконанні через необхідність збору великої кількості інформації. Це може вимагати значних ресурсів і часу.

Джерело: складено авторами на підставі [2-7]

Було встановлено що основним недоліком є обмеженість можливості оцінювання впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємств з метою розробки пропозиції щодо формування управлінських рішень при формуванні стратегії розвитку, а

також орієнтованість на поточний стан середовища, не можливість врахування динаміки зміни тенденції у часі.

Список літератури:

1. Thompson, A. A., & Strickland, A. J. (2001). Strategic management: Concepts and cases. New York, NY: McGraw-Hill Education.
2. Мехеда Н. Г., Черниш О. А. Особливості стратегічного аналізу зовнішнього середовища / Н. Г. Мехеда, О. А. Черниш // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua>
3. Сучасні технології управління : монографія / за заг. ред. док. екон. наук, професора І. О. Кузнецової, канд. екон. наук, доцента О. С. Балабаш. – Харків: «Діса плюс», 2023. – 320 с.
4. Технології стратегічного управління стійким розвитком сучасних організацій : монографія / за ред. І. О. Кузнецова, О. С. Балабаш. – Харків: «Діса плюс», 2020. – 228 с.
5. Прийняття управлінських рішень: методи та моделі: моногр. / Кузнецова І.О., Балабаш О.С., Карпенко Ю.В., Сокурєнко І.А.; за заг. ред. І.О. Кузнецової. - Харків: Діса плюс, 2022. – 156 с.
6. Балабаш О. С., Ву Хань Хуєн. Аналіз експортного потенціалу (на прикладі аграрних підприємств України). Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. №3-4. С. 46-53. URL:<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/115039> . DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.03.046>
7. Балабаш О.С., Шишкін О.М. Розробка стратегії розвитку підприємства на засадах удосконалення ланцюга формування доданої вартості. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка.2021. Випуск 35. С. 31-38. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-2-4>

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У ВИРІШЕННІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Баришева Марія Владиславівна

студентка

Державний торговельно-економічний університет

m.barysheva_fmtp_5a_23_b_d@knute.edu.ua

Попова Марія Євгеніївна

студентка

Державний торговельно-економічний університет

m.popova_fmtp_4_23_b_d@knute.edu.ua

Соціальне лідерство має ключове значення у вирішенні глобальних проблем сучасності, наприклад, економічна криза, соціальна нерівність, та політичні конфлікти. Лідери, які мають на меті змінити суспільство на краще, повинні вміти впливати на громади, формувати суспільну свідомість та впроваджувати реальні зміни, які матимуть довготривалі позитивні наслідки для всього людства. Соціальні лідери мають володіти почуттям відповідальності перед суспільством і здатністю об'єднувати не тільки людей, а і різноманітні ресурси заради досягнення спільної благої мети. У сучасному світі, де глобальні виклики стають все більш комплексними, соціальне лідерство виступає важливим інструментом для їх вирішення.

Важливо зазначити, що соціальні лідери – це не тільки ті люди, які займають керівні позиції в урядах, бізнесі чи громадських організаціях, але несумнівно й ті, хто впливають на зміну загальної суспільної свідомості, закладають нові цінності та надихають громадськість до розвитку. На відміну від традиційного розуміння лідерства, яке орієнтоване на політичну або економічну владу, поняття соціального лідерства направлено саме на досягнення благополуччя громади, справедливості та етичності.

Головна місія таких людей полягає в тому, щоб об'єднати людей для вирішення проблем, які стосуються широких верств населення. Вони створюють платформи для громадського діалогу, активно залучають до дискусій різні групи населення та працюють над подоланням розбіжностей.

Економічна нестабільність та витікаюча з неї бідність є неабиякими серйозними викликами для людства. На разі прослідковується тенденція, що заможні збільшують свої статки, в той час, коли бідні версти населення критично потребують допомоги. Саме в таких випадках, соціальні лідери виступають важливими фігурами у боротьбі з нерівністю шляхом створення різноманітних програм підтримки, спрямованих на забезпечення базових потреб людей, таких як медичні послуги, рішення проблеми з житлом, доступу до освіти та гідної оплати за працю.

Яскравим прикладом такого соціального підприємця є “банкір для найбідніших з бідних” є Мохаммад Юнус, який заснував систему мікрокредитування для малих підприємців у бідних країнах, що допомогло людям виходити зі злиднів, забезпечуючи їм доступ до фінансових ресурсів та підтримки.

Політичні конфлікти, війни та масова міграція залишають мільйони людей без домівок і доступу до базових послуг. Соціальні лідери працюють над мирним вирішенням конфліктів, залученням міжнародної підтримки для надання гуманітарної допомоги та сприяння реінтеграції біженців у суспільства, які їх приймають. На жаль, українці, як ніхто інший, відчули на собі всі ці жахіття, спричинені повномасштабним вторгненням рф. В Україні, зокрема, у контексті війни, багато соціальних лідерів відіграють ключову роль у підтримці постраждалих громад, залучаючи міжнародну підтримку, інвесторів, тим самим

забезпечуючи допомогу внутрішньо – переміщеним особам, відбудову зруйнованої інфраструктури та розв'язанню соціальних проблем, викликаних бойовими діями.

Соціальні лідери, незалежно від сфери діяльності, мають кілька спільних рис. По-перше, такі люди мають сильні риси характеру, харизму та інтуїцію, які дозволяють швидко адаптуватися до складних ситуацій і приймати ефективні рішення, також вони мають глибоке почуття відповідальності за свої дії і не бояться помилок, що дозволяє їм залишатися стабільними навіть у стресових умовах. По-друге, вони діють етично і прозоро, надихаючи інших на зміни та створюючи атмосферу довіри. По-третє, вони вміють працювати в команді та використовувати комунікативні навички, переслідуючи благі мотиви.

Соціальне лідерство є потужним інструментом у вирішенні сучасних глобальних проблем. Сьогодні лідери стають ключовим інструментом у цьому ланцюгу подій, задля об'єднання людей для створення більш стійкого, справедливого та здорового майбутнього для всіх.

Список літератури:

1. Досвід для натхнення, Софія Кононенко 27.05.2020. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/dosvid-dlia-natkhennia/

НАДНАЦІОНАЛЬНЕ ПОЛІТИЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄС

Бірюков Р.

заступник начальника департаменту
Національної поліції України

Biriukov R.

Deputy Head of the
Department of the National Police of Ukraine

SUPRANATIONAL POLITICAL ENTREPRENEURSHIP IN THE SPHERE

Для опису інтеграційних процесів в ЄС все частіше використовується поняття політичного підприємництва (political entrepreneurship), що позначає діяльність внутрішньодержавних та супранаціональних акторів, які впливають на політичні процеси для досягнення власних інтересів [1]. Тут всі теорії європейської інтеграції визнають, що преференції держав можуть зазнавати впливу стратегічних дій наднаціональних політичних підприємців та їхніх інтеграційних ініціатив [2, с. 148]. Хоча питання безпеки розглядаються як такі, що формують ядро державної влади і тому залишаються в руках суверенних урядів, політичні підприємці, безумовно, можуть відігравати в них важливу роль, до чого їх спонукають як власні інтереси, так і цінності.

Супранаціональні політичні підприємці завдячують значною частиною своєї ролі взаємозалежністю. Окрім взаємозалежності з окремих питань, що не стосуються процесу інтеграції в ЄС (наприклад, таких, що походять з глобалізації), функціональна взаємозалежність може підштовхнути держави-учасниці до продовження інтеграції. Що більше вони вкладаються в інституцію, то більша імовірність то в більшу залежність від цієї інституції потрапляють уряди. Як тільки міжнародні актори отримують високий рівень повноважень, вони можуть починати діяти як політичні підприємці, в той час як держави-учасниці втрачають частину контролю над інтеграційною динамікою, яка стає все більше такою, що підтримує сама себе.

Теорія раціонального вибору та теорія ліберального інтерговернменталізму віддають ключову роль державам та концептуалізують їх як раціональних акторів, що створюють та використовують інституційні структури навмисно та з певною метою. Однак, вони розрізняються в оцінці ступеню визнання ролі інституцій та міжнародних організацій не тільки в результаті, але й у впливі їх як незалежного фактору з можливістю впливати та визначати поведінку держав та їхні преференції, наприклад через правила організації [3, с. 762]. Г. Дж. Ікенбері, будучи прибічницею інституцій як зовнішнього фактору, називає цю логіку «інституційно пов'язуючою» [4, с. 172]. Інституції розглядаються теорією раціонального вибору як такі, що можуть виступати основним агентом людської взаємодії. Перевагою такого підходу П. Холл та Р. Тейлор називають підкреслення ролі стратегічної взаємодії при визначенні результатів політики [5, с. 936]. Тут знов можна провести паралель з ліберальним інтерговернменталізмом, який проводить аналіз міждержавних «торгів» з метою визначення результатів політики. Не дивно, що обидві теорії сильно спираються на теорію раціонального вибору. Однак класичний раціональний підхід до поведінки держав виходить з того, що держави добровільно ініціюють створення інституцій та проектують їх з метою забезпечення прибутків від співробітництва. Це припущення нехтує роллю альтернативних причинних факторів, в тому числі соціальних, таких як внутрішньодержавний та транснаціональний тиск. Тут прихильники інституціоналізму могли б заявити, що це нехтування є силою теорії, оскільки з цієї перспективи зменшується

значення того, чи політика відбувається всередині держав або між державами. Більше значення має те, чи відбувається політика в межах взаємовизнаних та однаково зрозумілих принципів, правил чи процедур, тобто в інституційному контексті. Інституціоналізм може об'єднати аналіз політики та творення політики.

Дослідження літератури демонструє, що перетікання повноважень стає все більш помітним та важливим в останні роки, особливо тут відзначається Європейська Комісія [6, с. 409]. Це можна пояснити доброю репутацією транснаціональних акторів, оскільки довіра може бути джерелом влади в інституціях ЄС, що намагаються вплинути на преференції держав та підняти власний престиж. Здатність до впливу акторів ЄС змінюється по мірі їх поступової формалізації, формування неформальних правил та змін в політиці наднаціональних гравців.

Зростаюча роль наднаціонального політичного підприємництва як драйвера європейської інтеграції визнається всіма теоріями. Інституції визначають та обмежують преференції держав непрямо через функціональний вплив та взаємозалежність, та прямо через прямий вплив. Ці спостереження не тільки відповідають твердженням теорії інтерговернменталізму, але й посилюють їх двома основними способами. По-перше, наднаціональні політичні підприємці завдячують своєю роллю взаємозалежностями. Окрім взаємозалежності з конкретних питань поза межами інтеграційного процесу (наприклад, через глобалізацію), функціональна взаємозалежність може підштовхнути держави-учасниці до продовження та розширення інтеграції. Що більше вони вкладають в інституцію, або що сильніше інституція була здатна затвердитись, то більша залежність від неї виникає.

Таким чином, в контексті європейської інтеграції наднаціональне політичне підприємництво та взаємозалежність з конкретних питань виглядають життєво важливими в контексті європейської інтеграції. Концептуалізація та дослідження взаємозалежності як одночасно зовнішнього та внутрішнього фактору дозволяє прокласти місток між преференціями держав та їх інституційним вибором [7, с. 110-112]. Можна навіть стверджувати, що взаємозв'язок причин та наслідків відображає зовнішню взаємозалежність. Наднаціональні політичні підприємці, зазвичай, не пов'язуються з державною владою в таких питаннях як внутрішня безпека, але все ширша роль інституцій ЄС в політиці безпеки вказує на те, що такі актори можуть визначати преференції держав в даній сфері. Отже, що вищим є рівень наднаціонального політичного підприємництва в конкретній сфері, то вища імовірність того, що держави-учасниці ЄС будуть сприяти поліцейському співробітництву та інтеграції.

Список літератури:

1. Kingdon J.W. *Agendas, alternatives and public policies*. New York: Longman, 2003. 643 p.
2. Bickerton C.J., Hodson D., Puetter U. *The New Intergovernmentalism: States and Supranational Actors in Post-Maastricht Era*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 276 p.
3. Koremenos B., Lipson C., Snidal D. *The Rational Design of International Institutions*. International Organization. 2001, No 55(4). P. 761-799.
4. Ikenberry G.J. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton: Princeton University Press, 2001. 795 p.
5. Hall P.A., Taylor R.C.R. *Political Science and the Three New Institutionalisms*. Political Studies. 1996, No 44(5). P. 936-957.
6. Zaun N. *The European Commission in justice and home affairs: Pushing hard to be a motor of integration*. The Routledge Handbook of Justice and Home Affairs / A.R. Severnt, F. Trauner (eds). Abingdon: Routledge, 2018. p. 409-420
7. Schimmelfennig F. *Efficient process tracing: Analyzing the causal mechanisms of European integration*. Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool / A. Gennet, J.T. Checkel (eds.) Cambridge: Cambridge University Press, 2015. P. 98-125.

ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ЗНАМЕНИТИХ ЗАДАЧ ДРЕВНОСТІ

Богушко О.А.

кандидат технічних наук, професор

Малиновський В.І.

кандидат технічних наук, доцент

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва

Львівської національної академії мистецтв

Історія пошуків вирішення п'яти знаменитих задач давнини налічує чотири тисячоліття, їх можна порівняти з історією розвитку всесвітньої культури людства. Складність проблеми була закладена у самій вихідній умові: вирішити задачу виключно за допомогою циркуля та лінійки без штрихів кратних одиниці вимірювання довжини. Відомо, що в класичному розумінні термін “побудова з використанням тільки лінійки” означає, що лінійку застосовують виключно для проведення прямих і вона не має одиниць виміру [1, с. 222].

Задача № 1: Квадратура круга.

Сутність задачі полягає в знаходженні алгоритму побудови за допомогою циркуля і лінійки квадрата, рівновеликого за площею площі заданого круга.

З найважливіших досліджень у пошуку рішення задачі слід відзначити праці Архімеда, Гюйгенса, Ламберта, Лежандра.

Для розв'язання задачі пропонується використати чотирикутний ключ пропорційності (окремий випадок методу конкуруючих поверхонь) [2] та топологічне перетворення [3, с. 71]. Відносна похибка $\Pi_B=0,0001$ кв. мм. Цей результат можна покращити, застосувавши спосіб топологічних перетворень (рис. 1). Відносна похибка $\Pi_B=0,0000014$.

Визначення периметра круга та квадратури круга. Відносна похибка $\Pi_B=0,0000003$ кв. мм.

Зворотня задача квадратури круга – побудова круга (рис. 2), площа якого б дорівнювала площі даного квадрата (кругатура квадрата, антиквадратура). Відносна похибка $\Pi_B=0,0039$ кв. мм.

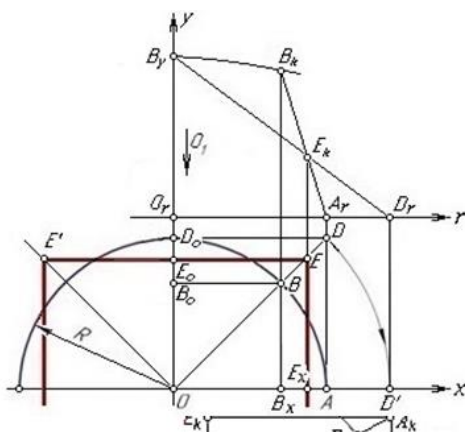

Рис. 1. Квадратура круга

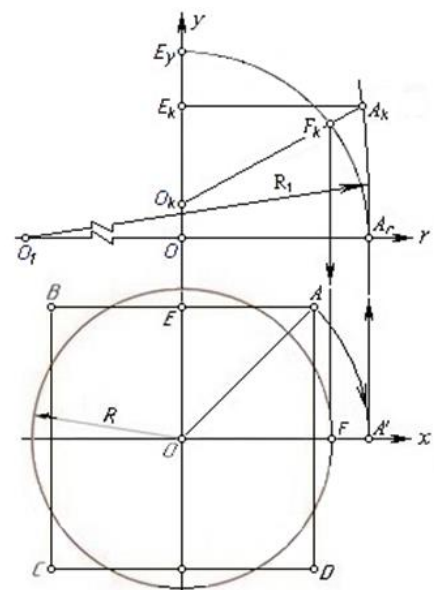

Рис. 2. Кругатура квадрата

В будь-якій літературі про п'ять знаменитих задач давнини посилаються на неможливість точного розв'язання через ірраціональність числа π , але в будь-яких

розрахунках, де присутнє число π , як правило не стоїть питання точності побудови, а тим більше неможливості вирішення задач. Критерій точності побудови у вирішенні всіх задач давнини у науковій літературі зазначається як «гарний» результат.

Задача № 2: Подвоєння куба.

Подвоєння куба попередніми дослідниками здійснювалось з використанням кривих: конхоїди, цисоїди, кубічної параболі, параболічної і гіперболічної спіралі та ін. Строгий доказ нерозв'язаності задачі за допомогою циркуля та лінійки було дано П. Ванцелем у 1837 році.

В даних дослідженнях для вирішення задачі запропоновано інший дієвий геометричний алгоритм, який базується на ключових способах перетворень. Відносна похибка $\Pi_v = 0,003$ кв. мм.

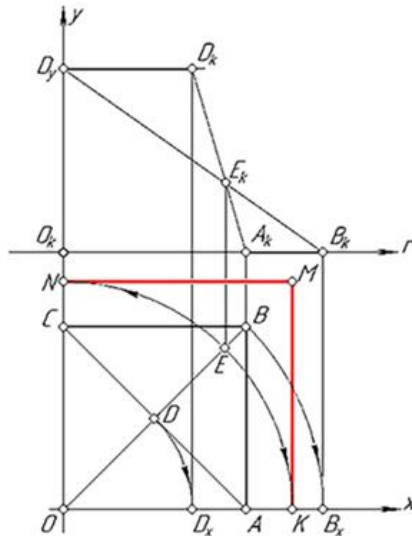

Рис. 3. Подвоєння куба

Наведені на рисунках графічні алгоритми для рішення ряду “знаменитих задач”: квадратури круга, зворотної їй кругатури квадрата, а також подвоєння куба, наочно демонструють можливість побудови квадрата (круга), еквівалентного за площею заданому кругу (квадрату) та куба з об’ємом вдвічі більшим від вихідного з високою точністю. Ця еквівалентність чітко підтверджує логіку алгоритмів, яка, як і будь-яка математична формула, гарантує, що необхідна квадратура досяжна, якщо алгоритм виконується з точністю регламентованою стандартом ISO 128-24:1999, IDT, який визначає ширину суцільної *тонкої* лінії (min) 0,13 мм - похибка графічних побудов, у кінцевому результаті, однозначно залишається в межах ширини лінії.

Задача № 3: Трисекція кута.

Задачу розв’язуємо за допомогою двох топологічних перетворень (рис. 4). З цієї метою з довільної точки O' на вісі Ox проводимо вісь Ou , на якій відкладаємо три відрізки a довільної величини та визначаємо ординату точки C_u . Через отриману точку проводимо горизонтальну пряму, на якій відкладаємо відрізок $C_u C_0 = a$. Сполучаємо точки C_0 та O' прямою лінією і отримуємо ключ пропорційності (КП).

На вісі Ou відкладаємо відрізок $O'A_u$, який дорівнює довжині хорди AD . Через точку A_u проводимо горизонтальну лінію до перетину з КП в точці A_0 .

На дузі DA відкладаємо три відрізки $A_u A_0$ і визначаємо точки 1 та 3, які поділяють кут AOB приблизно на 3 частини. Другим топологічним перетворенням визначаємо зміну координат точки 1. Похибки трисекції кутів від 10° до 180° становлять $0,00001 \div 0,00000014$.

Пропонується ще один варіант трисекції кута, який кардинально відрізняється від вищеприведеного (рис. 5). Для розв’язання задачі використовуємо прямокутну модель

трисекції кута (сектор AOB) та топологічний ключ пропорційності. Відносні похибки трисекції кутів 20° , 40° , 60° та 120° , які за твердженням П.Л. Ванцеля про неможливість їхнього поділу, складають: $1,78\text{E-}11$, $2,07\text{E-}10$, $2,19\text{E-}11$ та $5,31\text{E-}09$ відповідно.

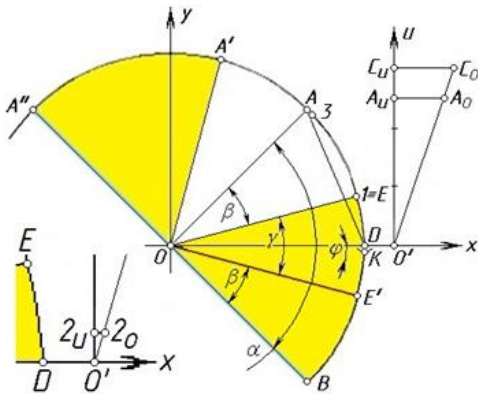

Рис. 4. Трисекція кута (варіант 1)

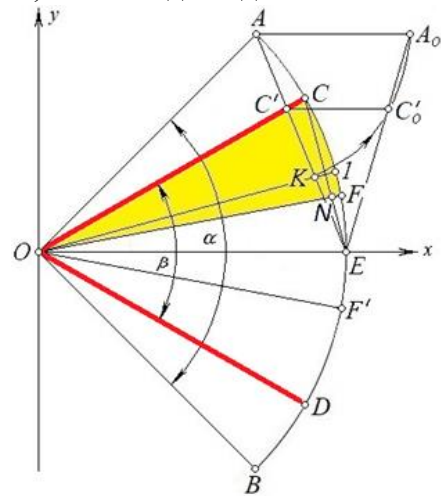

Рис. 5. Трисекція кута (варіант 2)

Задача № 4: Побудова правильних багатокутників.

На відміну від авторів, які пропонували різні підходи для побудови окремо взятих конкретних багатокутників [4], пропонується єдиний спосіб побудови будь-яких n -кутників з використанням ключових способів перетворення (Рис. 6). Відносні похибки для n -кутників 5 , $7 \div 37$, $76 \div 99$ складають $0,00008$, $0,0001$ та $0,001$ відповідно.

Запропонований спосіб побудови багатокутників дає можливість поділу кола не тільки на цілі числа, а і на десяткові дробні.

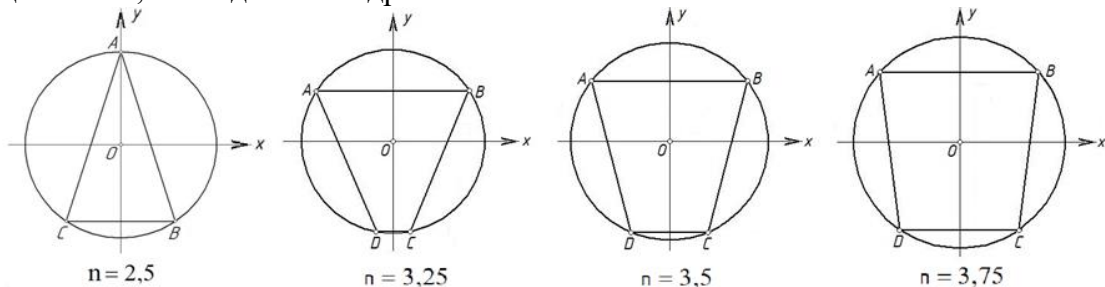

Рис. 6. Побудова правильних багатокутників

Задача № 5: Квадрування луночок.

Квадрування кругових відкритих луночок, зовнішня дуга ABA' (дуга меншого кола) яких дорівнює півколу A^*BC або менше виконується за допомогою трапецій. Для спрощення побудови доцільно розглядати не сегменти ABA' та ATA' , а пів-сегменти ABA_x та ATA_x , які квадруємо прямокутними трапеціями (рис. 7).

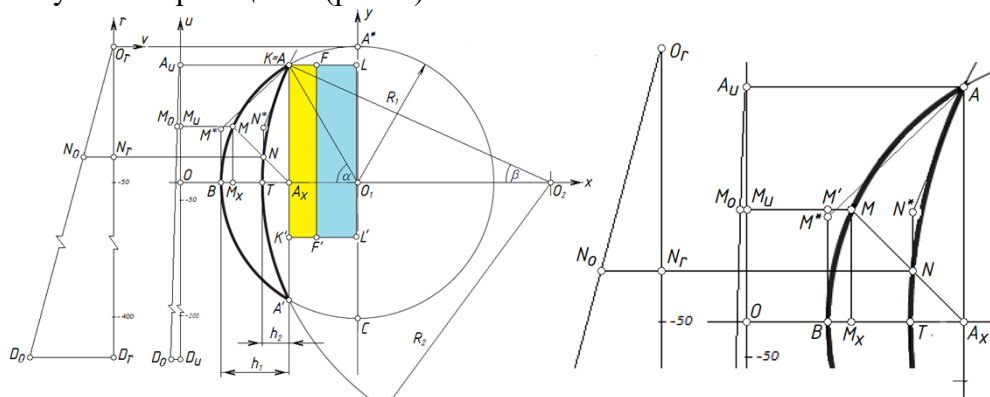

Рис. 7. Квадрування луночок

Відносні похибки квадратування луночок $P_b=0,00001\div0,00005$ кв. мм.

Розроблені також геометричні та аналітичні алгоритми задач однопериметровості (побудови кола, периметр якого б дорівнював периметру даного квадрата) та коловості квадрата (побудова круга, площа якого б дорівнювала площі даного квадрата).

Список літератури:

1. Подпалов Ю.Л. Побудова чотиригранника з використанням "тільки лінійки" / Ю. Л. Подпалов // Вісник Харківського національного університету. Серія «Математичне моделювання. Інформаційні технології. Автоматизовані системи управління» – 2008. – № 833. – С. – 222-230.
2. Богушко О.А. Геометрія поверхонь одягу: підруч. для студ. вищих навчальних закладів / О.А. Богушко, В.І. Малиновський, А.Є. Святкіна. –К.: СПД Кравчук В.К., 2012. – 188 с., іл. 145.
3. Котов И.И. Геометрические основы ключевых способов построения поверхностей / И.И. Котов // Труды ВЗЭИ. –М.: 1957. – Вып. 10.
4. Прояева И. В. Учение о правильных многоугольниках в историческом развитии: дис. кандидат физико-математических наук: 07.00.10 История науки и техники. Оренбург. 2000.

ПЕРСПЕКТИВИ ЛІТІЄВОГО ГІРНИЦТВА В ІНТЕРЕСАХ НАРОДУ

Бодюк Адам Васильович

к.е.н., с.н.с., науковий керівник
Науково-дослідного закладу «Ресурси»
Київ, Україна
ORCID.ORG/0000-0002-6200-1784
g2030@ukr.net

Мартиненко Іван Іванович

дійсний член
Академії технологічних наук, к.т.н.
секретар НТР Держгеонадр України
Київ, Україна
iv-mart@ukr.net

Бодюк Віта Адамівна

юрист
vitochkabodyuk@gmail.com

PROSPECTS OF LITHIUM MINING IN THE INTERESTS OF THE PEOPLE

Bodyuk Adam

Candidate of Economic Science
Senior Research Fellow
Supervisor Research institution «Resource»
Kyiv, Ukraine
ORCID.ORG/0000-0002-6200-1784
g2030@ukr.net
Bodyuk Vita
jurist
vitochkabodyuk@gmail.com

У Національній економічній стратегії на період до 2030 року виділено, що «Особливо необхідні дорозвідка та вивчення перспективних рудопроявів корисних копалин, які містять «метали майбутнього» та критичні матеріали (літій, титан, нікель, кобальт, хром, тантал, ніобій, берилій, цирконій, скандій, молібден, золото, вуглеводні, уран, коксівне та антрацитове кам'яне вугілля, руди алюмінію, вольфраму, міді, свинцю, цинку, магнію, платиноїдів) та переоцінка запасів срібла та золота» [1].

Згаданий літій входить до лужних металів, які включають хімічні елементи – метали ІА групи Періодичної системи Д. І. Менделєєва: Літій *Li*, Натрій *Na*, Калій *K*, Рубідій *Rb*, Цезій *Cs* та Францій *Fr*. Літій має свої фізичні властивості, які визначають його широке зберігання, господарське застосування. Так він з усіх твердих елементів має найвищу питому теплоємність, є найлегшим металом, нестійкий на повітрі, найменш активний, з сухим повітрям (і навіть із сухим киснем) за кімнатної температури практично не реагує, тому і може нетривалий час зберігатися на повітрі і т. д.

Хоча літій поширений в надрах Землі, у водних об'єктах, він не зустрічається у вільному вигляді в зв'язку з його високою реакційною здатністю. Тому перспективний економічний потенціал складають його сполуки.

Розвиток літій-рудного гірництва надто перспективне за великих потреб і потужних перспектив промислового застосування літію:

- разом з сполуками широко у силікатній промисловості для виготовлення спеціальних сортів скла і покриття порцеляни;
- у чорній та кольоровій металургії для розкислювання, підвищення пластичності та міцності сплавів;
- для отримання пластичних мастил;
- сплавів літію з сріблом і золотом, а також міддю як дуже ефективних припоїв;
- сплавів літію з магнієм, скандієм, міддю, кадмієм і алюмінієм як нових перспективних матеріалів в авіації та космонавтиці;
- виготовлення на основі алюмінату та силікату літію кераміки, що твердіє за кімнатної температури і застосовується у військовій техніці, металургії, і, у перспективі, у термоядерній енергетиці;
- виготовлення з величезною міцністю скла на основі літій-алюміній-силікату, зміцненого волокнами силіцій карбїду і т. д.

Окремо відмітимо, що літій та його сполуки:

- перспективні для застосування в ракетній техніці;
- суміш парів літію з молекулярним воднем є ефективним робочим тілом для газофазних ядерних ракетних двигунів;
- рідкий літій використовується в якості робочого тіла в електроракетних двигунах, зокрема – у потужних ЕРД.

Літій використовується, як власне ракетне паливо або, як добавка до нього. Перхлорат і нітрат літію застосовуються, як окислювач ракетного палива.

Таким чином для господарського застосування літію та його сполук необхідно організувати технологічно перспективні гірничі процеси з національними технологіями видобування, створити масштабні за видами й обсягами виробництва галузі промисловості, а це і велика кількість робочих місць для зайнятості населення, формування його доходів, підвищення добробуту.

У згаданому державному документі одне із особливих місць визначено літію як для хімічному елементові, що належить до об'єктів власності Українського народу. У Статті 4. Власність на надра Кодексу України про надра, зазначено, що «Надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради» [1].

Великі масштаби застосування літію у різних галузях промисловості визначають потужний потенціал ресурсів для отримання народом фінансових доходів, створення для нього робочих місць, для експортних процесів, доходів державного і місцевого бюджетів

Але ж реального механізму здійснення народом згаданого впливу на літійкористування, як власника надр немає. Тому потрібна активна законодавча ініціатива науковців і законодавців для створення нормативно-правової бази, щоб відбувалося і використання літію у фінансових інтересах народу країни, щоб територіальні громади захищали свої інтереси у надрокористуванні.

Список літератури:

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179.
2. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР (зі змін. і доповн.).

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЙОГУРТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СЕНСОРНОГО І ЛАБОРАТОРНОГО АНАЛІЗУ

Бохан Ю.В.

к.х.н., доцент кафедри природничих наук та методик їхнього навчання
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна
0663291117, 1yuliya.bohan@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9612-7780>

Затулівітер Т.О.

здобувач освіти 2 магістерського рівня
факультет математики, природничих наук та технологій
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

В останні роки інтерес до кисломолочних продуктів значно зріс, оскільки вони стали невід'ємною частиною функціонального харчування. Ця категорія продуктів відзначається своїми численними корисними властивостями, які є надзвичайно важливими для підтримання здоров'я та профілактики різних захворювань. Продукти, отримані шляхом ферментації молока за допомогою корисних бактерій, не лише зміцнюють імунітет, але й позитивно впливають на роботу шлунково-кишкового тракту, регулюючи його функціонування. Крім того, вони можуть використовуватися як ефективний профілактичний засіб проти простудних захворювань і алергічних реакцій.

Кисломолочні продукти мають ще одну важливу перевагу: вони легше переносяться і краще засвоюються організмом у порівнянні зі звичайним молоком. Це пов'язано з тим, що ферментовані мікрофлорою закваски складові молока вже частково перетравлені, що робить їх більш доступними для травної системи. Серед широкого асортименту функціональних кисломолочних продуктів особливою популярністю користується йогурт, який поєднує в собі відмінні смакові якості та високу поживну цінність, забезпечуючи організм корисними бактеріями та іншими важливими компонентами. Йогурт – кисломолочний продукт з підвищеним вмістом сухих речовин, який виробляють сквашуванням молока за допомогою спеціальних мікроорганізмів: болгарської палички й термофільного молочнокислого стрептокока. Сквашується йогурт культурами *Lactobacillus delbrueckii* subsp. *bulgaricus*, *Streptococcus salivarius* subsp. *thermophilus*. Середній вміст термофільних стрептококів і болгарської палички в 1 см³ продукту становить $1 \cdot 10^7 \div 1 \cdot 10^8$ КУО/см³. У разі порушення необхідного співвідношення між ними ці мікроорганізми можуть спричиняти вади йогурту: тягучу консистенцію та нехарактерний для цього продукту смак. Сьогодні йогурт можна вважати найпопулярнішим кисломолочним продуктом. Його включають у багато дієт, а також використовують у косметології.

Однак, останнім часом виникає все більше занепокоєння щодо якості молочних продуктів. Це пов'язано з використанням неякісної сировини, її фальсифікацією, а також порушеннями технологічних процесів під час виготовлення продукції. Такі проблеми можуть значно знизити поживну цінність молочних продуктів, вплинути на їх безпечність для споживачів і навіть призвести до негативних наслідків для здоров'я. Тому дослідження, спрямовані на оцінку якості молочних продуктів, зокрема йогуртів, є вкрай актуальними. Вони дозволяють не лише виявити потенційні ризики для споживачів, але й сприяти підвищенню стандартів виробництва та контролю якості у харчовій промисловості.

Дослідження проводилися на базі хімічних лабораторій кафедри природничих наук та методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. Для аналізу відбиралися йогурти різних торгових марок, що

представлені у торговельних мережах м. Кропивницький (табл.1). Під час перевірки деяких показників якості досліджуваних зразків кисломолочної продукції (йогуртів) проведено дослідження відповідності маркування упаковки йогуртів жирних нетермізованих нормативним вимогам, органолептична оцінка, визначення густини ареометром, визначення домішок крохмалю, окисно-відновного потенціалу, кислотності йогуртів: активної та титрованої, сухих речовин (СР) і сухого знежиреного молочного залишку (СЗМЗ), визначення масової частки кальцію комплексонометричним методом, вмісту вітаміну С.

У ході досліджень було використано стандартизовані методики. Якість йогуртів оцінювали відповідно до ДСТУ 4343:2004 «Йогурти. Загальні технічні умови», а відбір проб та дослідження якості здійснювали за цим же стандартом[1].

Таблиця 1. Загальна характеристика досліджуваних зразків йогуртів

Зразок	№1	№2	№3	№4	№5
Найменування продукту	«Галичина» Йогурт «Карпатський» » десертний 2,5% жиру з фруктовим наповнювачем м «персик»	Danone Йогурт «Живинка» 1,2% жиру з наповнювачем м «персик- маракуйя»	Lactel «Дольче» Йогурт з наповнювачем м «персик- маракуйя» 3,2% жирності	«Молокія» Йогурт 1,4% жиру з наповнювачем фруктовим пастеризованим м «абрикос»	«Агуня» Йогурт з наповнювачем м фруктовим «персик» 2,7%

Першим етапом дослідження була ідентифікація продукції за маркуванням. Йогурти були упаковані в полімерну упаковку. Вони мали різний спосіб закупорки, одні були заклеєні зверху фольгою або мали ковпачок-закрутку, інші зразки були упаковані у поліетиленову тару. Упаковка всіх досліджуваних зразків йогуртів була щільною, герметичною. Пошкоджень та деформацій упаковки виявлено не було. Виробники досліджуваної нами продукції використовують у своїй роботі сучасні методи виробництва та контролю якості продукції, тому проведений огляд упаковок йогурту торгових марок «Галичина», «Молокія», «Danone», «Lactel» та «Агуня» показали відповідність пакування та маркування нормативним вимогам.

Органолептичний метод передбачав визначення якості продукції за допомогою людських органів чуттів, таких як зір, слух, дотик і смак. Стандарти чітко регламентують всі значення органолептичних показників. З одержаних даних видно, що майже всі досліджувані зразки йогурту різних торгових марок за органолептичними показниками відповідали вимогам ДСТУ 4343:2004. Наші дослідження не виявили жодних дефектів запаху, смаку, кольору, консистенції чи зовнішнього вигляду йогуртів зразків №1, №4 і №5. Однак у зразках №2 і №3 були зафіксовані специфічні смаки, що були спричинені наявністю крохмалю та консервантів, про що виробники повідомили. Усі ці показники знаходились в межах встановлених нормативних документів.

Наступним етапом дослідження було визначення фізико-хімічних показників досліджуваних кисломолочних продуктів. Якість йогуртів оцінювали за такими фізико-хімічними параметрами, як вміст сухих речовин, активна та титрована кислотність, а також масова частка жиру тощо. На значення цих показників значно впливають якість використовуваної сировини та додані інгредієнти. За показниками титрованої кислотності нормам ДСТУ відповідає лише №3, всі інші мають низьку титровану кислотність, це може свідчити як про недостатнє визрівання саме цього йогурту, так і про використання недостатньо концентрованої заквасочної культури. Щодо активної кислотності, що всі зразки окрім № 3 мають низьке значення рН. Таке коливання значення рН зумовлене цілим рядом

факторів. Перш за все, якістю молока, що використовується для виготовлення йогурту, вмістом в ньому білка, характером протікання процесів бродіння та ін. Активна кислотність всіх досліджуваних йогуртів змінювалась протягом всього терміну зберігання, що можна пояснити недостатньо високою буферною ємністю йогуртів, яка залежить не тільки від концентрації молочної та лимонної кислот, але і від наявності кислих солей фосфатної кислоти і, що є головним, від кислотних функціональних груп білка. Для прикладу у табл.2 доведені результати дослідження для зразку №1 по визначенню кислотності.

Таблиця 2. Результати визначення титрованої та активної кислотності йогурту

Зразки досліджуваних проб йогурту	Титрована кислотність	Активна кислотність виміряна відразу після відкриття	Активна кислотність виміряна через декілька днів після відкриття
№1.«Галичина» Йогурт «Карпатський» десертний 2,5% жиру з фруктовим наповнювачем «персик»	60°Т	3,30	3,21

До сухих речовин йогуртів відносять всі хімічні складові, які залишаються після видалення вологи з нього. Вміст сухих речовин в значній мірі залежить від якості використаної сировини. Кількість жиру в йогурті залежить насамперед від жирності молока, яке використали для його приготування. Визначаючи вміст сухого залишку в кисломолочних продуктах, слід зазначити, що його рівень може перевищувати допустимі норми через додавання до складу сухих фруктових компонентів (табл. 3).

Таблиця 3. Вміст СР та СЗМЗ у йогуртах

Зразки досліджуваних проб йогурту	Вміст сухих речовин, %;	Сухий знежирений молочний залишок, %;
№1.«Галичина» Йогурт «Карпатський» десертний 2,5% жиру з фруктовим наповнювачем «персик»	25	22,5
№2. «Danone» Йогурт «Живинка» 1,2% жиру з наповнювачем «персик-маракуйя»	10,5	9,3
№3. «Lactel» «Дольче» Йогурт з наповнювачем «персик-маракуйя» 3,2% жирності	29,19	25,99
№4. «Молокія» Йогурт 1,4% жиру з наповнювачем фруктовим пастеризованим «абрикос»	9,62	8,22
№5. «Агуня» Йогурт з наповнювачем фруктовим «персик» 2,7%	15,72	13,02

Загалом аналізуючи одержані дані, можна наголосити, що за фізико-хімічними показниками досліджувані йогурти відповідають вимогам нормативних документів.

Застосовуючи науковий підхід до оцінки якості зразків йогуртів, ми провели експериментальне дослідження, використовуючи дескрипторно-профільний метод сенсорного аналізу з використанням 5-бальної системи. Проведене дослідження доводить, що зразки йогуртів, обраних для аналізу, виготовляються відповідно до вимог стандартів, з дотриманням санітарних норм і правил для підприємств молочної промисловості, а також згідно з нормативною документацією, технологічними інструкціями та рецептами, затвердженими в установленому порядку для конкретного виду йогурту.

При виборі йогурту важливо звертати увагу на інформацію від виробник на упаковці: уважно читати склад і перевіряти термін придатності. До складу йогурту обов'язково повинна входити йогуртова закваска, а також не бажано наявність стабілізаторів, консервантів, ароматизаторів та інших добавок. Термін придатності не повинен перевищувати 30 днів.

Список літератури:

1. ДСТУ 4343:2004. Йогурти. Загальні технічні умови. Національний стандарт України. - чинний від 01.10.05.-К.: Держспоживстандарт України, 2005. - 5 с.

ФЕНОМЕН СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТИЧНОГО КІНО В РАДЯНСЬКІЙ ДІЙСНОСТІ В 1960-1980 РР.

Величенко Катерина

студентка I курсу магістратури Історичного факультету
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

*Науковий керівник: Сидорук Сергій
кандидат історичних наук, доцент*

Актуальність. У 1960–1980-ті роки суспільно-політичне життя в Україні розвивалося надзвичайно суперечливо. З одного боку – наступ партапарату, його ідеології, з іншого – зростання національної свідомості. Зокрема, 1960-ті роки для української культури були у певній мірі досить сприятливими. Тодішній перший секретар ЦК КПУ Петро Шелест багато уваги приділяв культурницьким ініціативам української інтелігенції. Саме тоді з'явилися цілий ряд новаторських фільмів, що отримали загальну назву українське поетичне кіно, які в кінцевому результаті в 70-х роках спровокували новий наступ радянської ідеологічної машини на українську культуру, національну свідомість і нетрадиційний художній пошук.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні особливостей становлення та розвитку українського поетичного кіномистецтва в період розквіту та пригнічення українського культурного життя радянською владою в 1960-1980-х рр.

Історіографія дослідження цього питання значна. Зокрема, до вивчення цієї проблеми зверталися Л. Брюховецька [1-2], Л. Наумова [3], А. Пащенко [4], Г. Погребняк [5], Н. Ховайба [7].

Українське поетичне кіно – мистецька течія, що виникла в радянському кінематографі у середині 1960-х із виходом «Тіней забутих предків» Сергія Параджанова [6]. Авторство терміна «українське поетичне кіно» приписується польському кінокритику Янушу Гзді, який запропонував його у 1970 році [5]. Важливу роль в його популяризації відіграв і італієць П. Пазоліні [3, с.67].

Початком зародження кіно можна назвати 1962 рік, коли відбулося дві визначальні для розвитку українського кіно події: по-перше, керівником державної структури, яка мала опікуватися кіно, – Держкіно УРСР – було призначено освічену людину Святослава Іванова (про нього сказав Юрій Іллєнко, що міністр сприяв виникненню українського поетичного кіно), а кіностудію імені О. Довженка очолив Василь Цвіркунов, досвідчений адміністратор [2, с.355].

На противагу радянському реалістичному українське поетичне кіно виводило на перший план візуальну виразність, сюрреалістичні та етнографічні мотиви [6]. Дослідниця Л. Брюховецька, зокрема, так характеризує цей напрям: «Українське поетичне кіно як явище мистецьке – це вияв чітко визначеного світогляду, що випливає з укоріненості в рідну землю, яка годує людину» [4].

В кінострічках найяскравіших представників українського поетичного кіно (С. Параджанова, Ю. Іллєнка, Л. Осики) були відтворені «моделі національної психології, життя персонажів невід'ємно від природного універсалу, від природного круговороту буття, з чого випливали моделі етичні й естетичні: любов до рідної землі, дотримання звичаїв та обрядів, створення матеріальної культури» [5, с.169]. В. Юрченко так сформулював основні спільні моменти у фільмах поетичного кіно: «Дві речі уособлюють це об'єднання, цю школу: Карпати і Миколайчук» [4].

Українське поетичне кіно існувало в умовах радянського ідеологічного тиску. Свою політику влада закріплювала постановами: «Про роботу з молодими творчими кадрами на кіностудіях республіки» (1968 р.), «Про заходи до дальшого розвитку радянської

кінематографії» (1972 р.), «Про покращення виробництва і показу фільмів для дітей і підлітків» (1981 р.) [7, с.9].

Вже на початку 70-х партійна влада зробила все можливе, аби знівелювати українське кіно, принизити талант митців, визнаних у світі. Найвизначнішим дитям творчої свободи початку 60-х став новаторський фільм «Тіні забутих предків». Його успіх на міжнародному кінофестивалі у Мар-дель-Плата дав змогу по-новому оцінити його в Україні. І не випадково саме під час прем'єри цього фільму в кінотеатрі «Україна» Іван Дзюба закликав присутніх встати на знак протесту проти арештів української інтелігенції [1, с.247]. Інші фільми митця цькувалися і заборонялися.

1966 року розгорілася баталія довкола завершеного фільму Ю. Ілленка «Криниця для спраглих», стиль якого викликав протест у вищого партійного керівництва. Постановою ЦК КПУ від 30.VI.1966 року «Про окремі серйозні недоліки організації виробництва кінофільмів на Київській кіностудії імені О.П. Довженка» фільм було заборонено як такий, що в ньому «було допущено ідейні збочення» [1, с.247].

Двадцять років провів на сумнозвісній полиці й фільм Ю.Ілленка «Вечір на Івана Купала». Апробація фільму «Білий птах з чорною ознакою», який в процесі творення зазнав чимало переробок, також ледве не закінчилася заборонаю. Фільм показали делегатам партійного з'їзду в Києві, й реакція окремих секретарів обкомів була однозначною: його не можна допустити до глядачів. Тільки завдяки особистому втручання П. Шелеста, фільм було врятовано і послано на міжнародний кінофестиваль до Москви, де він дістав найвищу нагороду. Та світове визнання не допомогло. Написаний після цього Ю. Ілленком та І. Миколайчуком сценарій «На поклони» зазнав рекордної кількості переробок, внаслідок чого фільм за цим сценарієм під назвою «Мріяти і жити» став творчою невдачею режисера [1, с.248].

У травні 1974 року перший секретар ЦК КПУ В. Щербицький завдав сильного удару по поетичному кіно, а особливо по її діячах – С. Параджанову, Ю. Ілленку, Л. Осиці, Б. Івченку, І. Драчу, Г. Якутовичу. Лідер КПУ заявив, що прийоми поетичного кіно неприйнятні для соціалістичного реалізму і сприйняті деякими кінематографістами як основний художній засіб помилково [7, с.11]. А на початку 1974 року було призначено нового директора Київської кіностудії художніх фільмів імені О.П. Довженка А. Путінцева, який відразу оголосив: «Я прийшов на студію, щоб покінчити з поетичним кіно». І це завдання за підтримки своїх високих патронів він виконував успішно [1, с.248].

Отже, найбільший здобуток українського кіно 1960-х – 1980-х дістав назву поетичного кіно. Режисери поетичного кіно знайшли свій ґрунт і ним стала народна творчість – образотворча, театральна (вертеп), музична й пісенна (найпослідовніше народну музику й пісню в кіно освоював Іван Миколайчук).

Список літератури:

1. Брюховецька Л. Поетичне кіно: заборонена школа. Київ : АртЕК, Редакція журналу «Кіно-Театр», 2001. 464 с.
2. Брюховецька Л.І. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Кіномистецтво: Логос, 2011. 391 с.
3. Наумова Л. «Поетичне» кіно і мова кінематографа. Студії мистецтвознавчі. 2016. Число 3. С. 65-71
4. Пащенко А. Українське поетичне кіно як зразок національного кінематографа. URL: https://web.archive.org/web/20190120055531/http://www.ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1337 (дата звернення: 29.01.2024).
5. Погребняк Г.П. Авторський кінематограф у культурному просторі другої половини ХХ – початку ХХІ століття : монографія. Київ : НАКККіМ, 2020. 448 с.
6. Українське поетичне кіно. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%8>

1%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D0%BE%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0
%BD%D0%B5_%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%BE (дата звернення: 19.01.2024).

7. Ховайба Н.Г. Державна політика у галузі кінематографа УРСР (друга половина 1960-х – перша половина 1980-х рр.). Автореферат дисертації кандидата історичних наук. 07.00.01. Київ : 2015. 21 с.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЛІДЕРСТВА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Величко О.В.

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту

Державний торговельно-економічний університет

Волошин А.С.

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

Державний торговельно-економічний університет

Питання гендерних аспектів лідерства є актуальним у сучасному світі, де рівність статей та соціальна справедливість набувають все більшого значення. Лідерство — це не лише процес керівництва та управління, а й можливість впливати на колектив і суспільство загалом. Проте, на шляху до досягнення рівності між чоловіками та жінками у сфері лідерства існує чимало викликів.

Актуальність дослідження гендерних аспектів лідерства зумовлене існуючим протиріччям між наявними уявленнями про моделі лідерської поведінки чоловіків та жінок та існуючими запитами щодо поведінки лідерів жінок і лідерів чоловіків. Науковий дискурс, пов'язаний із лідерством, диктує необхідність пояснення суперечливих емпіричних даних і створення системної концепції жіночого лідерства, що має практичне значення для сьогодення. У різних сферах управлінської, політичної діяльності та бізнесу за останні роки значно зросла частка жінок, які займають керівні посади. Жінки активно беруть участь у роботі органів виконавчої та законодавчої влади, у процесі прийняття управлінських та політичних рішень. Сьогодні жінки переважають не тільки кількісно, вони також домінують, складаючи половину працюючого населення. Кількісна перевага жінок помітна у таких сферах, як медицина та охорона здоров'я, освіта, соціальна робота, гуманітарні науки, культура, сфера послуг та інформації. Однак, як і раніше, жінки складають меншість на середній і вищій ланках управління. У США це 16% і 5% відповідно, у Європі жінки складають 30% середньої ланки управління і лише 3% — вищої [3, с. 230–242]. В Україні ж тільки починає формуватися ланка жінок-управлінців, і для нашого сьогодення жінка-керівник все ще є новим явищем.

Умовно можна виділити чотири підходи до вивчення лідерства та гендеру. Перший підхід ґрунтується на тому, що лідерство біологічно детерміноване, тобто, вроджене, і може спостерігатися тільки у чоловіків. Другий підхід визнає роль соціалізації в цьому процесі та досліджує поняття гендерної ролі, як одного з визначальних чинників лідерства. Третій підхід включає цілу низку факторів, серед яких і ідентифікація, що формує гендерну роль та впливає на ефективність керівництва. Четвертий підхід визначає відмінності у тому, як саме чоловіки і жінки досягають лідерства [1, с. 43–51]. В управлінні жінкам притаманний переважно демократичний і ліберальний стиль, в той час як чоловікам — демократичний і авторитарний. Для реалізації прийнятих рішень жінкам характерний чіткий розподіл функцій виконання, вміння надавати допомогу. При організації контролю за ходом виконання рішень переважає поетапна форма у вигляді регулярних поточних перевірок, недопущення затягування небажаної ситуації.

Фахівці в галузі психології менеджменту вивчали причини, що перешкоджають жінці досягати успіхів у лідерстві: жінки в середньому набагато пізніше, ніж чоловіки, починають піклуватися про особисту кар'єру, втрачають ініціативність, незалежність, рішучість і самостійність; вони емоційніші і гірше вміють керувати собою; жінки менш схильні до ризику.

Результати емпіричних досліджень (незважаючи на їх величезну кількість) досить суперечливі, не мають загальної структури, що створює запит на розробку відповідного

концепту. Причому, гендерна нерівність у лідерстві пояснюється в основному наявністю гендерних та культурних стереотипів, і тому від жінки-лідера вимагають більшої компетентності, у порівнянні з лідером-чоловіком; у групах, де домінують жінки, перевага надається чоловікам (іноді тільки за статевою ознакою); у «маскулінному суспільстві» жінка може стати приченою на внутрішній конфлікт, що робить її діяльність менш ефективною; прагнення до лідерства у жінки може розцінюватись, як додання власної «неповноцінності»; оскільки статус чоловіків у загальному у суспільстві вищий, первинне сприйняття чоловіка-лідера буде вищим.

Гендерна дискримінація щодо оплати праці негативно впливає на економічні та соціальні права жінок. Серед явищ, що спостерігаються на ринку праці в Україні, можна виділити наступні: праця жінок в низькооплачуваному секторі; жінки займають лише 23% керівних посад в Україні, у приватному секторі серед власників бізнесу 46% жінок, серед найбільших гендерних розривів в окремих видах економічної діяльності можемо спостерігати гендерні розриви в сферах діяльності, не пов'язаних зі шкідливими умовами праці. Станом на 2023 рік гендерний розрив в оплаті праці в Україні складає 18,6%. Тобто статистично чоловіки отримують на 18,6% вищу заробітну плату, ніж жінки, навіть за умови, що вони мають однакову кваліфікацію та однакові умови праці. Якщо перевести в роки, це означає, що жінка 6,5 років працює безкоштовно [4]. Участь жінок у власності та вищому керівництві підприємств є недостатньою. Лише 17% топ-менеджерів компаній в Україні є жінками, і лише 15% компаній мають жінок серед мажоритарних власників. Водночас жінки становлять до 46% фізичних осіб-підприємців, чий бізнес менший за масштабами, а його оборот і доходи нижчі. Загалом 44% підприємців працювали у сфері послуг, 21% – у торгівлі, 10% – в освіті, 8% – у креативних індустріях, 5% – у готелях, ресторанах та кафе, 4% – у будівництві, 4% – в ІТ та 3% – у сільському господарстві. Лише 10% підприємців здійснюють діяльність на території всієї України, тоді як переважна більшість працює виключно у власному регіоні, що обмежує територіальну диверсифікацію клієнтів. Кількість підприємців, які повідомили, що стикаються з гендерними стереотипами у сфері підприємницької діяльності, зросла з 30% у 2022 році до 54% у 2023 році. Серед поширених стереотипів: «бізнес – не жіноча справа» (28%), «жінки – слабка стаття» (22%), «ведення бізнесу – це щось несерйозне і короткострокове» (17%), «молода жінка нічого не розуміє» (13%), «жінка повинна сидіти вдома» (9%)[2].

У 2023 році світова статистика відношення жінок та чоловіків на керівних посадах демонструє значні гендерні розриви в різних секторах і регіонах. Лише 32% усіх керівних посад у світі обіймаються жінками, що відповідає рівню 2021 року. У STEM (наука, технології, інженерія, математика): тільки 12% керівних посад займають жінки; у галузі освіти: 60% працівників – жінки, але тільки 39% обіймають керівні посади. Середній показник жінок в урядах становить 22,8%. В Європі та Північній Америці цей показник досягає 31,6%, а в Латинській Америці та Карибському басейні — 30,1%. Жінки очолюють тільки 11,3% держав і 9,8% урядів у світі. Ці показники поступово зростають порівняно з минулим десятиліттям.

Таким чином, попри зростаючу кількість жінок на керівних посадах, гендерні стереотипи та культурні бар'єри продовжують впливати на їхню професійну реалізацію. Для ефективного розвитку суспільства необхідно вивчати та підтримувати різні моделі жіночого лідерства, особливо в контексті українських реалій, щоб сприяти гендерній рівності в управлінні та бізнесі.

Список літератури:

1. Appelbaum S. Gender and leadership? Leadership and gender? A journey through the landscape of theories / Steven H. Appelbaum, Lynda Audet, Joanne C. Miller // *Leadership & Organization Development Journal*. – 2003. – p. 43-51.] (дата звернення: 6.09.2024)

2. Attention Required! | Cloudflare. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/03/eu4genderhelpdesk_ukrainegenderprofile_2023-cgp_ukr_v5.pdf (дата звернення: 10.09.2024).

3. Scott K. Female first, leader second? Gender bias in the encoding of leadership behavior / Kristyn A. Scott, Douglas J. Brown // Organizational Behavior and Human Decision Processes. – т. 101. – 2006. – Р. 230–242 (дата звернення: 6.09.2024)

4. Global Gender Gap Report 2023. World Economic Forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf (дата звернення: 10.09.2024)

ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ҐРУНТООБРОБНИХ РОБОЧИХ ОРГАНІВ НА ОСНОВІ МЕТОДІВ БІОНІКИ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ҐРУНТОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Волик Б.А.

к.т.н., доцент

ORCID: 0000-0002-9861-3723

Лісунов П.М.

аспірант

ORCID: 0000-0009-0001-9397

Коновий А.В.

аспірант

ORCID: 0000-0002-2155-0795

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Тел. 097-072-092-85

З технічної точки зору для постановки на виробництво робочого органу необхідно мати повний комплект конструкторської документації і позитивні результати польових випробувань дослідного зразка. Конструкторська документація розробляється на основі розрахункової схеми і математичної моделі взаємодії геометричної моделі робочого органу з оброблюваним середовищем. Таким чином на початковому етапі розробки треба мати геометричну модель робочого органу. Найчастіше така модель є результатом інтуїтивних уявлень розробника.

За тривалий час еволюції тварини різних ареалів існування добре пристосувались до функціонування в умовах середовища існування. Якщо умови функціонування подібні, то цілком виправданим є використання форми тіла тварини для розробки геометричної моделі.

Біоніка – розділ кібернетики, пов'язаний з побудовою технічних пристроїв і систем, а також з рішенням різних інженерних задач на основі вивчення функціонування органів і систем живої природи

Застосування методів біоніки потребує наявності біологічного аналогу, який був би функціонально подібним розроблюваному знаряддю. Від ступеня подібності залежить і ступінь адаптації робочого органу до конкретних умов його експлуатації. Вся складність полягає в тому, що сліпе копіювання аналогу нічого не дає. Робочий орган працює в інших умовах і для його розробки необхідна математична модель аналогу, але пристосовно до конкретних умов використання, а це вже складна задача. В галузі сільськогосподарського машинобудування основні ідеї біонічного моделювання започатковані А.Н. Гудковим [1]. Подальший розвиток напрямку належить школі Л.Ф. Бабицького [2].

В галузі використання методів біоніки можна виділити дві наукові школи: Л.Ф. Бабицького і Дніпровського державного аграрно-економічного університету(ДДАЕУ) [3]. Обидві школи використовують метод функціональних аналогій: конструкція аргументується з точки зору можливості виконання технологічного процесу на основі зовнішньої функціональної подібності робочого органу і біологічного аналогу. Різниця полягає в тому, що в першому випадку модель є аналоговою, тобто вона є масштабованою копією тіла біонічного аналогу. В другому цифровою: параметри аналогу оцифровують, розробляють регресійне рівняння яке закладається в математичну модель взаємодії з ґрунтовим середовищем, що дозволяє виконати адаптацію моделі до конкретних умов експлуатації.

Суттєва відмінність моделей наукової школи ДДАЕУ полягає в тому, що вони мають математичні моделі виконуваного технологічного процесу, що дозволяє проводити їх адаптацію до роботи в умовах ґрунтового середовища [4]. Моделі школи Л.Ф. Бабицького

практично є геометричними моделями біологічного аналогу і вони не проходять адаптацію до роботи в ґрунтових умовах бо аналог працює в ідентичному середовищі.

В випадку коли аналог працює у водному середовищі така адаптація потрібна, бо технологічні процеси схожі, але не ідентичні.

Прийнята нами робоча гіпотеза полягає в тому, що робочий орган розглядається не як єдине ціле, а в ньому виділяють ріжучий периметр і робочі поверхні. Така диференціація пов'язана з відмінністю механізмів різання і кришення. Ріжучий периметр підрізає шар ґрунту і відділяє від загального масиву призму сколу. Робочі поверхні виконують розпушення, зсув і обертання підрізаної призми. Процес може бути систематизований у відповідності до схеми, рис.1.

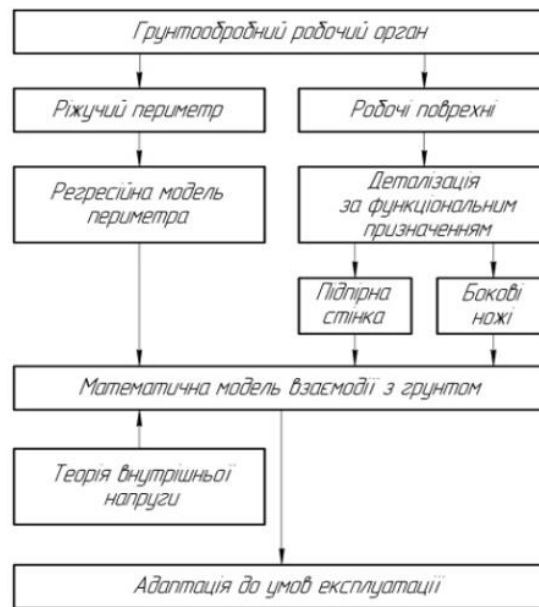

Рис.1. Зміст і послідовність операцій адаптації

Список літератури:

1. Гудков А.Н. Теоретические основы построения рабочих процессов сельскохозяйственных машин с учетом характера живой материи растений, животных, почвы. Кн.: Земледельческая механика. М.: Машиностроение, 1966. Т. 9. С. 86-97.
2. Бабицкий Л.Ф., Москалевич В.Ю., Соболевский И.В. Бионико-механические основы сельскохозяйственных машин. Теория и методы. (ISBN 978-3-659-85703-4) – LAP LAMBERT Academic Publishing, Deutschland/ Германия, 2016.- 384 с.
3. Аналіз будови тіла морських тварин на можливість прийняття її за біологічний аналог ґрунтообробних робочих органів.[Волик Б.Теслюк Г.Золотовська О. Майстришин Р] // Техніка і технології в АПК: науково-виробничий журнал. – Дослідницьке, УкрЦВТ. – 2018. – Вип.5(104). – С.7- 9.
4. Бабицкий Л.Ф. Біонічні напрями розробки ґрунтообробних машин / Л.Ф. Бабицкий. – К.: Урожай, 1998. – 164 с.

СТАТУС БІОЕЛЕМЕНТІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОВТОРНИМИ РЕСПІРАТОРНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ

Волошин О.М.

к. мед. н., доцент

докторант кафедри педіатрії післядипломної освіти
НМУ імені О. О. Богомольця (м. Київ)

завідувач кафедри педіатрії з дитячими інфекціями
Луганського державного медичного університету (м. Рівне)

Марушко Ю.В.

д. мед. н., професор

завідувач кафедри педіатрії післядипломної освіти
НМУ імені О. О. Богомольця (м. Київ)

Савченко І.І.

асистентка кафедри внутрішніх хвороб №1
Луганського державного медичного університету (м. Рівне)

Вступ. Як дефіцит, так і надлишок біоелементів (БЕ) у дитячому організмі обмежує його здатність до ефективної імунної відповіді на інфекційні агенти або вакцинацію. Оптимальна кількість в організмі БЕ виявляється високим ступенем протиінфекційного захисту, а їх дисбаланс супроводжується порушенням імунної компетентності й підвищенням сприйнятливості до інфекційних захворювань. Надходження в організм дитини БЕ у недостатній або незбалансованій кількості є значущими факторами ризику рекурентного перебігу гострих респіраторних інфекцій (ГРІ).

Повторні або рекурентні респіраторні інфекції (РРІ) продовжують залишатися однією з найбільш актуальних проблем повсякденної педіатричної практики. Слід зазначити, що на тепер відсутнє чітке загальноприйняте визначення РРІ. Деякі автори рахують інфекції дихальних шляхів рекурентними, якщо вони виникають з інтервалом не менше 2 тижнів, а в проміжках між ними не виявляються будь-які клінічні респіраторні симптоми. Водночас найпоширенішою є дефініція, згідно з якою РРІ діагностуються тоді, коли в дітей до 3-річного віку фіксується 8 і більше епізодів ГРІ на рік, а після 3 років – 6 і більше таких епізодів на рік. Варто наголосити, що обов'язковою умовою для діагностування РРІ є відсутність у дитини первинного патологічного стану, що безпосередньо міг би бути першопричиною рекурентного перебігу ГРІ. Тому РРІ є діагнозом виключення хронічних захворювань, насамперед муковісцидозу, первинних імунодефіцитних станів і вроджених вад розвитку дихальної системи.

Мета дослідження полягала в з'ясуванні стану асоціації між БЕ та частотою епізодів ГРІ в дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. У межах дослідження обстежено 30 дітей віком 12-83 місяці, серед яких було 14 хлопчиків (46,7 %) і 16 дівчаток (53,3 %). Діти із групи спостереження мали від 3 до 10 епізодів ГРІ протягом попереднього року їхнього життя. У них розраховано індекс резистентності (ІнР), що відображає середню кількість епізодів ГРІ за 1 місяць. Крім того, у їхньому волоссі шляхом рентгенофлуоресцентного аналізу визначено вміст 4 макробіоелементів (Ca, K, S, Cl) і 13 мікробіоелементів (Zn, Fe, Cu, Se, Mn, Cr, Co, Br, Ni, Rb, Sr, Sn, Pb), а також розраховано парні співвідношення між ними. Статистичний аналіз отриманих даних проведено із застосуванням ліцензованої програми IBM SPSS Statistics 28 на платформі PS IMAGO PRO 8.0.

Результати. Встановлено, що окремі макро- й мікробіоеlementи перебувають у статистично значущій прямій або зворотній взаємозалежності. Зокрема, найтіснішу кореляцію зафіксовано в наступних парах: S*Co ($\rho=0,645$; $p<0,001$); K*Mn/Cr ($\rho=-0,547$;

$p=0,002$) і Ca^*Mn ($p=0,500$; $p=0,005$). Шляхом факторного аналізу встановлено 5 комбінувань БЕ, значущість яких визначалась відповідними коефіцієнтами кореляції. Найбільш впливові БЕ у цих комбінуваннях виявились такими: I – S, II – Cu, III – Zn, IV – Se, V – Fe. До того ж стратифіковано 5 груп пацієнтів, більшість з яких – 24 (80,0 %) – увійшли до першого кластеру, а решта – 6 (20,0 %) – стали одиничними представниками інших чотирьох кластерів.

Лінійний регресійний аналіз продемонстрував залежність прогнозованого ІnP в обстежених дітей від одного фактору (серед 53 врахованих біоелементних факторів), а саме від співвідношення Mn/Cr , яка підпорядкована нижченаведені формулі:

$$\text{InP}(n)^* = 0,277^{**} + 0,214^{***} \times \text{Mn/Cr},$$

де $*$ - прогнозований ІnP; $**$ - константа B ($p=0,006$); $***$ - коефіцієнт b ($p=0,010$).

Виходячи з цієї формули, прогнозований ІnP має зростати з підвищенням вмісту Mn та зі зниженням вмісту Cr у волоссі. Інформативність зазначеної моделі склала 24,9 %, що є доволі суттєвим значенням з огляду на наявність вельми широкого спектру потенційних предикторів PPI.

Висновок. У дітей дошкільного віку виявлено залежність частоти епізодів ГРІ від співвідношення Mn/Cr у волоссі. Отримані результати створюють підґрунтя для подальшого комплексного дослідження статусу БЕ в дітей із PPI.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ КНИГИ

Гаврилюк Я.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Рівненський державний гуманітарний університет

Ранній вік є важливою стадією становлення особистості дитини, коли закладаються підвалини для формування характеру, цінностей, соціальних навичок та ідентичності. Характерною особливістю раннього віку є активна цілеспрямованість дітей на виконання дій самостійно і без допомоги дорослого; розвиток наочно-дійового мислення та виникнення елементарних видів мовних суджень про об'єкти довколишньої дійсності; поява нових форм взаємостосунків між дітьми, поступовий перехід від одиночних ігор та ігор поруч до найпростіших форм спільної ігрової діяльності [1, с.3-7].

Дослідженню різних аспектів розвитку дітей раннього та дошкільного віку присвячені праці І. Беха, А. Богуш, Т. Дуткевич, Н. Карпенко, О. Кононко, Г. Костюка, В. Кузьменко, С. Кулачківської, С. Ладивір, І. Лапченко, С. Максименка, Р. Павелківа, М. Папучі, Т. Піроженко, Л. Подоляк, В. Тарасун, С. Тищенко та інших.

Важливим засобом особистісного розвитку дитини раннього віку слугує дитяча книга, яка сприяє формуванню морально-ціннісних орієнтирів, збагаченню соціального досвіду, набуттю нових знань, розвитку мовлення, мислення, уяви.

З метою вивчення стану особистісного розвитку дітей раннього віку був проведений психолого-педагогічний експеримент на базі Дібрівського закладу дошкільної освіти «Джерельце». В дослідженні брали участь 38 дітей раннього віку, які були поділені на експериментальну та контрольну групи (ЕГ – 20 дітей, КГ – 18 дітей).

Слід наголосити, що особистісний розвиток дитини в ранньому періоді визначався за критеріями, які вказують на її зростання та взаємодію з довколишнім середовищем.

На констатувальному етапі експерименту для встановлення висхідного рівня особистісного розвитку дітей раннього віку було дібрано діагностичний інструментарій. Зокрема, проводилось спостереження за поведінкою дітей. При цьому звертали увагу на: прояви емпатії і співчуття, вияв справедливості; дотримання правил і норм, відповідальність і чесність, соціальну взаємодію і дружбу, вирішення моральних ділем. За допомогою бесід та ігор виявляли розуміння дітьми раннього віку понять: справедливість, доброта, товаришування, чуйність тощо. Аналіз казок та історій, які містять моральні повчання, допомагав зрозуміти як дитина сприймає та реагує на моральні проблеми. Також був використаний «Тест морального розвитку Л.Коула».

Для діагностики особистісного розвитку дітей раннього віку була розроблена анкета для їх батьків, запропонований опитувальник щодо читання дитячих книг.

Відповідно до результатів діагностичних процедур виокремлено чотири рівні особистісного розвитку дитини раннього віку: високий, достатній, середній та низький.

Так, в експериментальній групі високий рівень встановлено в 3 дітей раннього віку (15,0%), достатній рівень продемонструвало – 4 дітей (20,0%), середній рівень – 6 дітей (30,0%), низький рівень – 7 дітей (35,0%).

У контрольній групі до високого рівня ввійшло 2 дітей раннього віку (11,1%), до достатнього рівня – 3 дітей (16,7%), до середнього рівня – 6 дітей (33,3%), до низького рівня – 7 дітей (38,9%).

Таким чином, за підсумками дослідження констатовано, що переважна більшість дітей раннього віку знаходяться на середньому та низькому рівнях особистісного розвитку.

Результати опитування батьків підтвердили недостатній рівень особистісного розвитку дітей раннього віку, а також засвідчили низьку культуру читання дитячих книг.

Відтак аналіз одержаних емпіричних даних указав на необхідність розробки спеціальної Програми особистісного розвитку дітей раннього віку засобами дитячої книги.

Список літератури:

1. Кононко О. Л. Особистісне зростання у ранньому віці: суть та умови сприяння. Дошкільне виховання. 2006. № 10. С. 3-7.

ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ

Гапон В.В.

кандидат педагогічних наук, начальник відділу
освітнього інформаційного забезпечення
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Шараєвська М.І.

завідувач сектору галузевої статистичної звітності
відділу освітнього інформаційного забезпечення
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8605-2404>

Головним завданням стратегії розвитку системи загальної середньої освіти є ефективне використання ресурсного забезпечення, яке визнано основою освітньої політики більшості розвинених країн світу. Процеси трансформації загальної середньої освіти в Україні, орієнтовані на високі європейські стандарти, потребують значних фінансових, кадрових, матеріально-технічних ресурсів, особливо в умовах збройної агресії російської федерації в Україні.

Питанням дослідження систем світових та вітчизняних освітніх показників, використання освітньої статистики для моніторингу стану загальної середньої освіти приділяють увагу багато українських та зарубіжних науковців, зокрема О. Байназарова, В. Бахрушин, О. Гречаник, В. Григораш, Т. Затонацька, І. Єгорова, Г. Єльнікова, В. Кремень, О. Кулик, О. Локшина, С. Лондар, Т. Лукіна, О. Ляшенко, Т. Оболенська, Н. Пасічник, С. Раков, Р. Ріжняк, О. Удод, О. Фасоля, Ян Герчинський, Андреас Шляйхер та ін.

Метою цієї наукової публікації є висвітлення результатів виконаних аналітичних досліджень щодо удосконалення методологічних підходів до прогнозування ключових показників розвитку системи загальної середньої освіти [1]. Нами в аналітичних дослідженнях використовувалися показники щодо учнівського контингенту, чисельності педагогічного персоналу, фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів загальної середньої освіти, результатів оцінки здобутих учнями знань тощо. На основі цих даних можна проводити порівняння ефективності діяльності шкіл на рівні регіону, держави, а також освітніх систем між країнами з метою осучаснення освітнього середовища та підвищення рівня здобутих учнями навчальних досягнень. Результати оцінювання дадуть змогу визначити сильні й слабкі сторони, запланувати заходи та прийняти управлінські рішення з удосконалення та проведення освітніх реформ [2–7].

У попередні роки прогнозування показників у сфері загальної середньої освіти зазвичай виконувалося емпіричним методом. У сучасних реаліях необхідне розроблення нових методологічних підходів. Для цього нами виконано аналітичні дослідження та експериментальні розрахунки із застосуванням комплексу методів і моделей, а саме: трендової моделі; регресійної факторної моделі; сценарного підходу. Нами використано два сценарії: оптимістичний (війна закінчиться до початку навчального року, діти повернуться в Україну); другий – песимістичний (чинники/обставини, що впливають на прогнозні показники, залишаються такими ж, як у попередньому періоді, тобто на рівні 2022/2023 н. р.).

Динаміку основних показників стану загальної середньої освіти в Україні на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр. продемонструємо даними статистичної звітності форм № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», № 83-РВК «Звіт про

чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» та зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» (рис. 1–2).

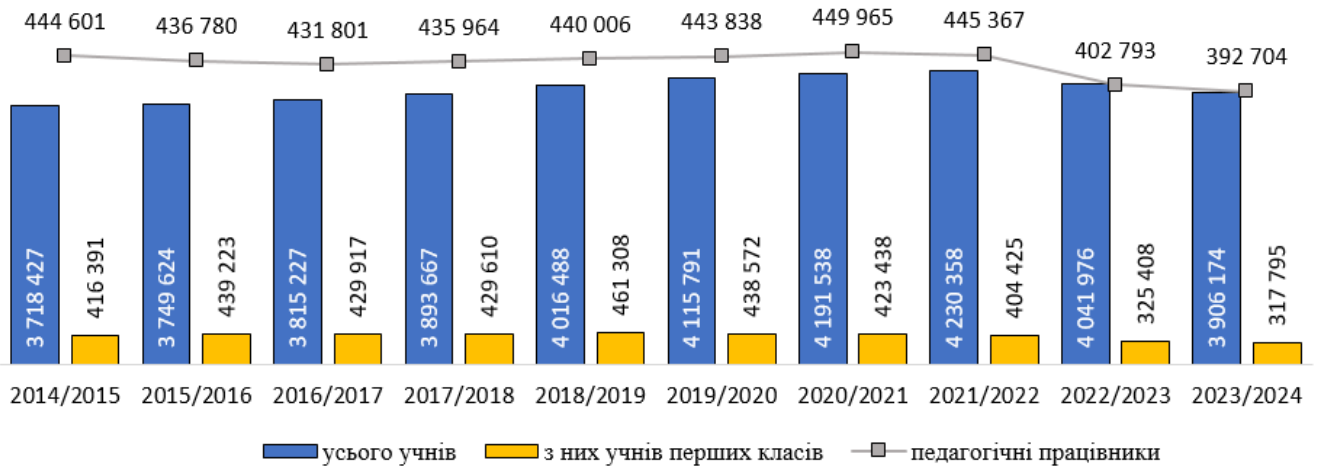

Рис. 1. Динаміка чисельності учнів та педагогічних працівників в Україні за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб

Побудовано за статистичними даними (<https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>).

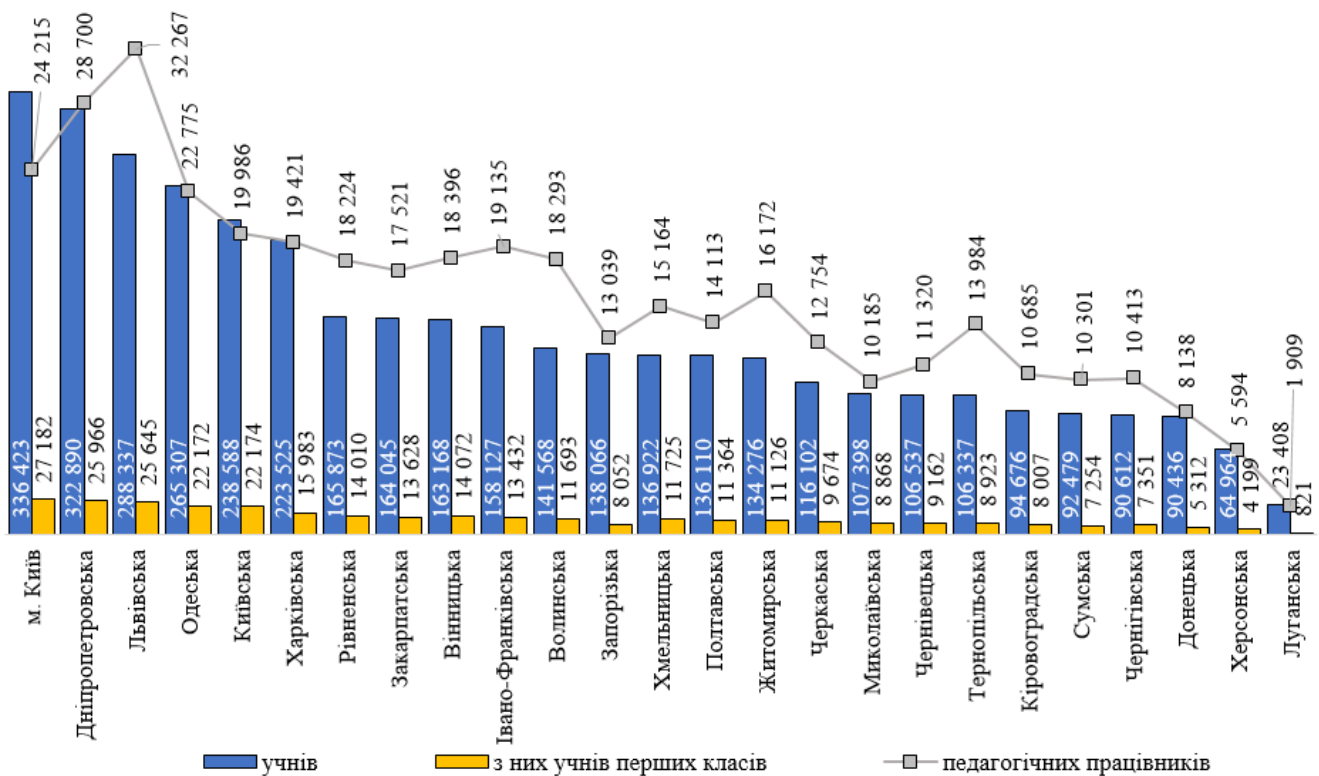

Рис. 2. Чисельність учнів та педагогічних працівників в розрізі регіонів України на початок 2023/2024 н. р., осіб

Побудовано за статистичними даними (<https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>).

Прогнозні значення ключових показників у сфері загальної середньої освіти на 2023/2024–2025/2026 н. рр. на підставі експериментальних розрахунків наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Прогнозні значення показників на 2023/2024–2025/2026 н. рр., осіб

Показник	2023/2024	2024/2025	2025/2026
Оптимістичний сценарій			
Учні перших класів	346 824	320 088	294 303
Загальний контингент учнів	4 015 550	3 942 013	3 843 980
Педагогічні працівники	396 793	389 527	379 840
Учителі, які викладають предмети	237 601	233 250	227 449
Песимістичний сценарій			
Учні перших класів	290 177	267 692	246 127
Загальний контингент учнів	3 958 903	3 832 970	3 686 762
Педагогічні працівники	391 196	378 752	364 305
Учителі, які викладають предмети	234 249	226 798	218 146

Складено авторами на підставі експериментальних розрахунків.

Отже, отримані результати експериментальних розрахунків прогнозних значень найважливіших показників у сфері загальної середньої освіти доводять необхідність продовження досліджень в окресленому колі проблем, оскільки кожен із запропонованих методів дає дещо відмінні результати, адекватність яких можна буде оцінити, аналізуючи фактичні дані цих показників на початок 2023/2024–2024/2025 н. рр.

Список літератури:

1. Удосконалення методологічних підходів до прогнозування освітніх показників у сфері загальної середньої освіти / В. В. Гапон, Л. Л. Чимбай, М. І. Шараєвська; ДНУ «Ін-т освітньої аналітики». Київ, 2023. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/10/az_udoskonalennya-metodologichnih-pidhodiv-do-prognozuvannya-osvitnih-pokaznikiv.pdf.
2. Гапон В. В., Чимбай Л. Л. Оцінювання точності розробленого прогнозу контингенту учнів у денних закладах загальної середньої освіти. Освітня аналітика України. 2022. № 2 (18). С. 72–87. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-2-72-87>.
3. Гапон В. В., Шараєвська М. І., Дерепя Т. С. Статистичне оцінювання діяльності вітчизняних закладів загальної середньої освіти із застосуванням досвіду європейських держав. Освітня аналітика України. 2022. № 4 (20). С. 67–83. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-67-83>.
4. Londar S., Bakhrushyn V., Londar L., Gapon V., Pron N. Ways to Improve the Budget Support of School Education Development in Ukraine. Освітня аналітика України. 2022. № 5 (21). С. 5–24. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-5-5-24>.
5. Londar S., Gapon V., Lytvynchuk A., Tereshchenko H., Londar L. School Education Financing in the Context of Decentralization: Cases of Ukraine. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. 2022. Vol. 14 No. 3. P. 101–125. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.3/600>.
6. Гапон В. В., Барабаш О. А., Чимбай Л. Л. Аналіз демографічної ситуації та прогнозне оцінювання чисельності учнів перших класів. Освітня аналітика України. 2021. № 2 (13). С. 101–116. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-2-101-116>.
7. Гапон В. В., Шараєвська М. І., Дерепя Т. С. Підходи до прогнозування показників для визначення потреби в педагогічних працівниках у системі загальної середньої освіти. Освітня аналітика України. 2021. № 3 (14). С. 70–87. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-3-70-87>.

ЕСКІЗНИЙ ПРОЕКТ МОДЕЛІ ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ

Гришина В.О.

канд.фіз.-мат. наук, доцент

Гришин В.О.

канд.фіз.-мат. наук, доцент

Національний університет «Одеська політехніка»

п.1. Моделі літального апарату.

Зазначимо, що будемо розглядати опрацювання ескізних проектів певного класу літальних апаратів: непілотованих, невеликого розміру (типу реактивних снарядів, ракет з оперенням у вигляді стабілізаторів, або невеликих ракет літакового типу, з оперенням, що дозволяє проводити коригування траєкторії польоту але не призначених для занадто різкого маневрування) для яких політ передбачається проводити в межах відстаней, що дозволяють не враховувати кривизну земної поверхні, тобто траєкторії яких не балістичні, обмежені і по дальності і висоті.

На етапі ескізного проектування необхідно проаналізувати різні варіанти та вибрати оптимальні основні параметри літального апарату. Оптимізація вимагає опрацювання всіх варіантів за критеріями вартості, наявності доступної виробничої бази, достатньої ресурсної бази і в цілому нерозривно пов'язані з усім комплексом завдань балістики та за багатьма іншими критеріями. Вирішення питання оптимізації безпосередньо залежить від вирішення завдань динаміки польоту, що визначають можливі конструктивні рішення таких як: вибір габаритних параметрів, аеродинамічної схеми, форми корпусу, площі міделя і оперення, наявності, розташування регулювальних кермів висоти і напрямку, типу рухової установки та паливних баків, бойової частини, провести розрахунки на міцність та встановити вагу всієї конструкції.

п.2. Завдання балістики.

Вкажемо перші дві з восьми наведених у [1, с.17] основних завдань балістики:

1. Дослідження залежності льотних характеристик літального апарату, і в першу чергу дальності її польоту, від конструктивних параметрів з метою вибору найвигіднішого поєднання цих параметрів (балістичне проектування).

2. Визначення траєкторії та інших основних характеристик руху ракети з відомими конструктивними параметрами і системою управління при заданих прицільних даних (перевірочні балістичні розрахунки).

Завдання балістики найтіснішим чином пов'язані із завданнями динаміки польоту літального апарату. Розв'язання задач динаміки не може обійтися, без математичної постановки задач у вигляді диференціальних рівнянь руху літального апарату що дозволяє вирішувати завдання з достатньою мірою точністю і достовірності, необхідному при постановці та уточненні, польотних задач та завдань проектування.

п.3. Диференціальні рівняння руху літального апарату.

Руху літального апарату як твердого тіла можна представити у вигляді композиції двох рухів: поступального руху центру мас і обертального руху літального апарату навколо центру мас.

При цьому завдання руху по траєкторії або задачу пов'язану з точністю влучення літального апарата в наперед задану точку визначає поступальний рух центру мас літального апарату. Це завдання є основним при проектуванні та виборі тих параметрів літальних апаратів про які йшлося вище з низки причин.

Фактори, що впливають на вибір згаданих вище ескізних параметрів літального апарату (швидкість, прискорення руху по траєкторії, що виникають при цьому навантаження) можуть бути вирішені як зворотні завдання динаміки, при використанні заданих польотним завданням кінематичних характеристик як функцій часу: $x(t)$, $y(t)$, $z(t)$ визначальних швидкості і крутість маневру, час і дальність польоту.

Рівняння руху центру мас літального апарату відповідно до закону Ньютона висловимо у стартовій системі координат $Oxyz$:

$$m \cdot \mathbf{a} = \mathbf{N} + \mathbf{R} + \mathbf{G} + \mathbf{P}$$

$\mathbf{a}$ – вектор прискорення центру мас ЛА,

$\mathbf{N}$ – вектор підйомної сили

$\mathbf{R}$ – вектор сили лобового опору,

$\mathbf{G}$ – вектор сили тяжіння,

$\mathbf{P}$ – вектор сили тяги двигуна;

п.4. Диференціальні рівняння обертання літального апарату.

Обертальний рух літального апарату навколо центру мас, визначає положення поздовжньої осі літального апарату і поворот корпусу по кутах тангажу, нишпорення і крену, створюючи необхідні за величиною і напрямом тангенціальну, нормальну і бічну керуючі аеродинамічні сили, і таким чином забезпечити керований політ по заданій траєкторії.

Обертання літального апарату навколо центру мас описує теорема про зміну вектора кінетичного моменту:

$$d\mathbf{L}/dt = \Sigma \mathbf{M}_i,$$

$\mathbf{L}$ – вектор кінетичного моменту щодо центру мас;

$\Sigma \mathbf{M}_i$ – головний момент зовнішніх сил щодо центру мас.

Оскільки обертальний рух літального апарату навколо центру мас не надає прямого впливу на рух центру мас як основне завдання аналізу польоту при складанні ескізу конструкції та уточненні польотного завдання і на першому етапі ескізного проектування не розглядається, оскільки є предметом аналізу при уточненні аеродинамічної схеми та площ оперення.

п.5. Аналіз варіантів основних показників літального апарату.

Задаючи різні варіанти кінематичних рівнянь: $x(t)$, $y(t)$, $z(t)$ після відповідних операцій диференціювання можна:

- провести аналіз кінематичних параметрів: траєкторій, що задаються у параметричному вигляді відповідно до польотного завдання, швидкості, прискорень центру мас;

- провести аналіз та вибір динамічних параметрів та елементів конструкції, провести аналіз динамічних навантажень та вибір вектор тяги $\mathbf{P}(t)$,

- здійснити оптимальний підбір потужності та виду двигуна, аеродинамічної схеми, аеродинамічних параметрів оперення, використовуючи обчислення підйомної сили $N(t)$ та сил опору $R(t)$,

- вибрати значення ефективної площі міделя корпусу та підібрати інші елементи конструкції, задовольнивши вимоги до міцності та ваги конструкції.

п.6. Висновок. Спираючись на результати чисельного аналізу згідно з п.5, слідуючи польотному завданню та аналізуючи вплив різних варіантів кінематичних параметрів: $x(t)$, $y(t)$, $z(t)$ як функцій часу, що визначають вибір траєкторій, забезпечують потрібну маневреність і швидкість руху та необхідну силу тяги двигуна, можна провести повний

аналіз факторів впливу і вибрати основні елементи і параметри ескізного проекту літального апарату.

Список літератури:

1. Лебедев А. А., Герасюта Н. Ф. Баллистика ракет. Машиностроение», 1970. – 244 с.
2. Сихарулидзе Ю. Г Баллистика летательных аппаратов. – М.: Наука. Главная редакция физико-математической литературы, 1982. – 352 с.

АФОРИЗМИ В ТВОРАХ Г. ПАГУТЯК ЯК РІЗНОВИД ПРИТЧІ

Демченко Світлана Анатоліївна
кандидат філологічних наук, доцент
м.т. 067-850-52-67
ел. пошта ichef@i.ua
м. Кривий Ріг
методист КЦПОРКТРС

Українська езотерична література має свої давні корені. Ще в дохристиянські часи про принципи світобудови та ієрархію людей і духів природи й божеств було зазначено у Велесовій книзі (у перекладах Б. Яценка чи Г. Лозко знайомимося з вченнями про Наву, Праву, Яву, про необхідність у молитвах зустрічати й завершувати день, споживати священний напій суру, вшановувати віру предків, приносити жертви богам, віддавати шану священній корові Замунь, уникати прийняття чужинської віри, бо це призведе до рабства і т.д.). І хоча й досі тривають дискусії щодо автентичності цього джерела цінної інформації, приєднуємося до поглядів Г. Ключека з доказами оригінальності цього зібрання дощечок, крім того, хочеться вірити, що Велесова книга таки в надійних руках шанувальника старовини.

Тема дохристиянських вірувань українського народу глибоко досліджувалася І. Огієнком, Г. Булашевим, С. Плачиндою, С. Пушиком і багатьма іншими.

У добу Середньовіччя писемні пам'ятки дохристиянського періоду свідомо знищувалися прихильниками християнства (за Ю. Пелешенком, ожидовілими). Тож сліди давніх знань про природу людини маємо в художніх текстах “Оповідання про бунт Люципера й ангелів”- це джерело згадує про “люнатиків”, котрі походять з війська Люцифера й здатні робити людям шкоду : “ І тоті дияволи пакості чинять людям бурю, тучею поганою, градом, вихром, і тис ся називають люнатики. І то єсть люнатик, которий місячник, которий ходить місяць женою і другий місяць мущиною. А хто ся под тоту планиту уродить, если хлопець і коли виростет, то буде той чоловік люнатик, а коли будет дівка, то люнатичка” [1]. Ще один цікавий народний твір — “Оповідання ро Марка Пекельного”, котрого ані рай, ані пекло не приймали (аналог опиря чи упиря?).

Християнські Священні Писання принципи в'язку між світом видимим й невидимим пояснювали за допомогою притч, причому Христос вдавався до них, щоб кожен послідовник його вчення тлумачив почуте в силу свого досвіду й готовності вмістити на рівні свідомості й підсвідомості. А Книга Екклесіаста з приповістками - притчами(час збирати каміння й час розкидати каміння) є чи не найбільш цитованою.

Маємо знати, що про перевертнів, відьом, домових, антипків, русалок та інших сутностей тонкого плану М. Гоголь, О. Стороженко, І. Франко, Леся Українка й інші згадували не просто заради забави, а намагалися підготувати нашу свідомість для контакту з паралельною дійсністю.

Синтез релігійних систем Заходу й Сходу (теософія) маємо в творчому спадку Г. Сковороди, П. Юркевича, О. Блаватської, В. Вернадського, О. Бердника.

Наша сучасниця Галина Пагутяк, одна з наймістичніших письменниць сьогодення, маючи в своєму родоводі людей з особливими здібностями, не випадково в своєму творчому доробку знову й знову в “Слузі з Добромиля”, “Писарі Східних Воріт Притулку”, “Писарі Західних Воріт Притулку”, “Записках Білого Пташка”, “Урізькій готиці” й у ряді інших творів нагадує нам про світ невидимий і видимий(Г. Сковорода), про перетин світів і вимірів, про потребу шукати себе, пізнавати свою природу. Художня модель Притулку в заданих вище творах “Писар...”, котрий виступає містичним місцем позбавлення від

страждання (як у Буддизмі), ілюструє ідеї інкарнації, реінкарнації (смерті й воскресіння). З християнської точки зору він нагадує католицьке Чистилище, але найкраще про це мають знати католицькі богослови, і якщо міркування з помилками, так нехай виправлять чи відкоригують це судження.

Досить велика група науковців сьогодні прагнуть досягнути особливості творчої манери Галини Пагутяк: І. Бондар-Терещенко, Я. Голобородько, Т. Гребенюк, Н. Мельник, Р. Іванчук, Н. Логвиненко, Т. Бовсунівська, Н. Бондаренко, Т. Дігай, І. Циганок, І. Школьна, О. Поліщук, Ю. Резніченко та інші.

Апелюючи до К. Родика та статті “Castaneda .ua: ким є Галина Пагутяк” [5], мусимо визнати віддалений зв'язок з творами Карлоса Кастанеди, адже “розширення свідомості” відоме ще з містичного богослів'я (передусім Л. Баранович та ін.), теософії О. Блаватської, Живого Етики Реріхів та з іншої езотеричної літератури (Листи Махатм тощо).

О. Поліщук, аналізуючи змістову своєрідність “Смітника Господа нашого”, визнає: “В цілому роман створює враження історії - притчі без закінчення. Кожен ладен домислити своє” [4]. Крім того, дослідниця додає: “Важливу роль у творі відіграють авторські афоризми - своєрідні епіцентри думок, ідей філософських розмірковувань” [4]. Стосовно “Записок Білого Пташка” теж звертає увагу на параболічний зв'язок з Біблією: “На перший погляд здається, що в основі повісті лежить біблійна притча про Вавилонську вежу (алюзія?)... обігрується ідея притчі, моделюється образ сучасного Вавилону - суспільства кінця ХХ століття. За авторським задумом, Вежа перетворюється на своєрідного гегемона зла” [4].

Глибокі й усебічні дослідження притчевості творів Г. Пагутяк поки відсутні. У своїх попередніх наукових студіях про притчі у давній українській літературі ми звертали увагу на афоризми як на різновид притчі близькі до прислів'їв і приказок (редукованих притч) за контекстуальністю, універсалізмом, здатністю в концентрованому вигляді передавати життєвий досвід. Нині привертаємо увагу допитливих шукачів істини до добірки крилатих висловів з творів Г. Пагутяк.

Хто не має у душі світла, той нещасний і терпить

... не можна стати багатим чи мудрим, забираючи щось у когось

Квітка - досконала, жук - досконалий, а людина — ні

...єдині ліки, яких потребує хвора людина — це радість

Тілесна хвороба кричить, потай вказуючи на хворобу душі

Ніколи не вважайте себе гіршими за інших. Якщо ви живете - ваше життя потрібне. Ніщо не з'являється просто так, бо воно має душу, а душа мусить перебувати в такій оселі, що відповідає її зросту

Часом за добрі вчинки карають гірше, як за погані

Рятуючи себе, ми рятуємо цілий світ

Не може пуп'янок троянди переродитися в жолудь

Ніщо так не руйнує людину, як страх чи заздрість

Тільки спокійне життя наділяє людину підвищеною чутливістю

Рано чи пізно людина мусить кудись піти, щоб побути без себе самої

Досконалість — небажана ніде, вона гірша за смерть

Монумент любить стояти на одному місці. Він пускає коріння в пам'ять

Самотня людина вміє цінувати людей. Вона губиться серед дерев, трав і звірів, і ті звикають до неї, приймаючи за свою, а це дуже важливо у Всесвіті- не заважати нікому

Люди народжуються, щоб відділитись і знайти самотність

Дуже нелегко відповісти добром на добро

Смерть сама вибирає: вона ніколи не приходить невчасно

Вогонь залежить від поживи, яку мусить отримувати постійно, а вірі досить крихти: тоді вона живе вічно

Зі старими людьми відходять мудрість, досвід, прозоріння

Любов — це дім, який треба знайти. Він світлий і теплий

Голод душі можна заспокоїти і прекрасним, і жахливим

Хто не помічає страждань тварин, той не помітить і страждань людини

Людину, яка нічого не потребує, не можна вважати бідною

Одержимість вибухає серед смертельно втомлених людей, котрі вже не бачать сенсу в цьому житті, але ще бояться зникнення з нього. Смерть приходить тоді, коли судилося, а божевілля, одержимість розбуджують злі духи, коли людина втрачає віру в Божу ласку

Частка світла присутня і в першій несміливій любові, з якою треба ховатися від людей, аби її не забруднили ненароком нечистивими помислами

Людина, як звір, відчуває себе безпечно тільки у власній норі, і з цим треба миритися

Зло можна сотворити із самої злості, а добро вимагає тяжкої праці

Здається, спроба інтерпретації згаданих вище текстів творів Г. Пагутяк у екзагетичному ключі дали б нам цікаві результати. так само перспективними видаються інтертекстові зв'язки та химерний контекст прози сучасної письменниці.

Список літератури:

1. Апокрифи // Ізборник.http://litopys.org.ua/old14_16/old14_01.htm
2. Велесова книга // www.ukrlib.com.ua
3. Демченко С.А.Притча у давній українській літературі: еволюція жанру.дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Київський національний ун-т ім.Т. Г. Шевченка, 2004.
4. О. Поліщук. У пошуках незайманого світу // md-experiment.org/post/2017
5. Родик К. Castaneda.ua: ким є Галина Пагутяк/Костянтин Родик//Umoloda Kyiv.ua - (випуск № 037) за 13.09.2023

ПРОФЕСІЙНИЙ СТРЕС ЯК ЧИННИК ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Дмитрієва Ілона

студентка

Поліського національного університету

Анотація. Присвячено дослідженню професійного стресу як чинника психічного здоров'я особистості педагога в умовах його діяльності. Проаналізовано, що у сучасній психології наявний широкий спектр концепцій і відповідних їм моделей професійного стресу. Це пов'язано з відмінністю розуміння дослідниками самого поняття «стрес». На відміну від класичної дилеми у трактуванні поняття «стрес» як комплексу причин та чинників, які викликають підвищену напруженість в діяльності чи стані суб'єкта, в інших концепціях професійний стрес пов'язано з необхідністю аналізу певних чинників чи індивідуальних характеристик особистості, які впливають на розвиток стресових реакцій та їх негативних проявів. Важливу роль на розвиток стресу відіграють й чинники психологічного та соціального характеру. Адже ступінь вираженості та прояву стресу в кожній людині залежать від її індивідуальних особливостей емоційної сфери, досвіду, комунікативних та організаційних взаємодій під час здійснення професійної діяльності.

Ключові слова: професійний стрес, реакція на стрес, професійна діяльність.

Abstract. It is devoted to the study of occupational stress as a factor in the mental health of the teacher's personality in the conditions of his activity. It is analyzed that in modern psychology there is a wide range of concepts and corresponding models of occupational stress. This is due to the difference in researchers' understanding of the very concept of "stress". Unlike the classical dilemma in the interpretation of the concept of "stress" as a complex of causes and factors that cause increased tension in the activity or state of the subject, in other concepts, occupational stress is associated with the need to analyze certain factors or individual characteristics of the individual that affect the development of stress reactions and their negative manifestations. Research in the field of occupational stress is mostly empirical, during which the analysis of factors that determine the development of stress, ways of adapting an employee to the conditions of a certain work situation, the necessary psychodiagnostic tools, etc., is carried out. Psychological and social factors also play an important role in the development of stress. After all, the degree of severity and manifestation of stress in each person depends on his individual characteristics of the emotional sphere, experience, communicative and organizational interactions during the implementation of professional activities.

Актуальність дослідження. Незалежно від віку, статі, професійної приналежності, соціального статусу людям вкрай важливо відчувати психологічне благополуччя. Поняття психічного здоров'я можна віднести до одного з найважливіших чинників, що забезпечує ефективне функціонування людини. В ситуації ж тривалого психологічного виснаження в умовах пандемії, війни, щоденних стресів вкрай складно відчувати задоволеність життям. Це дезорганізує людей, негативно позначаючись не лише на психологічному стані особистості, але й мотивації її діяльності, ефективності функціонування, продуктивності праці тощо. Звідси й цілком реальні загрози не лише для конкретної особистості, але й для усієї держави, якщо розглядати вищезазнані ризики в національному масштабі через призму економічних наслідків.

За останні роки накопичено велику кількість даних, що свідчать про негативний вплив професійного стресу на стан здоров'я людини. Водночас тема професійного стресу і його вплив на психологічне здоров'я й досі залишається недостатньо вивченою.

Метою дослідження є теоретичний аналіз та дослідження проблеми професійного стресу як чинника психічного здоров'я. **Об'єкт дослідження** – психічне здоров'я особистості. **Предмет дослідження** – професійний стрес, як чинник психічного здоров'я особистості.

Вплив стресу на особистість та її діяльність, а саме: особливості динаміки, форми прояву та наслідки його різновидів досліджували Л.М. Аболін, Ю.О. Олександровський, Г.Л. Заїкіна, Є. П. Ільїн, Л. М. Назарець та інші [2].

На даний час не існує єдиної думки для визначення поняття «стрес». Найбільш поширеним є розуміння стресу як низки неспецифічних фізіологічних і психологічних проявів адаптаційної активності в разі сильних, екстремальних для організму впливів, які мають певну значущість для людини [3].

Поняття професійний стрес міцно увійшло в наше життя, як одна з актуальних і серйозних проблем сучасного суспільства, що становить серйозну загрозу здоров'ю людини.

Професійний стрес - це стан напруження працівника, який виникає під впливом екстремальних і небезпечних чинників у професійній діяльності [1]. Стрес потрібен для отримання задоволення від роботи, бажання досягати поставлених цілей і створення здорової конкуренції. Вкрай несприятливі наслідки має саме хронічний стрес. Короточасний стрес, як правило, безпечний.

Реакція на стрес складається з трьох фаз: тривога, опір і виснаження. Небезпеку для здоров'я становить третя фаза (виснаження), яка й виникає як наслідок тривалого або хронічного стресу.

Проаналізувавши наукові джерела можна виділити наступні основні чинники професійного стресу (рис. 1).

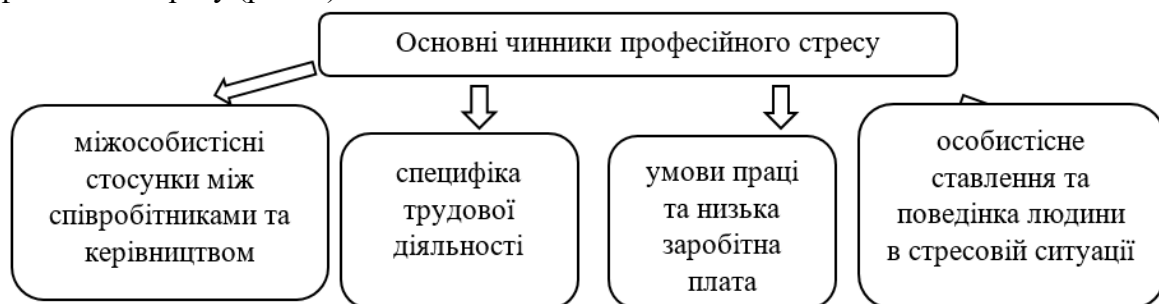

Рис. 1. Основні чинники професійного стресу

Крім цього, аналіз наукових джерел щодо проблем психічного здоров'я дозволило з'ясувати наступне. Психологічне здоров'я - це стан душевного благополуччя та адекватного ставлення до навколишнього світу, що є необхідною складовою життя людини та її повноцінного розвитку. Психічне здоров'я можна трактувати як одну з інтегральних індивідуальних властивостей людини, що безпосередньо взаємодіє з факторами як внутрішньої природи людини, так і навколишнього простору [1].

Основними критеріями здорової психіки людини виступають її внутрішній баланс, єдність елементів структури, націленість на самореалізацію і гармонію під час інтегрування в суспільство. Поряд із цим, здорова психіка є важливою умовою для того, щоб особистість могла повноцінно розвиватися. Загальною засадою психологічного здоров'я, з точки зору як зарубіжних, так і вітчизняних учених, є прагнення людини стати щасливою, тобто, насамперед, бути самою собою, мати мету в житті, об'єктивно оцінювати й розуміти саму себе та інших, піклуватися про близьких людей. Крім цього, прагнути до постійного розвитку самовдосконалення; самоактуалізації та самореалізації; позитивно ставитися до минулого і сьогодення. Зберігати свою «самість», душевну та емоційну рівновагу, постійно підвищувати моральний і духовний рівень розвитку, прагнути гуманістичних цінностей, любові та дружби.

Професійний стрес негативно впливає на роботу людського організму. Він негативно позначається як на людській психіці, так і на фізіології. Він істотно знижує ефективність ведення людиною своєї трудової діяльності.

Аналіз доступного психодіагностичного інструментарію дозволив спланувати та провести емпіричне дослідження за допомогою наступних методик: опитувальник на оцінку професійного стресу К. Вайсмана, бесіда та методика на виявлення особистісної та ситуативної тривожності Ч.Д. Спілбергера.

Всього було охоплено 60 педагогів (вчителів початкових класів та вчителів-предметників) ліцею м. Бердичева. Вибірку склали респонденти жіночої статі віком від 25 до 65 років. За результатами проведеного дослідження були отримані наступні результати. Найбільше переважають серед опитаних респондентів наступні чинники стресу: низька оплата праці – 76 % респондентів, невизначеність поставлених перед працівником завдань – 63 % респондентів, почуття надмірної відповідальності за результати праці – 61% респондентів, непосильний обсяг завдань і відсутність вільного часу – 55 % респондентів, тривожність, занепокоєння і збудливість, як переважаючі риси характеру – 59 % респондентів, погіршення умов праці та швидко впроваджувані нововведення – 48% респондентів.

У 15 % педагогів спостерігається високий рівень професійного стресу, що може свідчити про їх втому та низький опір стресу. Результати опитування респондентів у відсотках за опитувальником «Оцінка професійного стресу» К. Вайсманом узагальнено на рис. 2.

Рис. 2. Результати дослідження у % за опитувальником «Оцінка професійного стресу» К. Вайсмана

Порівнявши отримані показники рівня ситуативної та особистісної тривожності можна зробити висновок, що більшість респондентів мають середній та високий рівень тривожності за двома шкалами (див. рис.3).

Рис. 3. Розподіл вибірки за рівнем особистісної тривожності за методикою Спілберга-Ханіна

У цих педагогів може спостерігатися дратівливість, низька працездатність, втома тощо. Такий стан часто може стати причиною формування синдрому емоційного вигорання та професійної деформації особистості. Такі працівники є особливо вразливими до дії стресу,

для них існує велика ймовірність розвитку психосоматичних захворювань. Можна припустити, що досить значна кількість респондентів з високим рівнем ситуативної тривожності пов'язана з війною в нашій країні, люди невпевнені в завтрашньому дні, відчувають невизначеність майбутнього.

Висновки і пропозиції. Отже, вивчення професійного стресу в психології є актуальною проблемою і посідає особливе місце серед досліджень різноманітних несприятливих функціональних станів, що розвиваються у трудовій діяльності та впливають негативно на психічне здоров'я педагогів. Зроблено припущення про те, що рівень тривожності є необхідним для людини, викликаючи потрібний рівень збудження для реалізації своєї професійної активності, але такий рівень має бути оптимальним та залежить від індивідуальних особливостей кожного педагога окремо. Адже, коли небезпеці піддається життя людини, її фізична цілісність – з'являється тривога, що завжди пов'язана із соціальним аспектом. Вона є переживанням, що виникає при загрозі людині як соціальному об'єкту, коли небезпеці піддаються її положення в суспільстві: її цінності, уявлення про себе, потреби, зачіпається ядро особистості. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у створенні профілактичної програми з подолання стресу у професійній діяльності педагогічних працівників.

Список літератури:

1. Сафін О., Сорока О. Психологічні передумови дослідження професійного стресу в особливих умовах діяльності. [Електронний ресурс] / О. Сафін, О. Сорока Психологічні передумови дослідження професійного стресу в особливих умовах діяльності. ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНІ НАУКИ. 1(45)/2021 2015/ Режим доступу: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk>
2. Циганчук Т. В. Стрес у професійній діяльності. [Електронний ресурс] / Проблеми сучасної психології. 2015. Випуск 30 / Режим доступу: <http://problemps.at.ua>
3. Циганчук Т. В. Динаміка суб'єктивних переживань у студентів ВНЗ в стресових ситуаціях / Т. В. Циганчук // Практична психологія та соціальна робота – К., 2011. – № 1 – С. 50–60.

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ

Довгополий Назарій Володимирович

здобувач вищої освіти «аспірант» факультету філософії
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Віртуальна реальність (VR) стала важливою частиною сучасних технологічних досягнень, що значно впливають на культуру та суспільство. Сучасні українські філософи починають дедалі активніше розглядати питання впливу VR на людську свідомість, етику та естетику. За словами О. Свириденко, віртуальна реальність не лише відкриває нові можливості для збереження та поширення культурної спадщини, але й змінює саму природу нашого сприйняття реальності. Вона зазначає, що VR створює нові форми культурних практик, дозволяючи "оцифрувати" культурні артефакти та робити їх доступними для широкого загалу [1, с. 37].

Аналізуючи вплив VR на мистецтво, С. Кримський наголошує, що цифрові технології розширюють межі естетичного досвіду. Він відзначає, що віртуальне мистецтво стає інтерактивним, дозволяючи глядачам не лише пасивно спостерігати, але й активно взаємодіяти з художніми творами, створюючи нові сенси через власний досвід [2, с. 102]. Це сприяє появі нових форм мистецтва, які не могли б існувати в межах традиційної реальності.

У сфері освіти VR також відіграє важливу роль. Згідно з дослідженнями Г. Волинки, віртуальні простори дозволяють створювати інтерактивні навчальні середовища, які сприяють глибшому розумінню культурних феноменів і допомагають студентам вивчати мистецтво та історію в інноваційний спосіб. Волинка вказує на те, що VR-технології стимулюють критичне мислення та творчий підхід у навчанні [3, с. 56].

Однак використання віртуальної реальності викликає й етичні питання. І. Бичко підкреслює, що VR може призвести до відчуження людини від реального світу, створюючи небезпеку втрати зв'язку з фізичною реальністю. Це, на його думку, вимагає розробки нових етичних підходів до регулювання використання VR в сучасному суспільстві [4, с. 89].

Таким чином, віртуальна реальність відкриває нові горизонти для розвитку культури, мистецтва та освіти, проте водночас ставить перед філософами нові етичні та соціальні виклики. Українські дослідники активно аналізують ці явища, намагаючись зрозуміти глибші філософські наслідки використання VR у сучасному світі.

Список літератури:

1. Свириденко, О. (2021). Віртуальна реальність і культурна спадщина: нові можливості і виклики. *Філософія культури*, (5), 37-48.
2. Кримський, С. (2019). Цифрові технології та нові форми мистецтва. *Українська філософська думка*, (7), 102-116.
3. Волинка, Г. (2020). Віртуальні середовища в освіті: інтерактивність і креативність. *Наукові записки філософського факультету*, (12), 56-65.
4. Бичко, І. (2022). Етичні проблеми використання віртуальної реальності. *Філософські роздуми*, (9), 89-97.

ІННОВАЦІЙНІ НАВИЧКИ У СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Дячик Н.Ю.

аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Дослідження інноваційного розвитку сучасної педагогічної освіти як визначальна мета педагогічних досліджень є нині ключовою проблемою. Проектний метод дозволяє нам залучати студентів-психологів до розробки моделей навчання та управління в різних типах навчальних закладів. Саме проектний метод дозволяє підняти рівень студента від простого запам'ятовування наукових фактів до виконавця, а також ще у студентські роки відчувати свої можливості, зрозуміти запити суспільства, що прискорює професійну адаптацію майбутнього працівника. Досвід структури професійної компетентності майбутнього психолога досліджувала І. Левинська [1]. Педагогічні підходи відрізняються, але найпопулярніші з них допомагають створити навчальні середовища, які імітують реальний світ і включають проблемне, ігрове, експериментальне та проектне навчання. Однак, систематичне оцінювання результатів навчання майже не проводиться, а розробка відповідних оцінок потребує структур компетенцій, що включають творчі здібності та демонструють прогрес розвитку особистості.

Н. Нагорна вважає що «підготовка майбутніх психологів до професійної діяльності передбачає формування педагогічної компетентності в галузі вивчення індивідуальності і соціальної природи людини, особливостей соціальних груп та індивідів у конкретних обставинах суспільного життя; засвоєння методів впливів, виявлення їхніх можливостей у міжособистісному спілкуванні; надання безпосередньої допомоги конкретній людині чи групі людей у розв'язанні їхніх проблем» [2, с.90]. Загалом у професійній діяльності психолога у центрі уваги залишається розвиток творчих навичок і навичок командної роботи окремої людини, а не групи. Групова робота сприяє розвитку навичок окремого фахівця, розкриває розмаїття ідей і викликів, змушуючи використовувати дивергентне та паралельне мислення, водночас роблячи для нього більш складним пошук рішень, які виділяються та відрізняються від рішень аналогів.

Враховуючи відхід від однієї дисципліни до наскрізних навичок, сприяння навчанню, заснованому на компетентності, а не на основі дисципліни, і зростаючі докази переваг творчості, було зроблено багато спроб допомогти студентам розвинути інноваційні навички. Усі вони базуються на передумові, що люди можуть бути креативними, але відрізняються за джерелом ініціативи, рівнем реалізації, фокусом, цільовою групою, охопленими секторами та налаштуваннями, цілями та масштабом. Способи концептуалізації, навчання та оцінювання творчості також відрізняються. Таке поширення підходів, хоча це відображає широту поняття, ускладнює інтеграцію творчості в освіту та навчання.

Креативність часто пов'язана з іншими компетентностями та навичками, такими як вирішення проблем та інновації; У той час як деяким педагогам складно точно оцінити креативність, інші, особливо в неформальному середовищі, взагалі не вважають це за потрібне. Креативність розглядають як окрему навичку або компонент інших навичок. Некогнітивні навички — це термін, який переважно використовують економісти для позначення набору навичок, які не охоплюються стандартними визначеннями когнітивних навичок (рахування, грамотність) Некогнітивні навички включають особисті риси, ставлення та мотивацію. За спрямованістю інновацій можна назвати такі види змін:

- у суспільних цінностях, потребах, цілях діяльності педагогічного, управлінського чи учнівського колективів;

- змісту та рівня освіти: введення або вилучення якихось тем і розділів, укрупнення або дроблення матеріалу, посилення вимог до рівня оволодіння матеріалом (рівень ознайомлення, розуміння, запам'ятовування, застосування в типових або творчих ситуаціях та ін.);
- об'єкта, системи або їх складових: нововведення (заміна, доповнення, укрупнення), перекомпонування (перестановка у змісті або в часі, встановлення нових зв'язків або руйнування, ослаблення, зміна характеру старих);
- призначення, функцій об'єкта: зміна, розширення, скасування або доповнення функцій;
- способу функціонування об'єкта: зміни в процесі, прийомах, способах, формах, методах, прийомах, технологіях навчання;
- режиму функціонування об'єкта: розклад, тривалість робочого дня, заняття, поєднання періодів рухової активності з нерухомими формами занять;
- інтенсивності функціонування: інтенсифікація, прискорення, розширення цілей та ін;
- підходів до організації освітнього процесу: інтеграція, диференціація, індивідуалізація, особистісна спрямованість, технологічний підхід;
- засобів діяльності у зв'язку зі зміною суспільно-історичних умов, матеріально-економічного, методичного або технічного забезпечення: перехід до інформаційних, аудіовізуальних, комп'ютерних та мультимедіа технологій;
- способу і характеру управління системою;
- в індивідуальних цінностях, цілях, мотивах діяльності;
- умов діяльності учасників педагогічного процесу;
- рівня пізнавальної активності та самостійності у оволодінні об'єктом: інформаційні технології, алгоритмічні та пошукові режими діяльності учнів, що задаються стандартними та нетрадиційними пізнавальними ситуаціями;
- рівня інтелектуальної напруженості при оволодінні об'єктом; збільшення складності, кількості зв'язків, що одночасно охоплюються, варіативність і нестандартність аналізованих ситуацій.

Не можна вважати інноваціями зміни та доповнення, спрямовані на створення ілюзії, перебудови діяльності, перетворень, що практично не змінюють результату діяльності системи та якості її продукту; коли проводиться косметичний ремонт та осучаснення змісту; зміни та доповнення, що зачіпають окремі предмети або деякі аспекти освітньо-виховної роботи школи, що вносять невеликі позитивні елементи у процес та результат функціонування педагогічної системи, але не зачіпають основних складових та принципів функціонування системи.

М'які навички – навички, які здебільшого є некогнітивними та соціальними, як-от творчість, здатність розв'язувати проблеми, критичне мислення та вважаються такими, що відрізняються від жорстких навичок, таких як математика чи мови, або технічні навички, пов'язані з конкретною професією.

Роботодавці часто використовують м'які навички як майже синонім компетенцій або трансверсальних навичок, часто маючи на увазі, що такі навички можна передати. Переносна навичка – навичка, яку вивчають в одному контексті, а потім використовують в іншому.

Наскрізні навички використовуються в термінології ЄС і в більшості робіт, які виконує ЮНЕСКО; охоплює широкий набір навичок, включаючи критичне та винахідницьке мислення, міжособистісні та внутрішньо особистісні навички, глобальне громадянство тощо.

Список літератури:

1. Левинська І. Б. Структура професійної компетентності майбутнього психолога: теоретичний зарубіжний досвід. Наукові записки НаУКМА. 2016. Т. 188. С. 27–32.
2. Нагорна Н. В. Інтерактивні технології як засіб формування педагогічної компетентності майбутнього психолога. Наука і освіта. 2015. № 6. С. 90–95.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ СПОЖИВАЧІВ СПОРТИВНИХ ЗАХОДІВ І РИТУАЛІВ

Жуляєв Владислав Валерійович

аспірант

кафедри менеджменту МАУП (м.Київ)

адвокат

Майборода Юрій Анатолійович

доцент

Львівського державного інституту фізичної культури і спорту

Вступ. Спортивні заходи як і ритуальні аспекти спортивного споживання, потенційно пропонують можливість індивідам підтримувати і святкувати культурну змістовність спорту через дії вболівальників, закладені у його споживанні. В ритуалах більшість дослідників бачать формалізм, символічний перформанс, традиціоналізм і соціальний взаємозв'язок з метою визнання їх спортивного споживання як ідентифікації суб'єктів суспільства.

Спорт став важливим сучасним світовим споживчим феноменом. Спортивне споживання забезпечує індивідів видовищними заходами, приналежністю до групи, втечу від щоденного життя, самоповагу тощо.[1]

За останні роки кількість досліджень щодо ідентифікації фанів в спорті, мотивації їх участі у фан-русі зросла. Як свідчать дослідники, рівень соціалізації через споживчу складову спорту підвищується завдяки впливу сім'ї, групи одноліток, шкільних друзів, і пропонують рольові моделі поведінки та надає можливість вивчити поведінкову, афективну і когнітивну компоненти ролі спортивного споживача [2] Дослідники вивчають характерних особливостей ідентифікації фанів і стверджують, що індивіди приймають участь у спортивному споживанні тому, що ідентифікація команди або/та гравця і особиста самоідентифікація надає їм шанс збагачення, розширення своїх можливостей .[3] Напрямки досліджень націлені на значущість для індивіда видовищності, групового і колективного впливу і самооцінки в поясненні того, чому і як вони стають спортивними фанами. На жаль, небагато вітчизняних досліджень приділяють увагу ритуальним аспектам спортивного споживання. Вивчення ритуальних аспектів спортивного споживання можуть допомогти маркетингологам зрозуміти глибину і величність спорту.

Основний матеріал. В пропонованому нами матеріалі тез ми розглядаємо спортивне споживання як ритуальну практику і концепт ідентифікації. Ця точка зору ,ми вважаємо, є основою ствердження, що спортивне споживання є одним з шляхів досягнення та збереження ідентифікації з культурологічної точки зору, через придання символічних значень об'єктам та діяльності, збереження цінних традицій, закріплення поведінки в культурному та соціальному устрою. З метою показати, як індивіди пов'язують себе з культурною ідентифікацією через спортивне споживання, ми пропонуємо концепт ритуалізації фанів. В рамках цього концепту передбачається, що спортивні фани використовують декілька стратегій для того, щоб узаконити своє спортивне споживання як значущу практику в ритуальній діяльності і таким чином «підключитись» до культурної ідентичності у суспільстві. Це може надати альтернативну основу для розуміння, чому і як індивід стає спортивним фаном, тому що тяга індивіда до культурної ідентичності може бути вірогідною мотивацією стати спортивним фаном. Деякі дослідники з питань ритуалу, наприклад, Д.Рук, М.Валлендорф та Е.Арнольд [2005] стверджують, що ритуали забезпечують засіб, за допомогою якого індивіди можуть пов'язувати свою ідентичність з соціальними і культурними цінностями. Індивіди активно маніпулюють об'єктами та символами для нарощування ритуального досвіду, що дозволяє їм будувати свою культурну ідентичність. Тим не менш, існує небагато досліджень, як спортивні фани підтримують свою культурну ідентичність через своє «спортивне споживання.»

Автори досліджень приводять в своїх висновках, що бажання бути пов'язаним з відповідною культурною ідентичністю може бути головним мотивом для спортивного споживання, і особи активно використовують різноманітні стратегії для збереження відчуття культурної ідентичності в їх спортивному споживанні. В доповнення до цього автори досліджень, які ми вивчали, пропонують декілька основних джерел, які формують практики спортивного споживання фанів в реалізації стратегій.

Понятійний апарат ритуалізації вболівальників. Більшість авторів визначають «фанатство» як ритуалізовану практику споживання, діяльність «ритуалізованої соціальної особи, яка володіє у різній мірі чувственим сприйняттям ритуалу». Так, Белл визначає таке сприйняття ритуалу як можливість особи сприймати і застосовувати дії і елементи поведінки з ритуалізованого його оточення.

Попередні дослідження про спортивне споживання характеризувало ритуальні аспекти спортивних фанів як символізовану, асимільовану і самостійно прийняту практику спортивного споживання. По-перше, спортивні фанати символізують свою споживчу діяльність і досвід. Спортивні фани представляють і передають багатогранні символічні значення своїх дій, що містять культурні цінності та соціальні взаємовідносини. По-друге, спортивне споживання це практика асиміляції ролі. Спортивні фани грають різні ритуальні ролі, що змінюються у відповідності з різними споживчими ситуаціями. Наприклад, фани приймаючої команди мають різні рольові функції у порівнянні з фанами гостьової команди: вони сидять на різних трибунах, по-різному ведуть себе в привітаннях своєї команди, або, відрізняються навіть активністю поза меж стадіону. Хоча спортивні фани мають свободу виконувати особисті свої ролі у своєму спортивному споживанні, вони час від часу можуть відчувати невмілі ситуації, якщо вони ігнорують ці ролі. По-третє, прийняті спортивними фанами рольові функції базуються на волонтерстві. «Ритуалізовані» фани скоріше приймають на себе рольові функції, ніж стримуються. Крім того, багато фанів поведуться дуже активно. Априорний досвід дій, таких як, речитативи, покачування у вигляді хвиль тощо сприймається як важливий фактор у мотивації фанів трансформувати ролі в нові, самовизначальні. У випадку з покачуванням фанів на трибунах, щоденні соціальні ролі і статуси зникають і замінюються новими, що характеризують братерські взаємовідносини. Такі ритуальні особливості роблять можливим для індивідів розвивати свою ідентичність пов'язану з традиційними, культурними і соціальними цінностями за допомогою спортивного споживання. Белл (1997) пропонує, що ритуал - це засоби, користуючись якими, індивіди реалізують силу, владу та цінності суспільства. Індивіди формують спільноти навкруги досвіду, що розділяється іншими, та цінностей ритуалу. Арнольд (2001) вказує, що сучасні споживачі шанують і оберігають ритуальний досвід від своєї споживчої діяльності тому що оберігати культурну спадщину від споживання товарів масового ринкового виробництва, дуже не просто. Споживачі активно застосовують різні стратегії для ритуалізації свого споживання для досягнення культурно значимого споживчого досвіду і практик.

Яким шляхом спортивні фани ритуалізують своє спортивне споживання? Якого роду стратегії вони використовують для отримання ритуального досвіду через спортивне споживання? Згідно з Беллом (1992) ритуал – це низка заходів діяльності, що різняться від іншої діяльності та мають виключний характер. Значущість ритуальної поведінки полягає в тому, як така діяльність кваліфікує свою автентичність і легітимність. Белл вважає, що люди застосовують різні стратегії ритуалізації, такі як формалізм, традиціоналізм, та драматичний перформанс для легалізації своєї діяльності, як відповідні соціальні ритуали. Таким чином така практика ритуалізації носить специфічний характер культури, тому що ефективність кожної зі стратегій залежить від кожної з систем культурних цінностей.

Базуючись на теоретичних концептах ритуалізації Белла, ми можемо припустити, що спортивні вболівальники використовують різні стратегії ритуалізації свого спортивного споживання. Фани можуть підтримувати ритуалізований вболівальницький рух своїми символами, розподілом рольових функцій, самоорганізацією. У доповнення до цього, фанати

мають можливість зберігати культурну ідентифікацію через спортивне споживання тому що «фанатська» практика ритуалізації базується на природній системі культурних і соціальних цінностей. Таке бачення спортивного фан-руху як ритуалізованої практики споживання може поширити сучасне і лімітоване розуміння спортивного споживання, яке сфокусоване на спорті, як на видовищному заході, як на засобі визнання його культурно-ідентифікаційного змісту.

Методологія досліджень. Фанатські стратегії ритуалізації застосовувались у якості схеми для аналізу того, як спортивні фани легітимували своє спортивне споживання як культурно значимої ритуалізованої практики у суспільстві. Нами опрацьовувались чотири ритуалізованих стратегій фанів: формалізм, символічний перформанс, традиціоналізм, соціальна взаємодія. В підготовці тез ми використовували метод розширених розвідок, глибокого вивчення авторських статей, в результаті чого була отримана інформація про вплив культури фанів на їх процеси ритуалізації.

Спортивні стратегії ритуалізації фанатів. Наш вторинний аналіз досліджень привів до висновку, що вони дійсно ритуалізовували своє спортивне споживання під час участі в спортивних заходах. Для ритуалізації вони формалізували, драматизували, традиціоналізували і соціалізували своє спортивне споживання, однак існує різниця у рівнях ентузіазму з боку «серйозних» і «несерйозних» фанів по відношенню до різних застосованих стратегій. Ця ритуалізація спортивного споживання, на наш погляд, дозволила їм мати зв'язок з культурними і соціальними цінностями, що закладені як в спорті, так і в суспільстві.

Формалізм. Формалізація поведінки є однією з популярних ритуалізаційних стратегій, тому що особливість ситуації ефективно контрастує з менш спеціальними, і таким чином підтримуючи традиційний і послідовний порядок проведення заходу. (Харріс, 1983). Таку поведінку респонденти характеризували, як «використання більш лімітованого та жорстко організованого набору емоцій та рухів, забороненого коду комунікації або поведінки у порівнянні з більш відкритим та складним кодом» (Белл, 1997)

Формалізована ритуальна стратегія поведінки вболівальника передбачає, наприклад, спеціальний одяг, капелюхи, наявність прапорів та банерів тощо. Привітальна діяльність фанів також формалізована, наприклад, за допомогою музичних інструментів, спеціальних привітань, пісень або речитативів для команди або окремих гравців.

Список літератури:

1. Rook, D. (1985), "The Ritual Dimension of Consumer Behavior", *Journal of consumer Research*, 14 (September), 189-199.
2. Chun, S., Gentry, J.W., McGinnis, L.P.. (2005) *Ritual Aspects of Sport Consumption: How Do Sports Fans Become Ritualised*. <http://acrwebsite.org/volumes/11930/volumes/ap06/AP-06.P.331-336.>)
3. Daniel, L., Melnik, M.J., Russel G.W., and Pease, D.G. (2001), *Sport Fans: Psychology and Social Impact of Spectators*, New York, NY: Routledge;
4. Laverie, D. A. and Arnett D.B. (2000), "Factors Affecting Fan Attendance: The Influence of Identity Salience and Satisfaction", *Journal of Leisure Research*, Vol.32(2), pp.225-246.);
5. Wallendorf, M. and Arnold, E. (1991). "We Gather Together": Consumption Rituals of Thanksgiving Day." *Journal of Consumer Research*, 18 (June), pp.13-31.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ З ВИКОРИСТАННЯМ НОРМАЛІЗОВАНОГО КОЕФІЦІЄНТУ ГОРІННЯ НА ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ОСКІЛЬСЬКИЙ»

Залюбовський М.Є.

аспірант 1-го року навчання спеціальності 103 Науки про Землю
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
e-mail: maksym.zaliubovskyi@student.karazin.ua
ORCID: 0009-0006-1900-0432

Об'єкти та території природно-заповідного фонду України останнім часом зазнали трагічного зростання кількості пожеж, спричинених як кліматичними глобальними змінами, так і локальними факторами до яких можна віднести господарську діяльність людини, недбалість, а тепер ще й бойові дії. Зазвичай найбільша кількість пожеж виникала в пожежонебезпечні періоди (з травня-червня по серпень вересень), але з початком повномасштабного вторгнення ця закономірність порушилась. Пожежі набули певних нових як територіальних, так і часових характеристик. Харківщина потерпає від активних бойових дій з першого дня війни і саме тому завдання оперативної оцінки наслідків пожеж з метою планування робіт із протидії пожежам та відновлення пошкоджених територій набуває все більшої значущості.

Одним із поширених у індексів, за допомогою якого досліджують пожежі, є нормалізований коефіцієнт горіння (NBR). Він є одним з вегетаційних індексів та використовується для виділення територій, що вигоріли через пожежі. Рівняння NBR використовує показники, отримані з сигналів на довжинах хвиль, що відповідають як ближньому інфрачервоному, так і короткохвильовому діапазону інфрачервоного спектру. Здорова рослинність характеризується високою відбивною здатністю у ближньому інфрачервоному спектрі (NIR), тоді як недавно пошкоджені внаслідок пожежі ділянки ефективно відображаються у короткохвильовому інфрачервоному спектрі (SWIR). NBR часто використовується в сільському господарстві та лісівництві для виявлення пожеж, оцінки інтенсивності вогню та моніторингу рослинності, яка вціліла після катастрофи.

Останнім часом вегетаційний індекс NBR набув великого значення, оскільки окрім екстремальних погодних умов, що призводять до збільшення кількості пожеж, а й конфлікт, викликаний російською воєнною агресією в Україні. Тому цей індекс стає особливо важливим, оскільки військові дії часто спричиняють таку кількість пожеж і такі наслідки, які раніше не були зафіксовані в цьому регіоні внаслідок жодних природних чи антропогенних причин.

Для розрахунку цього індексу за основу виступає растровий знімок – композит каналів ближнього інфрачервоного та короткохвильового інфрачервоного діапазонів спектра. Для даних супутників Sentinel-2 показник NBR визначається для 8 (NIR) та 12 (SWIR) каналів. Формула визначення даного індексу є такою [1]:

$$NBR = (NIR - SWIR) / (NIR + SWIR)$$

Значення NBR коливаються в межах від +1 до -1, для +1 – характерна найбільш здорова рослинність у доброму стані, а для -1 – вигорілі ділянки (чи відкритий ґрунт, голі ділянки чи дуже суха, практична відсутня рослинність).

Окрім самого індексу NBR, використовується різниця значень даного індексу на основі космічної зйомки до пожежі та після неї – dNBR, і визначається за формулою:

$$dNBR = NBR_{prefire} - NBR_{postfire}$$

Завдяки розрахунку різниці можна більш чітко побачити, які з територій, реально зазнали пошкоджень за певний проміжок часу. Отримані кількісні значення показника dNBR можна описати та класифікувати якісно. В основі якісної оцінки лежить попередній досвід

вчених, що визначає ступінь тяжкості пожежі з точки зору пошкодження рослинності та всієї екосистеми.

Характеристика ступені тяжкості пожежі для екосистем/рослинності за інтервалами значень показника dNBR визначається такими показниками dNBR [2]:

- від -0,5 до -0,251 – посилене відновлення, високий ступінь тяжкості пожежі;
- від -0,250 до -0,101 – посилене відростання, низький ступінь тяжкості пожежі;
- від -0,1 до +0,99 – незгоріла рослинність;
- від +0,1 до +0,269 – низький й ступінь тяжкості пожежі;
- від +0,27 до +0,439 – середньо-низький ступінь тяжкості пожежі;
- від +0,44 до +0,659 – середньо-високий ступінь тяжкості пожежі.

За допомогою нормалізованого коефіцієнту горіння було виявлено та досліджено пожежу на території РЛП «Оскільський». Для її аналізу було взято дані Sentinel-2 за 29.08.2021 та 31.08.2022. Для кожного знімка використано дані 20-метрової роздільної здатності та дані з 2 каналів: 8 (NIR – ближнього інфрачервоного) та 12 (SWIR – короткохвильового інфрачервоного). Подальшу обробку знімків проведено в програмному середовищі ArcGIS Pro. З використанням функцій обробки растрів (для створення композитів шарів з даних двох каналів) та інструменту для розрахунку індексу NBR. Функція обчислення індексу NBR включена як одна з базових в пакет ArcGIS Pro. З використанням інструментів обчислення індексу NBR було розраховано даний індекс для двох знімків.

Окрім того даний показник можна використовувати для подальшого моніторингу змін стану території після пожежі для оцінки ступеня відновлення чи деградації рослинного покриву. Однак даний показник не дає інформації про тип рослинності, яка відновлюється. Через те, що часто вигорілі території захоплюють інвазивні види та бур'яни, говорити про високий показник відновлення рослинності треба з обережністю.

Для обрахування різниці між значеннями NBR до пожежі та після пожежі, для відслідковування змін стану рослинності, тобто визначення показника dNBR використано інструмент Калькулятор растрів (алгебри карт). В нашому випадку dNBR розраховано за формулою:

NBR до пожежі (29.08.2021) – NBR після пожежі (29.08.2022),

Таким чином, ми отримали показник стану рослинності станом на 29.08.2022 у порівнянні з попереднім довоєнним (2021) роком.

Особливу увагу привертає ділянка лісу на півночі парку. за результатами розрахованого індексу dNBR бачимо, що територія лісового масиву на першій надзаплавній терасі зазнала значного вигорання та зараз інтенсивно відновлюється. За даними EFFIS бачимо, що тут відбулась велика пожежа 8 липня 2022 року.

Окрім того за розрахованим показником NBR можна спостерігати і інтенсивний розвиток рослинності на дні колишнього Оскільського водосховища. Темно-зелений колір відповідає значенням dNBR -0,5-0,251, що означає інтенсивне відновлення рослинності. NBR є одним із вегетаційних індексів. Тому, на нашу думку, отримані результати можна використати не лише для оцінки відновлення територій внаслідок лісових пожеж, а й внаслідок заростання днища колишнього водосховища.

Використання нормалізованого коефіцієнту дало можливість ідентифікувати пожежу на території РЛП «Оскільський». Використанням різночасових знімків з супутникової системи Sentinel-2 дало змогу обрахувати показник dNBR та охарактеризувати ступінь тяжкості пожежі для як такої, що має середньо-високий та середньо-низький ступінь. Окрім того нормалізований коефіцієнт горіння, будучи одним із вегетаційних коефіцієнтів, дозволяє прослідкувати і активність заростання днища Оскільського водосховища, що було спущене внаслідок руйнування дамби в квітні 2022 року. Аналіз показника dNBR дає можливість говорити про активне заростання рослинністю днища колишнього водосховища що відповідає ступеню посиленого відновлення

Список літератури:

1. Keeley J.E. Fire intensity, fire severity and burn severity: a brief review and suggested usage. *International Journal of Wildland Fire* 18 (1), 2009, p. 116–126. <https://doi.org/10.1071/WF07049>
2. Key C.H., Benson, N.C. Landscape Assessment (LA). // Lutes, D.C., Keane, R.E., Caratti, J.F., Key, C.H., Benson, N.C., Sutherland, S., Gangi, L.J. (Eds.), FIREMON: Fire Effects Monitoring and Inventory System, 2006

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Зборовська О.В.

д.мед.н., проф., заступник директора з науково-освітньої роботи
Oleksandra Zborovska <https://orcid.org/0000-0003-2906-7367>

Дорохова О.Е.

ст.н.с., к.мед.н., лікар-офтальмолог
Oleksandra Dorokhova <https://orcid.org/0000-0002-7255-012X>

Колесніченко В.В.

мол.н.с., лікар-офтальмолог
Victoria Kolesnichenko <https://orcid.org/0000-0002-4791-2002>

ДУ «Інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова НАМН України»

Академічна доброчесність є фундаментальним принципом, що забезпечує якість освіти та сприяє розвитку суспільства через чесне та прозоре знання. Однак у контексті війни та військового стану виклики дотримання цього принципу стають ще більш складними й багатовимірними. В умовах, коли частина населення вимушено переселяється, втрачає доступ до освітніх ресурсів або перебуває під постійним психологічним тиском, академічна доброчесність опиняється під загрозою. Ці загрози пов'язані не лише зі змінами в організації навчального процесу, але й із морально-етичними дилемами, з якими стикаються студенти, викладачі та науковці.

1. Виклики для дотримання академічної доброчесності

У контексті військового стану, коли освітній процес часто відбувається в дистанційній або змішаній формі, питання дотримання академічної доброчесності стає особливо актуальним. Викладачі стикаються з труднощами у контролі за виконанням студентами завдань, що створює ризик зростання академічного шахрайства, зокрема плагіату та списування під час іспитів [1, с. 56].

Одним із головних викликів є адаптація до умов дистанційного навчання. Через брак безпосереднього контакту між студентами та викладачами стає важче виявляти порушення, що вимагає впровадження нових технологій для перевірки на плагіат та контролю за академічною доброчесністю. Як зазначає Іваненко, дистанційне навчання створює додаткові можливості для недобросовісних практик, оскільки відсутність фізичного нагляду під час складання іспитів дозволяє студентам користуватися сторонніми джерелами або співпрацювати з іншими студентами незаконним чином [2, с. 73].

Крім того, викладачі також стикаються з питанням, як забезпечити справедливе оцінювання студентів, які перебувають у стресових або небезпечних умовах. Це стає особливо актуальним для студентів, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях або беруть участь у бойових діях, що ускладнює виконання навчальних завдань та участь в освітньому процесі.

2. Психологічні та соціальні аспекти академічної доброчесності під час війни

Війна створює не лише фізичні перешкоди для навчання, але й серйозно впливає на психологічний стан студентів і викладачів. Постійний стрес, тривога за власне життя та життя близьких людей, а також обмеженість доступу до ресурсів змушують багатьох студентів шукати шляхи полегшення навчального навантаження, що часто призводить до порушень академічної доброчесності [3, с. 112].

У цьому контексті особливу увагу слід приділити питанням етичної відповідальності викладачів. З одного боку, вони мають підтримувати студентів у складних умовах, зважаючи на їхні обставини, а з іншого — забезпечувати дотримання академічних стандартів. Однак,

як показують дослідження, у періоди кризи викладачі можуть бути схильні до заниження вимог, що підриває принципи доброчесності [3, с. 113].

3. Технологічні рішення та їхня роль у забезпеченні академічної доброчесності

У сучасних умовах великі надії покладаються на технології як засіб підтримки академічної доброчесності. Однією з ключових технологій, які активно впроваджуються у вищій освіті, є системи автоматизованої перевірки на плагіат. Вони дозволяють знизити рівень порушень, пов'язаних із недобросовісним використанням чужих робіт, та сприяють формуванню культури академічної відповідальності серед студентів [4, с. 88].

Крім того, значну роль відіграють платформи для проведення дистанційних іспитів із функціями контролю та моніторингу. Це можуть бути системи, які фіксують діяльність студентів під час складання іспиту, забезпечуючи таким чином прозорість процесу іспитів та мінімізуючи ризик академічного шахрайства [4, с. 89]. Використання таких технологій є необхідним кроком для адаптації до нових умов і забезпечення відповідності освітнього процесу стандартам доброчесності навіть у воєнний час.

4. Етичні питання та баланс між допомогою і вимогами.

Попри важливість технологій, не слід забувати про етичний аспект питання. Військовий конфлікт створює ситуації, в яких викладачі змушені робити вибір між строгим дотриманням правил академічної доброчесності та наданням підтримки студентам, які опинилися в скрутному становищі. Як зазначає Карпенко, викладачі можуть приймати рішення про зниження вимог або пом'якшення критеріїв оцінювання через гуманітарні міркування [3, с. 114].

Однак це ставить під сумнів об'єктивність оцінювання та може призвести до втрати якості освіти. Тому важливо знайти баланс між дотриманням принципів академічної доброчесності та врахуванням індивідуальних обставин кожного студента. Важливу роль тут відіграють чіткі політики університетів щодо підтримки студентів у кризових ситуаціях та адаптації навчального процесу до нових реалій [5, с. 45].

5. Необхідність підвищення обізнаності про академічну доброчесність

Крім технологічних та організаційних змін, важливою складовою забезпечення академічної доброчесності є підвищення обізнаності студентів та викладачів про її важливість. Це може бути реалізовано через інтеграцію відповідних навчальних модулів і курсів у програми навчання, а також проведення спеціальних тренінгів для викладачів [5, с. 46].

Сучасні університети повинні активно формувати культуру академічної доброчесності, пояснюючи студентам і викладачам не лише наслідки порушень, але й етичні аспекти відповідальної поведінки. Університети можуть запроваджувати освітні кампанії, семінари та конференції з питань академічної доброчесності, що допоможе зміцнити академічні етичні стандарти та зменшити кількість порушень [4, с. 90].

Висновки. Військовий стан ставить нові виклики перед системою освіти, зокрема щодо дотримання академічної доброчесності. Зміни у форматі навчання, психологічні труднощі та соціальні проблеми створюють нові загрози для доброчесності в освітньому процесі. Однак впровадження технологій, адаптація навчальних програм і підвищення обізнаності про академічну доброчесність можуть допомогти підтримати високі стандарти навіть у часи кризи. Важливо, щоб як студенти, так і викладачі працювали спільно для збереження етичних норм і забезпечення якості освіти, незважаючи на складні умови.

Список літератури:

1. Білоножко Л. В. Проблеми академічної доброчесності в умовах війни // Освітні інновації. – 2023. – № 2. – С. 55–60.
2. Іваненко П. М. Дистанційне навчання: виклики та перспективи // Наукові розвідки. – 2022. – № 1. – С. 72–79.
3. Карпенко О. І. Етичні аспекти оцінювання в умовах дистанційного навчання // Вища школа. – 2023. – № 3. – С. 110–115.

4. Левченко Ю. В. Технології забезпечення академічної доброчесності у вищій освіті // Педагогічні науки. – 2022. – № 4. – С. 85–90.
5. Савченко Т. Г. Академічна доброчесність: сучасний стан і перспективи // Інноваційна педагогіка. – 2021. – № 5. – С. 43–48.

ПРОБЛЕМА Я-ОБРАЗУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МІЛІТАРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Зливков В.Л.

кандидат психологічних наук, доцент
завідувач лабораторії методології і теорії психології
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН
ORCID iD - 000-0002-8404-8866

Котух О.В.

молодший науковий співробітник лабораторії методології і теорії психології
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України
ORCID iD 0000-0001-5706-3190

Сучасна військова та соціально-політична ситуація в Українській державі вимагає модернізації шкільної та позашкільної освіти в контексті необхідної інтеграції зусиль суспільства, спрямованих на ефективну стратегію розвитку особистості школяра-громадянина України. Тому головним завданням є формування соціальної, національної та мілітарної ідентичності особистості учня. Впровадження такої освітньої стратегії розуміється, насамперед як реалізація особистісно-орієнтованого навчання де ключове значення має опанування досвідом «бути особистістю», інакше кажучи, формування відповідних патернів. Це особливо є актуальним в умовах україно-російської війни коли має оприлюднюватись в ході практичних дій, специфіка української мілітарної ідентичності.

Зовсім не випадкова гостра дискусія в середовищі американських дослідників наприкінці 20-го сторіччя щодо монографії відомого історика Дж. Паркера «Мілітарна революція: воєнні інновації та зростання Заходу» набула такого розголосу в науковому середовищі. Наголос науковців робиться саме на посиленні впливу численних війн на суспільство, так би мовити «переоцінку його впливу на формування соціуму, економічних моделей і культури в Європі XVII-XVIII ст.» [2]. На жаль, оскільки українські терени значною мірою обумовлено (історично і географічно) в центрі Європи, саме для реалізації воєнних потреб.

В цьому плані однією із перших, до речі, напрочуд вдалих спроб є грандіозна екстраполяція майбутнього України в найближчі 50-70 років через аналіз її минулого в трилогії відомого українського письменника і політика Юрія Щербака [5]. У цій величезній роботі, в гротескній формі та фантастичній ситуації змодельована масштабність геополітичних змін в самому центрі Європи. Де каталізатором виступає на жаль не дуже втішний ролі саме Україна.

За нинішніх умов необхідно відійти від колоніального минулого з його гаслом про «єдиний радянський народ», визначити кардинальні відмінності у спадкоємності українців та росіян. Необхідною умовою є подолання потенціальної «кризи мілітарної ідентичності», оскільки попередні покоління наших громадян вчили героїчно долати всі перешкоди не виділяючи їх із своєрідного «віяла» психологічних проблем, по-різному притаманних представникам різних націй, що виходили в так звану єдність – «радянський народ».

На наш погляд, ця проблема перебуває на перетині таких наукових «наріжних каменів» як: психологія, історія, культура. Ця проблема, поки-що, досить слабо висвітлена українськими про суспільство. Треба зазначити, що історія формування національної мілітарної ідентичності, практично в усіх країнах була досить кривавою та жорстокою і, апріорі, дуже мало схожою на ті «лаковані» параграфи із шкільних підручників, часів СРСР про два «братських народи»: старший і молодший.

Досліджуючи поняття «мілітарна ідентичність» треба визначитись в таких нормативних термінах як: культура, ставлення, цінності та мотивація. Вона формується та підтримується соціальними процесами, переплітається з особистісною ідентичністю та

забезпечує формування певного «Я-образу», «Я-концепції» в соціокультурному аспекті. Під впливом складних життєвих обставин Я-образ може трансформуватись або деформуватись, порушити нормальну життєву діяльність. Будь-яка подія несе загрозу для існування і збереження ідентичності змушуючи особистість переосмислити свій життєвий досвід, шлях та стратегію. Такою обставиною в житті українського народу став початок воєнних дій на територій України, що може спричинити зміну Я-образу з соціальної ідентичності на мілітарну.

Формування Я-образу складається з ідеї вибору ціннісних орієнтацій, свого ідеалу, професії, а також стає основною метою життєвого шляху. Зрозумівши глибинний смисл і цінність вибору, як самостійного і вольового акту, особистість прагне до ствердження власного «Я», власних починань, набувають особистісної ідентичності, розвивають Я-концепцію і виявляють готовність брати на себе відповідальність за власний вибір.

Феномен Я-образу є результатом (чи продуктом) суб'єктивного відображення людиною самої себе. До структури цього феномену відносять наступні три компоненти: 1) когнітивний як систему уявлень і знань індивіда про себе; 2) емоційно-оцінний – емоційна оцінка особистістю власних уявлень і знань про себе, емоційне самоставлення; 3) поведінковий (регулятивний) – поведінкова реакція. Тоді як Я-концепція виступає складовою «Я», що засвідчує єдність і цілісність особистості з її суб'єктивного внутрішнього боку [1].

Так, М. Боришевський підкреслює роль Я-образу як узагальненого глобального механізму саморегуляції поведінки на особистісному рівні. Я-образ за ним – це інтегральна форма самосвідомості. Самосвідомість особистості розглядається тут як складне утворення, структура якого складається з таких нерозривно пов'язаних складових, як самооцінка, домагання, соціально-психологічні очікування, Я-образ.

Я-образ є одним з компонентів Я-концепції який формується під впливом життєвого досвіду людини, проте досить рано сам набуває активної фази і починає впливати на інтерпретацію цього досвіду, на мету особистості, систему її очікувань та прогнозів свого майбутнього, професійного самовизначення, на оцінку своїх досягнень і тим самим на її ставлення до самої себе [3].

Розвиток «Я-концепції» має значний вплив на формування особистості. Її становлення пов'язане з аналізом нових знань про себе і про свої особливості й складанням інтегрального, цілісного уявлення про себе. Я-концепція бере участь в саморегуляції поведінки особистості, стимулює активність і бажання самовизначення. В той час процес самовизначення особистості через членство в соціальній структурі суспільства прийнято називати «соціальною ідентифікацією» особистості. Результатом ідентифікації особи є численні ідентичності, зокрема і мілітарної, актуальність і значущість яких варіюють залежно від часу й ситуації.

Загалом ми виділяємо три підходи до вивчення мілітарної ідентичності: нормативний, трансперсональний та інтегративний. Представники нормативного підходу пропонують розглядати ідентичність як свого роду історію, розповідь, яка визначається контекстом взаємодії, що характеризується певним сюжетом, персонажами та головною темою. Основою значення набуває мінливість особистості в різних соціальних контекстах та взаєминах.

У трансперсональному напрямку (Г. Гроф, А. Менделл, К. Юнг) особливу увагу звернено до глибинних шарів психіки проникнення в які пов'язано з розширенням самототожності і ідентичності. Переживання безпосереднього Я можуть стосуватись архетипових образів, пренатального та трансперсонального рівнів психіки, вторинних процесів, що знаходяться за межами звичної ідентичності і формують різні симптоми як сигнали протиборства як сигнали різних ідентичностей.

Інтегративний підхід передбачає врахування різних точок зору, пов'язаних з усіма перерахованими підходами виходячи з постульованого інтегративною методологією принципу багатовимірності істини. В «Я» присутні і особистісні, і соціальні, і глибинні

аспекти, при цьому жоден з них не може розглядатись як домінуючий, всі вони мають право на існування.

У наративах війни важливого значення набувають мілітарна та моральна ідентичність військових, які беруть участь у бойових діях на території інших країн. Ми визначаємо мілітарну ідентичність як багатовимірне поняття, ключовими компонентами якого є патріотизм, агресивність, войовничість та колективізм. Моральна ідентичність – що будується на певних моральних рисах, серед яких найважливішими є: справедливість, героїзм, альтруїзм та духовність. В Україні мілітарна ідентичність має формуватися лише на базі нерозривного зв'язку національної ідентичності та патріотизму. «Натепер актуальним є створення суспільством єдиного наративу війни» [2].

Перспективним напрямом дослідницької діяльності є порівняння реальних наративів українців та росіян з метою повного використання українських традицій, зближення з національно-історичними основами та протиставленню авторитарним наративам східноєвропейської орієнтації.

На часі пріоритетним є виховання українського патріотизму та національної свідомості українців, тобто усвідомлення своєї приналежності до цивілізаційного світу. Тоді як носії мілітарної ідентичності як представник радянського виховання наразі не вписуються в стратегію формування мілітарної ідентичності сучасної молоді.

В основі формування мілітарної ідентичності, на наш погляд стоїть виховання у молодій людини - патріота України, успішного, самореалізованого громадянина але і як носія української національної культури його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України.

Постає проблема впливу старшого покоління українців як більшою мірою використовують радянські традиції при формуванні мілітарної ідентичності хоча мова йде вже про парадигму становлення нової, так би мовити сучасних засад для формування мілітарної ідентичності у сучасної української молоді.

У сучасному розумінні мілітарна ідентичність в ідеальних умовах формується за відносною приналежністю індивіда до певного середовища. Мілітарна ідентичність відіграє важливу роль у виживанні країни, де об'єднання навколо спільної ідеї та використання національних традицій допомагають відстоювати територію від ворожого вторгнення. Важливість мілітарної ідентичності розглядається як динамічний комплекс тенденцій і цінностей, який підлягає постійному переосмисленню в контексті історичних, сучасних та майбутніх викликів.

Мілітарна ідентичність стає все більш досліджуваним явищем по всьому світу. В українському суспільстві у зв'язку з військовими діями ця проблема набула особливої значущості. Ми визначаємо мілітарну ідентичність як багатовимірне поняття, ключовими компонентами якого є патріотизм, агресивність, войовничість та колективізм, а моральну – як базовану на певних моральних рисах, серед яких найважливішими є справедливість, героїзм, альтруїзм та духовність. Отже, постає проблема щодо вивчення мілітарної ідентичності, формування соціальної, національної ідентичності особистості. Впровадження такої освітньої стратегії розуміється, насамперед як реалізація особистісно-орієнтованого навчання де ключове значення має опанування досвідом «бути особистістю», інакше кажучи, формування відповідних патернів.

Список літератури:

1. Гошовський Я.О. Становлення образу Я в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Інститут психології – Київ, 1995. – 177 с.
2. Зливков В.Л. Євроінтеграційний вектор становлення мілітарної ідентичності. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. Львів, 2022. С. 47–54.

3. Кулікова А.О. Складні життєві обставини як психологічний чинник трансформації Я-образу в структурі Я-концепції. Актуальні проблеми психології, Київ. 2014, 7(35), С. 105-113.
4. Сокирко О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманини 1666-1726 рр. Київ : Наукове видання, 2006. 280с.
5. Щербак Ю. Час смертохристів. Міражі 2077 року. Київ : Вид-во. «А-БА-БА-ГА-ЛА-Ма-ГА», 2019. 485 с.

ПСИХІЧНІ СТАНИ ПОДРУЖЖЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ШЛЮБНОГО ЖИТТЯ

Іщук Ж.В.

студентка спеціальності 053 Психологія
Поліський національний університет
м. Житомир

Науковий керівник: Можаровська Т.В.

к. психол. н.

*Поліський національний університет
м. Житомир*

Анотація. У статті розглядається взаємозв'язок феномену психологічного благополуччя та психічних станів подружжя, які проявляються на різних етапах шлюбного життя.

Ключові слова: шлюб; сім'я; психологічне благополуччя; психічні стани, конфліктність, задоволеність / незадоволеність шлюбом.

Сучасна сім'я визначається не лише зовнішніми ознаками та формами її організації, але й психологічними аспектами, які відображають стан та взаємовідносини між членами родини. Один із ключових аспектів такого психологічного виміру сімейного життя – це психічні стани подружжя, які можуть змінюватися на різних етапах шлюбного життя і впливати на рівень психологічного благополуччя сім'ї.

Психологічне благополуччя – це загальний стан психічного здоров'я, який включає в себе емоційний, психологічний та соціальний аспекти життя, компонентами якого є суб'єктивне відчуття балансу позитивного і негативного афектів, наявність життєвих цілей, прийняття себе та компетентність у стосунках з оточенням [1].

Так як психологічне благополуччя включає усі аспекти життя людини, то неможливо його розглядати без урахування взаємовідносин у сім'ї і тих психічних станів, які виникають у подружжя у ході спільного проживання у шлюбі на різних етапах розвитку сім'ї.

Психічні стани включають у себе такі аспекти, як настрій, емоції, ставлення, сприйняття, мислення та поведінку. Вони можуть бути позитивними, негативними або нейтральними, і впливають на загальний психічний стан особи. Наприклад, позитивний настрій може призвести до відчуття радості та задоволення, тоді як негативний настрій може викликати сум, стрес або роздратованість.

Психічні стани можуть бути досліджені з різних підходів, включаючи психологічний, психіатричний, соціологічний та нейробіологічний підходи. Вони відіграють важливу роль у визначенні якості життя та загального благополуччя людини.

На сімейні відносини можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні фактори. До зовнішніх чинників відносять сукупність матеріальних і духовних умов, які існують у конкретному суспільстві. Дії та прояви внутрішніх факторів спостерігаються на рівні міжособистісних стосунків через реалізацію взаємних очікувань (або навпаки), внутрішнього задоволення у стосунках та процесі спілкування. Важливе місце в системі внутрішніх детермінант поведінки особистості займають психологічні стани. На тлі певних психологічних станів подружжя виникають і розвиваються їхні стосунки, виникає певний настрій партнерів по стосунках.

Сімейні відносини можуть бути різноманітними і динамічно змінюватися з часом. Вони можуть бути позитивними, коли вони сприяють взаємному розвитку, підтримці та

забезпеченню членів сім'ї, або негативними, коли вони супроводжуються конфліктами, напругою та непорозуміннями.

Провівши нами емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення особливостей психологічного благополуччя подружжя на різних етапах шлюбного життя, було визначено, що найвищий рівень задоволеності шлюбом спостерігається у жінок у перший рік подружнього життя, а у чоловіків, навпаки, в період після 16-ти років подружнього життя. За методикою діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі було з'ясовано, що в період від 6 до 10 років проживання у шлюбі подружжя стають більш підозрілими, частіше ображаються один на одного, стають більш схильними до сумнівів. Через що намагаються більше підкорити партнера собі, змусити відчувати його залежним, проявляючи при цьому авторитарність, агресивність через власний егоїзм. Тому період 6-10 років подружнього життя можна назвати критичним у подружніх стосунках. Але пройшовши його у відносини знов повертається довіра, доброзичливість, дружелюбність та підвищитись загальний рівень сімейного благополуччя.

Результати дослідження показали, що найвищі показники чоловіків і жінок за «авторитарним» типом стосунків спостерігаються на всіх етапах становлення сім'ї, за винятком періоду спільного життя у віці від 15 до 20 років, коли переважали такі типи відносин, як «дружні» та «альтруїстичні». Найвищі значення для типу стосунків «егоїстичність» фіксуються в період 6-10 років спільного життя, причому у чоловіків спостерігається більше проявів егоїзму, ніж у жінок. Однак стан «підозрілість» частіше зустрічається у жінок, ніж у чоловіків на кожному етапі сімейного життя; Найменші значення таких стосунків спостерігаються як у чоловіків, так і у жінок на початку спільного життя і зростають до середини шлюбу, тобто в період від 6 до 10 років шлюбу. У цей період спільного життя також спостерігаються найвищі значення такого типу стосунків, як «залежний». «Підлеглість» також вища у жінок на всіх фазах розвитку сім'ї, за винятком періоду спільного життя до 1 року – у цій фазі значення вище у чоловіків. Найвищі цінності в таких стосунках спостерігаються в середині шлюбу, тобто на фазах розвитку сім'ї у віці від 6 до 10 років і від 11 до 15 років. З роками подружжя стає більш поступливим один до одного.

Аналізуючи типові сімейні стани «задоволеність – незадоволеність», «нервово-психічне напруження», «сімейна тривога» за методикою «Типовий сімейний стан» Е.Г. Ейдеміллера, І.В. Юстіккіса, можна констатувати, що найбільш напруженими роками сімейного життя серед нашої групи досліджуваних виявились пари, які перебувають у шлюбі від 6 до 15 років. У цей же період спостерігається наявність незадоволеності шлюбом, а з 6 до 10 років у найбільшій мірі проявляється сімейна тривога.

Таким чином, частота прояву негативних психічних станів, так само як і інтенсивність їх переживання на різних етапах розвитку сім'ї є різною. Особливо негативно забарвленими є 6-ті – 10-ті роки подружнього життя.

Отже, психічні стани подружжя не є статичними і можуть змінюватися протягом життя сім'ї. Наприклад, народження дитини або перехід до нового етапу сімейного життя можуть спричиняти значні зміни у психічних станах.

Основним висновком є те, що розуміння та управління психічними станами подружжя може бути ключовим для підтримки сімейного благополуччя та психічного здоров'я. Врахування цих факторів може сприяти зміцненню взаємин в сім'ї, забезпеченню її стабільності на різних етапах розвитку та сприяти психологічному благополуччю подружжя.

Список літератури:

1. Котлова Л., Ковтун В. Теоретичні основи психологічного благополуччя на різних етапах онтогенезу. Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2017. С. 53-56.

ПОЄДНАННЯ СОЦІАЛЬНО-КЛАСОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ПАРАДИГМ У КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ЮЛІАНА БАЧИНСЬКОГО

Карпенко А.О.

аспірант кафедри політичних наук
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1031-4604>

Представників українського національного руху лівого спектру часто звинувачують у невдачі українських національно-визвольних змагань 1917-1921 років та неспроможності консолідувати українську державу. Одним із факторів цієї невдачі різні публіцисти та науковці вважають соціалізм як доктрину, що ідейно суперечила українським національним інтересам. Однак Юліан Бачинський (1870-1940), український юрист, політичний діяч та публіцист, основоположник українського марксизму, був першим, хто публічно обґрунтував необхідність та об'єктивні підстави незалежності української держави, а також задав тренд в українській політичній думці на вимоги національного державотворення. Вчений обґрунтовував українську державність із соціалістичних позицій.

Існує дві парадигми, які визначають зміст концепцій державності представників української політичної думки: соціально-класова та національно-державницька [5]. Ці парадигми відрізняються рівнем пріоритизації ідеї української національної державності, першочерговості соціального чи національного визволення на думку теоретиків. Впродовж історії українського державотворення як мислителі, так і політичні діячі ідейно розривалися між цими двома парадигмами. Концепція Ю. Бачинського є цікавим прикладом гармонійного поєднання соціально-класового та національно-державницького.

У своїй науково-політичній праці «Україна Irredenta» (1895) Ю. Бачинський аналізує економічну та соціальну дійсність українців Галичини та Наддніпрянщини кінця XIX століття, застосовуючи марксистську методологію дослідження соціальних явищ. Всі політичні процеси вчений розглядає як продовження економічних відносин, зокрема 1) як протистояння між класами, тобто між буржуазією та пролетаріатом, а також класами часів феодалізму – шляхтою та селянами; 2) як конкуренцію між буржуазією різних народів. З цієї позиції держава, на думку Ю. Бачинського, є інструментом для реалізації інтересів панівного класу, а сучасна йому національна держава є породженням буржуазії [3, с. 37].

Ю. Бачинський в своєму аналізі приходить до висновку, що в багатонаціональних країнах буржуазія пануючих націй використовує державний апарат для того, щоб забезпечувати свою економічну перевагу над конкурентами, тобто елітою інших націй. Населення Галичини несе збитки через периферійний статус в межах Австро-Угорської імперії, оскільки українські території використовуються в якості сировинного придатку та ринку збуту товарів для більш розвинених регіонів імперії. При цьому українці не можуть ухвалювати політичні рішення, які могли б захистити їхні інтереси та забезпечити кращі умови життя. Таким чином політична залежність українців гальмує їхній економічний та культурний розвиток.

Відповідно до позиції Ю. Бачинського, національно-політична автономія, навіть у формі суб'єкта федерації, знімає напругу між народами та дає змогу реалізовувати соціально-економічну перебудову суспільства. Автономія, на переконання вченого, все ж є лише перехідним етапом на шляху до суверенної української національної держави. Національне визволення, за Ю. Бачинським, передус соціальному, оскільки невирішене національне питання не дає зосередитися на соціальному визволенні. Українська буржуазія має стати рушійною силою українського державотворення, а після досягнення незалежності

український соціал-демократичний рух має актуалізувати питання соціальної рівності та перебудувати державу на засадах соціалізму [3, с. 97].

Ю. Бачинський не просто виправдовує політичну самостійність України – він стверджує про неминучість її незалежності, яка зумовлена об'єктивними законами розгортання світової історії. Вчений обґрунтовує українську незалежність за допомогою марксистської матеріалістичної історіософії і сприймає її як факт, який невдовзі має відбутися. Тільки після досягнення незалежності та розбудови соціалізму Україна зможе стати рівноправною учасницею наддержавної інтернаціональної спілки, яка замінить державу як інститут.

Ідеї української державності, які Ю. Бачинський окреслив в «Україна Irredenta», знайшли свій розвиток у наступних творах автора, однак вчений адаптував свої погляди відповідно до політичних змін у світі, в першу чергу – через утворення Радянської України.

Більшовицький режим в Україні першої половини 20-х років XX століття Ю. Бачинський сприймає як позитивний для розвитку української політичної нації [1, с. 20]. Вчений вважає, що більшовизм як система тактичних засобів досягнення соціалізму не може бути протиставлений націоналізму, який представляє підхід, за якого нація є основою культурного розвитку новітніх суспільств, а благо нації є найвищою метою діяльності її представників. Саме тому творення української національної держави на більшовицьких засадах він вважає цілком можливим.

Радянська Україна, на думку Ю. Бачинського, формує традицію державності і сприяє «дозріванню» України до суверенної держави, яка могла би в майбутньому стати самостійним і «власновільним» членом майбутньої інтернаціональної спільної союзної інституції [1, с. 40]. Попередні невдачі у спробах українського державотворення вчений пояснює тим, що народна маса та русифікована еліта не розуміли потреби в українській національній державності, були позбавлені самоусвідомлення як окремої політичної нації.

Ю. Бачинський розглядає в сучасній йому українській державницькій думці два розуміння державності – «буржуазне» та «пролетарське» [2, с. 233]. УРСР є формою пролетарської української державності, в той час як УНР – буржуазної. Намагаючись зрозуміти невдачу УНР як держави, Ю. Бачинський приходить до висновку, що українці в Російській імперії не набули до початку національно-визвольних змагань ідеї української державності. Українська держава в Російській імперії не могла сформуватися українською буржуазією, оскільки, на його вченого, вона не була сформована до того моменту. Натомість українська державницька думка вкорінювалася в українському пролетаріаті, який захопився ідеєю визволення народів і який став рушієм українського державотворення. І Радянська Україна як держава стала інструментом реалізації інтересів власне трудової української маси.

Більшість українських політичних науковців приходить до консенсусу щодо постаті Ю. Бачинського як основоположника українського марксизму загалом та соціал-демократії зокрема, а його концепція української державності є чільною частиною соціалістичного напрямку української політичної думки. Окремої згадки заслуговує дослідник Володимир Потульницький, який відносить політичну думку Ю. Бачинського до національно-державницького напрямку, чії представники характеризувалися активною національною самосвідомістю, патріотизмом та самостійництвом [4, с. 169]. Таким чином вчений ставить Ю. Бачинського в один ряд із Михайлом Міхновським, Іваном Франком, Лонгином Цегельським. Така точка зору є виправданою з огляду на те, що хоч українська національна держава у Ю. Бачинського не була остаточною метою політичного розвитку українського народу, а радше етапом на шляху до світової соціалістичної спільноти, він відстоював незалежність України як закономірність історичного розвитку та невідворотний процес. Крім того, приналежність до національно-державницького напрямку Ю. Бачинського можна аргументувати і приматом національного над соціальним у концепціях вченого, першочерговості національного визволення. Маючи світогляд, обумовлений соціально-класовим підходом, та використовуючи відповідну наукову методологію, Ю. Бачинський

сформулював концепцію української державності, яка по своїй суті є національно-державницькою.

Список літератури:

1. Бачинський Ю. О. Большевицька революція і Українці : крит. замітки. Берлін : Вид-во "Укр. прапора", 1925. 48 с.
2. Бачинський Ю. О. На роздоріжжю західньо-української інтелігенції. Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник. Київ, 2001. С. 232–244.
3. Бачинський Ю. О. Україна Irredenta. 3-тє вид. Берлін : Вид-во укр. молоді, 1924. 238 с.
4. Потульницький В. А. Історія української політології (концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці). Київ : Либідь, 1992. 232 с.
5. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя). Київ : ПАРАПАН, 2002. 393 с.
6. Салтовський О. І. Юліан Бачинський: марксистське обґрунтування державно-політичної самостійності України. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2003. № 1(5). С. 79–85.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Кацімон І.М.

гр. УФП-21с.

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

Науковий керівник: Маліновська О.А.

к.е.н., доцент

Побудова незалежної держави, розвиток територій та громад створення сприятливих світових інтеграційних процесів потребують якісної та ефективної системи управління. Публічне управління та адміністрування відіграє важливу роль у забезпеченні стійкості та розвитку територій, особливо в умовах воєнного стану.

У військових час особливу увагу варто приділяти не тільки успіхам на фронті, але й системі управління на територіях, які підконтрольні Україні.

Забезпечення належних умов в тилу – це ключ до успіху на фронті. Адже створення ефективної гілки управління, налагодження економіки та підтримка населення забезпечить розвиток країни, а саме: надходження коштів в бюджет, позитивні настрої серед громадян та багато інших факторів, які впливають на позитивну динаміку росту країни в умовах війни та економічної кризи.

Система управління має бути спрямована на покращення економічного стану регіону та врахування всіх ключових викликів, які несуть за собою військові дії.

Для забезпечення ефективного розвитку територій у військовий час необхідно враховувати такі чинники, як:

- сучасні реалії;
- перспективи соціально-економічного розвитку;
- сприятливий досвід управління в розвинутих країнах.

Ці аспекти можна вважати одними з найважливіших. Саме вони можуть допомогти у створенні та поліпшенні системи управління, забезпеченні розвитку територій та ефективному розподілі ресурсів.

Також не менш важливим фактором у поліпшенні умов життя громадян на територіях є чітка постановка задач, які необхідно враховувати у забезпеченні розвитку територій у військовий час.

Зокрема, серед основних завдань публічного управління та адміністрування можна виокремити так, як:

1. створення ефективної системи координації: забезпечення взаємодії між різними рівнями влади, силовими структурами та громадськими організаціями для більш оперативного реагування на зміни ситуації;

2. оптимізація надання адміністративних послуг: адаптація надання публічних послуг до нових умов, забезпечення доступності та покращення якості послуг для громадян;

3. забезпечення безпеки населення: розробка та подальша реалізація плану заходів щодо захисту цивільного населення, оперативна евакуація та облаштування місць для вимушених переселенців;

4. стимулювання економічного розвитку: підтримка місцевих підприємств, залучення інвестицій та сприяння у створенні робочих місць для відновлення економічної активності;

5. забезпечення соціального захисту населення: надання гуманітарної допомоги, підтримка вразливих верств населення, надання доступу до медичної допомоги та освіти, правове забезпечення громадян.

Відповідальними за реалізацію цих завдань є органи місцевого самоврядування. Саме вони є першочерговою політичною ланкою та основним представницьким органом кожної територіальної громади.

Керівництво громад у своїй політиці мають виокремити декілька основних напрямів своєї подальшої ефективної роботи.

Зокрема, можна виокремити декілька з них:

- стратегічне планування;
- управління кризами;
- управління ризиками;
- залучення громадськості;
- прозорість та підзвітність;
- інноваційний підхід до вирішення задач.

Варто зазначити, що важливим фактором у розвитку територій є налагодження міжнародних зв'язків як одного з основних інструментів фінансування.

Нині спостерігається система глобалізації та всесвітнього об'єднання навколо підтримки нашої держави у стримуванні атак ворога, відбудови інфраструктури та налагодження економічної стабільності в державі.

Аналізуючи тему розвитку публічного управління та адміністрування в забезпеченні розвитку територій у військовий час, необхідно зазначити про виклики, з якими стикаються законотворці, політики та органи місцевого самоврядування.

Серед основних викликів варто виокремити:

- корупція: війна посилює ризики корупції, оскільки створює додаткові можливості для зловживання службовим становищем;
- адаптація законодавства: існуючі закони можуть бути недостатньо ефективними для вирішення нових проблем, що виникають у воєнний час;
- підтримка економіки: війна завдає значної шкоди економіці, тому це створює проблеми в плані створення робочих місць та залученню інвестицій;
- забезпечення прозорості та підзвітності: у військовий час особливо важливим є прозорість діяльності органів влади, тому варто залучати громадськість до процесу прийняття рішень та контролю за використанням державних ресурсів.

Отже, публічне управління та адміністрування в умовах війни – це складний і багатогранний процес, який вимагає постійної адаптації до нових викликів. Військовий час ставить перед органами влади безпрецедентні завдання, які вимагають мобілізації всіх ресурсів та координації зусиль на всіх рівнях. Тому саме у військовий час дуже важливий розвиток публічного управління та адміністрування в розвитку територій.

Список літератури:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Пастух К.В. Стратегічне управління регіональним економічним розвитком у сфері публічного управління в Україні / К. В. Пастух // Державне управління та місцеве самоврядування: збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2020. – вип. 2 (45). – 236 с. – С. 127-134.
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. – Офіційний вісник України. – 2019. – № 79. – Ст. 2712.
4. Андрійчук Ю.М. Напрями реформування системи управління регіональним і місцевим розвитком в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2020. 240 с.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ ВЛАСТИВОСТЕЙ

Ключник О.А.

студент

Хмельницький національний університет

Слово інформація утворене від латинського *informatio*, що означає викладення, роз'яснення якогось факту, події, явища [1]. Існують різні трактування поняття інформації. У загальному розумінні інформацію визначають як відомості про той чи інший бік матеріального світу і процеси, які в ньому відбуваються. Інформація – це деякий набір систематизованих зведень про певну область навколишнього світу. Інформація – це відомості про об'єкти та явища навколишнього середовища, їхні параметри, властивості й стани, що зменшують наявний щодо них ступінь невизначеності, неповноти знань. Інформація – це повідомлення про об'єкти і явища навколишнього середовища, їх параметри, властивості і стан, що сприймають інформаційні системи (живі організми, системи управління та ін.) у процесі життєдіяльності і роботи. Якщо мова йде про комп'ютерне оброблення даних, то під інформацією розуміють деяку послідовність символічних позначень (букв, цифр, закодованих графічних образів, звуків і т. п.), подану в зрозумілому комп'ютеру вигляді [2]. Основні властивості інформації: – повнота (сукупність подробиць уявлень про об'єкт); – цінність (максимально можлива користь для досягнення мети); – доступність (здатність споживача сприймати інформацію); – достовірність (правдивість уявлень про джерело інформації). Інформаційні процеси – це обмін відомостями між людьми, людиною і автоматом, автоматом і автоматом, обмін сигналами між живою і неживою природою у тваринному і рослинному світі, а також генетична інформація. Інформаційні процеси завжди передбачають існування джерела і споживача інформації. Джерелом інформації є: технологічні об'єкти, наукові експерименти, механізми, природні об'єкти. Споживачем інформації є: люди, механізми, рослини, тварини.

Розглянемо, що представляють собою дані. Дані – діалектична складова частини інформації. Вони являють собою зареєстровані сигнали [3]. При цьому фізичний метод реєстрації може бути різним: механічне пересування фізичних тіл, зміна їхньої форми або параметрів якості поверхні, зміна електричних, магнітних, оптичних характеристик, хімічного складу і (або) характеру хімічних зв'язків, зміна стану електронної системи та ін. Дані можуть бути подані в різних формах: числовій – цифра, число, вираз, таблиця; текстовій – художня (роман), наукова (стаття, доповідь); графічній – картина, креслення, графік; звуковій – мовлення, музика, шум; комбінованій – фільм, відеокліп, вистава, концерт. Можна виділити такі основні операції з даними: збір даних – нагромадження інформації з метою забезпечення достатньої повноти для прийняття рішень; фільтрація даних – відсівання «зайвих» даних, у яких немає потреби при прийнятті рішень; сортування даних – упорядкування даних за заданою ознакою з метою зручного використання; архівація даних – організація збереження даних у зручній і легкодоступній формі; захист даних – комплекс заходів, спрямованих на запобігання втраті і модифікації даних; транспортування даних – прийом і передавання (доставка і постачання) даних між віддаленими учасниками інформаційного процесу; перетворення даних – переведення даних з однієї форми в іншу або з однієї структури на іншу. Щоб ввести необхідну інформацію в комп'ютер, треба представити дані у певній формі. Це можливо з використанням системи числення.

Система числення – це спосіб запису чисел за допомогою певного набору цифр. Мінімальний набір знаків, якими записуються числа, називається алфавітом. Кількість знаків в алфавіті називається основою системи числення. В реальному житті ми користуємося десятковою системою числення, тобто для запису будь-якого числа використовуємо десять арабських цифр: 0, 1, 2, 3, ..., 9. Інформація в комп'ютері кодується в двійковій системі

числення, тобто мінімальний набір знаків – це 0 та 1. Двійкове числення запропоноване у XVII ст. Г. Лейбніцем [4].

Список літератури:

1. Інформатика та комп'ютерна техніка (Частина 1): навчальний посібник / А. О. Азарова, А. В. Поплавський. Вінниця: ВНТУ, 2012. 361 с.
2. Основи інформаційних систем: Навч. посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. / В. Ф. Ситник, Т. А. Писаревська, Н. В. Єрьоміна, О. С. Краєва; За ред. В. Ф. Ситника. К.: КНЕУ, 2001. 420 с.
3. Інформаційні системи в менеджменті: Навчальний посібник // Батюк А.Є., Двудіт З.П., Обельовська К.М., Огородник І.М. та ін. К.: ІнтелекТЗахід, 2004. 520 с.
4. Тлумачний словник з інформатики / Г.Г.Півняк, Б.С.Бусигін, М.М.Дівізінюк та ін. – Дніпропетровськ: Нац. гірн. ун-т, 2008. 599 с. 5. Інформаційні системи та технології: Конспект лекцій Гнатовська Г.А., Вохменцева Т.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАНШЕТНО-ВИВІДНОЇ ЛЯЛЬКИ У ВИСТАВАХ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК

Коваль О.М.

магістрант 2 курсу
театрального факультету
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

Вистава для дітей в театрі ляльок пропонує глядачам дитячу гру, сповнену любов'ю, прихильністю та нездійсненими мріями, які стають основами їхнього світу снів. Спектакль нагадує нам про ті втрачені маленькі радощі та забутих іграшкових друзів, що в світі дорослішання та відповідальності є особливо цінним.

У цьому контексті взаємодія акторів і ляльок у виставі стає метафорою поєднання реальності та фантазії, а також ілюстрацією того, що реальність та фантазія можуть існувати одночасно. Крім того, така взаємодія дозволяє показати багатогранніші відносини між персонажами.

Лялька, як символ дитинства, може мати наївність і простоту, але при цьому демонструвати глибину почуттів, яку можна приписувати лише дорослій людині. Взаємодія таких персонажів демонструє, що немає нічого особливого в тому, щоб шукати дружбу та співчуття як у дитинстві, так і у дорослому житті.

Одночасне існування актора-лялькаря та планшетно-вивідної ляльки у виставах відкритого прийому (живий план) має сенс у контексті можливості створення складних та багатошарових сценічних ходів. Одним із результатів такого підходу є виникнення поліфонії в драматургії вистави.

Зазначимо, що у виставах відкритого прийому поліфонія драматургії проявляється в тому, що тема та сюжетні лінії персонажів «живого плану» та сюжетні лінії вивідних ляльок можуть взаємодіяти та комунікувати одне з одним, створюючи складний та багатоаспектний діалог чи взаємодію. На відміну від традиційних вистав, де актори-лялькарі виконують основну лінію сюжету, одночасне існування актора-лялькаря та вивідної ляльки у виставах відкритого прийому (живий план) дозволяє створювати складнішу і різноманітнішу драматургічну поліфонію, що у свою чергу призводить до виникнення додаткових сюжетних ліній та розвитку сюжету на вищому рівні.

Працюючи з вивідною лялькою, актор-лялькарь може бути одночасно автором, персонажем і виконавцем. Такий підхід дозволяє висловити ширший спектр емоцій та думок. Сюжетні лінії, що пов'язані з актором-персонажем, можуть бути домінуючими, додатковими або паралельними до основної сюжетної лінії вистави, що дає змогу розширити діапазон емоційного та психологічного сприйняття глядачем. Такі поліфонічні та драматургічні концепції роблять тканину вистави складнішою, неоднозначною, такою, що містить у собі різні рівні значень та почуттів.

У цьому контексті актор-лялькарь стає не тільки маніпулятором ляльки, а й емоційним і психологічним посередником між глядачем і лялькою, партнером, завдяки чому створюється особлива комунікаційна атмосфера на сцені. Смислове та метафоричне виправдання такої роботи у відкритому прийомі полягає у тому, що це дозволяє створити неповторний і складний драматургічний малюнок, в якому кожен елемент, від ляльки до актора, має свою роль і значення.

Загалом, спільне існування акторів-лялькарів та планшетних ляльок у виставах відкритого прийому (живий план) є виправданою та продуктивною формою творчості, яка відкриває нові можливості та горизонти для створення нових витворів мистецтва.

Ось декілька прикладів, як одночасна присутність актора-лялькаря та вивідної ляльки може сприяти виникненню поліфонії драматургії вистави:

1. Дистанція та близькість. Актор-лялькарь та вивідна лялька можуть представляти різних персонажів, які взаємодіють одне з одним на різних рівнях. Завдяки цьому з'являється цікавий контраст між персонажами, який можна використовувати для побудови драматичних конфліктів чи розвитку сюжету.

2. Мультимедійна різноманітність. Ляльки можуть бути використані для ефектного візуального оповідання, а актор-лялькарь зможе доповнити цей процес своїм ставленням до того, що відбувається.

3. Морфологічна мінливість. Ляльки можуть бути перетворені на різних персонажів або об'єкти за допомогою різних пристосувань та маніпуляцій актора, це дозволяє створювати несподівані та творчо цікаві сюжетні повороти та моменти у виставі.

4. Психологічне значення. Відкритий прийом може використовуватися для викладу психологічних взаємовідносин актора та ляльки, які підкреслюють особливості людської природи, ситуації чи суспільної проблеми. Наприклад, актор-лялькарь може символічно представляти контроль чи залежність, тоді як лялька – символізувати об'єкт цього контролю чи залежності. Лялька, в такий спосіб, стає як об'єктом, так і суб'єктом художнього прояву.

Таким чином, вистави з використанням планшетно-вивідних ляльок та відкритого прийому дозволяють створювати поліфонічні драматургічні конструкції, в яких сюжети та персонажі можуть розвиватися паралельно, з перетином та взаємодією. Це відкриває нові можливості для оповідання, розширення сюжету та створення більш складних та глибоких драматургічних світів.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**Коковіхіна О.О.**

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління
державними та корпоративними фінансами
Український державний університет залізничного транспорту
м. Харків, Україна

Бойко Д.І.

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління
державними та корпоративними фінансами
Український державний університет залізничного транспорту
м. Харків, Україна

Військові дії, епідемії, впровадження новітніх ІТ-технологій, посилення конкуренції в банківському секторі, нерозвиненість місцевого фінансового ринку та зростання економічної злочинності створили нові виклики та загрози фінансовій безпеці банківського сектору.

У процесі відновлення країни банківський сектор стане важливою складовою загального фінансового сектору нашої держави. Останні два роки стали складним випробуванням для української банківської системи. Незважаючи на значну системну складність, банківський сектор витримав це випробування, зменшивши свою внутрішню вразливість до ризиків завдяки попереднім реформам та своєчасним антикризовим заходам воєнного часу. Тому сьогодні безпека банківського сектору потребує особливої уваги.

В економічній літературі існують різноманітні класифікації загроз фінансовій безпеці банківського сектору з різними критеріальними підходами та рівнями деталізації.

З метою чіткого виявлення негативного впливу на банківську систему варто визначити зовнішні та внутрішні загрози. Зовнішні загрози включають: ринкові ризики й глобальні банківські кризи; кризовий стан економіки; політичну нестабільність у державі; військову агресію росії проти України; відсутність або недосконалість основних законодавчих актів; невідповідність між правовою базою й реально існуючою ситуацією; високий рівень інфляції та інфляційні очікування; значні коливання курсу національної валюти відносно інших валют; відсутність стабільності податкової, кредитної та страхової політики; низький рівень довіри до банків тощо [1].

До внутрішніх загроз відносяться: недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку; недотримання банком показників ліквідності та встановлених НБУ нормативів; зловживання й некомпетентність службовців банку; слабкість маркетингової політики банку; низький рівень залучення іноземної валюти й готівки в національній валюті, що є в населення, тощо [2].

Дуже важливим аспектом забезпечення фінансової безпеки банківського сектору в національній економіці є чітке визначення його цілей, завдань та організаційних принципів.

Цілями забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності є збільшення прибутку, стимулювання оборотності капіталу та підвищення біржової вартості цінних паперів комерційних банків.

Банківська система України перебуває під впливом несприятливих факторів. У 2020 році банківська система України зазнала впливу пандемії COVID-19. У цьому контексті НБУ вжив низку заходів для підтримки економіки та пом'якшення негативного впливу на банківську систему. В 2022 р. банки вимушені були скоротити кожне п'яте відділення. Зниження попиту на банківські послуги та поява кредитних ризиків мали значний негативний вплив на результати діяльності.

У підсумку 2022 року, з 67 платоспроможних банків 46 установ були прибутковими. Скорочення розміру чистого прибутку в цілому в банківському секторі склало 68%. В

результаті рентабельність капіталу банківського сектору в 2022 р. склала лише 11% [5].

Продовження війни збільшує більшість банківських ризиків. Це переважно процентний, ринковий, кредитний та операційний ризики. Під час війни більшість банківських установ були змушені змінити свої бізнес-моделі, щоб підвищити прибутковість, одночасно розглядаючи збалансований підхід до управління ризиками. Кредитний ризик залишається найважливішим ризиком.

Діджиталізація є ключовим елементом у створенні банківської бізнес-моделі, орієнтованої на майбутнє. На слайді представлено цикл впровадження діджитал-технологій у діяльність банку. В процесі впровадження діджитал-інструментів та штучного інтелекту, банки оптимізують власну організаційну структуру, у зв'язку з чим кількість структурних підрозділів банків скорочується.

Однак діджиталізація банківської системи є новим джерелом ризиків і з кожним роком ускладнює ідентифікацію, оцінку та управління ризиками. Тому банкам необхідно нарощувати капітал для покриття ризиків і таким чином пом'якшувати негативний вплив на свій фінансовий стан та здатність виконувати свої зобов'язання в повному обсязі та вчасно.

Якщо банківська система України зможе зосередити свою діяльність на кількох основних напрямках і досягне по ним позитивних результатів, це мінімізує більшість проблем, що значно знижують існуючий рівень банківської безпеки держави та забезпечить можливість банківської системи фінансувати відновлення та відбудову України.

Список літератури:

1. Карковська В. Я., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Якимець М. М. Фінансова безпека банківської системи: реалії та перспективи. Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 25. С. 673–680.
2. Статистика. Наглядова статистика. Показники діяльності банків України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic> (дата звернення: 29.06.2024).

ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Количев Олександр Олександрович

аспірант другого року навчання
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Дієздатність фізичної особи як можливість набуття та реалізації цивільних прав і обов'язків може бути обмежена в окремих випадках передбачених законодавством.

Основні підстави обмеження цивільної дієздатності передбачені ст. 36 ЦК – наявність у особи психічного розладу, що істотно впливає на її здатність усвідомлювати та керувати своїми діями, зловживання алкогольними та наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і цими діями ставить в скрутне матеріальне становище себе або свою сім'ю [1]. Цивільний кодекс встановлює, що дієздатність може бути обмежена за відповідними рішенням суду і процедурно визначається Цивільно-процесуальним кодексом України (ЦПК). Таке обмеження тягне за собою настання певних правових наслідків, передбачених законом.

На думку М. О. Стефанчука адиктивна поведінка є важливим критерієм обмеження дієздатності особи. Під «адикцією» розуміють стан психічної залежності особи від певних психоактивних речовин чи фіксації на конкретних видах діяльності з метою штучної зміни реальності. Такий стан може призвести до подальших психічних захворювань чи появи інших деструктивних наслідків. Зокрема наслідком може бути марнотратство, яке також закріплене в Кодексі як «доведення до скрутного матеріального становища себе або своєї сім'ї» [2].

Окремо варто звернути увагу на залежність від азартних ігор, яку законодавець визначив як окрему підставу, внівши зміни до ст. 36 ЦК в 2012 році [3].

Ігрова залежність найчастіше призводить до матеріальних труднощів особи чи її родини, адже в стані такої залежності особа не може повною мірою контролювати свої дії та вчасно зупинитись. Таким чином, вона не лише залишається без засобів існування, а й використовує майно близьких у власних цілях.

Зокрема, у Рішенні Іванівського районного суду Херсонської області від 17.01.2020 № 656/298/19 позивач вказував на патологічну схильність до азартних ігор близької особи, яка захоплювалась ставками в букмекерських конторах та брала безліч кредитів у фінансових установах, в результаті чого сім'я має численні грошові зобов'язання. Відповідно суд визначив таку залежність як підставу обмеження цивільної дієздатності та призначення піклувальника. [4].

В наукових працях прийнято виокремлювати два критерії для встановлення повної цивільної дієздатності фізичної особи – медичний і юридичний, які також визначаються при її обмежені. Медичний критерій передбачає відсутність у особи стійкого психічного розладу для визнання її дієздатною та відповідно наявність у особи психічних порушень зумовлює втрату здатності реально оцінювати власні дії і наслідки, які вони спричиняють. Для юридичного фактору характерним є здатність особи усвідомлювати свої вчинки та контролювати дії. Ця здатність може бути частково чи повною мірою відсутня внаслідок психічних відхилень особи і це спричиняє обмеження її дієздатності [5].

Отже, проаналізувавши положення цивільного законодавства, можна визначити перелік підстав за наявності яких, дієздатність фізичної особи може бути обмежена у судовому порядку. Цей перелік розширюється відповідно до поширення у суспільстві негативних наслідків, що спричиняються адиктивними формами поведінки фізичної особи. Сьогодні перед людством постає нова проблема пов'язана із залежністю фізичної особи від

віртуального середовища, яке все більше замінює елементи реального світу та живих соціальних зв'язків. Означене питання може бути предметом подальших наукових пошуків.

Список літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Стефанчук М. О. Адикція як підстава обмеження цивільної дієздатності фізичної особи // Університетські наукові записки. – 2006. – №3-4 (19-20). – С. 173-176.
3. Лічман Л. Г. «Підстави обмеження дієздатності фізичної особи як дзеркало цивілізаційних змін», URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3619/Lichman%20Pidstavi.pdf;jsessionid=9E6D77FD870585213B5F7260058836B2?sequence=1>
4. Рішення Іванівського районного суду Херсонської області від 17.01.2020 № 656/298/19, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87025790>
5. Романюк Я. М., Л. О. Майстренко «Процесуальний аспект захисту права недієздатної особи на поновлення цивільної дієздатності», URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2014_5_9

ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ НА ЦИЛІНДРОВИХ МЕХАНІЗМАХ, ЗАЛИШЕНИХ КЛЮЧЕМ-ДУБЛІКАТОМ

Коломієць Ігор Васильович
Ольховенко Світлана Анатоліївна

Вінницький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Одними з найбільш поширених видів злочинів є безумовно крадіжки з будинків, квартир, домоволодінь, сейфів та шаф. При розслідуванні даних видів злочинів нерідко виникає необхідність дослідження замикаючих пристроїв як обов'язкових елементів будь-яких перешкод. Це пов'язано з тим, що замки – єдиний вид замикаючих пристроїв багаторазової дії, які можуть зачинятися не тільки із внутрішньої, але й зовнішньої сторони перешкоди.

За часту під час призначення експертизи слідчого та дізнавача нерідко цікаве питання *«Чи відчинявся наданий на дослідження циліндровий механізм замка ключем вилученим у підозрюваного ключа-дубліката?»*. При цьому на дослідження надаються замки вилучені з домоволодінь або інших приміщень де було вчинене кримінальне правопорушення та ключі (дублікати) вилучені у декількох осіб.

Тому важливу роль трасологічного дослідження замків мають специфічні особливості, обумовлені конструкцією моделей замків, способами їх фіксації до перешкоди. Під зломом розуміється проникнення в приміщення чи сховище за допомогою відмикання замка підібраним або підробленим ключем (дублікатом).

При використанні підробленого ключа (він не входить в комплект замка, а спеціально виготовляється в злочинних цілях) слідів, як правило, не залишається. В зв'язку з чим постає завдання перед експертами трасологами, щоб розв'язувати при проведенні експертизи циліндрового механізму замка, діагностичних та ідентифікаційних завдань. В ході чого ведеться пошук наявності на деталях замка слідів-відображень, за якими можна встановити тотожність ключів, відмичок, знарядь злому або інструментів, що їх залишили.

На застосування підбраного ключа (ключ, призначений для відмикання одного замку, використаний при відмиканні іншого), також дубліката або відмички (пристосування для відмикання замків певного типу) вказують сліди у вигляді подряпин на внутрішніх деталях механізму замка, локалізація яких не збігається з експлуатаційними слідами, утвореними при використанні штатного ключа.

Приклад опису порівняльного дослідження і виявлених слідів на внутрішніх частинах циліндрів та штифтів:

На першому етапі нашого експерименту проводимо зовнішній огляд замка та ключів: *«Здвоєний циліндровий механізм має розміри: 70x32,3x17 мм та складається з корпусу та двох пустотілих циліндрів. Корпус циліндрового механізму виготовлений з металу жовтого кольору, що не притягується магнітом та поводка між ними, який виготовлений з матеріалу сірого кольору найбільшими розмірами 8x22,9x16 мм. В нижній частині корпусу навпроти поводка є отвір з різьбою діаметром 4,3 мм для стопорного (кріплячого) гвинта. Циліндр закріплений в корпусі циліндрового механізму за допомогою стопорних кілець (зображення 1, 2).*

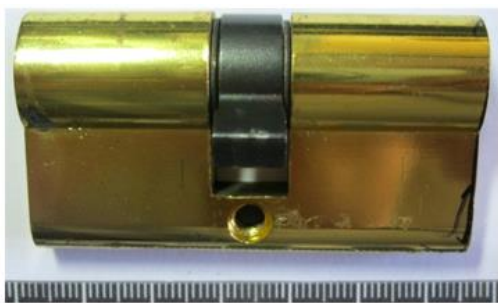

Рис. 1. Загальний вигляд циліндрового механізму замка з однієї сторони

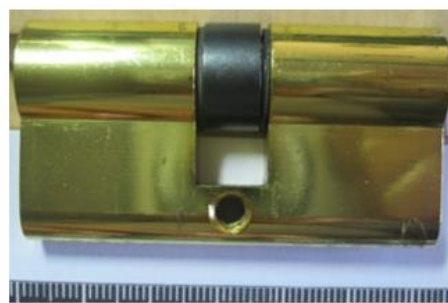

Рис. 2. Загальний вигляд циліндрового механізму замка з іншої сторони

При візуальному огляді торцевих поверхонь зведеного циліндрового механізму замка в місці розташування ключових шпарин встановлено, що вони знаходяться в горизонтальному, штатному, положенні. Ключові шпарини мають розміри найбільшими розмірами 9,3х2,5 мм. Під ключовими шпаринами наявне маркувальне позначення, виконане барвником сірого кольору, що читається «SOFIA». Будь-яких сторонніх предметів, слідів у вигляді лінійних подряпин та вм'ятин, характерних для слідів знаряддя (інструмента) зламу при зовнішньому огляді не виявлено (зображення 3, 4).

Рис. 3. Загальний вигляд торцевої сторони зведеного циліндрового механізму з ключовою шпариною з зовнішньої сторони

Рис. 4. Загальний вигляд торцевої сторони зведеного циліндрового механізму з ключовою шпариною з внутрішньої сторони

При подальшому дослідженні для початку потрібно описувати ключ-дублікат на наявність ідентифікаційних ознак, які могли б виникли під час його виготовлення.

«Ключ складається з прямокутної голівки та профільного стрижня. Голівка ключа виготовлена з металу сірого кольору на якій наявний наскрізний отвір овальної форми. Будь-які рельєфні маркувальні позначення, у вигляді надпису, відсутні. На плоскій площині стрижня ключа знаходиться дві канавки, для запобіжних виступів ключової шпарини та по п'ять круглих заглиблень з кожної із сторін. Довжина ключа – 61 мм, довжина стрижня – 33 мм, ширина стрижня – 8,4 мм, товщина стрижня – 2,2 мм. (зображення 5, 6)

Рис. 5. Загальний вигляд ключа дубліката з однієї сторони

Рис. 6. Загальний вигляд ключа дубліката з зворотної сторони

Візуальним оглядом ключа-дублікату, під різними кутами до джерела природного та штучного освітлення, за допомогою лупи та мікроскопу МСП-1, встановлено, що на відстані 14 мм від голівки ключа, а саме на стрижні наявний дефект виготовлення у вигляді виступу (задирки), який має овальну форму розмірами 1,8 x 0,3 мм. Також на першому, другому та п'ятому заглибленнях для кодових штифтів на стрижні ключа проглядаються дефекти у вигляді виступів (задирок), які мають трикутну та трапецевидну форму. При детальному дослідженні торцевих сторін стрижня ключа на відстані 8 мм та 12 мм виявлено дефекти виробничого характеру, які відобразилися у вигляді двох виступів (задирок), які мають овальну форму розмірами 1x0,5 мм та 0,8x05 мм (зображення 7 - 11).

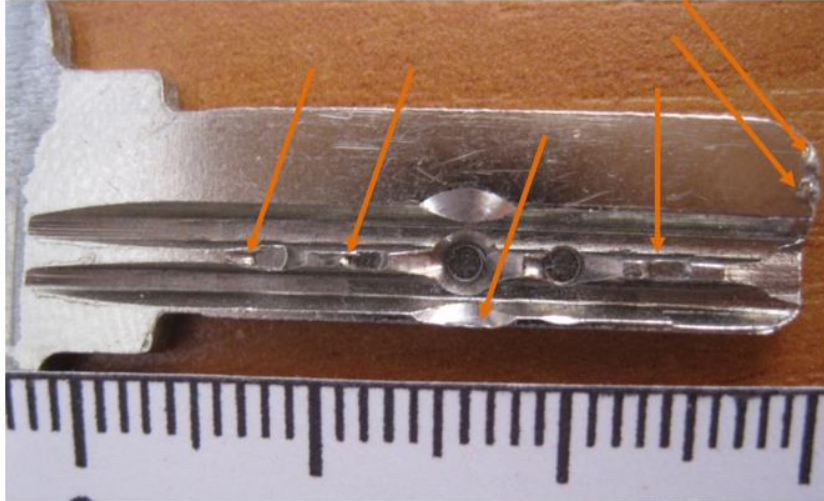

Рис. 7. Збільшений вигляд стрижня ключа дублікату

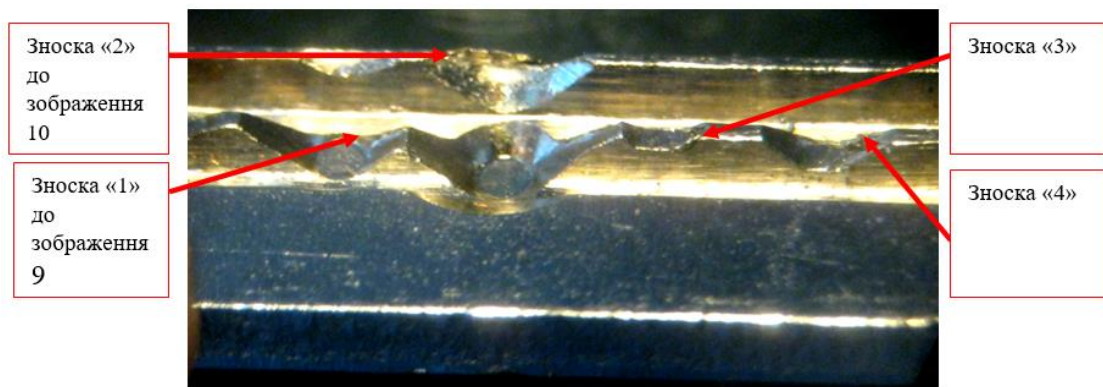
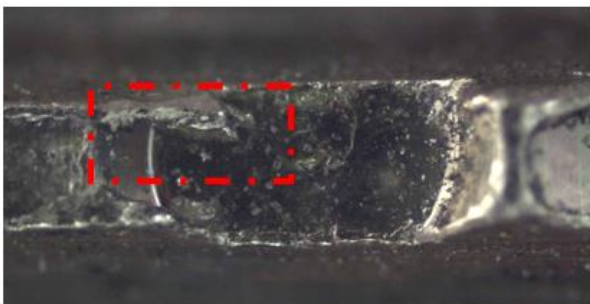
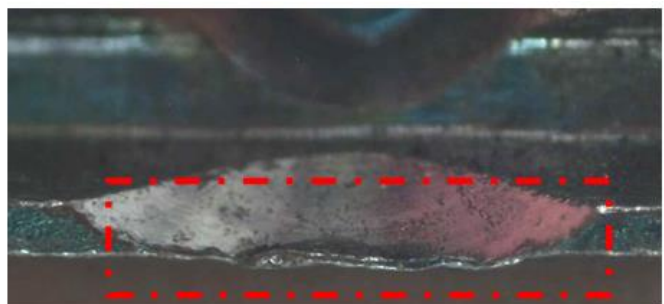

Рис. 8. Збільшений вигляд дефектів виготовлення на стрижні ключа дублікату під мікроскопом

Зображення 9. Збільшений вигляд «1» під мікроскопом

Зображення 10. Збільшений вигляд «2» під мікроскопом

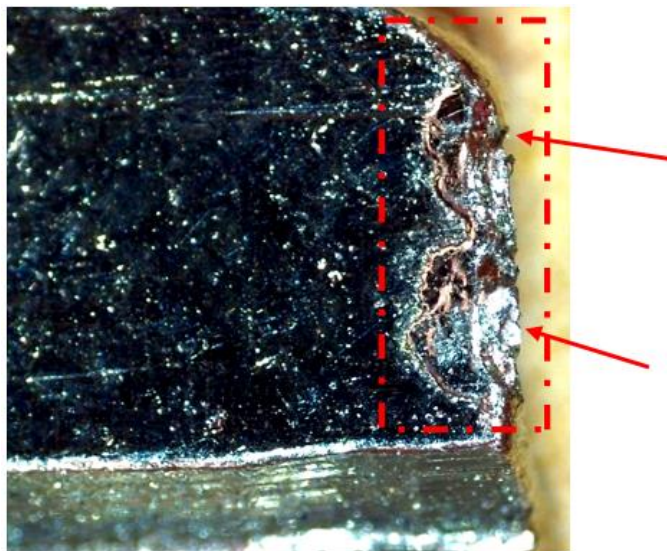

Рис. 11. Збільшений вигляд дефектів виготовлення на стрижні ключа дублікату під мікроскопом

Для повноти дослідження та встановлення: *«Чи ключем-дублікатом відчинявся здвоєний циліндровий механізм замка?»*, а саме у нашому випадку, виявлення слідів, які міг залишити ключ-дублікат на внутрішніх поверхнях та робочих штифтах циліндровий механізм замикання розібрано шляхом демонтажу стопорних скоб, які фіксують циліндри, куплунга, повідка, вилученням робочих штифтів, штифтів корпусу та їх пружин (зображення 29).

Рис. 12. Загальний вигляд корпусу та складових частин замка

Для дослідження циліндрів та корпусу циліндрів вони розпилювалися вздовж вісі.

При детальному дослідженні внутрішніх поверхонь зовнішнього циліндру здвоєного циліндрового механізму замка візуально за допомогою лупи криміналістичної та мікроскопу МСП-1 встановлено, на внутрішніх поверхнях ключової шпарини, на одній із сторін, виявлені заглиблення у вигляді мілких повздовжніх трас, які могли бути залишені, як передніми ділянками стрижня ключа дубліката при введенні його в ключову шпарину так і при подальшому його переміщенні в ключовій шпарині в напрямку «вперед – назад». Дані сліди розпочинаються на відстані 4 мм від ключової шпарини в центральній частині ближче до конусного заглиблення першого робочого штифта та мають продовження з невеликим розривом до п'ятого робочого штифта загальною довжиною 19 мм. Також на відстані 13,5 мм від ключової шпарини ближче до конусного заглиблення третього робочого штифта

проглядається слід у вигляді мілко зернистих трас, який має продовження до п'ятого робочого штифта загальною довжиною 9 мм. В нижній частині ключової шпарини проглядається слід у вигляді мілко зернистих трас, який розпочинається на відстані 2 мм від ключової шпарини та має загальну довжину 12 мм (зображення 13, 14).

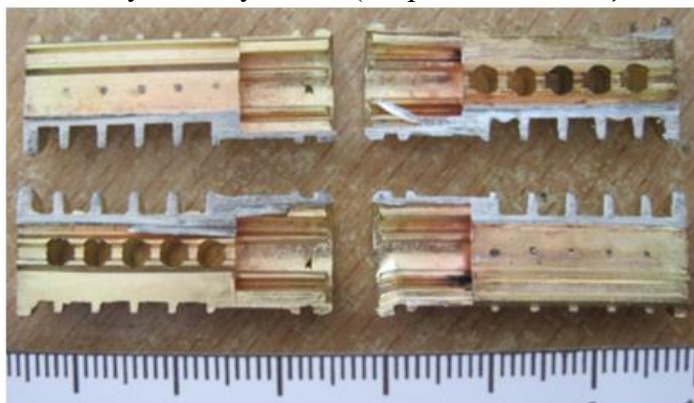

Рис. 13. Загальний вигляд внутрішніх поверхонь частин циліндрів зведеного циліндрового механізму замка

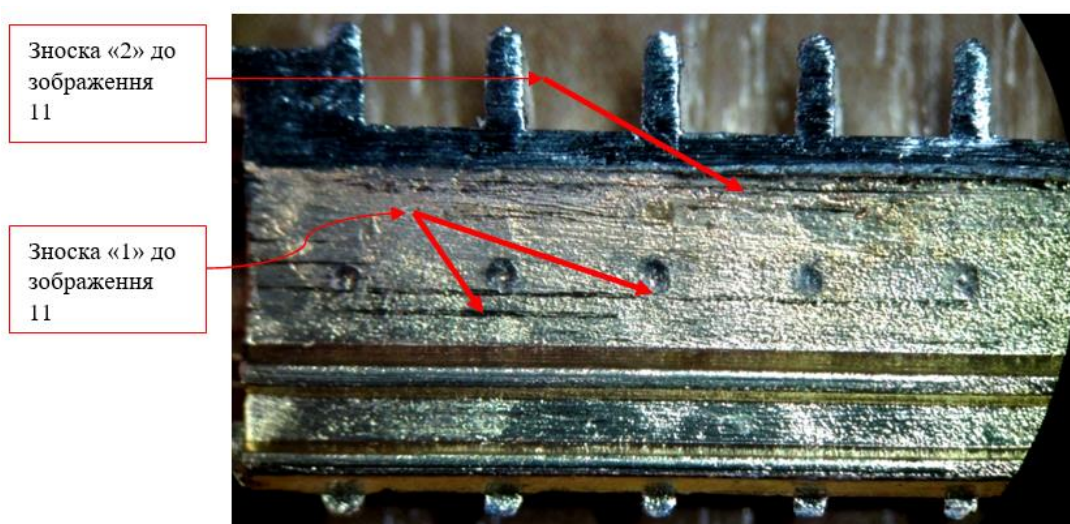

Рис. 14. Детальний вигляд слідів на внутрішній поверхні ключової шпарини під мікроскопом

Список літератури:

1. «Методика трасологічного дослідження замків» Експертна спеціальність 4.2 «Дослідження знарядь, агрегатів інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами» ДНДЕКЦ МВС України, 2015. Реєстраційний код в Реєстрі Міністерства юстиції України 4.2.34. Дата реєстрації 29.01.2016.
2. Методика судової трасологічної експертизи (загальна частина) / [К.М. Ковальов, В.А. Кузнецов]. Київ: ДНДЕКЦ МВС України;
3. В.Є. Бергер, Я.В. Рибалко “Зразки актів дактилоскопічної та трасологічної експертиз” - К.: РВВ МВС України, 1997;
4. “Довідник криміналіста Частина I (Опис предметів)”, під загальною редакцією А.І. Миронова, Москва - 1966.;
5. И.И. Пророков «Криминалистическая экспертиза следов (трасологическое исследование)», Волгоград - 1980.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МЕДИЧНИХ ВУЗІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Коновалова Н.В.

д.мед.н., професор кафедри офтальмології ОДМедУ
N Konovalova <https://orcid.org/0009-0001-8164-4654>

Венгер Л.В.

д.мед.н., професор, проректор з лікувальної роботи ОДМедУ
L Venger <https://orcid.org/0000-0001-7847-5557>

Ковтун О.В.

асистент кафедри офтальмології ОДМедУ
O Kovtun <https://orcid.org/0009-0000-3435-3582>

Одеський Національний медичний університет МОЗ України, Одеса, Україна

В сучасних умовах трансформація українського суспільства не може не відобразитися на психологічному та фізичному стані здобувачів вищої освіти, зміна базових принципів життєдіяльності формують нові комунікаційні та соціальні практики сучасної студентської молоді, що пов'язані з ускладненнями соціального життя.

Зміну базових цінностей та стратегій життєдіяльності в студентському середовищі ініціює трансформація сучасних способів поведінки. Пріоритетними цінностями є освіта, високий дохід, професійна перспективна кар'єра. Нажаль, прагнення, за будь-яку ціну, досягти високого матеріального благополуччя і життєвого успіху витісняє важливі природно-життєві цінності, в тому числі і безумовно, це стосується здоров'я.

Безумовно, стан здоров'я студентської молоді – один із важливих узагальнюючих параметрів здоров'я нації. Студентство являє собою потенціал кваліфікованих, вихованих, грамотних трудових ресурсів країни, основний інтелектуальний потенціал суспільства. Є активним суб'єктом соціального відтворення та основною силою наукових, політичних, соціально-економічних змін та суспільного розвитку держави. Завжди дуже пильну увагу звертали на стан фізичного та психологічного здоров'я студентської молоді, але в останні роки значно активізувалася увага до здорового способу життя студентів, це пов'язано зі стурбованістю суспільства з приводу стану фізичного та психічного здоров'я фахівців, що випускаються вищою школою, зростанням захворюваності, особливо це стосується вірусної пандемії, що охопила весь світ, що невідкладно веде до зниження професійної підготовки з наступним зниженням працездатності.

За оцінкою багатьох фахівців, майже 90 % студентів мають відхилення в здоров'ї, кожен другий має морфо-функціональну патологію, понад 40% хронічні захворювання, 55 % студентів перших курсів вже спробували наркотики, 70 % вступали у статеві стосунки, більше 50 % студентів мають незадовільну фізичну підготовку, 40 % – слабкі уявлення про теорію здорового способу життя [1,2].

Дуже негативно впливає на стан здобувачів вищої освіти гіподинамія. Нераціональне харчування є причиною надмірної ваги і ожиріння, що в свою чергу зумовлює зниження імунітету, виникнення хронічних захворювань шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної системи; - психоемоційні стреси, що призводять до погіршення розумової діяльності, розладу нервової системи. Алкоголізм, тютюнопаління, наркоманія – причини низки захворювань та передчасних смертей (самогубство, отруєння, онкологічні захворювання різних нозологічних форм, серцево-судинні патології, туберкульоз, СНІД). Безвідповідальне статеве життя наносить невиправну шкоду репродуктивній сфері (поширення венеричних захворювань, ВІЛ-інфекції, рання та небажана вагітність) [3].

Оснащення основними структурними підрозділами вищого навчального закладу, коли основна мета спрямована на збереження здоров'я студентів є: поліклініка, санаторій-профілакторій, студентська їдальня, буфет, спортивні майданчики, соціально-психологічна служба, студентський профком. Однією з дуже важливих ланок у процесі формування здорового способу життя і забезпечення його організації на рівні студентської академічної групи є інститут кураторів. Саме куратори повинні бути в курсі проблем студентів, при необхідності надавати психологічну допомогу.

Збереження та зміцнення здоров'я, забезпечення здорового способу життя студентської молоді в умовах вищого навчального закладу потребує активного залучення до співпраці різних фахівців: лікарів, юристів, психологів, викладачів-кураторів, соціальних працівників. Визначені та узгоджені напрями роботи, безпосередня взаємодія спеціалістів у команді сприятимуть оздоровленню умов життя студентів, а саме навчання, відпочинку, побуту та мають вплив на усі складові здоров'я – фізичну, психічну, соціальну та духовну сфери. Діяльність кожного фахівця команди у процесі забезпечення здорового способу життя студентів в умовах вищого навчального закладу повинна визначатися змістом та завданнями роботи відповідно до професійної кваліфікації.

Медична практика фахівців поліклініки пов'язана з комплексом спеціальних заходів, спрямованих на поліпшення здоров'я, підвищення санітарної культури, запобігання захворюванням та інвалідності. Спрямовано на діагностику, допомогу особам з гострими і хронічними захворюваннями та реабілітацію хворих та інвалідів. Необхідно зауважити, що діяльність медичного закладу повинна ґрунтуватися на засадах ранньої диспансеризації – системі лікувально-профілактичних заходів, яка включає активне спостереження за здоров'ям студентів, вивчення умов їх навчання та побуту, забезпечення правильного фізичного розвитку і збереження здоров'я, а також запобігання захворюванням шляхом проведення відповідних лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних і соціальних заходів.

Формування здорового способу життя студентів повинно виконуватися у двох напрямках: оздоровча робота, створення сприятливого для здоров'я соціального, психологічного та санітарно-гігієнічного середовища як підґрунтя для формування свідомого ставлення молоді до власного здоров'я; діяльність, спрямована на виховання позитивної мотивації до здоров'я, потреби у здоровому способі життя; прищеплення знань, умінь і навичок, необхідних для збереження, зміцнення, відновлення здоров'я.

Найважливіша роль у збереженні й формуванні здоров'я належить самій людині, її способу життя, системі цінностей, настановам, рівню гармонізації внутрішнього світу і стосунків з оточенням, першочерговим завданням дослідників та фахівців при вирішенні питань підвищення рівня здоров'я студентів має стати мотивація цілеспрямованої роботи самої молоді людини з відновлення та розвитку її життєвих ресурсів, по прийняттю на себе відповідальності за власне здоров'я, створення таких умов, коли здоровий спосіб життя стає нагальною потребою.

Список літератури:

1. Свириденко С. О. Шляхи формування свідомого ставлення до власного здоров'я старшокласників інтернатних закладів / О.С. Свириденко Теоретико методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Вип. 16, книга 3. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. – С. 164-172
2. Україна у цифрах у 2012 році: статистичний збірник / За редакцією О.Г. Осауленка. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 249 с.
3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РОЛІ МЕЛІСИ У ВИСТАВІ «КОХАННЯ-ЛИСТУВАННЯ» ЗА П'ЄСОЮ А. ГЕРНІ «LOVE LETTERS»

Копань Т.О.

магістрантка 2 курсу
театрального факультету
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

Оригінальна версія “Love letters” Альберта Герні представлена в епістолярній формі, тобто складається із серії листів. Так закладено автором, що виконавці ролей мають сидіти поруч і читати ці листи одне одному. І, зазвичай, у найвідоміших втілених версіях так і відбувається. Твір складається з листів, якими протягом життя обмінювалися двоє людей, які вирости разом, пішли різними шляхами, але продовжували ділитися сокровеним. Коли актори читають листи вголос, відбувається щось зворушливе, іноді смішне, але справжнє, що приховано в житті за рамками виховання, суспільства, сховане від осуду але вивернуте правдою догори у листах. Основне завдання, здавалося б, складається з того, що актори мають максимально щиро і глибоко передати почуття двох найближчих людей у світі. Та сюжет проходить майже крізь 50 років життя, тобто виконавцям ролей варто ще й відтворити ставлення до заданих подій відповідно до того чи іншого досвіду і віку набутого героєм.

Існують реалізовані сценічні версії, де ці листи читає пара людей поважного віку, в таких виставах складається враження, ніби ці закохані герої дивляться на події з висоти прожитих років як на втрачене минуле. Але є й інші варіанти втілення цієї п'єси, де актори проживають і перевтілюються згідно сюжету – від дитинства до старості. І хоч обидва види кардинально відрізняються, результат і висновок однаковий – всьому настає кінець, життя швидкоплинне, треба спішити жити як відчуваєш, тут і зараз.

П'єса вперше була поставлена у 1988 році самим драматургом і актрисою Холланд Тейлор у Нью-Йоркській публічній бібліотеці, а згодом в театрі Лонг-Ворф у Нью-Гейвені, штат Коннектикут, з Джоанною Глісон і Джоном Рубінштейном. 31 жовтня того ж року відбулося відкриття бродвейської постановки в театрі Едісона, де було показано 96 вистав, які представили Коллін Дьюхерст і Джейсон Робардс. Серед інших виконавців, які брали участь у бродвейській постановці, були Лінн Редгрейв і Джон Кларк, Стокард Ченнінг і Джон Рубінштейн, Джейн Кертін і Едвард Геррманн, Кейт Нелліган і Девід Дьюкс, Поллі Берген і Роберт Вон, Тімоті Хаттон і Елізабет Макговерн та інші. Також п'єса була екранізована у 1999 році режисером Стенлі Доненом.

Виникає питання – чому цю виставу доручають грати саме досвідченим акторам у поважному віці? На мій погляд, це відбувається тому, що п'єса розповідає про усе життя героїв, а для цього необхідні актори, що усвідомлюють такий досвід. Але, перш за все, її грають дуже затребувані актори, в яких мало часу на репетиції, вивчення тексту. Нагадаю, що сам автор заклав такий спосіб виконання, як читання листів, що не вимагає багато ресурсів.

В нашому театрі протягом вистави я і мій партнер мали грати, перевтілюючись від дитини до дорослої людини. Режисером вистави Сергієм Курчевим було вирішено не читати листи, а говорити їх одне одному так, наче події відбуваються тут і зараз. Також було рішення осучаснити дійство тим, що листування проходитиме через телефон. Його демонстрував екран, на який виходили повідомлення наче у сучасному месенджері. Таким чином текст п'єси було розділено на живу мову між двома акторами і на екран «телефону». Але при цьому на екран ми не мали дивитися і читати повідомлення, цей прийом був зроблений для глядача, щоб він міг розуміти, що відбувається між персонажами, коли вони

мовчать. Також під час діалогів героїв я та мій партнер мали існувати і в певній реальності, де відбуваються події, і в умовному просторі, де наші душі тягнуться одна до одної, намагаються достукатися.

У виставу ми ввели танець і пластичний етюд. Місцями пластичне рішення відбувається паралельно з текстовими повідомленнями на екрані.

В ході репетиції та аналізу персонажів було вирішено, що танці та пластика будуть поставлені саме виконавцями, без допомоги балетмейстера чи іншого професійного хореографа, тому що рухи і взаємодія мали йти повністю від наших почуттів, тобто героїв, яких ми проживали. Ми вклали в кожен період віку свій досвід, спостереження. Наприклад, як танцювали в дитинстві і сердилися на партнера, що він наступав на ноги і т.д., або танець у юному віці, коли тремтиш, ніяковієш під час танцю з об'єктом свого кохання, так само як би ми танцювали одне з одним у віці, коли люди, нарешті, зустрічають одне одного, дочекавши багато років. Пластика ставилася майже на останніх етапах підготовки вистави, після активних тренажів, детального аналізу п'єси та вибудованих стосунків між персонажами. Тренажі проводив режисер. В основному вони були спрямовані на взаємодію між партнерами. Це були психофізичні тренінги, які включали в себе різні вправи. На реакцію, відтворення певних дій у заданих обставинах. Мовними та фізичними тренажами ми займалися самостійно, перед репетиціями.

Вистава зроблена наближеною до реальності, тому костюми відповідають віку у хронологічному порядку. Спочатку одяг подібний до дитячого (у Енді – пляжні шорти, ласти; у Меліса – сукня з широкими рукавами «ліхтариками», великий синій бант у волоссі), далі в юності Енді одягається більш строго, а Меліса навпаки розкутіше. Подорослішавши і потрапивши в складний період життя, Меліса змінює відверті наряди на старий халат, тим часом Енді відповідно до статусу професії юриста змінює одяг на більш солідний піджак, сорочку, окуляри. Також під час змін у віці, актори додавали ефекту старіння гримом. На сцені зліва і справа стоять гримерні столики, до яких ми час від часу підходили аби змінювати образи. Під час гримування на екрані демонструвалися повідомлення. Актори всю виставу працюють на сцені, тому біля гримерних столиків одразу стоять вішалки з одягом.

Таким чином глядач має змогу бачити інтимну театральну кухню у синтезі з самою виставою.

ІНСОЛЯЦІЯ ПЛОЩИНИ СТЕЖЕННЯ ПРИ ОБЕРТАННІ НАВКОЛО ВЕРТИКАЛЬНОЇ ОСІ ФОТОМОДУЛЯ

Коробка С.В.

к.т.н., доцент

<https://orcid.org/0000-0002-4717-509X>

Стукалець І.Г.

к.т.н., доцент

<https://orcid.org/0000-0001-7107-4865>

Баранович С.М.

к.т.н., доцент

<https://orcid.org/0000-0001-8671-6517>

Львівський національний університет природокористування

Анотація. Матеріали стосуються природи і властивостей потоків променевої енергії Сонця, її просторових, часових та енергетичних характеристик на шляху до наземного приймача навколо вертикальної осі фотомодуля. Представлені сучасні підходи до кількісної оцінки механізмів взаємодії сонячних променів з компонентами земної атмосфери. Систематизовано методiku оцінки ефективності сприймаючої поверхні довільної орієнтації, у тому числі при стеженні за Сонцем навколо вертикальної осі фотомодуля.

Основний текст. Вертикально-осьовий поворотний пристрій протягом дня компенсує тільки азимутальну складову добового переміщення Сонця небосхилом, а сезонні зміни піднесення Сонця – періодичною зміною кута нахилу стежної поверхні. Такі пристрої особливо ефективні у високих широтах, де за невеликого піднесення Сонця його азимут влітку значно перевищує $\pm 90^\circ$. Відповідні сезонні траєкторії на рис. 1 позначені суцільними лініями нормальної товщини. Натомість нормаль поверхні стеження сталого нахилу описує небесною сферою дуги концентричних кіл, паралельних лінії горизонту. На схемі вони показані пунктирними лініями і відповідають умові максимуму освітленості в сонячний полудень з кутами нахилу $\beta = \varphi - 23,45^\circ = 26,55^\circ$ влітку, $\beta = \varphi + 23,45^\circ = 73,45^\circ$ взимку, а під час рівнодення $\beta = 50^\circ$. Решту дня мінімальний кут освітлення настає за умови рівності азимутальних кутів Сонця і поворотної площини ($\gamma = \gamma_s$) [1, с 5]. Підстановкою цієї рівності у рівняння (1), можна отримати таке співвідношення для поточного кута освітлення:

$$\cos \theta = \cos \theta_z \cos \beta + \sin \theta_z \sin \beta = \cos (\theta_z - \beta). \quad (1)$$

Поточні значення $\cos \theta$ і енергетичної освітленості E площини стеження для наведених вище кутів нахилу, подані у табл. 1, а відповідні їм графічні залежності 1, 2 і 3 – на рис. 2.

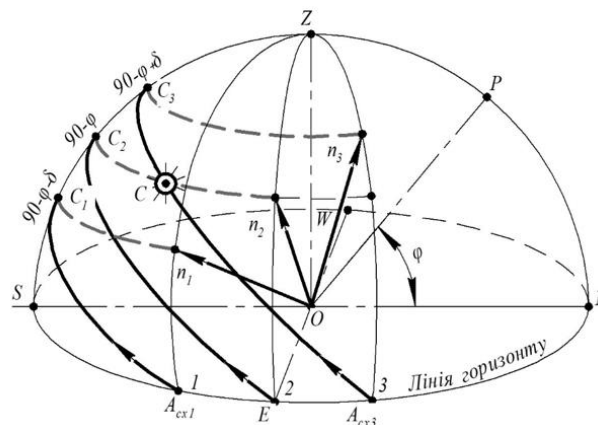
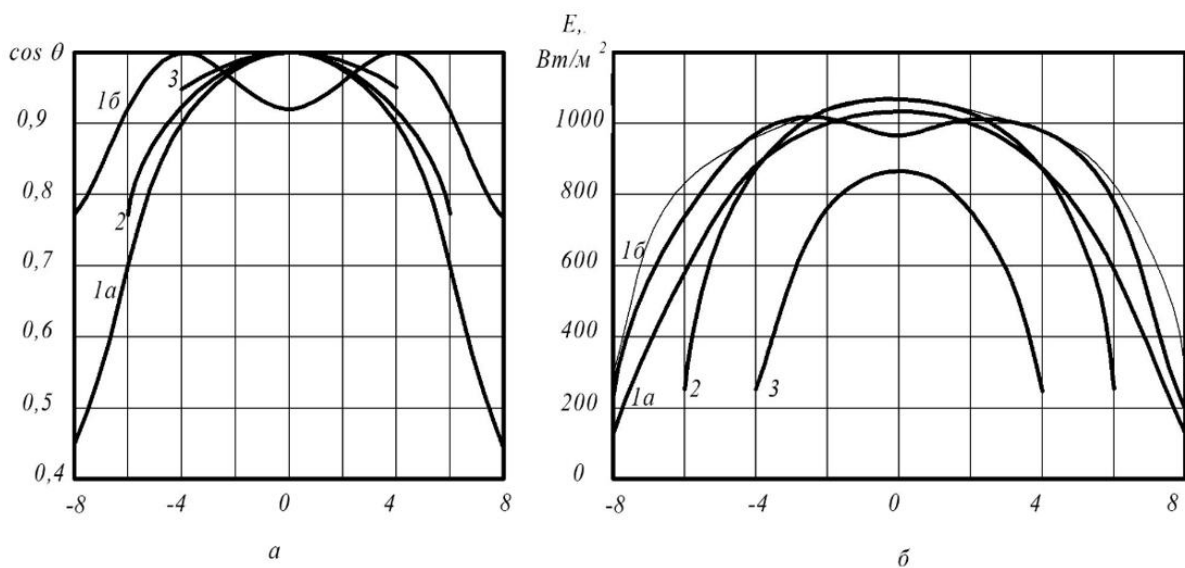

Рисунок 1. Сезонні траєкторії Сонця (суцільні лінії) і кінця нормалі поверхні стеження (пунктирні лінії) вертикально-осьового пристрою стеження

Таблиця 1. Ефективність поверхні стеження вертикально поворотного пристрою

τ , ГОД	Літнє сонцестояння $H_{max} = 14277$ Вт·год				Рівнодення $H_{max} = 10364$ Вт·год		Зимове сонцестояння $H_{max} = 5424$ Вт·год	
	$\beta = \varphi - \delta$		$\beta = 50^\circ$		$\beta = 50^\circ$		$\beta = \varphi + \delta$	
	$\cos\theta$	E , Вт/м ²	$\cos\theta$	E , Вт/м ²	$\cos\theta$	E , Вт/м ²	$\cos\theta$	E , Вт/м ²
0	1,0000	1056	0,9175	969	1,0000	1032	1,0000	848
1	0,9991	1053	0,9338	983	0,9996	1024	0,9998	827
2	0,9854	1023	0,9718	1009	0,9942	999	0,9967	753
3	0,9551	966	0,9942	1006	0,9746	949	0,9845	576
3,67	—	—	1,0000	987	—	—	—	—
3,92	—	—	—	—	—	—	0,9589	243
4	0,8942	870	0,9752	972	0,9321	858	—	—
5	0,8068	734	0,9255	887	0,8625	677	—	—
6	0,6985	565	0,8549	749	0,7662	245	—	—
7	0,5780	360	0,7668	533	—	—	—	—
8	0,4482	123	0,7660	211	—	—	—	—
8,075	0,4471	104	—	178	—	—	—	—
H , Вт·го д	—	12394	—	13542	—	9930		5391
	—	86,8%	—	94,9%	—	95,8%		99,4%

Рисунок 2. Орієнтаційна ефективність (а) та енергетична освітленість (б) вертикально поворотної площини у періоди: 1а, 1б – літнього сонцестояння з кутом нахилу $26,55^\circ$ і 50° відповідно; 2 – весняного рівнодення ($\beta = 50^\circ$); 3 – зимового сонцестояння ($\beta = 73,45^\circ$)

У сонячний полудень при кутах нахилу, менших за оптимальні, спостерігається центральний мінімум освітленості з двома симетричними максимумами обабіч (рис. 2, крива 1б). Вони відповідають точкам перетину траєкторій нормалі n_2 поверхні з нахилом $\beta = \varphi = 50^\circ$ і Сонця в моменти $\pm 3,67$ год від полудня з такими значеннями інсоляційних величин: $\cos\theta = 1$; $\theta_z = 50^\circ$; $m = 1,535$; $\delta_R = 0,1104$. За високої прозорості атмосфери $T_{LK} = 2$ енергетична освітленість E рівна прямому потоку сонячної енергії $G_b = 987 \text{ Вт/м}^2$.

Вертикально-поворотний механізм зазвичай оснащують механізмом відхилення площини стеження від осі обертання для сезонної оптимізації кута нахилу відповідно до поточного значення сонячного схилення. Тоді цей пристрій стає базовим для реалізації режиму дискретного або неперервного двокоординатного стеження за Сонцем.

Таким чином, подано методику розрахунку геометричних параметрів фотомодуля при обертанні навколо вертикальної осі. Отримано аналітичні залежності для обґрунтування ефективності застосування фотомодуля при обертанні навколо вертикальної осі для різних азимутальних кутів орієнтації параметрів сприймальної поверхні відносно інтенсивності надходження сонячних променів.

Наступним етапом нашого дослідження стане детальне порівняння ефективності різних режимів стеження на широті 50° , аналіз підвищення освітленості сприймальної поверхні за рахунок дзеркально відбитих променів, а також дослідження просторово-часових параметрів систем стеження за Сонцем.

Список літератури:

1. Korobka S., Knaga J., Tatomyr A., Babych M. Substantiation of the effectiveness of using a flat mirror concentrator in the solar dryer. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. Energy-saving technologies and equipment. 2017. Vol. 5, № 8 (89) P. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.112206>

ІНСОЛЯЦІЯ ПЛОЩИНИ СТЕЖЕННЯ ПРИ ОБЕРТАННІ НАВКОЛО ГОРИЗОНТАЛЬНОЇ ОСІ ФОТОМОДУЛЯ

Коробка С.В.

к.т.н., доцент

<https://orcid.org/0000-0002-4717-509X>

Стукалець І.Г.

к.т.н., доцент

<https://orcid.org/0000-0001-7107-4865>

Баранович С.М.

к.т.н., доцент

<https://orcid.org/0000-0001-8671-6517>

Львівський національний університет природокористування

Анотація. Матеріали стосуються природи і властивостей потоків променистої енергії Сонця, її просторових, часових та енергетичних характеристик на шляху до наземного приймача навколо горизонтальної осі фотомодуля. Представлені сучасні підходи до кількісної оцінки механізмів взаємодії сонячних променів з компонентами земної атмосфери. Систематизовано методику оцінки ефективності сприймаючої поверхні довільної орієнтації, у тому числі при стеженні за Сонцем навколо горизонтальної осі фотомодуля.

Основний текст. Горизонтальну вісь обертання поворотного пристрою фотомодуля зазвичай орієнтують відносно сторін світу – «схід-захід» (*E-W* - tracker) або «північ-південь» (*N-S* – tracker) [10; 18]. У випадку горизонтального *E-W* пристрою (рис. 1) максимум освітленості реалізується за очевидної умови, що нормаль *n* поверхні стеження лежить в одній площині із Сонцем та поворотною віссю, до якої належить і трикутник *BOC*.

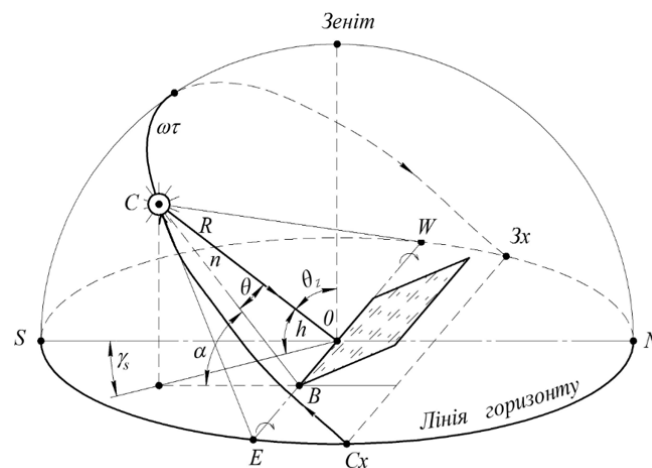

Рисунок 1. Схема для визначення параметрів освітлення площини при її обертанні навколо горизонтальної осі «схід-захід»

Згідно з побудовою, очевидними є такі проміжні співвідношення [1, с 7].:

$$AC = \sin h = \cos \theta_z; \quad AO = \sin \theta_z; \quad AB = AO \cos \gamma_s = \sin \theta_z \cdot \cos \gamma_s; \quad \alpha = 90 - \beta; \\ \operatorname{ctg} \alpha = \operatorname{tg} \beta = AB/AC;$$

звідки поточний кут нахилу стежної поверхні

$$\operatorname{tg} \beta = \operatorname{tg} \theta_z \cos \gamma_s.$$

Враховуючи, що $\sin \theta = OB/OC = OB = AO \cdot \sin \gamma_s = \sin \theta_z \sin \gamma_s$, кут освітлення:

$$\cos \theta = (1 - \sin^2 \theta_z \sin^2 \gamma_s)^{0.5}.$$

Сонце, у літній період між весняним і осіннім рівноденням, після сходу і перед заходом перебуває в північній частині небесної напівсфери, що вимагає зміни орієнтації стежної поверхні з південної на північну. Формально – це означає, що двічі на день у момент переходу азимуту Сонця через лінію "схід-захід" азимут стежної поверхні потрібно змінити на протилежний. У таблиці 1 це відображено зміною знака β на від'ємний, а на графіку його часової залежності – переходом до пунктирної лінії, яка є дзеркальним відображенням дійсної ділянки. Жирним шрифтом виділені значення в моменти сходу/заходу Сонця. Від'ємним значенням β відповідає північний нахил площини.

Горизонтально $E-W$ осьові поворотні пристрої використовують у теплових системах стеження з парабоциліндричними або круглоциліндричними концентраторами сонячної енергії. Установки великої потужності зазвичай складаються з кількох механічно жорстких кототких секцій на спільній осі обертання та трубного приймача сонячної енергії. Завдяки великій довжині навіть пригоризонтні промені не відбиваються у простір, а вловлюються приймачем збоку від точки падіння.

Горизонтальний поворотний пристрій з віссю обертання «північ-південь» $H(N-S)$ -axis tracker відстежує азимутальне переміщення Сонця зі сходу на захід за схемою, наведеною на рис. 2. Тут поточний максимум освітленості реалізується за очевидної умови, що нормаль поверхні n , промінь Сонця CO та вісь обертання одночасно перебувають у площині півкола SCN . Поточний кут нахилу поверхні β можна отримати з очевидних співвідношень для прямокутних трикутників ABC і AOC : $\operatorname{tg}\beta = AB/AC$; $AO = \sin\theta_z$; $AB = \sin\theta_z \cdot \sin\gamma_s$; $AO/AC = \operatorname{tg}\theta_z$; $AC = \cos\theta_z$, звідки $\operatorname{tg}\beta = \operatorname{tg}\theta_z \cdot \sin\gamma_s$. Останнє співвідношення не забезпечує сталого позитивного значення кута нахилу при полудневому переході Сонця зі східної частини півсфери у західну та одночасної зміни знака азимуту стежної поверхні з $\gamma = -90^\circ$ зранку ($\gamma_s \leq 0$) на $\gamma = +90^\circ$ пополудні ($\gamma_s > 0$). Для виконання цієї умови переходять до парної тригонометричної з аргументом у вигляді різниці азимутів поверхні і Сонця ($\gamma - \gamma_s$):

$$\operatorname{tg}\beta = \operatorname{tg}\theta_z |\cos(\gamma - \gamma_s)|.$$

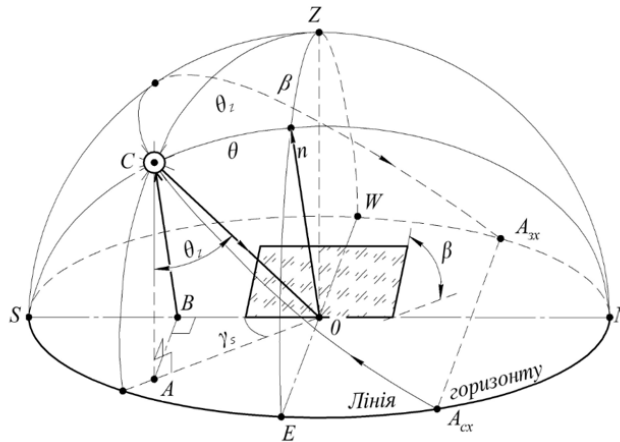

Рисунок 2. Схема для визначення параметрів освітлення площини горизонтального $N-S$ поворотного пристрою

Поточний кут освітлення визначається з трикутника BOC при $OC = 1$: $\cos\theta = BC$; $AC = AO/\operatorname{tg}\theta_z = \sin\theta_z/\operatorname{tg}\theta_z = \cos\theta_z$. Оскільки $BC^2 = AC^2 + AB^2 = \cos^2\theta_z + \sin^2\gamma_s$, то остаточно

$$\cos q = \sqrt{\cos^2 q_z + \sin^2 q_z \cdot \sin^2 \gamma_s},$$

а з врахуванням вище наведеної залежності, отримують ще таке співвідношення:

$$\cos q = \sqrt{\cos^2 q_z + \cos^2 \delta \sin^2 \omega \tau}.$$

Ефективність горизонтально-осьових пристроїв з обома осями обертання на широті 50° зручно оцінювати прямим графічним порівнянням їх орієнтаційної та експозиційної ефективності за однакових умов інсоляції. Для цього у табл. 1 зведено результати відповідних розрахунків при освітленні прямим потоком сонячної радіації G_b за максимально

прозорої атмосфери трьох сезонів року ($T_{LK} = 2$). Відповідні графічні ілюстрації наведені рис. 3.

Таблиця 1. Порівняльна ефективність горизонтально-осьових пристроїв

$ \tau $, год	Літнє сонцестояння $H_{max} = 14207$ Вт·год/день				Весняне рівнодення $H_{max} = 10222$ Вт·год/день				Зимове сонцестояння $H_{max} = 5438$ Вт·год/день			
	<i>HWE</i>		<i>HNS</i>		<i>HWE</i>		<i>HNS</i>		<i>HWE</i>		<i>HNS</i>	
	$\cos\theta$	E , Вт·м ²	$\cos\theta$	E , Вт·м ²	$\cos\theta$	E , Вт·м ²	$\cos\theta$	E , Вт·м ²	$\cos\theta$	E , Вт·м ²	$\cos\theta$	E , Вт·м ²
0	1	1056	0,8945	945	1	1026	0,6428	660	1	842	0,2849	240
1	0,9714	1024	0,9061	955	0,9659	982	0,6727	684	0,9714	818	0,3557	292
2	0,8886	922	0,9356	971	0,8660	861	0,7483	744	0,8886	666	0,5027	377
3	0,7611	770	0,9705	982	0,7071	667	0,8406	793	0,7612	414	0,6583	385
3,92	–	–	–	–	–	–	–	–	0,6191	221	0,7847	280
4	0,6073	591	0,9954	968	0,5000	427	0,9237	788	–	–	–	–
5	0,4634	422	0,9972	908	0,2588	164	0,9802	621	–	–	–	–
6	0,3980	322	0,9667	782	0	0	1,0000	348	–	–	–	–
7	0,4634	289	0,8991	560	–	–	–	–	–	–	–	–
8	0,6073	167	0,7945	218	–	–	–	–	–	–	–	–
8,075	0,6191	144	0,5170	120	–	–	1,0000	–	–	–	–	–
H , Вт·год %max		9926 69,9 %	–	13440 94,6 %	–	7228 70,7 %	–	8268 80,9 %	–	4823 88,7 %	–	2628 48,3 %

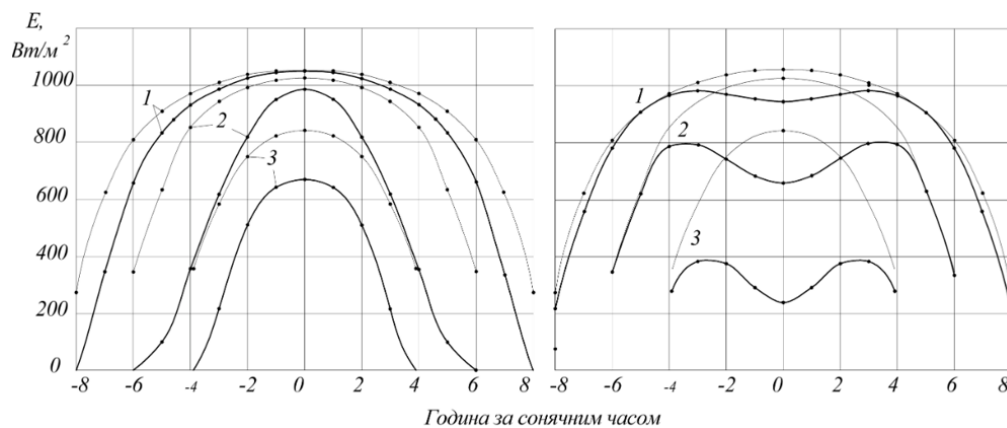

Рисунок 3. Енергетична освітленість площини стеження при обертанні навколо горизонтальної осі: а – HEW і б – HNS літнього сонцестояння (1), весняного рівнодення (2) і зимового сонцестояння (3)

Таким чином, деталізовано розрахунки кутів освітлення сприймаючої поверхні сонячних енергетичних установок навколо горизонтальної осі та їх енергетичних експозицій,

у тому числі й у режимі стеження за Сонцем. Усі результати моделювання зведені у таблиці та ілюстровані графічно залежностями від часу.

Список літератури:

1. Korobka S., Knaga J., Tatomyr A., Babych M. Substantiation of the effectiveness of using a flat mirror concentrator in the solar dryer. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. Energy-saving technologies and equipment.* 2017. Vol. 5, № 8 (89) P. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.112206>

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ

Короленко Віктор Леонтійович

кандидат педагогічних наук

Миколаївський національний аграрний університет

e-mail: vlkorolenko@ukr.net

***Анотація.** У тезах розглянуто проблеми морального формування підростаючої особистості через сім'ю. Охарактеризовано педагогічно-психологічний вплив на виховний процес. Проведено аналіз виховного досвіду батьків. Наголошено на важливості ефективного використання батьківського досвіду у вихованні дітей.*

***Ключові слова:** мораль, знання, поведінка, цінність, виховання.*

***Annotation.** Theses examine the problems of moral formation of a growing personality through the family. The pedagogical and psychological influence on the educational process is characterized. The analysis of parents' educational experience was carried out. The importance of effective use of parental experience in raising children is emphasized.*

***Key words:** moral, knowledge, conduct, value, education.*

Однією з важливих сфер взаємин між людиною та суспільством є мораль, яка виступає як особливий спосіб практично-духовного освоєння дійсності. Протягом всієї історії людство прагнуло до гідного та щасливого життя, заснованого на ідеалах добра, справедливості, чесності, вірності, людяності та товариської взаємодопомоги. Моральні цінності та ідеали завжди відображали найглибші прагнення людства, відкривали перспективи для вдосконалення суспільства і надавали людському життю високий духовний сенс.

Прагнення людей зрозуміти природу етичних цінностей і розібратися в закономірностях розвитку моралі є обґрунтованим, адже це допомагає краще орієнтуватися в життєвих обставинах, встановлювати стійкі життєві цілі та свідомо наповнювати життя ціннісним змістом. Моральні цінності сприяють розвитку моральної самосвідомості особистості, формують відчуття особистісної відповідальності за моральне самовдосконалення та вчать свідомо і самостійно дотримуватися етичних норм [3].

Моральні цінності направляють поведінку людини не лише тому, що це вигідно чи приємно, а через те, що вони надають людині свободу вибору. Вони завжди виражені у формі, яка підкреслює потребу в їх практичному реалізації. Дотримання моральних цінностей сприймається як обов'язок, і невиконання цих цінностей веде до відчуття провини, яке турбує совість людини.

Моральні цінності відображають всі значущі для людини сенси, серед яких найбільш глобальним є сенс життя. Цей сенс визначається ставленням особистості до себе та суспільства, розумінням свого місця в соціумі і осмисленням соціального значення власної діяльності.

Людині важливо бути впевненою, що її індивідуальне життя є значущим як для неї самої, так і для інших людей та суспільства. Правильне розуміння сенсу життя надає їй етичну силу, яка сприяє подоланню життєвих труднощів. Для людини важливі не лише результати її діяльності, але й сама діяльність та потреба в ній.

Доцільно зазначити, що в сім'ях, де існує суворий зовнішній контроль і жорстокі покарання, є більша ймовірність виростити людину без міцної моральної основи, яка розуміє лише мову насильства. Такі особи можуть досягати своїх цілей, уникаючи покарання, не звертаючи уваги на страждання інших. Натомість у сім'ях з доброзичливими і довірливими стосунками діти виховуються з розвиненою моральністю, високим рівнем внутрішнього

самоконтролю та моральної рефлексії. Людина, що зростає в атмосфері уваги і ласки, глибше засвоює моральні норми та ідеали, співчуває оточуючим, сприймає їх страждання як власні і прагне уникати зла [1; 2].

На нашу думку, основною умовою ефективного виховання є авторитет батьків. Авторитет батьків визначається їхнім впливом на дітей, який базується на повазі та любові до них, довірі до їх життєвого досвіду, а також на їхніх словесних і поведінкових проявах, працелюбності, високих громадських і моральних якостях, любові до дитини і розумінні її потреб. Якщо батьки не займаються вихованням дітей, віддають перевагу поганим звичкам, сваряться або навіть фізично конфліктують перед дітьми, їхній авторитет поступово знижується. Внаслідок цього діти можуть стати педагогічно занедбаними, проявляти нервозність, агресію або байдужість [2; 3].

Справжня любов до дітей є основою авторитету батьків і повинна ґрунтуватися на повазі до особистості дитини, розумінні її індивідуальних потреб і бажань, а також умінні вчасно надати підтримку та пораду. Важливо поєднувати високу повагу і любов до дітей з адекватною вимогливістю. Однак, виняткове прощення або ухилення батьків від відповідальності за свої дії може створювати штучний авторитет і ускладнювати шлях дітей до самостійного життя [3].

Сімейне виховання підкреслює важливість поняття «педагогічна майстерність» батьків, яка охоплює кілька ключових аспектів. Один із головних, це почуття міри, що означає здатність встановлювати розумні та обґрунтовані вимоги до дітей. Важливими є також наполегливість і послідовність у цих вимогах, оскільки діти потребують стабільності та структури у вихованні [1; 3].

Лише за умови дотримання прав інших людей і виконання своїх обов'язків людина може сприяти благу оточуючих. Це сприяння вимагає різних вчинків, які повинні відповідати конкретним ситуаціям і людям, що беруть участь у них.

Список літератури:

1. Короленко В. Л. Моральне формування дитини середнього шкільного віку за допомогою спілкування // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2014. Вип. 50. С. 133-138.
2. Короленко В. Л. Теоретичний аналіз проблеми формування моральних цінностей підлітків, як складова виховного процесу // Вісник Черкаського університету. 2011. № 203. С. 90-93.
3. Гула Л. В. Психологічний аспект конфліктності людських стосунків // Українство: динаміка сенсів і вимірів національного буття : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Кривий Ріг, 6 листопада 2020 р. Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2020. С. 119-121.

СУЧАСНИЙ СТАН КІНОТЕАТРУ ІМЕНІ ЩОРСА У МІСТІ ЧЕРНІГОВІ

Косаченко В.С.

аспірант

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін

імені О. М. Лазаревського НУК ім. Т. Г. Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7982-4410>

Email: swimminn@gmail.com

Чернігів завжди був і залишається важливим центром соціально-культурного життя України. Місто відоме своїми численними історичними пам'ятками різних епох, що створило його унікальний образ і привело до появи сучасного гасла «Чернігів – місто легенд».

Багато історичних споруд Чернігова мають свою унікальну історію створення. Однією з таких пам'яток архітектури місцевого значення є кінотеатр імені Щорса, розташований на вулиці Магістрацькій, 3. Необхідність у побудові кінотеатру виникла в середині 1930-х років, коли місто, отримавши статус обласного центру, потребувало подальшого культурного розвитку. У грудні 1935 року в газеті «Більшовик» було оголошено про рішення побудувати новий кінотеатр, а в січні 1936 року міська влада пообіцяла завершити його до кінця року.

Старший науковий співробітник Чернігівського історичного музею Світлана Сергєєва в рамках дослідження до 75-річчя установи підготувала працю «Історія кінотеатру імені Щорса у Чернігові». Вона зазначила, що оскільки аналогічний кінотеатр з такою ж назвою існує в місті Новоград-Волинський на Житомирщині, можна припустити, що проєкт кінотеатру був типовим для того часу [1, с. 136].

Кінотеатр імені Щорса відкрив свої двері 10 серпня 1939 року. Основна частина будівлі – глядацька зала на 565 місць, а також інші приміщення, такі як фойє, кімната для відпочинку та ігор, буфет, танцювальний майданчик і газетний кіоск, були готові приймати мешканців міста [2].

Особливої уваги заслуговують випробування, які випали на долю кінотеатру. Під час Другої світової війни Чернігів зазнав значних руйнувань. З 27 червня 1941 року до 9 вересня, коли місто зайняли німецькі війська, Чернігів постійно бомбардували. Після бомбардувань у місті спалахнули численні пожежі, що ще більше посилювало руйнування. Чернігівський дослідник Дмитро Сіліч організував у міській бібліотеці ім. Коцюбинського фотовиставку, на якій представив 32 світлини Чернігова періоду окупації (1941–1943). За словами колекціонера, першою фотографією, яку він придбав на військово-історичному форумі у 2011 році, була світлина кінотеатру імені Щорса. Наразі його колекція налічує близько 400 знімків, що демонструють руйнування близько 50% будівель міста різного призначення [3, с.139].

Кінотеатр імені Щорса зазнав значних пошкоджень під час війни – зберігся лише фасад, а 70% будівлі було зруйновано. Після звільнення Чернігова від окупантів у місті не залишилося жодного вцілілого кінотеатру. Відновлення кінотеатру почалося влітку 1944 року, а навесні 1946 року, незважаючи на триваючі роботи, частину приміщення відкрили для показу фільмів. Відбудову завершили в 1947 році, після чого в будівлі розмістився міський будинок культури [4].

Важливо зазначити, що сучасний вигляд театру формувався через постійні добудови і відновлення після руйнувань. У 1962 році за проєктом архітектора Василя Карнабеда була збудована ще одна зала вздовж вулиці Магістратської (раніше — Куйбишева). Будівництво виконувало управління Чернігівської ТЕЦ. Нова зала, побудована амфітеатром, мала широкий екран і вміщувала 610 глядачів. Її стіни драпірували червоною тканиною, а над екраном було встановлено завіси з такого ж матеріалу, через що зала отримала назву

"Червона". Стару велику залу прикрасили тканиною блакитного кольору та пофарбували в аналогічний відтінок, тому вона отримала назву "Блакитна" [4].

Таким чином, кінотеатр імені Щорса залишався найбільшим і найпопулярнішим культурним центром міста, маючи дві великі кінозали — Червону на 610 місць і Блакитну на 544 місця, Круглу залу на 150 місць та Літню залу на 440 місць. Кінотеатр продовжував бути місцем проведення міських та обласних заходів різного характеру.

На початку 1970-х років зі споруди було демонтовано дві скульптури — робітника і селянку зі смолоскипами, які почали руйнуватися та становили небезпеку обвалу.

2 лютого 1993 року в Блакитній залі кінотеатру сталася пожежа, в результаті якої обвалилися перекриття, охоплені вогнем. Блакитна зала залишилася без перекриттів, дерев'яні елементи фойє Блакитної та Круглої зали були знищені, а покрівля будівлі та системи опалення, водо- і електропостачання також постраждали. Комісія, що обстежила приміщення після пожежі, визнала його непридатним для подальшого використання. Влітку 1994 року розпочалися відновлювальні роботи, які здійснювали Чернігівське науково-реставраційне проектно-виробниче управління та трест «Чернігівпромбуд», а найбільш складні роботи виконувало управління «Житлобуд 1». 9 травня 1995 року в Блакитній залі відбувся перший кіносеанс, а з червня 1995 року культурний центр відновив свою повноцінну діяльність [3, с.145].

На початку 2000-х років кінотеатр отримав нове технічне обладнання та можливості, але також зіштовхнувся з певними фінансовими труднощами.

Інформацію про чергову зміну статусу кінотеатру надала Ірина Юріївна Сімонова, директорка сучасного Чернігівського обласного молодіжного центру Чернігівської обласної ради (ЧОР). Зміни в призначенні закладу почалися з 1988 року, коли він був перейменований на «Виробниче об'єднання і прокат кіновідеофільмів». У 1995 році кінотеатр отримав назву Чернігівське державне підприємство «Чернігівкіно», а з 2005 року став комунальним підприємством «Чернігівкіно» ЧОР.

Згідно з законом про декомунізацію, прийнятим Верховною Радою України 9 квітня 2015 року, розглядали можливість перейменування кінотеатру. Пропонували перетворити його на культурний центр «Чернігів», назвати «Зачарована Десна» або «Кінотеатр ім. Довженка», але жодна з цих пропозицій не була реалізована. Протягом другого десятиліття 2000-х років кінотеатр, як і багато інших подібних установ, зазнав змін у напрямку оренди приміщень через відсутність коштів на утримання комунальних закладів [5].

У 2016 році «Чернігівкіно» було ліквідовано, а приміщення перейшло під управління комунального закладу «Обласний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв» ЧОР і отримало нову назву – «Кіно-культурний мистецький центр з національно-патріотичного виховання дітей та молоді». Керівником цього центру стала Світлана Сакір. У 2017 році статус закладу знову змінився: було створено КП «Обласний молодіжний центр» ЧОР, яким спочатку керував в. о. директора Вадим Антошин, а пізніше – Ірина Сімонова.

Протягом року підприємство було реорганізоване в комунальну установу «Чернігівський обласний молодіжний центр» ЧОР, яка продовжує свою діяльність і сьогодні. Директоркою установи призначена Ірина Юріївна Сімонова, яка повідомила про значне розширення спектру послуг, що надаються – від семінарів і конференцій до тренінгів, лекцій та форумів. При цьому функція кінотеатру збережена, і тут продовжують проводитися кінопокази та кінопрезентації.

З початку грудня 2021 року в обласному молодіжному центрі розпочалися ремонтні роботи. Директорка установи, Ірина Сімонова, повідомила, що планувалося створення Хабу соціального партнерства підприємництва та інституційного розвитку. У рамках ремонту планувалося повністю перебудувати і модернізувати внутрішні приміщення молодіжного центру, тоді як зовні будівля повинна була зберегти свій архітектурний вигляд – реконструювалися б фасад та покрівля. Реалізація цього масштабного проекту була запланована на період з 2021 по 2023 роки [6, с. 10].

Однак 24 лютого 2022 року Росія розпочала відкриту війну проти України. Увечері 27 лютого, приблизно о 17:40, Чернігівський обласний молодіжний центр був повністю зруйнований внаслідок ракетного удару.

Фото 1. Фотофіксація пошкоджень. Фото надано директоркою «Чернігівського обласного молодіжного центру» Чернігівської обласної ради Іриною Сімоною

Згідно з результатами обстеження будівлі, проведеного 15 серпня 2022 року технічним експертом А. С. Скепським, було встановлено, що основні конструкції будівлі зазнали значних пошкоджень. Технічний стан будівлі оцінюється в основному як категорії 3 – не придатний для нормальної експлуатації, та категорії 4 – аварійний. Висновок свідчить, що будівля пошкоджена на 70% і не є безпечною для використання до завершення відновлювальних робіт шляхом капітального ремонту [7, с. 11–16].

Протягом всіх років існування пам'ятка архітектури неодноразово зазнавала руйнувань, перебудов, ремонтів, а також змінювала своє призначення і назву. Однак вона завжди залишалася популярною та затребуваною серед жителів та гостей міста.

Список літератури:

1. Сергєєва С. Історія кінотеатру імені Щорса у Чернігові (до 75-річчя з дня заснування). Скарбниця української культури: Науковий часопис чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського. 2014. Вип. 16.
2. Кінотеатри Чернігова. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
3. Сергєєва С. Історія кінотеатру імені Щорса у Чернігові... С. 139.
4. Паспорт пам'ятки архітектури місцевого значення «Кінотеатр імені Щорса» / Ю.В. Травка-Бобенко. Чернігів: ПП «Майстерня архітектора Травки В.А.», 2020. Арк. 3.
5. Респондентка Сімонова І.Ю. – директорка комунальної установи «Чернігівський обласний молодіжний центр» ЧОР про історію пам'ятки культури місцевого значення з кінця 80-х ХХ ст. до сьогодення за матеріалами документів, які зберігаються у адміністраторки закладу.
6. Дорохіна Т. Чернігівський кінотеатр імені Щорса: історія та сучасність. Znanstvena misel journal №71/2022

7. Експертний звіт за результатами обстежень № ТО 15/ 08. Обстеження технічного стану будівлі, гаражу та майстерні КУ «Чернігівський обласний молодіжний центр» Чернігівської обласної ради, що знаходиться за адресою: м. Чернігів, вул. Магістратська, 3. 15 серпня 2022. м. Чернігів. – 57 с.

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТА ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ ТКАНИН ПОРОЖНИНИ РОТА ПРИ ВЖИВАННІ ТЮТЮНУ

Кравченко Богдан Ігорович

лікар-стоматолог

ФОП Кравченко Б.І «Від А до Я Стоматолог І Я»

аспірант кафедри стоматології

НУОЗУ ім. П. Л. Шупика

Актуальність теми: Відомо, що паління, є найпоширенішою шкідливою звичкою в світі, що за останні декілька років, набула характеру епідемії. Хоч за останні роки в нашій країні, спостерігається тренд до зниження рівня паління звичайних сигарет, але водночас, зростає популярність альтернативних видів отримання нікотину, зокрема електронні сигарети, вейпінг та кальян.

За даними GATS(Global Adult Tobacco Survey) опитування, яке проводилося в Україні в 2016-2017 роках з приводу вживання тютюну дорослим населенням України, у якому взяло участь 8,2 млн.(23,0%),показало, що 50,9% від загальної кількості респондентів чули про електронні сигарети, 6,4% хоча б один раз користувались електронними сигаретами. Щоб зрозуміти зміни у вживанні тютюну під час війни, ВООЗ у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України та Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) провела національне опитування щодо вживання тютюну серед дорослого населення (18 +) у квітні 2023 р. Опитування показало що:

- Поширеність куріння та вживання нових тютюнових виробів серед дорослого населення не показало істотних змін, з деякими ознаками зниження.

- Приблизно 27,4% респондентів (44,0% чоловіків і 13,7% жінок) на даний момент вживають будь-які тютюнові та нікотинові вироби. Серед них щоденних споживачів – 23,0% (37,5% чоловіків та 11,1% жінок). Результати цих досліджень, говорять про те, що проблема вживання тютюну не зникла, а навпаки, актуалізувалась за рахунок появи нових систем нагрівання тютюну.

Також, відомо, що перший бар'єр, з яким стикаються продукти горіння тютюну, на шляху до легень, є слизова оболонка порожнини рота(СОПР). Згідно з даними Американської пульмонологічної асоціації, під час горіння сигарети продукується більше 7000 хімічних сполук, 69 з яких є канцерогенами. Як відомо, продукти горіння сигарет, асоціюють з такими захворюваннями ротової порожнини як:

- Рак порожнини рота, який займає восьме місце серед причин смертності від раку в світі. Так, плоскоклітинна карцинома налічує 80-90% серед інших злоякісних новоутворень в порожнині рота. Було доведено, що сигарети та інші продукти горіння тютюну що утворюють аерозоль при нагріванні, у своєму складі містять канцерогени, які за певних умов запускають каскад перетворень в епітеліальних клітинах, що у свою чергу призводить до окислювального стресу, та руйнуванню клітин, з можливим злоякісним перетворенням.

- Ураження СО порожнини рота. Було виявлено зв'язок між використанням тютюну і захворюваннями СО, зокрема лейкоплакія, кератоз СО(в ділянках апікації тютюновмісних виробів (жувальний тютюн, снюс)), нікотиновий стоматит, еритроплакія. Кожне з цих уражень, має тенденцію до малігнізації, за статистикою від 3 до 6% виявлених лейкоплакій, мають високий ризик до злоякісного перетворення. Тому дуже важливо звертати на це увагу пацієнта який палить, або використовує тютюновмісні вироби, адже це є додатковим «сприятливим» чинником для малігнізації.

- Захворювання пародонту та вплив на дентальні імпланти. Тютюнопаління, є одним з найбільш вагомих факторів, що спричинює патологічні зміни в тканинах пародонту. Ще у 1940 роках, було доведено зв'язок між негативним впливом тютюнопаління та

захворюваннями пародонту. Було виявлено що курці, більш вразливі до рецесій ясен та втрати зубів на відміну від не курців. Було виявлено, що люди які палять, в першу чергу, мають проблеми з мікроциркуляторним руслом ясен. За рахунок запалення, та викликаного ним окислювального стресу у курців спостерігався знижений ангіогенез, який в свою чергу приводив до ускладнень з боку тканин пародонту.

За останні роки, було проведено багато досліджень з приводу впливу тютюнопаління на процеси адаптації дентальних імплантів. Пацієнти які вживали більше 20 сигарет на день, мали значно більший ризик відторгнення імплантів, а ніж пацієнти які не палили. Тепло і токсини які утворюються під час куріння в першу чергу впливають на процес загоювання, за рахунок вазоконстрикторної дії токсинів, і зниження кровонаповнення місця імплантації.

- Вплив на слинні залози. Хоча досліджень з цього питання не так багато, але паління тютюну також асоціюють з сіалолітіазом, та змінами реологічних властивостей слини. З тих досліджень, що проводились на сьогоднішній день, точно можна сказати, якісні та кількісні зміни слини у курців гірші на відміну від не курців. Було виявлено, що у курців «стандартного» тютюну рН слини менший, та рівень секреторного IgA також менший на відміну від не курців. Але навіть цих двох фактів достатньо, аби говорити про те, що в курців більше «шансів» для росту захворювань тканин пародонту та карієсу зубів.

- Карієс. Є поліетіологічним захворюванням. Як ми знаємо, велику роль грають такі чинники як *S.mutans*, погана/недостатня гігієна порожнини рота та скудна дієта з переважанням в раціоні вуглеводів. Дослідження виявили взаємозв'язок між курінням сигарет та кількістю карієсогенних мікроорганізмів

Нікотин може впливати на баланс мікробіому порожнини рота, що призводить до колонізації великою кількістю *S.mutans* що в свою чергу в поєднанні зі змінами рН слини і зміні буферної ємності призводить до гарних умов в формуванні сприятливих умов для розвитку карієсу.

Отже, курці в першу чергу є групою ризику в виникненні захворювань порожнини рота. Враховуючи появу систем нагрівання тютюну, систем випаровування нікотину та засобів аплікації тютюну(паучі, снюс і тд.) доступних в Україні, необхідно оцінити вплив на здоров'я порожнини рота саме нових систем нагрівання тютюну, оскільки велика кількість людей вважає сучасні системи нагрівання більш «безпечними» в тому числі і лікарі-стоматологи.

Мета дослідження : На підставі стратифікації чинників ризику розвитку стоматологічних захворювань, оцінити вплив тютюнопаління на здоров'я ротової порожнини, визначити ймовірність розвитку ускладнень та обґрунтувати доцільність впровадження антисмокінгових програм при проведенні стоматологічних втручань для зменшення негативного впливу шкідливої звички.

Об'єкт дослідження : тканини пародонту, захворювання СОПР, рН слини, зубні відкладення, гігієна порожнини рота, карієс.

Методи дослідження : Клінічні – обстеження пацієнтів з використанням індексної оцінки(КПВ), аналітичні – для ретроспективного аналізу медичної документації; Опитування- шляхом анкетування пацієнтів та лікарів-стоматологів; рН-метрія; Рентгенологічні – для визначення змін в кістковій тканині при захворюваннях пародонту; статистичні – для визначення достовірності отриманих результатів.

Очікувані результати, їх наукова новизна : Уперше провести комплексне вивчення факторів ризику впливу сучасних систем нагрівання тютюну.

На підставі клініко-соціальних досліджень, визначити поширеність, структуру та особливості клінічного перебігу захворювань порожнини рота у курців сучасних систем нагрівання тютюну та порівняти їх з пацієнтами, які вживають тютюн класичним способом.

Підвищити рівень інформування пацієнтів що палять про шкідливість впливу як класичних сигарет так і сучасних систем нагрівання тютюну.

Удосконалити протокол проведення професійної гігієни порожнини рота у пацієнтів із захворюваннями тканин пародонту, які вживають тютюн.

Для практичної стоматології, розробити, опрацювати та впровадити комплекс лікувально-профілактичних заходів у курців сучасних систем нагрівання тютюну.

Запропонувати схему індивідуальної гігієни порожнини рота для пацієнтів, які вживають тютюн.

Запропонувати оптимальний спосіб підбору індивідуальних засобів гігієни порожнини рота, з урахуванням клінічного перебігу захворювань тканин пародонту, у пацієнтів, що використовують сучасні системи нагрівання тютюну.

КОДУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В КОМП'ЮТЕРІ

Кравчук О.А.

ст.викладач

<https://orcid.org/0000-0001-6937-5001>

Ключник О.А.

студент

Хмельницький національний університет

Для автоматизації роботи з даними, що належать до різних типів, дуже важливо уніфікувати їхню форму подання – для цього використовується прийом кодування, тобто вираження даних одного типу через дані іншого типу. Код – правило перетворення одного набору знаків на інший набір знаків [3]. Кодування – процес перетворення одного набору знаків на інший. У сучасних комп'ютерах використовується двійкова форма подання даних, яка містить дві цифри – 0 і 1. Такий спосіб кодування зумовлений тим, що в пристроях комп'ютера використовуються елементи, які мають два відмінні стани (які називають 0 і 1). Це технічно легко реалізовує зберігання і оброблення інформації. Така форма дозволяє створювати досить прості технічні пристрої для подання (кодування) і розпізнавання (дешифрування) інформації. З цієї причини двійкова система і набула такого широкого застосування. Усі числа, літери українського, англійського та російського алфавітів, розділові та деякі інші знаки, в комп'ютері подаються у вигляді послідовності нулів та одиниць. Тобто, комп'ютери зазвичай працюють у двійковій системі числення. Введення чисел у комп'ютер і виведення їх для читання людиною може здійснюватись у звичайній десятковій формі – всі необхідні перетворення можуть виконати програми, що існують в комп'ютері.

Кодування чисел. Через те що комп'ютер оперує з двійковими числами, будь-яку введену до нього інформацію потрібно подавати у вигляді двійкового коду. Наприклад, коли користувач вводить з клавіатури десяткові числа, вони відразу перетворюються на двійкові числа (це процес кодування) [1]. З двійковими числами комп'ютер виконує арифметичні та логічні операції. Щоб користувач міг зрозуміти отриманий результат, комп'ютер виводить його теж у десятковій системі, тобто здійснює процес декодування. Існують різні методи переведення чисел з однієї системи числення до іншої, наприклад діленням на основу. В цьому методі виконують послідовні ділення на 2 і виписують остачі знизу вгору – в результаті одержують двійкове число. В обчислювальних машинах використовуються дві форми подання двійкових чисел: • форма з фіксованою точкою; • форма з плаваючою точкою (нормальна форма). З фіксованою точкою всі числа зображаються у вигляді послідовності цифр з постійним розміщенням крапки для всіх чисел, наприклад, (1011101.101) 2. Ця форма є звичною, але має невеликий діапазон чисел, тому в сучасних ЕОМ ця форма використовується рідко і тільки для цілих чисел. З плаваючою точкою кожне число зображається у вигляді двох груп цифр. Перша група цифр називається мантиєю, друга – порядком, причому абсолютна величина мантиї менша за 1, а порядок є цілим числом. Нормальна форма має великий діапазон відображення чисел і є основою сучасних комп'ютерів.

Кодування символічної інформації. При введенні в комп'ютер кожна літера кодується відповідним двійковим числом. Це відбувається найпростішим чином – кожному символу ставиться в відповідність двійкове число, що вибирається з таблиці кодів. Кодова таблиця – це таблиця, що задає відповідність між символами і двійковими числами (кодами символів). Коли ви натискаєте клавішу на клавіатурі, електронна схема клавіатури формує двійковий код символа, що задається кодовою таблицею, наприклад, при натисканні на клавішу А утворюється код 01000001 = 41Н. Існують різні стандарти кодування символів. За основу

кодування символів у персональних комп'ютерах узятя кодова таблиця ASCII (American Standard Code for Information Interchange – американський стандарт кодів для обміну інформацією). Двійковим кодом довжиною 8 бітів (1 байт) можна закодувати $2^8 = 256$ символів. Кожному символу ставиться у відповідність послідовність із восьми нулів і одиниць. Восьмибітний код використовується для того, щоб можна було підтримати два алфавіти та різні спеціальні символи. Але різні держави мають свої алфавіти – в Грузії використовуються одні букви, на Україні – інші, тому під одним числовим кодом будуть використовуватися різні символи. В той же час необхідно мати можливість прочитати текст, який був набраний на іншому комп'ютері (в іншій державі). Тому було прийнято таке рішення – таблицю кодів розділили навпіл. Перші 128 кодів (з 0 до 127) повинні бути стандартними і обов'язковими для всіх країн і всіх комп'ютерів, а другою половиною кодів (з 128 до 255) кожна країна може кодувати свій національний алфавіт. Наприклад, для російських букв існує декілька різних 8-бітних кодових таблиць KOI8-R, KOI8-U, DOS та ін. В цих таблицях одному і тому ж самому символу можуть відповідати різні послідовності біт, так що текст написаний в одних кодах в інших кодах може не читатись. Саме першу (міжнародну) половину таблиці кодів називають таблицею ASCII (аскі-кодом), її розробив американський інститут стандартизації. В цій таблиці розміщуються великі та малі букви латинського алфавіту, символи цифр від 0 до 9, всі розділові знаки, символи арифметичних операцій та деякі інші спеціальні коди. Слід зауважити, що перші 32 коди ASCII таблиці (від 0 до 31) не застосовуються для представлення інформації, а застосовуються для керування комп'ютером. Найперший символ стандарту ASCII – це пробіл. Він має код $20H = 00100000$. За ним ідуть спеціальні символи і розділові знаки (коди з $21H$ по $2FH$), далі – десять цифр (коди $30H - 39H$). Коди $3AH - 40H$ задають деякі математичні символи і розділові знаки, коди $41H - 5AH$ – великі букви англійського алфавіту, коди $5BH - 60H$, $7BH - 7FH$ – спеціальні символи, коди $61H - 7AH$ – малі букви англійського алфавіту. В даний час широко поширений код Unicode. Це кодування підтримується в більшості операційних систем, у всіх сучасних браузерів і багатьох програмах.

Кодування графічної інформації. Для того, щоб комп'ютер мав можливість працювати з кольоровим графічним зображенням, необхідно вміти подавати колір у вигляді чисел, тобто кодувати його. Для цього графічне зображення розбивають на елементи картини – пікселі (pixels), далі вважають, що колір кожного пікселя є однаковий. Сукупність пікселів різного кольору утворює графічне зображення. Разом всі пікселі (матриця пікселів) складають растр. Малі розміри пікселів покращують якість зображення на екрані монітора. На сучасних моніторах розміри пікселів досягають 0,23–0,25 мм. Якість зображення характеризується ще і такою величиною як кількість пікселів на одиницю довжини. Найпоширенішими одиницями є dpi (dots per inch – кількість точок на дюйм, 1 дюйм = 2,54 см). Звичайна щільність для екранного зображення становить 96 dpi. З одиницею dpi пов'язана ще одна величина – роздільна здатність екрана, яка визначається парою чисел. Перше число показує кількість пікселів в рядку, а друге – число рядків, наприклад роздільна здатність 1024×768 означає, що на екран виводиться 768 рядків і в кожному рядку 1024 пікселі. Коли рисунок розбитий на точки, то можна почати з лівого верхнього кута і рухаючись по рядках зліва направо кодувати колір кожної точки. Коди кольорів зберігаються в пам'яті комп'ютера, а відповідна апаратура постійно (до 100 разів за секунду) читає пам'ять і відповідно генерує графічне зображення на екрані комп'ютера. Зауважимо, що графічні програми мають доступ до відеопам'яті і таким чином можуть формувати різноманітні зображення на екрані. Тепер розглянемо кодування кольору для одного пікселя [3]. Найпростішим зображенням є чорно-біле, яке складається з чорних та білих пікселів, тоді чорно-білі пікселі можуть бути закодовані за допомогою двох цифр: 0 (білий колір), 1 (чорний колір), тобто одному пікселю відповідає один біт інформації. Щоб пікселі відображали кольори кожен піксель кодується більше ніж одним бітом інформації про колір. Наприклад, якщо кожному пікселю виділити 2 біти під код його кольору, то можна одержати $2^2 = 4$ кольори для пікселя; якщо кожному пікселю виділити 4 біти під код його кольору, то можна одержати $2^4 = 16$ кольорів для

пікселя; якщо виділити 1 байт = 8 біт, то піксель можна зафарбувати 256 кольорами. Якщо для кодування пікселя виділити 3 байти (24 біти), то кількість всеможливих кольорів для пікселя дорівнює $224 = 16777216$ (формат True Color). Кількість бітів, що відводиться для опису кольору одного пікселя, називається роздільною здатністю бітової глибини, або кольоровою роздільною здатністю чи глибиною кольору. Глибина кольору може набувати значення 1, 2, 4, 8, 16, 24 і навіть 32 біти. Колір пікселя на екрані одержується як результат змішування основних (базових) кольорів: червоного (Red), зеленого (Green), синього (Blue). Ці кольори в комп'ютерній техніці одержуються за допомогою трьох лазерів, що випромінюють електромагнітні хвилі відповідної довжини. Інтенсивності цих променів задають три компоненти кольору пікселя і тим самим визначають результуючий колір пікселя. Колір, що утворюється змішуванням трьох компонент, можна зобразити як вектор у тривимірній системі координат RGB. У режимі True Color точка (0, 0, 0) відповідає чорному кольору, а точка (255, 255, 255) – білому кольору.

Кодування звуку. Звук представляє собою звукову хвилю з неперервно змінною амплітудою і частотою. Щоб комп'ютер зміг обробити звук неперервний звуковий сигнал повинен бути представлений у вигляді двійкових кодів. Для того щоб закодувати звуковий сигнал проводиться його часова дискретизація, яка полягає в тому, що неперервна звукова хвиля розбивається на окремі маленькі часові елементи і для кожного такого елемента вимірюється часові амплітуди (амплітуда визначає гучність звуку, чим більша амплітуда тим гучніший звук). Амплітуди імпульсів дискретного сигналу надалі наближено зображаються як двійкові числа. Щоб перетворення на дискретний сигнал було достатньо точним, імпульси мають часто виникати один за одним. Кількість вимірів рівня гучності за 1 сек називається частотою дискретизації і вимірюється в Гц або КГц (1 Гц дорівнює одному виміру в сек). Частота дискретизації звукового сигналу може приймати значення від 8 КГц до 48 КГц і навіть до 96 КГц. Для кодування звуку крім дискретизації здійснюється ще і квантування звуку – заміна окремих складових дискретного сигналу його ближчим рівнем. При двійковому кодуванні звуку за допомогою послідовності з n бітів можна закодувати 2^n рівнів гучності звуку в діапазоні від нульового (немає звуку) до найгучнішого. Кількість біт, що виділяється для кодування одного рівня гучності називається глибиною звуку. Сучасні звукові карти забезпечують, наприклад, 16-бітну глибину кодування звуку, тобто $2^{16}=65536$ рівнів гучності звуку і навіть 24-бітну. Об'єм звукового файлу можна знайти за формулою $V=T \cdot F \cdot N \cdot R$, де T – тривалість звучання в с, F – частота дискретизації в Гц, N – глибина звуку в бітах, R – режим запису ($R=1$ для монозапису, $R=2$ для стереозапису). Звукові файли, як правило, мають великі розміри. Наприклад, однохвилинний звуковий файл із стереозвуком займає близько 10 Мбайт.

Кодування відеоінформації. Коли говорять про відеозапис, перш за все мають на увазі рухоме зображення на екрані телевізора або монітора. Перетворення оптичного зображення в послідовність електричних сигналів здійснюється відеокамерою. Ці сигнали несуть інформацію про яскравість і колір окремих ділянок зображення. Вони зберігаються на носії у вигляді зміни намагніченості відеострічки (аналогова форма) або у вигляді послідовності кодових комбінацій електричних імпульсів (цифрова форма). Процес перетворення безперервного сигналу в набір кодових слів називається аналого-цифровим перетворенням. Це складний процес, що складається з: дискретизації, коли безперервний сигнал замінюється послідовністю миттєвих значень через рівні проміжки часу; □ квантування, коли величина кожного відліку замінюється закругленим значенням найближчого рівня; кодування, коли кожному значенню рівнів квантування, отриманих на попередньому етапі, зіставляються їх порядкові номери в двійковому вигляді. За своєю суттю відеофайл – це набір статичних зображень, що змінюють один одного з певною частотою. Кожне статичне зображення є окремим кадром відео. Це дійсно так, якщо ми говоримо про стислому відео. Однак в такому форматі ніхто не зберігає фільми. Справа в тому, що нестиснене відео займає на диску дуже багато місця. Кадр відео формату PAL складається з 720 точок по горизонталі і 576 по вертикалі. Тобто один кадр складається з 414

720 точок. Для зберігання кольору кожної точки в пам'яті відводиться 24 біта (по 8 біт для кожної зі складових RGB). Отже, для зберігання одного кадру знадобиться 9953280 біт (або приблизно 1,2 Мбайт). Тобто секунда нестислого відео в форматі PAL займатиме майже 30 Мбайт. А один година такого відео – більш 100Гбайт. Яким же чином повнометражний фільм (а то й кілька) уміщається на одному компакт-диску або флеш-накопичувачі? Справа в тому, що, в основному, відео зберігають в відеофайли, в яких застосовані різні алгоритми стиснення інформації. Завдяки цим технологіям відеофайл можна стискати в десятки і сотні разів практично без втрати якості картинки і звуку. Контейнер – це файл з будь-яким розширенням, службовець для зберігання в цифровому вигляді перетвореної аналогової інформації. Контейнер є файлом якогось стандарту, в якому одночасно може мати декілька різних типів інформації. AVI (Audio Video Interleave) – це контейнерний формат, який означає, що в ньому можуть міститися аудіо / відео матеріали, стислі різними комбінаціями кодування. AVI файл може містити різні види компресованих даних (наприклад, DivX для відеоінформації і MP3 для аудіо), в залежності від того, який кодек використовується для кодування / декодування. У файлі з розширенням AVI може зберігатися нестиснене відео, відео в форматах DV, MPEG-4, DivX, Xvid і навіть MPEG-1 і MPEG-2. Крім того, файл формату AVI може, наприклад, містити в собі тільки звук. Тобто файли формату AVI є контейнером для зберігання даних різного типу. DivX – технологія відеозапису, що дозволяє створювати і переглядати медіа файли з високим ступенем стиснення. Це технологія стиснення, яка робить фільм в 8-12 разів меншим з невеликою втратою якості. DivX широко використовується для стиснення комп'ютерних відеофайлів і файлів DVD, щоб вони містилися на стандартний CD. MPEG (Moving Picture Expert Group) – формат, призначений для стиснення звукових і відеофайлів для завантаження або пересилання, наприклад, через Інтернет [4].

Список літератури:

1. Інформатика та комп'ютерна техніка (Частина 1): навчальний посібник / А. О. Азарова, А. В. Поплавський. Вінниця: ВНТУ, 2012. 361 с.
2. Основи інформаційних систем: Навч. посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. / В. Ф. Ситник, Т. А. Писаревська, Н. В. Єрєміна, О. С. Краєва; За ред. В. Ф. Ситника. К.: КНЕУ, 2001. 420 с.
3. Інформаційні системи в менеджменті: Навчальний посібник // Батюк А.Є., Двуріт З.П., Обельовська К.М., Огородник І.М. та ін. К.: ІнтеллектЗахід, 2004. 520 с.
4. Тлумачний словник з інформатики / Г.Г.Півняк, Б.С.Бусигін, М.М.Дівізінюк та ін. – Дніпропетровськ: Нац. гірн. ун-т, 2008. 599 с.
5. Інформаційні системи та технології: Конспект лекцій Гнатівська Г.А., Вохменцева Т.Б.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСТАВИ «ЩАСТЯ БУТИ СОБОЮ» ЗА П'ЄСОЮ «ЖИРАФА І НОСОРИГ» ХОРСТА ГЮНТЕРА У ВОЛИНСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ ТЕАТРІ ЛЯЛЬОК

Криворучко О.О.

магістрант 2 курсу

театрального факультету

Харківського національного університету

мистецтв імені І.П. Котляревського

Чудова п'єса для дітей Хорста Гюнтера «Жирафа і носоріг» привернула нашу увагу тому, що цей твір вчить маленьких глядачів розумінню, що таке дружба, у чому полягає щастя та як добре, що ми всі такі різні.

Метою постановки вистави є донесення до глядача головної теми та ідеї цієї п'єси. А саме те, що кожен із нас індивідуальність і унікальний сам по собі. Потрібно любити себе, свою ідентичність, і ні в якому разі не слідувати за вказівками чи побажаннями оточуючих, що хочуть тебе змінити. Тільки полюбивши себе, ти зможеш полюбити когось і зможеш прийняти любов від когось. Не обов'язково бути однаковими, щоб бути щасливими.

Розмірковуючи над вирішенням вистави, ми разом з Сергієм Гарлінським прийшли до висновку, що використаємо у спектаклі великих вивідних ляльок, яскравих і з механізацією ніг. У всіх ляльках реалізована складна і детальна робота повік, що дозволяє від натиску фіксувати повіку у довільному положенні, що дає змогу отримувати велику палітру емоцій. Основа ляльок – це дерев'яний скелет із механізацією, обшитий ізолоном та обтягнений пофарбованою тканиною.

Жирафа – найвища і найбільша вивідна лялька, яка має висоту 1 метр 60 сантиметрів та керується двома акторками. Одна з них «ходить» ногами, інша керує шиєю, головою і озвучує Жирафу. Носоріг хоч і достатньо великий, але ним керує одна актриса, адже механізатором була реалізована можливість того, щоб лялька стояла самостійно, а також щоб при легкому натиску створювався реалістичний ефект її переміщення. Лялька лікаря Марабу також водиться двома акторками. Птах має рухомі ноги, замість крил у нього – рукавиці, що дає актрисі можливість взаємодіяти з реквізитом. Мавпочка – єдина маленька лялька у виставі. Пропорції ляльок були підібрані таким чином, що у співвідношенні одна до одної ляльки наближені до природніх розмірів. Вид ляльок, їх розмір і спосіб взаємодії був обраний нами, щоб досягти вражаючого зорового ефекту та продемонструвати високий рівень ляльководення при роботі акторів у парах.

Над сценографією вистави працювала художниця Олеся Іщук. Декорації представлені трьома великими африканськими баобабами, що рухаються по сцені на коліщатах, змінюючи місце дії. Кожен баобаб може трансформуватись у площадку для вивідної ляльки методом від'єднання крони. Також два з трьох баобабів на зворотній стороні виглядають, як колби, що потрібно для створення картини лабораторії лікаря Марабу. Також на сцені використовується світлодіодна стрічка, за допомогою якої відтворюється ефект хімічної реакції, коли із однієї колби рідина перетікає в іншу. Після закінчення експерименту застосовується дим-машина. Адже в одному із баобабів задрапіровано систему із трубок, що дозволяє пустити дим ніби з самих колб. На сцені також є три широкі полотна, що підвішені над декораціями. Це пошарово наклеєний і розфарбований ізолон, що створює картину джунглів. Завдяки йому заповнюється простір сцени і розширюється й доповнюється місце дії у виставі.

Музичне оформлення вистави, в якому використані африканські народні мотиви та автентичні інструменти, зробив композитор Костянтин Яворський.

Таким чином, завдяки наполегливій праці нашого творчого колективу була створена експериментальна вистава, яка дозволяє краще зрозуміти технічні, емоційні та психологічні аспекти взаємодії актора з лялькою.

СУЧАСНА АРХІТЕКТУРА: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ**Кубриш Н.Р.**

кандидат мистецтвознавства, доцент

Олешко Л.І.

старший викладач

Архітектурно-художнього інституту

Одеська державна академія будівництва та архітектури

Процеси глобалізації, що швидкими темпами посилюють економічну та соціальну нерівність між групою суперурбанізованих територій та рештою світу, не призвели до очікуваного формування «світового суспільства» або «всесвітньої соціальності». Створилися окремі анклавні глобальності, мегаутворення, наприклад, як Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо, Гонконг, Шанхай. Суперурбанізація активно стимулює розрив між точками доступу до ресурсів, де шанси на благополучне життя в мегаполісах значно вищі. На навколишніх територіях потоки ресурсів та наявні соціально-економічні мережі не утворюють таких розвинених, потужних структур. Програмні установки глобалізації на структурну гомогенність та культурну уніфікацію так і залишаються нереалізованими. Їх замінила віртуальна реальність, що заміщає реальні об'єкти та дії образами та комунікаціями. Віртуалізація суспільства веде до соціального життя в режимі доповненої реальності, де культура, мистецтво знецінюються, набуваючи найчастіше допоміжного, екстериторіального характеру.

Побічним явищем впливу процесів глобалізації на розвиток сучасної архітектури є також її гомогенізація, тобто розмиття, до повного зникнення, регіональних та національних особливостей, на зміну яким приходять універсальні транснаціональні стилі. Скорочення стильової різноманітності з одночасним зменшенням ступеня неоднорідності архітектури призводить до подальшої деградації культурних та історичних відмінностей між конкретними місцями планети. Значну роль у глобалізації архітектурних стилів зіграла колонізація, вплив якої можна спостерігати у багатьох країнах у вигляді британської, французької та португальської спадщини.

За останні два-три десятиліття, архітектура зазнала чергового етапу змін, зумовлених трьома основними факторами: переходом від класичного економічного лібералізму до сучасної форми неолібералізму; збільшенням вимог щодо збереження навколишнього середовища (включаючи клімат та його вплив на населення); розвитком новітніх технологій. У свою чергу, зазначені процеси об'єктивно стимулювали повсюдне ігнорування цінностей місцевих культур та історичної спадщини. Торкнувшись практично всіх країн, на зміну прийшов процес глобальної вестернізації, що стає очевидним при погляді на сучасну забудову, яка позиціонується однаковою естетикою на всіх континентах. Стандартною практикою стало відтворювати форми та концепції будівель, запроектованих та збудованих провідними архітекторами в економічно розвинених країнах. Такий підхід в архітектурі має постійний характер і поширений скрізь, незважаючи на кліматичні, культурні, релігійні відмінності. Багато будівель більше не мають елементів, які традиційно мали символічне значення в архітектурі регіон. Безликі обсяги новобудов практично позбавлені історичних чи культурних паралелей.

Наростання важко подоланих протиріч і значної кількості недоліків в умовах істотних змін у світовому економічному співтоваристві свідчить про те, що модель глобалізму, що склалася, досягла певних меж свого розвитку і вимагає пошуку нових економічних і соціально-політичних принципів. На цьому тлі однією з головних тенденцій стає посилення регіоналізму як системного тренду постглобалізації. Взаємодоповнюваність

локальних та глобальних напрямків називається «глокалізацією» (як поєднання двох слів – «глобалізація» та «локалізація»). Глокалізація — процес економічного, соціального, культурного розвитку, що характеризується співіснуванням різноспрямованих тенденцій, причому на тлі глобалізації замість очікуваного зникнення регіональних відмінностей відбувається їх збереження та посилення. Термін, що укорінився переважно у сфері маркетингу та реклами, найбільш точно визначає суть наростаючих у сучасній архітектурі тенденцій, що дають високу оцінку архітектурних проєктів, які прославляють та зберігають місцеву спадщину. Глокалізація — явище відносно нове, багатогранне, що стосується проблеми не тільки архітектурної практики, а й середовища її існування в цілому. На даний момент можна виділити кілька основних положень нового архітектурного тренду:

- прагнення слідувати певним історичним традиціям, переосмислюючи та адаптуючи досвід попередніх поколінь у реаліях наступаючого постглобального світу. Головна мета – повернення до витоків, коли наші предки будували свої будинки таким чином, щоб вони відповідали особливостям місця проживання, захищаючи їх від стихійних лих, враховували кліматичні особливості регіону;

- найкращим чином використовувати наявні місцеві ресурси, беручи і повертаючи матеріали, енергоресурси даного довкілля в циклічному порядку. Врахування особливостей існуючої екосистеми в проєктах та збереження її гармонійної цілісності в процесі будівництва та експлуатації;

- відновлення історичних навичок, що в архітектурі виражається у відродженні спадщини місцевих ремесел у галузі будівництва. Модерністський рух і масове виробництво глобальної індустрії призвели до значного скорочення, а то й втрати унікальних ремесел, внаслідок чого традиційні методи будівництва та виготовлення місцевих будматеріалів занепадають;

- відродження престижності висококваліфікованих ремісників, стимулювання процесів навчання та передачі професійних навичок майбутнім поколінням. Поширення механізованого виробництва поставили на коліна багато традиційних ремісничих підприємств, що призвело до дефіциту традиційних матеріалів, ручних методів будівництва. Застосування зникаючих, що сягають корінням в історичну культуру професій, стає рідкісним явищем, перетворюючи плоди їхньої праці на предмети розкоші, доступні обраним.

Центр обслуговування відвідувачів Цзючжайгоу (*архітектурно-дослідний інститут Університету Цинхуа Со., LTD.*); Будинок вітряка (*О4 Архітектура*), Польща; Дерев'яний міст на набережній Гулоу, Китай (*ЛЮО студія*) — яскраві приклади, коли архітектура природно адаптована, щоб відповідати культурним традиціям, характерним для кожного з регіонів. У міру вивчення та розуміння нашої історії, важливо пам'ятати, що частини нашого колективного минулого була втрачена назавжди з плином часу, і ми повинні намагатися зробити все можливе, щоб запобігти подальшій втраті знань та культурних традицій.

Глокалізація як явище в сучасній архітектурі тісно сусідить з іншими архітектурними течіями, що сприяє їх взаємозбагаченню, розширенню стильових рамок і можливостей. Так близький за духом "критичний регіоналізм" пропонує альтернативний підхід до архітектури, що визначається кліматом, топографією, тектонікою. Критичний регіоналізм виступає за архітектуру, яка посилює якості існуючого ландшафту, на відміну від накладання форми на існуючу топографію. Течія виникла в результаті першої Венеціанської архітектурної бієнале в 1980 р. під назвою «Присутність минулого». Впливова концепція на протигагу інтернаціоналізації постмодернізму стала каталізатором опору глобалізованої версії архітектури. Одночасно метод включає взаємовідносини між контекстом і новими архітектурними об'єктами, передбачає посилення на локальні визначення простору, взаємопроникнення загального і приватного. Серед архітекторів, що дотримуються цього напрямку: Алвар Аалто, Йорн Утзон, Гленн Меркутт. Для деяких сучасних архітекторів, таких як бельгійська компанія «BC Architects & Studies», ця концепція залишається актуальною на практиці, оскільки вона забезпечує базу для формування відносин між

місцевим та глобальним, історичним, культурним тлом та сучасним трактуванням форми та простору.

Отже, глокалізація – явище досить молоде, що не сформувалося достатньою мірою, як самодостатня архітектурна течія. Її нерозкриті можливості, як і потенційно приховані протиріччя, вимагають пильного вивчення і ретельного аналізу з урахуванням діалектичних процесів, що відбуваються на тлі зближення двох протилежних полюсів — глобального і локального.

РОЗВИТОК ДИНАМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ФУТБОЛІ

Кузнецов Є.В.

Рєпко О.О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Футбол – це вид спорту, який вимагає великої кількості технічних навичок, а також статичного, напівдинамічного та динамічного балансу. Уміння бити по м'ячу та різні технічні рухи у футболі вимагають положення на одній нозі. Крім того, для максимально правильного виконання ударного руху важлива стійкість опорної стопи. Таким чином, постуральний контроль футболістів оцінюється під час стояння на одній нозі в залежності від конкретних ситуацій у футболі [1]. Рівновага відіграє ключову роль у важких умовах, таких як штовхання суперників, слизька трава, зміна орбіти м'яча, рух тощо, з якими стикаються футболісти під час футбольної гри [2].

Баланс можна розділити на три аспекти: стійкість, симетрія та динамічна стабільність. Стійкість означає здатність утримувати задану позу з мінімальними сторонніми рухами (погойдуваннями). Термін «симетрія» використовується для опису рівномірного розподілу ваги між компонентами, що несуть вагу (наприклад, стопи в положенні стоячи, сідниці в положенні сидячи), а динамічна стабільність – це здатність рухатися в певній позі без втрати рівноваги. [3].

Щоб мати можливість бити по м'ячу та виконувати різні технічні рухи у футболі, потрібна постава на одній нозі, особливо під час удару по м'ячу. Крім того, стабільність опорної стопи важлива для того, щоб мати можливість виконувати оптимально ефективний рух. З цієї причини постуральний контроль футболістів оцінюється під час позиції на одній нозі залежно від конкретної футбольної ситуації [2]. У дослідженні про важливість рівноваги у футболі, Paillard та ін., досліджували постуральні показники та стратегії футболістів із різними рівнями конкуренції (національної та міжнародної) під час стояння на одній нозі [4]. Результати показують, що дослідження на нестабільних поверхнях є більш ефективними, ніж класичні методи футбольних тренувань. Причиною цього можна вважати те, що м'яз і нервова система, яка намагається зберегти рівновагу в складніших умовах, впливають на зменшення коливань. Вчені виявили, що дослідження балансу впливають на пропріоцептивний вхід, час реакції та силу м'язів шляхом покращення механізмів постурального контролю, посилюючи нервово-м'язову адаптацію [5]. Вони вказали, що параметри динамічної сили та погойдування покращуються в результаті тренування з м'ячем.

Стабільність коліна має бути ідеальною під час стояння на одній нозі та виконання певної дії іншою ногою, наприклад кидання м'яча [6]. Значні основні ефекти, пов'язані з показниками рівноваги та віком, уже були виділені в попередніх дослідженнях. ДАТ і постуральний контроль домінантної ноги показали значну позитивну кореляцію з віком у молодих футболістів [7, 8]. Інші дослідження підкреслили, що правильна здатність балансувати може призвести до вищої швидкості у випадку молодших футболістів [7, 6]. З іншого боку, стабільність динамічного балансу не змогла відрізнити швидших і повільніших командних спортсменів [9]. Дослідження також показує, що баланс має значний внесок у точність удару по воротах у футболі. Таким чином, ефективний внесок динамічного балансу становить 24,28%. Ці результати доводять, що динамічна рівновага має майже такий же внесок, як і змінні сили м'язів ніг [10]. Ефект пліометричного тренування з використанням стабільних/нестабільних поверхонь досліджували у випадку футболістів препубертатного віку щодо їхньої фізичної продуктивності. Було виявлено продуктивності щодо стрибків, швидкості, динамічного балансу та спритності [11].

Сучасні дослідження показали, що чим більша нестабільність поверхні, тим більшою є активація основних м'язів для відновлення постурального балансу [12]. Постуральний баланс описує динаміку тіла, яке намагається не впасти; отже, це має вирішальне значення для повсякденної діяльності та занять спортом [13] і особливо актуально для діяльності, яка передбачає постійні занепокоєння або зміну положення.

Список літератури:

1. Şimşek D., Ertan H. (2011). Postural Control And Sport: Postural Sensor Motor Strategies And Postural Sway In Different Sport Branches. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9 (3) 81-90.
2. Evangelos B., Georgios K. & Konstantinos A. (2012). Proprioception and Balance training can improve amateur soccer players' technical skills, 2012. *Journal of Physical Education & Sport*. (12)1: 81-89.
3. Deborah, S Nichols. (1997). Balance Retraining After Stroke Using Force Platform Biofeedback. *Physical Therapy*, 77(5): 553-558
4. Paillard T., Noe F., Riviere T., Marion V., Montaya R., Dupui P. (2006). Postural Performance and Strategy in the Unipedal Stance of Soccer Players at Different Levels of Competition', *Journal of Athletic Training*, 41 (2): 172 – 176
5. Yaggie J.A., Campbell B.M. (2006). Effects of Balance Training on Selected Skills', *Journal of Strength and Conditioning*, 20(2), 422-428
6. John C, Rahlf AL, Hamacher D, Zech A. Influence of biological maturity on static and dynamic postural control among male youth soccer players. *Gait Posture*, 2019;68:18–22. <https://doi.org/10.1016/j.gaitpost.2018.10.036>
7. Muehlbauer T, Schwiertz G, Brueckner D, Kiss R, Panzer S. Limb differences in unipedal balance performance in young male soccer players with different ages. *Sports*, 2019;7(1):20. <https://doi.org/10.3390/sports7010020>
8. Bigoni M, Turati M, Gandolla M. Balance in young male soccer players: Dominant versus non-dominant leg. *Sport Sciences for Health*, 2017, 13, 253–258. <https://doi.org/10.1007/s11332-016-0319-4>
9. Lockie RG, Callaghan S, Jeffriess M, Luczo T. Dynamic stability as measured by time to stabilization does not relate to change-of direction speed. *Facta Univ. Ser. Phys. Educ. Sport*, 2016;14: 179–191
10. Aminudin A, Sugiyanto S, Liskustyawati H. Contribution Leg Muscle Strength, Dynamic Balance and Hip Joint Flexibility to the Accuracy of Football Shooting. *Budapest International Research and Critics in Linguistics and Education (BirLE) Journal*, 2020;3(2):912-918. <https://doi.org/10.33258/birle.v3i2.985>
11. Negra Y, Chaabene H, Sammoud S, Bouguezzi R, Mkaouer B, Hachana Y, Granacher U. Effects of plyometric training on components of physical fitness in prepubertal male soccer athletes: the role of surface instability. *Journal of Strength & Conditioning Research*, 2017;31(12):3295-3304. <https://doi.org/10.1519/jsc.0000000000002262>
12. Calatayud, J., Martin, F., Gargallo, P., García-Redondo, J., Colado, J. C., & Marín, P. J. (2015). The validity and reliability of a new instrumented device for measuring ankle dorsiflexion range of motion. *International journal of sports physical therapy*, 10(2), 197–202.
13. Ringhof, S., & Stein, T. (2018). Biomechanical assessment of dynamic balance: Specificity of different balance tests. *Human movement science*, 58, 140–147. <https://doi.org/10.1016/j.humov.2018.02.004>

ДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ТАНТАЛУ НА ОПІР ОКРЕМИХ ФАЗ ПРИСКОРЕНОМУ КОРОЗІЙНОМУ ПРОНИКНЕННЮ У ЖАРОМІЦНИХ НІКЕЛЕВИХ СПЛАВІВ

Курінний М.С.

студент 1 курсу аспірантури у ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ
Запорізький національний університет
ID ORCID: 0009-0004-5752-8954

Модифікування жароміцних нікелевих сплавів танталом проводиться, як правило, для підвищення їх характеристик міцності та корозійної стійкості. У цій роботі описується вплив танталу на таку характеристику як опір окремих фаз прискореному корозійному проникненню.

На тривалість початкової стадії корозійного роз'їдання (інкубаційного періоду) та механізм подальшого розвитку процесів високотемпературної корозії (ВТК) найбільш сильний вплив мають такі фактори, як хімічний склад сплаву, склад корозійного середовища і температура. Зовнішня поверхня металу є найбільш вразливою ділянкою зразка чи деталі, а стан поверхні багато в чому визначає структурну стабільність і поведінку матеріалу в умовах тривалої експлуатації. При цьому, значну роль у процесі окисдно-сульфідної корозії жароміцних нікелевих сплавів грають окремі фази, що мають вихід на зовнішню поверхню, де за впливу на них корозійного середовища, утворюються виразки, що викликають локальні та прискорені темпи пошкодження окисної плівки [1].

У літературі можна знайти експериментальні дані про схильність жароміцних нікелевих сплавів до виразкової корозії, залежно від схеми легування, що істотно впливає на опір прискореному корозійному руйнуванню часток карбідної фази, що виходять на поверхню [1].

Практика показала, що локальне корозійне руйнування (ЛКР) часто обумовлено наявністю дендритної ліквіації елементів, так як сплави в литому стані неоднорідні за складом. Місце розташування цих зон, де характерне формування та розвиток на поверхні локальних ділянок з більш інтенсивним та глибоким корозійним проникненням по відношенню до основного фронту корозії потенційно пов'язаний з ліквіацією тугоплавких елементів, зокрема вольфраму та молібдену [1].

У роботах С. Белікова, С. Гайдука та В. Кононова було відзначено позитивний вплив танталу в сплаві ЗМІ-3У на опір карбідних частинок прискореного корозійного проникнення. Показано, що за рахунок прискорення проникаючої дифузії, підвищується чутливість фаз до локального корозійного ушкодження, яка особливо проявляється за $t=950^{\circ}\text{C}$. При цьому, частинки карбідної фази найбільш чутливі до проникаючої дії продуктів ВТК [1].

Групою зазначених дослідників був проведений експеримент для визначення впливу танталу на опір окремих фаз прискореному корозійному проникненню. У якості об'єкта дослідження був використаний сплав ЗМІ-3У, що був легований танталом у діапазоні легування від 1% до 5% [1].

У процесі порівняльних досліджень оцінювався вплив танталу на сумарний опір фаз, що виходять на поверхню зразків досліджених складів «1»–«5», що містять відповідно 0,9%, 1,9%, 2,8%, 3,9%, 4,8% танталу (див. табл. 1), прискореному корозійному проникненню, порівняно зі сплавом ЗМІ-3У без танталу (склад «0») [1].

Таблиця 1. Хімічний склад дослідних плавок

Сплав №	Вміст легуючих елементів %, по масі											
	C	Cr	Al	Ti	Mo	W	Co	Ta	B	Y	La	Ni
ЗМІ-ЗУ	0,08	13,3	3,3	4,8	0,8	7,2	5	-	0,009	0,03	0,01	Осн.
1	0,07	13,1	3,4	4,7	0,7	6,9	5,1	0,9	0,008	0,03	0,01	Осн.
2	0,07	13,2	3,6	4,6	0,8	7	4,9	1,9	0,008	0,03	0,01	Осн.
3	0,08	13,5	3,5	4,6	0,7	6,9	4,8	2,8	0,009	0,03	0,01	Осн.
4	0,06	13	3,6	4,4	0,7	7,2	5	3,9	0,008	0,03	0,01	Осн.
5	0,07	13,2	3,5	4,5	0,8	7,1	5,1	4,8	0,008	0,03	0,01	Осн.

Після вилучення зразків дослідних складів із печі та ретельного візуального огляду було встановлено, що зразки різною мірою схильні локальним корозійним процесам із утворенням на поверхні ділянок виразкових ушкоджень, де має місце прискорене проникнення продуктів ВТК (рис. 1) [1].

Рисунок 1 - Зовнішній вигляд монокристалічних зразків дослідних складів, випробуваних з нанесенням на поверхню розплаву Na_2SO_4 при $t=950^\circ\text{C}$ протягом 50 годин

Примітка. а – 0% Та; б – 0,9% Та; в – 1,9% Та; г – 2,8% Та; д – 3,9% Та; е – 4,8% Та

Порівняльний візуальний аналіз показав, що зі збільшенням вмісту танталу в сплаві ЗМІ-ЗУ у дослідженому діапазоні легування спостерігається зниження інтенсивності локальних корозійних процесів. Так, на поверхні зразків сплаву ЗМІ ЗУ без танталу (див. рис. 1, а) спостерігається найбільша кількість ділянок локальних ушкоджень, порівняно з дослідними складами «1»–«5», що містять відповідно 0,9 %, 1,9 %, 2,8 %, 3,9 %, 4,8 % танталу (див. табл. 1 і рис. 1, б, в, г, д, е). Видно, що при вмісті в сплаві ЗМІ-ЗУ 4,8% танталу кількість ділянок локальних пошкоджень на поверхні зразків помітно зменшилася [1].

Отже, базуючись на зазначеному дослідженні можна зробити висновок, що збільшення вмісту танталу в сплаві сприяє сильнішому опору окремих фаз прискореному корозійному проникненню. Проте, під час модифікування сплаву слід пам'ятати, що певні характеристики сплаву можуть значно погіршитися при зовеликому вмісті танталу у сплаві, що слід враховувати під час визначення оптимального відсоткового вмісту модифікатора.

Список літератури:

1. Гайдук С. В. Оценка влияния тантала в сплаве ЗМІ-ЗУ на сопротивление отдельных фаз ускоренному коррозионному проникновению. Нові матеріали і технології в металургії та машинобудуванні. № 1. 2010. С. 39–44.

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ СИМПТОМІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Кучеров Геннадій Геннадійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри
інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Чефранов Андрій Борисович

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
спеціальність: психологія

***Анотація.** Професійне вигорання на робочому місці є однією з найпоширеніших проблем сучасних працівників та їх роботодавців. Воно розвивається на фоні постійного стресу, який набув ознаки хронічного явища та призводить до виснаження фізичних, психічних, енергетичних та особистісних ресурсів людини. Медицина є тією професійною сферою, яка має один з найвищий ступенів поширення синдрому емоційного вигорання серед своїх учасників. Для кращого розуміння проблеми емоційного вигорання медичних працівників було досліджено ряд ключових критеріїв, за якими визначають осіб з підвищеним ризиком емоційного виснаження і вигорання і які потребують реабілітаційної допомоги.*

***Ключові слова:** медичний працівник, синдром емоційного вигорання, інструмент діагностики.*

Дослідження проблеми емоційного вигорання у професійній сфері розпочалось у 70-ті роки ХХ століття у США. Згодом (у 80-х роках) ця концепція набула поширення серед дослідників Європи та Ізраїлю, а з середини 90-х років вигорання було всебічно вивчене у Східній Європі, Азії, Латинській Америці та Австралії. При цьому зазвичай найбільша увага до цієї проблематики співпадає з періодом стрімкого розвитку економіки. Так, наприклад, у Китаї та Індії, як і в Україні, найбільша увага професійному вигоранню стала приділятися вже у перших десятиліттях ХХІ сторіччя. І пов'язано це з тим, що процеси приватизації, глобалізації та інтеграції економік викликають швидкі зміни в сучасному трудовому житті. Посилюються вимоги до швидкості, якості, об'єму робіт, зростає конкуренція, постійно з'являються нові напрямки та технологічні нововведення. Під тиском цих обставин людина все більше занурюється у режим перманентного стресу.

Професійне вигорання – проблема характерна перш за все для працівників найбільш емоційних та відповідальних сфер діяльності, таких як освіта та охорона здоров'я. При цьому вигорання впливає не лише на окремого працівника, але й на замовника та отримувача послуг, що ним надаються.

Професійне вигорання є синдромом, який виникає внаслідок хронічного стресу та веде до виснаження усіх особистісних ресурсів працівника. Негативні емоції, які не знаходять свого виходу мають накопичувальний ефект та призводять до стану пригніченості, втрати енергії та натхнення на творчу і продуктивну працю.

Перші дослідження емоційного вигорання в медичній галузі розпочав Н. Freudenberger, який з'ясував, що після серед медиків з тривалим стажем роботи спостерігається зниження мотивації, відповідальності, байдужість до пацієнтів, цинізм тощо.

Узагальнену модель вигорання розробили С. Maslach, S.E. Jackson. У відповідності до їх концепції вигорання розглядається як синдром, елементами якого є емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень. У працівника з таким синдромом виникає стан тривоги, посиленого напруження, дискомфорту та незадоволеності життям і

середовищем. Усе це разом справляє вплив на фізіологічне та психологічне здоров'я працівників, а також на ефективність їх професійної діяльності [1].

Психоемоційне виснаження є наслідком максимально, надмірного використання фізичних, емоційних, енергетичних ресурсів працівника. Виснаження виявляється у хронічній емоційній та фізичній втомі, байдужості до людей та наступній роздратованості і депресії.

Деперсоналізація (цинізм) є специфічною формою соціальної відчуженості працівника, яка виявляється у зменшенні комунікації з людьми, підвищенні роздратованості та нетерпимості, домінуванні поведінкових та вербальних негативних реакцій.

Редукція особистих досягнень виявляється у фіксації на своїх невдачах, прагненні мінімізувати цінність своїх досягнень та майже повна відсутність кар'єрних амбіцій.

Ці 3 елемента складають структуру синдрому емоційного вигорання перш за все для працівників, робота яких пов'язана з людьми. На її основі С. Maslach було розроблено опитувальник «Maslach Burnout Inventory» (MBI), який на даний час у професійному середовищі психологів світу визнаний найбільш достовірним і надійним інструментом діагностики синдрому професійного вигорання працівників. Він широко застосовується для діагностування психологічних проблем медиків, початок вигорання яких спостерігається вже у навчальному закладі, де становить від 31 до 49,6 %. Згодом цей процес наростає під час проходження інтернатури (резидентури) і показники вигорання сягають 76% (для лікарів-хірургів) та терапевтів. [2]. В свою чергу у медичній сфері існують професії які завжди знаходяться у максимально стресовому середовищі і люди, які ними займаються вже на етапі прийому на роботу розуміють, що емоційне вигорання є невід'ємним атрибутом їх повсякденної роботи. Це, зокрема, усі працівники реанімаційних відділень, у яких завжди більш високий показник смертності пацієнтів та працівники моргів.

Робота лікарів в умовах воєнного стану в Україні може спричинити зростання цих показників. Так, лікарі Комунального некомерційного підприємства «Київська міська клінічна лікарня № 1», які безпосередньо працюють з пораненими військовослужбовцями ЗСУ перебувають у більш стресових умовах ніж їх колеги, оскільки важкість травм пацієнтів, а також ситуація, у якій вони їх отримали створює для лікаря більшу професійну і громадянську відповідальність ніж це буває у рутинній повсякденній роботі, коли хвороби і травми викликані випадковим збігом обставин, або способом життя пацієнта.

Професійне вигорання лікарів-хірургів, травматологів, реаніматологів, медичних сестер, які безпосередньо рятують життя військових і прикладають максимальних зусиль до їх одужання може сягати 90%. Ці працівники потребують застосування додаткових інтенсивних психолого-реабілітаційних програм, оскільки їх важлива місія не може перериватись, а робота має бути виконана максимально якісно.

З цим завданням заклад охорони здоров'я успішно справляється. Психологічний стан медиків контролюється і за наявності критичного відхилення від норми успішно приводиться в норму шляхом застосування комплексу психологічних, матеріальних, виробничих та організаційних заходів.

Вік та досвід роботи у значній мірі пов'язані з вигоранням. Численні дослідження показали, що більш молоді та менш досвідчені працівники мають більш високий ризик розвитку професійного вигорання [3]. Це пов'язано з відмінністю реакцій на критичні ситуації, яка є більш виваженою у досвідчених медиків, які виявляють кращі здібності щоб подолати стрес та потенційно менш піддаються емоційному вигоранню.

Більш високий рівень професійного вигорання спостерігається у лікарів-жінок, одиноких, з пониженою фізичною активністю та серед тих, хто має надмірну вагу. Ці обставини також слід враховувати при діагностуванні синдрому емоційного вигорання у медичних закладах.

Наразі в багатьох розвинутих країнах Європи, Америки та Азії, у тому числі й в Україні спостерігається загальне старіння населення. Лікарям частіше потрібно працювати з

людьми похилого віку, що на думку більшості дослідників викликає посилений стрес, напруження та сприяє вигоранню.

Якість надання медичних послуг у значній мірі визначається діяльністю молодшого медичного персоналу. Низький соціальний статус, низька зарплата, часто неадекватна оцінка пацієнтами та лікарями професійного внеску цієї категорії працівників у процес лікування і одужання часто викликає у них апатію, байдужість і песимізм. Це безумовно знижує ефективність роботи медсестер, змінює їх ціннісні орієнтири, позбавляє мотивації та формує синдром емоційного вигорання. Посилюється плінність кадрів та престиж медичних закладів у цілому. З огляду на більш низький рівень освіти і психоемоційного розвитку у порівнянні з лікарями, цим працівникам необхідно приділяти посилену увагу при діагностуванні вигорання та при підборі психологічних реабілітаційних програм.

Психологічне коригування кожного співробітника, профілактична робота із запобігання професійного вигорання можуть бути ефективно проведені за умови своєчасних, науково-обґрунтованих та ефективних діагностичних заходів щодо виявлення медичних працівників, які перебувають на межі переходу у стан вигорання. Не викликає жодних сумнівів, що неможливо добитись успіху у цьому напрямку без цілеспрямованого, активного і свідомого залучення в систему діагностування самого працівника, який потенційно потребує реабілітаційної допомоги.

Лише за результатами діагностичної роботи може бути складено послідовних та виважений план заходів, у яких мають бути застосовані найновіші досягнення реабілітаційної психології. Разом з тим реабілітація – це багаторівневий процес, який включає в себе низку заходів соціально-економічного, правового, медичного і психологічного характеру.

Список літератури:

1. MaslachC, SchaufeH WB, Letter MR ob Bornout. Ann Rev Psychol. 2001; 52:397-422, <http://dx.doi.org/10/1146/annurew.psych.52.1.397>
2. Shanafelt TD. Enhancing meaning in work: a prescription for preventing physician burnout and promoting patient-centered care//JAMA 2009; 302: 1338_40.
3. Lincer M, Manwell LB, et al. Working conditions in primary care; physicians reactions and care quality// Ann InternMed. 2009; 151;28-36.

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ, СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РОЗУМНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Лактіонов Ігор Володимирович

аспірант другого року навчання
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

У сучасному розвитку права взагалі, а також в контексті цивільного права конкретно, відзначається тенденція до врахування моральних аспектів у правових питаннях. Ця тенденція проявляється в тому, що при розгляді різних юридичних питань звертається увага на моральні аспекти і цінності. Принципи цивільного права завжди служили як традиційний інструмент регулювання суспільних відносин, які є об'єктом цивільного права.

Перед розглядом даного питання слід зазначити, що у пункті 6 частини 1 статті 3 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 року № 435-IV наголошено на тому, що загальними засадами цивільного законодавства є справедливість, добросовісність та розумність [1]. Вони визначають основні норми та цінності, які ведуть до створення законного та ефективного правового середовища, а також є важливими для забезпечення стабільності, захисту прав та інтересів учасників цивільних відносин.

Добросовісність є одним із основних принципів цивільного права і відіграє певну роль у регулюванні правових відносин між суб'єктами даного права. Цей принцип є важливим для забезпечення справедливості, порядку та стабільності в цивільних відносинах і має безпосереднє вплив на спосіб укладання, виконання і припинення цивільних угод.

Принцип підкреслює, що суб'єкти цивільного права мають діяти відверто, чесно та добросовісно в усіх аспектах своїх цивільних відносин. Це означає, що сторони у цивільних угодах повинні надавати повну та точну інформацію про всі обставини, які мають важливе значення для угоди, і не приховувати жодних суттєвих фактів. Добросовісність також передбачає, що сторони мають дотримуватися зобов'язань, які вони взяли на себе у рамках угоди, і намагатися досягти мирного врегулювання спорів, якщо вони виникають. Саме тому Тобота Ю. А. зауважує, що "...добросовісність визначає орієнтир поведінки будь-якого з таких учасників й саме вона має слугувати кінцевою метою застосування механізму цивільно-правового регулювання суспільних відносин" [2].

Так Валігура К. Ю. акцентує свою увагу на тому, що "добросовісність є співвідношенням зважених індивідуальних інтересів з приватними інтересами інших осіб і суспільства в цілому" [3]. Тобто її можна розглядати як внутрішню моральну межу використання свого права, яку суб'єкт визнає і яку він дотримується відповідно до своїх внутрішніх переконань і принципів. Цей підхід передбачає, що власник права або суб'єкт цивільного права має можливість відмовитися від використання свого права, якщо він вважає, що це може завдати шкоди іншим або протистоять його власним етичним та моральним переконанням.

Справедливість є також однією з основних принципів права, і вона визначає право як важливий регулятор суспільних відносин і один із загальнолюдських аспектів правового порядку. У контексті реалізації права справедливість виявляється, зокрема, у принципі рівності перед законом. Він є основою для забезпечення рівноправ'я та рівності у суспільстві.

Не можна не погодитися з думкою Примака В. Д. про те, що "справедливість слугує підґрунтям для практичного утвердження людської гідності, яка становить вершину ієрархії цивілізаційних цінностей" [4]. Вона виступає як необхідний елемент для гарантування та захисту гідності людини. Ця гідність означає повагу до прав та інтересів кожної людини, а також визнання її рівності та важливості в рамках суспільства.

У цивілістичній площині справедливість проявляється через цивільно-правові норми, які визначають взаємодію між суб'єктами цивільних правовідносин. Ці норми гарантують рівність прав та обов'язків і встановлюють порядок вирішення конфліктів. Справедливість виявляється у забезпеченні рівних можливостей для отримання правового захисту, об'єктивності при розгляді справ та встановленні належної юридичної відповідальності за порушення цивільно-правових норм.

Справедливість також відображається в тому, як суспільство та законодавство ставляться до кожної особи. Вона забезпечує, що ніхто не підлягає дискримінації, надмірному обмеженню своїх прав або зневажанню. Саме це зазначено у статті 24 Конституції України: "Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками" [5]. Справедливість гарантує, що усі люди мають рівний доступ до правосуддя, а також можливість захищати свої права і інтереси в об'єктивних і незалежних судових органах.

Розумність в цивільному праві визначається через зовнішній прояв поведінки учасника цивільних відносин і оцінюється з позиції законності, обґрунтованості та доцільності цієї поведінки. Вона також враховує можливість передбачення цим учасником обставин, які можуть вплинути на його права та обов'язки, а також права та обов'язки інших учасників цивільних відносин.

Принцип розумності в контексті цивільного права передбачає обов'язок розумно та логічно інтерпретувати та застосовувати правові норми. Це означає, що суди та інші правозастосовні органи повинні приймати умотивовані рішення, які відповідають дусі та меті закону. Вони також можуть враховувати суспільний контекст і цінності для забезпечення розумних та справедливих результатів в правових справах.

Підсумовуючи зауважимо, що цивільне право, як важлива складова правової системи України, спирається на ключовий принцип добросовісності, справедливості та розумності, а його застосування сприяє досягненню юридичної рівності між усіма учасниками цивільного обороту.

Список літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Тобота Ю. А. Принцип справедливості, добросовісності і розумності у цивільному праві : монографія / Ю. А. Тобота ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ХНПУ, 2020. – 140 с. – URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/3750>
3. Валігура К. Ю. (2020). Принцип добросовісності як категорія цивільного права. Підприємництво, господарство і право, 4, 11-16. – URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/3.pdf>
4. Примаєв В. Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, добросовісності й розумності: монографія / В. Д. Примаєв. К.: Юрінком Інтер, 2014.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНКИ НАДІЙНОСТІ ТА ПРОДУКТИВНОСТІ МЕРЕЖЕВОГО РІВНЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Лактіонов І.С.

д-р техн. наук

доц., проф. кафедри програмного забезпечення комп'ютерних систем
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Laktionov.I.S@nmu.one

Жабко О.С.

здобувач вищої освіти за освітньо-науковим рівнем «Доктор філософії»
за спеціальністю 123 Комп'ютерна інженерія

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Zhabko.O.S@nmu.one

Актуальність теми досліджень. Надійність бездротових мереж є критично важливим аспектом у сучасних інфокомунікаційних системах, особливо з огляду на їх широке застосування у різноманітних галузях, включаючи сільське господарство, охорону здоров'я, транспорт та промисловість. Ці мережі мають забезпечувати безперервний і надійний зв'язок, що стає дедалі важливішим в умовах зростання числа підключених пристроїв та підвищення вимог до якості обслуговування (QoS). Надійність тут включає здатність мережі продовжувати функціонувати належним чином під час і після збоїв, а також забезпечення безпечної передачі даних [1]. Для аналізу та покращення надійності та продуктивності бездротових мереж, що становлять собою основу мережевого рівня прикладних інформаційних технологій, використовуються різні методи, засоби та алгоритми, серед яких значне місце займають нейронні мережі. Зокрема, у дослідженні надійності нейронних мереж, використовуваних у критично важливих системах, було виявлено, що навіть найкращі моделі можуть бути схильні до помилок під час розгортання та подальшого використання. У таких випадках застосовуються такі методи, як SelfChecker та DeepInfer, що допомагають оцінити надійність моделей на основі аналізу внутрішніх шарів моделі або умов на входні дані, що підвищує точність прогнозів щодо надійності моделі [2].

Результати досліджень. На основі проведеного аналізу, трансформери були обрані як найбільш придатна архітектура для подальшого дослідження надійності та продуктивності мережевого рівня інформаційних технологій сільськогосподарського призначення. Вони показали найвищі результати за всіма основними метриками, що свідчить про їхню здатність ефективно справлятися з завданнями, що стоять перед даним дослідженням [3]. Алгоритм використання трансформерів складається з кількох ключових етапів (див. рис. 1).

Стандарти бездротових технологій під час досліджень цієї статті було обрано з урахуванням різних аспектів їх використання та технологічних можливостей, що дозволяє провести всебічне дослідження надійності з урахуванням їх потенційного використання в польових умовах аграрних підприємств рослинництва.

Моделювання було проведено з використанням симуляційного середовища NS-3, що є стандартом для моделювання мереж. Основними інструментами були Python для написання скриптів та TensorFlow для інтеграції нейронної мережі трансформера, яка була обрана на попередньому етапі дослідження. Під час цих досліджень було використано реальні набори даних щодо мережевого трафіку, які отримано з різних джерел, таких як публічні бази даних Kaggle та IEEE DataPort. Основні параметри моделювання включали налаштування мережевої топології, конфігурації каналів зв'язку, а також параметри перешкод та навантаження на мережу.

Рис. 1. Алгоритм використання трансформерів

Кількісні оцінки моделювання та порівняння популярних бездротових технологій наведено в таблиці 1, а якісні результати є наступними:

- технологія Wi-Fi демонструє високу швидкість передачі даних на короткі відстані, однак її надійність знижується під час збільшення відстані та кількості перешкод;
- технологія LTE показує стабільну продуктивність на великих відстанях, але швидкість передачі даних нижча в порівнянні з Wi-Fi та 5G;
- технологія 5G продемонстрував найвищу швидкість передачі даних та низьку затримку, що робить її найбільш перспективним стандартом для майбутніх додатків, що потребують високої надійності та продуктивності [4];
- технологія Zigbee виявилась найменш продуктивною, однак її енергоефективність і простота конфігурації роблять її привабливою для додатків IoT з низькою швидкістю передачі даних.

Таблиця 1. Результати порівняння продуктивності стандартів

Стандарт	Середня швидкість передачі (Мбіт/с)	Середня затримка (мс)	Втрати пакетів (%)	Стійкість до перешкод
Wi-Fi	150	5	2	Середня
LTE	100	25	1	Висока
5G	1000	1	0.5	Висока
Zigbee	0.2	30	5	Низька

Висновки. Результати моделювання підкреслюють, що 5G є найбільш перспективним стандартом для додатків, що вимагають високої швидкості передачі даних і низької затримки. Wi-Fi залишається популярним вибором для локальних мереж, але його продуктивність знижується на великих відстанях і в умовах великої кількості перешкод. LTE пропонує хорошу балансованість між зоною покриття та продуктивністю, а Zigbee є найменш продуктивним, проте ефективним для низькошвидкісних і енергоефективних додатків IoT.

Список літератури:

1. Sharma, P., Khatri, S.P., Kumar, P. An intelligent healthcare system using IoT in wireless sensor network. *Sensors*. 2023. Vol. 23 (11). P. 1–14. <https://doi.org/10.3390/s23115055>.
2. Pinconschi, E., Gopinath, D., Abreu, R., Păsăreanu, C.S. Evaluating Deep Neural Networks in Deployment: A Comparative Study (Replicability Study). arXiv preprint arXiv: arXiv:2407.08730v2. 2024. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2407.08730>.
3. Rafique, S.H., Abdallah, A., Musa, N.S., Murugan, T. Machine Learning and Deep Learning Techniques for Internet of Things Network Anomaly Detection—Current Research Trends. *Sensors*. 2024. Vol. 24 (6). P. 1–32. <https://doi.org/10.3390/s24061968>.
4. Al-Fuqaha, A., Guizani, M., Mohammadi, M., Aledhari, M., & Ayyash, M. Internet of Things: A Survey on Enabling Technologies, Protocols, and Applications. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*. 2015. Vol. 17, No. 4, pp. 2347-2376. DOI: 10.1109/COMST.2015.2444095.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Лотфі Гаруді Г.С.

докторантка

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

Ситуація вивчення іноземної мови у відриві від іншомовного середовища характеризується наявністю двох картин світу: картини світу, яка сформована під впливом рідної мови студента і тому є для нього внутрішнім орієнтиром, та зовнішньої картини світу, відображеної в іноземній мові. Уточнення образу наявної ситуації стає можливим за умови усвідомлення того, що пропонована ззовні іншомовна картина світу відрізняється від його рідної внутрішньої картини світу. Для того, щоб студент мав можливість зрозуміти це, треба розкрити для нього саме ту картину світу, яка закодована в іноземній мові.

Ю. Пришупа зазначає, що у сучасній системі вищої освіти «одним з перспективних розвитків професійної адаптивності майбутнього фахівця є використання ідей білінгвальної освіти, де іноземна мова виступає не тільки як предмет вивчення, але й головним чином, як засіб викладання і вивчення навчальних дисциплін» [2, с.69]. Сприятливі умови для засвоєння іншомовного матеріалу на психологічному рівні можна створити, враховуючи особливості процесів осмислення. Для людей, які говорять однією мовою і належать до єдиної культури, багато реалії їхньої культури осмислюються однаково. У зв'язку з цим психологи та лінгвісти вводять поняття групових смислів.

Механізми осмислення оцінюють всю іншомовну інформацію виходячи із системи смислів, закладених у свідомості студента рідною культурою. Тут виникає явище інтерференції, зокрема смислової, коли іншомовним явищам приписуються сенси рідної культури. Цього можна уникнути, якщо тлумачити іншомовні смисли рідною мовою студента, що дозволить студентам пов'язати смисли явищ рідної мови та іноземної мови в єдиній білінгвальній психологічній картині.

Сукупність таких підходів утворює у свідомості індивіда загальну семантичну основу для двох мов. Тоді процес пошуку сенсу для іншомовного мовлення можна трактувати як процес пошуку загального сенсу для рідної та іншомовної культур лише на рівні понятійних категорій, які є точками дотику різних культур чи, іншими словами, процес пояснення сенсу іншомовних явищ через смисли поняттєвої системи студента.

Т. Бондарчук вважає, що «проблема багатомовності набуває особливого значення у наш час, оскільки зумовлена насамперед соціально-економічними та політичними змінами у світі, які вимагають більш активного входження різних країн у світовий геополітичний полікультурний діалог. Для України розвиток білінгвальної освіти зумовлений насамперед загальною тенденцією до інтеграції у європейський простір, прагненням до діалогу культур і міжкультурної комунікації. Однак, крім цього, існують ще і внутрішні суспільні потреби у розвитку системи двомовної освіти в нашій державі, оскільки Україна є багатонаціональною країною, і проблема освіти рідною мовою дітей національних меншин, які проживають на її території, як свідчить практика, не є вирішеною» [1, с.38].

Для успішного засвоєння студентами відмінностей між мовними та когнітивними складовими явищ рідної та іноземної мов необхідно враховувати особливості процесу побудови картини світу індивіда, одна з яких проявляється у впливі асиметрії мозку на розвиток знань у свідомості індивіда, в результаті чого логіко-граматичні аспекти мови більше пов'язані лівою півкулею, а мовні автоматизми – з правою.

Такі явища можуть бути представлені аналітично як сукупність ознак. У мовній діяльності рідною мовою індивід використовує елементи лівої півкулі правої півкулі для

граматики залежно від комунікативного наміру, не замислюючись про психологічні особливості цих явищ, оскільки вони є складовими його рідної мови та картини світу.

Починаючи вивчати іноземну мову, індивід стикається з новими йому явищами, які намагається зрозуміти, використовуючи категорії рідної мови. Іншомовні явища при цьому піддаються накладанню та індивід сприймає їх у спотвореному вигляді. Нагромаджуючись, спотворені іншомовні явища формують у свідомості студента суміш смислів рідної культури студента та іншомовних явищ. Це уявлення про досліджувану мову не відповідає іноземній мові, що вивчається та веде до постійних помилок у мовній діяльності, оскільки студент будує іншомовне висловлювання, використовуючи іншомовні засоби за законами рідної мови. Як наслідок, починає сприймати всі явища іноземної мови як щось, що неможливо зрозуміти, а можна лише вивчити та використовувати у стандартних ситуаціях спілкування.

Таким чином, у вивченні іноземної мови можна умовно виділити дві групи явищ, які засвоюються по-різному. Для їхнього успішного засвоєння в процесі навчання ситуативні явища доцільно представляти разом із ситуацією, в якій вони вживаються, а категоріальні явища як сукупність необхідних та достатніх ознак, що описують те чи інше явище іноземної мови порівняно з аналогами рідної мови.

У рідній мові існує подібна з іншомовною категорія чи поняття, але в рідній та іноземній мовах ці поняття виражаються по-різному. Має місце подібність за когнітивною складовою між іншомовним явищем та явищем рідної мови та відмінність за мовною. Аналогічно у рідній мові існує аналогічна іншомовна категорія або схоже поняття, але воно суттєво відрізняється від іноземного поняття, хоча схоже на граматично-лексичному рівні мови. Це відноситься до лексичних одиниць, які в рідній та іноземній мовах належить до тих самих частин мови, але їх значення дещо відрізняються на семантичному рівні. Якщо у рідній мові аналогічної категорії чи поняття немає, відповідно існує різниця між мовами як у когнітивній, так і мовній складовій. Найбільш яскравим прикладом є англійський артикль, який відсутній у українській мові. У цьому випадку нове поняття необхідно пояснювати через уже існуючі в його свідомості поняття рідної культури з метою формування нового уявлення, когнітивна та мовна складові якої не відповідають жодній з рідної мови. Таку структуру можна назвати не лише білінгвальною (на мовному рівні), а й бікультурною (на когнітивному рівні свідомості).

Мислення може подолати обмеженість рефлексії за допомогою аналізу та порівняння двох картин світу - власної картини світу індивіда та картини світу, відображеної в іноземній мові. Тому в процесі навчання іноземної мови необхідно спрямувати рефлексію індивіда на власний процес пізнання. Розмірковуючи над образами своїх рідних культури та мови та над їх схожістю з і відмінностями, індивід поступово розширює смислове поле категорій своєї рідної мови, доповнюючи її необхідними знаннями про іншомовну культуру.

Навчання іноземної мови, як діяльність, спрямована на формування об'єднаної семантичної системи для двох мов у свідомості того, хто навчається, підпорядковується цим же законам і будується за певними етапами. Діяльність складається з дій, а кожна окрема дія складається з двох основних частин: орієнтовної та виконавчої. Орієнтовна частина є керуючою. У свою чергу в орієнтовній частині впливу розрізняються мотиваційна та операційна частини. Основним компонентом операційної частини дії є побудова або уточнення образу готівкової ситуації, стан речей, та картина, в якій належить діяти. Це не завжди цілком нова картина, але це картина, яка завжди потребує уточнення, доповнення або побудови заново.

Список літератури:

1. Боднарчук Т. В. Моделі білінгвальної освіти та їх функціонування в сучасній українській школі. Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: КПНУ, 2013. Вип. 14. С. 37–42.

2. Пришупа Ю. Білінгвальне навчання як фактор успішної професійної адаптивності. Electronic Institutional Repository of the National Aviation University of Ukraine. 2019. Вип. 2(15). С. 69–74.

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ У 2022-2024 РОКАХ НА ЕКОЛОГІЧНУ СИСТЕМУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УКРАЇНІ

Ляшенко С.О.

д.т.н., професор, професор кафедри МБЖУЯ

Кісь В.М.

к.т.н., доцент, доцент кафедри МБЖУЯ

Кісь О.В.

аспірант

Державний біотехнологічний університет

Вступ. Взаємодія людства та природи базується на наступних законах та принципах: закон історичної незворотності; закон обмеженості природних ресурсів; закон збільшення енерговитрат у природокористуванні. В сучасному світі із складними взаємовідносинами людської діяльності проблеми збереження біорізноманіття живої природи, особливо під час військових дій, часто відсуваються на другий і третій план, а на перший виходять політичні, соціальні та економічні проблеми. У наслідок військових дій, і відповідно виникнення надзвичайних ситуацій, відмічається вплив різноманітних факторів на екологію, зону комфортності і безпеку людей в умовах надзвичайного стану [1, 2].

Аналіз проблеми. Воєнні дії, що відбуваються на території нашої країни, приводять до загибелі людей, руйнування промислових та інфраструктурних об'єктів, виснаження економіки тощо. Крім того не менш згубні наслідки воєнних дій впливають і на навколишнє середовище. У світовій юридичній системі лише з'являється поняття «екоцид», масове знищення рослинного і тваринного світу, забруднення елементів довкілля, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [2].

Важливим питанням для суспільства, в умовах військових дій, є швидке оперативне визначення впливу небезпечних чинників на навколишнє середовище і оперативне реагування на виявлення небезпечних чинників та усунення небезпек, що впливають на навколишнє середовище [2 - 4].

Метою роботи є визначення складових впливу воєнних дій на довкілля Харківської області, структурування цих впливів та взаємозв'язків, а також визначення напрямів усунення заподіяної шкоди у кризових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Як правило, вплив на довкілля структурується за геосферами: вплив на атмосферне повітря, на водні об'єкти, земельні ресурси, рослинний і тваринний світ. Харківська область уже два з половиною роки є безпосередньо зоною бойових дій, тому масштаби змін, руйнувань, забруднень є дуже значними. Особливо це стосується північної та східної частин регіону [2, 3].

Вплив на атмосферне повітря. Вплив військових дій на стан атмосферного повітря має декілька складових: забруднення повітря в результаті обстрілів безпосередньо вибуховими речовинами та елементами ракетного палива; збільшення утворення продуктів горіння в результаті обстрілів; розширення спектру забруднюючих речовин, що невластиві мирному часу; зменшення викидів від стаціонарних джерел в результаті знищення енергетичних та промислових об'єктів; збільшення викидів пересувних джерел військового призначення; неможливість регулювання викидів парникових газів через ураження енергооб'єктів та використання нових видів живлення (генератори, паливо тощо) [2, 3].

Можна зробити висновок, що викиди стаціонарних джерел знизилися через руйнування головних енергетичних та промислових об'єктів області (більш як 700 об'єктів енергетики, Філія управління з переробки газу та газового конденсату ПАТ «Укргазвидобування» (Шебелинське відділення з переробки газового конденсату і нафти)

тощо). У Куп'янському районі Харківської області внаслідок обстрілу стався витік 134 тон аміаку влітку 2023 року. Викиди менших обсягів аміаку мали місце і в інших районах. Суттєвим елементом забруднення повітря є масовані лісові пожежі та пожежі у екосистемах [3].

Земельні ресурси. Можна виділити декілька головних аспектів впливу: суттєве пошкодження поверхневого шару ґрунтів внаслідок будівництва фортифікаційних споруд, вибухів та згоряння боєприпасів, військових дій тощо; засмічення території області вибухонебезпечними предметами; забруднення ґрунтів через руйнування об'єктів інфраструктури; зниження рівня родючості ґрунтів через порушення нормального сільськогосподарського використання прифронтових та прикордонних територій, розмноження бур'янів, горіння рослинного покриву; забруднення ґрунтів нафтопродуктами (більше 10 тисяч квадратних метрів території забруднено через витік дизелю і бензину у Харкові у лютому 2024 року); погіршення властивостей ґрунтів [2, 3].

Внаслідок збройної агресії російської федерації проти України земельним ресурсам завдана значна шкода. На території Харківської області найбільшого негативного впливу зазнали ґрунти у районах Куп'янська, Ізюма, Вовчанська, Липців, де були жорстокі бої [2, 3].

В результаті фізичних пошкоджень ґрунтів збільшується неоднорідність, зменшується об'єм пор, ускладнюється доступ води і кисню, руйнується структура, що в результаті призводить до зниження родючості орних ґрунтів в цілому. Таким чином, відбувається механічна деградація ґрунтів, які потребують рекультивации [1, 2].

Харківська область входить до найбільш засмічених вибухонебезпечними предметами. Обстеження та розмінування потребують близько 574 тис. га. сільськогосподарських угідь [3]. У цю цифру не входять ліси, узбіччя доріг, місця загального користування тощо. Так що реальні площі є ще більшими.

Військові дії стали причиною масштабних руйнувань складів (контейнерів) з агрохімікатами, мінеральними добривами, цистерн з мастильними матеріалами, моторними оливами, моторним паливом тощо та забруднення прилеглих земель із дифузним забрудненням підземних вод та поверхневих водних об'єктів [3].

Стан водних ресурсів. Військові дії призвели до руйнування й знищення інфраструктури населених пунктів, зокрема систем водопостачання та водовідведення. Призупинена робота значної кількості промислових та комунальних підприємств, які стали джерелами потенційної небезпеки для населення та довкілля. Ми є свідками підвищення кількості аварійних забруднень (річка Немишля – горіння близько 3000 т нафтопродуктів).

Основними напрямками порушення стану водних об'єктів є: руйнування гідротехнічних споруд, що приводить до знищення водних екосистем; забруднення водних об'єктів переважно механічними домішками, органікою та нафтопродуктами; органічного забруднення та загибель іхтіофауни; можливість потрапляння у водні об'єкти нерозірваних снарядів, бомб, що в свою чергу, створює тривалу небезпеку їх використання.

Сіверський Донець засмічений рештками військової техніки, вибухівки та паливними матеріалами. На декількох водосховищах під час бойових дій, були пошкоджені гідротехнічні споруди, що призвело до порушення режимів роботи Печенізького водосховища, а також повного знищення Оскільського водосховища. За оцінкою «Української природоохоронної групи», близько 355 млн м³ води стрімко вивільнилося з водойми й оголило близько 9 тис. га замуленого дна – колишніх луків заплави Осколу. Крім того у річці Сіверський Донець збільшився рівень механічного та органічного забруднення, що є загрозливим і спричинює падіння вмісту кисню. І, як наслідок, загибель водної фауни [2, 3].

Лісові ресурси. Лісові ресурси є вкрай обмеженими у межах Харківської області. У наш час ця ситуація стала ще критичнішою із-за безпосереднього знищення, випалювання лісів в результаті бойових дій; інтенсивності і тривалості лісових пожеж через обстріли і неможливість ефективного приборкання вогню; великої кількості нерозірваних снарядів, мінування території, що утруднює будь-які дії, пов'язані з лісокористуванням і

лісовідтворенням; руйнування лісової підстилки через риття фортифікаційних споруд; неконтрольованої заготівлі деревини для опалення у прифронтовій зоні.

Лісові пожежі та пожежі в екосистемах під час військових дій, набувають значні масштаби та наслідки ще і через погодні умови та захаращеність території. Масштабні пожежі відбулися в Золочівській громаді Богодухівського району, а в вересні 2024 року в Оскільській громаді Ізюмського району на Харківщині де загорілись населенні пункти, де загинули люди, та ліси (більше 1200 га).

Руйнування лісів у прифронтовій смузі є катастрофічним. І цей ресурс має досить повільні темпи відновлення, якщо навіть почати його після закінчення війни. Заміновані великі площі лісових угідь. Безконтрольно вирубування деревини для будівництва фортифікаційних споруд та для побутових потреб населення (опалення) [1 - 3].

Вплив на об'єкти природно-заповідного фонду. В Харківській області постраждав національний парк «Дворічанський», який був пошкоджений обстрілами, і де було багато ендемічних видів (і рослин, і тварин), в тому числі занесених до «Червоної книги». Значно постраждав екопарк Фельдмана», де у результаті обстрілів загинуло близько 100 тварин, а також шестеро людей обслуговуючого персоналу[2, 3].

При відшкодуванні збитків щодо довкілля не може бути короткострокової перспективи. Відновлення можна здійснити, як мінімум, приблизно впродовж 2-3 років, або за довготривалий період [2, 3, 4].

Висновки. В результаті військових дій в Харківській області виявлено вплив на всі елементи екосистеми, що підпадає під категорію «екоцид». Екологічні воєнні злочини призвели до зміни у структурі і характері забруднення атмосферного повітря, змінили режим водних об'єктів, призвели до масового знищення лісів і порушень в природних екосистемах. Як екоцид кваліфікуються удари по території Харківського фізико-технічного інституту з його ядерною установкою, підпал лісових масивів, використання забороненого хімічного озброєння, руйнування водосховищ тощо. Ці військові дії підпадають під кримінальний закон України (ст. 441 Кримінального кодексу України) і кваліфікується як екоцид та порушення законів і звичаїв війни. Станом на сьогодні, злочини проти довкілля, відповідно міжнародних вимог, можуть розслідуватися Міжнародним кримінальним судом як воєнні злочини [1, 2, 4].

Для проведення такої оцінки необхідно скоригувати напрямки проведення екологічного моніторингу, розширити перелік забруднюючих речовин, виділення яких може мати місце в зоні ведення воєнних дій. Збитки в Харківській області, від військових дій в Україні, склали 12%, поступаючись тільки Київській області, обсяги збитків від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря – більше 500 млн. доларів, обсяги збитків від порушення ґрунтів - більше 200 тис. доларів на 1 км² (Sorser: Kyiv School of Economics) [2, 3].

Зараз завдання українського суспільства – об'єктивна оцінка рівнів змін і забруднень та розробка програми дій, які б дозволили в обрати правильні, з екологічної точки зору, напрямки відновлення екосистеми в Харківській області і в Україні в цілому.

Список літератури:

1. О. В. Рибалова, А. О. Мацак С. Р. Артем'єв О. В. Бригада О. В. Ільїнський. Вплив бойових дій на унікальні природні об'єкти Харківської області// Науково-технічний журнал «ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА», 15(1/2024), С.3-14.
2. Клімов О. В., Надточій Г. С., Клімов Д. О., Гайдріх І. М. Вплив військового вторгнення російської федерації на природно-заповідний фонд України. Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення: зб. наук. статей XIX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14-15 вересня 2023 р.) / УКРНДІЕП., 2023. - С. 231-233.
3. Екологічний паспорт Харківської області за 2022 рік. – Режим доступу: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/486/2736/123379>
4. Ляшенко С.О., Фесенко А.М., Кунденко М.П. Організація надання допомоги при

ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій екологічного характеру в Україні. Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення: зб. наук. статей XIX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14-15 вересня 2023 р.) / УКРНДІЕП., 2023. С. 244-251.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТЕКСТИ CHATGPT

Марков А.М.

студент 4 курсу ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 014 Середня освіта. Історія. Правознавство

Тимошенко Є.А.

асистент кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми. З шаленим розвитком технологій, зокрема, штучного інтелекту (далі – ШІ), наше життя стає доволі гнучким та мобільним. Найбільш революційним та популярним застосунком на основі ШІ у 2023 р. став чат-бот ChatGPT. Він доволі легко і швидко генерує відповіді на запити користувача, які в подальшому можуть впливати у літературних творах, наукових текстах та дослідженнях. Тож постає питання авторського права щодо створеного матеріалу, яке має бути врегульовано законом.

Мета статті полягає в окресленні питання авторського права щодо матеріалу, створеного чат-ботом ChatGPT, та способах регулювання цієї проблеми в українському законодавстві.

Аналіз попередніх досліджень. Оскільки чат-бот ChatGPT – це доволі молодий застосунок на основі ШІ, тому дослідження його використання у різних галузях життя людини продовжуються, зокрема у царині права інтелектуальної власності. В Україні це питання вже викликає активні дискусії, особливо в таких науковцях як Т. Харебави [3], Є. Тимошенко [4], групи науковців на чолі з Н. Стефанишин [5] та Ю. Бисаги [8].

Виклад основного матеріалу. У статті 54 Конституції України гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав [1]. Такими об'єктами, що підлягають захисту, згідно зі статтею 420 Цивільного кодексу України є літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, програми організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [2].

Коли ж фізична особа створила літературний чи художній текст, код програми чи наукова статтю, використовуючи ChatGPT, хто є автором цього об'єкту? Т.Харебава розглядає 3 ситуації авторства [3]:

- Автор – розробник ШІ. Проблема цієї ситуації полягає у тому, що діяльність людини – це лише комп'ютерний код, що лежить в основі чат-боту, а не згенерований ним текст.

- Автор – користувач ШІ. У цій ситуації не передбачено впливу користувача на створений ним текстовий матеріал, адже ChatGPT виконує певний алгоритм, передбачений запитом користувача. Саму ж діяльність виконує чат-бот.

- Автор – безпосередньо ШІ. Чат-бот у такій ситуації має володіти право- та дієздатністю, щоб бути суб'єктом цивільних правовідносин. Введення до категорії суб'єктів т. зв. «електронної особи» вимагає докорінного перегляду законодавства [4, с. 330]. ШІ, як квазісуб'єкт цивільних правовідносин, не може бути наділений суб'єктивними правами, адже не здатен нести юридичну відповідальність та виконувати юридичні обов'язки [5, с. 129].

Ці ситуації і визначають проблематику авторства матеріалу, створеного чат-ботом, тому це питання потребує регуляції з боку законодавства. Українське законодавство тривалий час не було адаптовано до розвитку технологій. До прикладу, лише у 2020 р. Кабінет Міністрів України оприлюднив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні,

де ШІ визначено як організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням яких можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [6].

Крім того, статтею 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено введення права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою. Передбачається, що суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть бути особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на комп'ютерну програму – автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму або правомірні користувачі комп'ютерної програми. При цьому під час генерації інформації особисті немайнові відносини не виникають [7].

Т. Харебава підсумовує, що ШІ не може бути автором та мати авторські права на створені об'єкти, оскільки для отримання авторських прав необхідна творча та оригінальна діяльність фізичної особи [3]. Відповідно до законодавства автором згенерованого тексту може бути лише фізична особа [8, с. 301].

Проте питання авторства виникає наново, коли чат-бот використовується як допоміжний інструмент у роботі користувача. Зокрема, запити до чат-боту можуть містити матеріали людської інтелектуальної діяльності, а ChatGPT може виступати у ролі редактора чи генератора ідей. До того ж, згенерована інформація може проходити вторинне опрацювання людиною і текст вже набуває людського авторства.

Алгоритми ChatGPT вчать на інформації, що розміщена на Інтернет-серверах, що вже є людським надбанням. Крім того, відповідно до умов користування чат-боту користувачі набувають право на використання згенерованого контенту за умови дотримання умов користування, але водночас заборонено привласнювати авторство тексту [3]. Іноземний юридичний досвід вже має кейси, коли на OpenAI, компанію, що створила чат-бот ChatGPT, подавали до суду через порушення авторських прав. Відомо, що американський письменник Джордж Мартін вимагає компенсації від компанії, яка навчалась на його романах і генерувала тексти, використовуючи персонажів письменника [9].

Закордонне законодавство теж стикається із проблемами інтелектуальної власності, згенерованого тексту. До прикладу, Американський офіс авторських прав вважає, що матеріал, створений чат-ботом, має належати або ШІ, або розробнику програми. Схожа теза є в японському законодавстві, за яким комп'ютерні програми можуть бути авторами текстів [8, с. 301]. Проте це може спричинити ряд проблем, що конкретно вважати текстом, який належить ШІ/розробнику: первинний текст чи той, що пройшов редакцію людиною. Найбільш референтним до українського законодавства є польське, що пропонує визнати ШІ благом авторського права: тексти, створені машиною, не є продуктом творчої діяльності людини і мають розглядатись окремо від матеріалів, що дійсно створені людиною [10, с. 97-98].

Висновки. Таким чином, сьогодні питання авторського права на інтелектуальну власність постає доволі гостро, адже чат-бот ChatGPT та й інші продукти ШІ здатні генерувати контент швидше і, місцями, якісніше від людського. І законодавство має бути готовим регулювати питання авторства. Наділивши авторством щодо згенерованого продукту фізичну особу, є ризик нести цивільну відповідальність щодо порушення авторських прав через те, що фізична особа не є безпосереднім автором. Якщо ж автором визнати чат-бот або розробника, виникає проблема авторства самого алгоритму, який вчиться на продуктах людської інтелектуальної діяльності. Введення до суб'єктів цивільних правовідносин ШІ як «електронної особи» вимагає докорінного перегляду цивільного законодавства України і світу.

Варто розуміти, що ніякий ШІ не замінить те, що створює людина. Чат-бот є лише допоміжним інструментом, який може нашоувхнути чи надихнути людину на правильні думки і сприятиме її творчості чи поглиблюватиме її наукові дослідження.

Список літератури:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
2. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
3. Харебава Т. Авторські права на об'єкт, створений штучним інтелектом. Юрліга. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/225383_avtorsk-prava-na-obkt-stvoreniy-shtuchnim-ntelektom (дата звернення: 10.09.2024).
4. Тимошенко Є. Штучний інтелект як суб'єкт права інтелектуальної власності. Проблеми права інтелектуальної власності. 2020. № 4. С. 328-332.
5. Стефанишин Н., Схаб-Бучинська Т. Штучний інтелект в системі об'єктів цивільних прав. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 126-131.
6. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р: станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р#Text> (дата звернення: 11.09.2024).
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 11.09.2024).
8. Бисага Ю., Белов Д., Заборовський В. Artificial Штучний інтелект та авторські і суміжні права. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2023. Вип. 76. Ч. 2. С. 299-304.
9. Горлач П. Порушення авторських прав: Джордж Мартін та Джонатан Франзен подали в суд на розробника ChatGPT. Суспільне: Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/577317-porusenna-avtorskih-prav-dzordz-martin-ta-dzonatan-franzen-podali-v-sud-na-rozrobnika-chatgpt/> (дата звернення: 12.09.2024).
10. Невенгловський А. Штучний інтелект з перспективи польського права інтелектуальної власності. Вибрані питання. Право та власність. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 5. С. 93-102.

ВПЛИВ ДИНАМІЧНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКОВУ КОНКУРЕНЦІЮ

Машляківський Максим Миколайович

аспірант кафедри економічної теорії

Національний університет «Києво-Могилянська Академія»

E-mail: m.mashliakivskyi@ukma.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-8064-9659

Прискорення інфляційних процесів на більшості ринків, зростання конкуренції, зміни або адаптації в поведінці споживачів підвищили динамічність ринків. Ці фактори також актуалізували ще більше питання аналізу та пошуку механізмів оптимізації ціноутворення за нових умов як для гравців на ринках з диференційованим продуктом, так і для дослідників. Своєю чергою, необхідність оперативного коригування цінових тактик та стратегій задля досягнення цілей компаній на ринку, а також розвиток технологій і електронної торгівлі зумовили появу та активне використання на різних ринках «динамічного ціноутворення» (гнучкого та оперативного коригування ціноутворення у відповідь на зміни на ринку, мінливість поведінки споживачів, цінові дії конкурентів, а також інші чинники [1]). З точки зору аналітичних підходів та теоретичних напрацювань, поява динамічного ціноутворення та технологізація торгівлі вимагає певного зміщення акцентів.

Класичні та неокласичні економічні теорії більшою мірою фокусувалися на аналізі та прогнозуванні сторони попиту у відповідь на зміни цін (цінова еластичність попиту). Питання ж цінової конкуренції між гравцями розглядалося за цілої низки обмежуючих припущень щодо структури ринку (наприклад, монополія, олігополія [2], вільна конкуренція з гомогенним продуктом тощо). «Класичному» аналізу також скоріше бракувало динамічності, яка властива сучасним ринкам. Численні емпіричні та практичні дослідження також більшою мірою фокусували на цих же питаннях та мали ті ж обмеження. З точки зору аналізу ціноутворення та цінової конкуренції, здебільшого, в фокусі були такі питання:

- Вплив, який ціни мають на обсяги попиту на продукт окремого гравця та загалом на ринку (цінова еластичність),
- Вплив, який ціни одного гравця на попит на продукт іншого гравця (крос-цінова еластичність).

Ринкове середовище розглядалося як менш динамічне (на практиці ціноутворення і дійсно було таким), а роль ціни аналізували частіше через призму цінової еластичності та цінової крос-еластичності. Відповідно, в емпіричних моделях та при розрахунку на їхній основі різних ринкових сценаріїв, ціни гравців та їхнє прогнозування здійснювалося із застосуванням простіших припущень та підходів, наприклад: нечаста зміна ціни гравців, використання ними сталих середньо- або довгострокових стратегій, відносна стабільність показників цінової чутливості, доцільність використання аналізу трендів для прогнозування ціноутворення гравців на майбутнє тощо.

За умов динамічного ціноутворення, розвитку технологій та електронної торгівлі можна говорити про те, що ціноутворення гравців та жвава цінова конкуренція має також додаткові впливи на ринок, які набувають важливості. Серед таких впливів варто згадати такі:

- Адаптуються поведінка споживачів, їхні ринкові стратегії. Динамічність ціноутворення сама по собі здатна змінювати принцип прийняття рішень споживачами (не тільки впливати на обсяг продукту, який купується), їхній міжчасовий вибір [3], формувати відмінні очікування та навіть впливати на сприйняття окремих брендів чи продавців [4].
- Динамічно змінюється цінова чутливість покупців. Динамічність ціноутворення на ринку може також впливати і на саму цінову чутливість покупців, наприклад, формуючи сприйняття нижчої ціни за умов частих знижок або розпродажів [3].

- Взаємний, різнонаправлений ефект від ціноутворення гравців в короткостроковій перспективі. Описане ринкове середовище змушує гравців включатися в «динамічну цінову гру», аби не програти в конкуренції. Таким чином, кожен окремий гравець починає більше уваги звертати на короткострокові цінові тактики конкурентів та враховувати їх при власному ціноутворенні (ціноутворення конкурентів більшою мірою визначає цінову тактику окремого гравця). Відбувається активний взаємний вплив цін на ринку.

- Розвиток ринків в цілому. Йдеться про активізацію загальної конкуренції на ринку, пошук нових підходів до цінової та нецінової конкуренції, подальшу технологізацію ринків, що в підсумку може також позначатися, серед іншого, на поведінці та вподобаннях покупців.

З огляду на вищесказане, можна констатувати, що за умов ширшого розповсюдження динамічного ціноутворення на ринках теоретичні напрацювання та пошук ефективних алгоритмів аналізу та, що особливо важливо, належного та обґрунтованого прогнозування короткострокових цінових тактик та цінових відповідей конкурентів є вкрай важливим. Подібні теорії та алгоритми мають якнайповніше враховувати ширше коло впливів, що їх має динамічне ціноутворення на ринок, а також факт зростання взаємного впливу цінових тактик різних ринкових гравців. Відповідно, актуальним завданням для досліджень в галузі ціноутворення є розвиток та доопрацювання релевантних методів аналізу та прогнозування майбутніх цінових тактик гравців на конкурентних ринках з диференційованим продуктом.

Список літератури:

1. Kopalle, Praveen K. & Pauwels, Koen & Akella, Laxminarayana Yashaswy & Gangwar, Manish, 2023. "Dynamic pricing: Definition, implications for managers, and future research directions," *Journal of Retailing*, Elsevier, vol. 99(4), pages 580-593.
2. Harris M. & Raviv A., 1981. "A theory of monopoly pricing schemes with demand uncertainty," *The American Economic Review*, 71(3).
3. Rudolph, Thomas, Scheidegger, Gianluca, Barth, Elias, Linzmajer, Marc, 2019. "The Dose Makes the Poison - Dynamic Pricing Strategies and Their Influence on Consumers," *Marketing Review St.Gallen*, ISSN: 1865-7516, Volume: 36, Issue: 5, Pages: 22-31.
4. Neubert, Michael, 2022. "A Systematic Literature Review of Dynamic Pricing Strategies," *International Business Research*, Vol. 15. Pages 1-17.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКІВ БІОЛОГІЇ В ШКОЛІ

Мельник Т.О.

к.б.н., доцент, завідувач кафедри клітинної біології
та методики викладання біологічних дисциплін

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

tmelnyk@vu.cdu.edu.ua

Богдан А.С.

студентка 2 курсу ОС «магістр» спеціальності 014.05 Середня освіта

(Біологія та здоров'я людини)

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

annabohdan17@vu.cdu.edu.ua

Біологія – це наука про життя у всій його різноманітності та складності. Вона відкриває перед учнями дивовижний світ від найменших клітин до величезних екосистем. Однак, щоб по-справжньому осягнути ці знання, недостатньо лише читати підручники чи слухати лекції. Саме тут на допомогу приходять дидактичні ігри, які перетворюють навчання на захоплюючу подорож.

У світі, де технології та наука розвиваються з неймовірною швидкістю, вміння навчатися, адаптуватися та мислити креативно стає ключовим. Дидактичні ігри з біології – це не просто освітній метод, це інвестиція в майбутнє. Вони готують учнів до викликів завтрашнього дня, даючи їм не лише знання, але й навички, необхідні для успіху в 21 столітті.

Впроваджуючи дидактичні ігри, ми не просто навчаємо біології – ми відкриваємо двері у світ науки, де кожне відкриття, як нова пригода. Ми даємо учням не лише знання, але й інструменти для самостійного пізнання світу, критичного мислення та творчого підходу до вирішення проблем [1, с. 57].

Дидактичні ігри є потужним інструментом у сучасній педагогіці, особливо коли мова йде про викладання природничих наук, таких як біологія, учням середньої школи. У 7-8 класах, коли учні перебувають у віці 12-14 років, використання ігрових методів навчання може суттєво підвищити ефективність засвоєння складного біологічного матеріалу та розвинути інтерес до предмету.

Дидактичні ігри пропонують альтернативний підхід до навчання, який поєднує в собі елементи гри та навчальні цілі. Вони можуть включати різноманітні формати: від простих вікторин та головоломок до складних симуляцій та рольових ігор [2, с. 766].

Дидактичні ігри були проведені в 7-8 класах в Топильнянському ліцеї Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області. Цікавими іграми виявились "Еволюційна естафета", метою якої було розуміння процесу еволюції та адаптації. Команди учнів проходять "естафету", де кожен етап представляє певне середовище. Учні повинні "адаптувати" свій вид (намалювати чи описати), щоб вижити в нових умовах.

Наступною грою були "Харчові ланцюги: Хто кого їсть?" Учні вивчали харчові ланцюги та екологічні зв'язки. Кожен учень мав картку з назвою організму, розміщував їх в правильному порядку, утворюючи харчовий ланцюг. Можна ускладнити гру, створюючи харчові мережі.

Гра "Біологічне доміно", закріплює знання про різні біологічні системи та їх взаємозв'язки. Гра за принципом доміно, але замість чисел на картках - біологічні терміни, процеси чи організми, які потрібно правильно поєднати.

Використання дидактичних ігор на уроках біології має ряд переваг: підвищення мотивації, оскільки ігри створюють позитивну атмосферу та збільшують інтерес учнів до

предмету; розвиток критичного мислення, так як багато ігор вимагають аналізу ситуацій та прийняття рішень; покращення запам'ятовування, бо ігрова форма сприяє кращому засвоєнню інформації; соціалізація, як наслідок групові ігри розвивають навички співпраці та комунікації.

Однак впровадження дидактичних ігор вимагає ретельного планування та підготовки з боку вчителя. Важливо, щоб ігри відповідали навчальним цілям, були адаптовані до рівня знань учнів та органічно вписувалися в структуру уроку. Крім того, необхідно знайти баланс між розважальним компонентом та навчальним змістом.

Оцінка ефективності використання дидактичних ігор може проводитися шляхом порівняння результатів навчання в класах, де застосовувалися ігрові методи, з контрольними групами. Дослідження показують, що при правильному застосуванні, дидактичні ігри можуть значно підвищити рівень засвоєння матеріалу, покращити здатність учнів застосовувати знання на практиці та збільшити їхню зацікавленість у вивченні біології.

Як в підсумку, можна сказати, що впровадження дидактичних ігор на уроках біології – це не просто спосіб урізноманітнити навчальний процес, це потужний інструмент, який дозволяє запалити іскру цікавості в очах учнів, перетворюючи складні концепції на зрозумілі та захоплюючі пригоди, побудувати міст між теорією та практикою, даючи учням можливість "доторкнутися" до абстрактних понять та побачити їх реальне застосування.

Тож, застосовуючи дидактичні ігри під час вивчення біології, ми не просто викладаємо предмет, а відкриваємо перед учнями цілий всесвіт можливостей. Ми показуємо їм, що навчання може бути захоплюючим, що наука не являє собою сухі факти, а є живим, динамічним процесом пізнання.

Список літератури:

1. Богдан А., Лут О. Роль та особливості дидактичних ігор на розвиток творчо-пізнавальної активності учнів на уроках хімії // Всеукраїнська науково-практична конференція «Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки». 2023. С. 56 – 59.
2. Крижбом І. Вплив інтерактивних технологій навчання на уроках хімії на розвиток здібностей учнів // Матеріали XXIV Всеукраїнської конференції молодих вчених «Родзинка», м. Черкаси, 2022, С. 765 – 766.

РЕКОМБІНАНТНІ ФОРМИ ЦИТОКІНІВ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ЛІКУВАННІ ІНФЕКЦІЙНИХ ТА ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Місюк Ю.М.

студентка факультету біотехнології і біотехніки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна
E-mail: misiuk.yuliia@gmail.com

*Науковий керівник: Громнадська М.О.
доктор філософії
старший викладач кафедри промислової біотехнології та біофармації
КПІ ім. Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна*

Цитокіни – це протеїни або глікопротеїди з невеликою молекулярною масою [1], різні за місцем утворення, структурою та біологічною активністю, синтез яких індукується екзо- або ендогенними антигенами та які регулюють утворення, розвиток, ріст і функціонування різних клітин організму, в першу чергу клітин імунної системи. Цитокіни є основним фактором взаємодії між клітинами імунної системи та між соматичними клітинами. Зараз відомо понад 100 цитокінів [2].

Цитокіни визначають виживання клітин, стимуляцію або інгібування їх росту, диференціювання, функціональну активацію та апоптоз клітин [3]. Для здійснення своєї функції цитокіни зв'язуються зі специфічними рецепторами, наявними в нормі або такими, що з'являються в результаті активації клітин на їх мембрані [4]. Після взаємодії цитокінів з рецепторами на поверхні клітин, сигнал через елементи внутрішньоклітинної трансдукції передається в ядро, де активуються відповідні гени. Білки, продукти активованих цитокінами генів, продукуються клітинами і регулюють перелічені вище процеси [3]. Клітина-мішень, у свою чергу «самостійно» регулюючи експресію того або іншого рецептора на своїй мембрані, здатна контролювати дію цитокінів [4].

Цитокіни секретуються переважно клітинами крові й імунної системи і чинять аутокринний і паракринний вплив [4]. Виділяють три відносно автономні групи клітин-продуцентів, що виробляють основну масу цитокінів. Це стромальні клітини кісткового мозку (ендотеліоцити, фібробласти), що продукують переважно цитокіни, які регулюють гемопоез, гранулоцитарно-макрофагальний колонієстимулюючий фактор (ГМ-КСФ), гранулоцитарний колонієстимулюючий фактор (Г-КСФ), макрофагальний колонієстимулюючий фактор (М-КСФ), інтерлейкіни (IL - *Interleukin*) 6, 7, 8, 11, інтерферон (ІФН) β , трансформуючий фактор росту β (ТФР- β). Індукторами цих цитокінів є бактеріальні антигени та контактна взаємодія клітин. Рівень продукування цитокінів стромальними клітинами в нормі невеликий і зумовлений, можливо, контактом цих клітин з кровотворними клітинами. Синтез цих цитокінів значно збільшується при дії продуктів мікробного походження і не тільки в кровотворних органах, а й у місцях агресії або ушкоджень. Після індукування цитокіни продукуються дуже швидко, мРНК з'являється впродовж першої години, а пік секреції спостерігається через 3-4 год [2].

Другою групою клітин-продуцентів є моноцити/макрофаги, які у відповідь на взаємодію з мікроорганізмами та їх продуктами синтезують інтерлейкіни 1, 6, 10, 12, 15, ФНП- α (фактор некрозу пухлин), М-, Г-КСФ, ТФР- β , ІФН- α , хемокіни, які беруть участь у регуляції запальних процесів. мРНК виявляється впродовж першої години, а пік синтезу цитокінів спостерігається через 6-14 год [2]. Макрофаги продукують кілька цитокінів

включаючи ІЛ-1, ФНП і ІЛ-8. ІЛ-1 відіграє важливу роль в активації Т-хелперів (Th), в той час як ФНП відіграє роль важливого медіатора при запальних реакціях. ІЛ-8 притягує нейтрофіли і Т-клітини до місця зараження [5].

До третьої групи клітин-продуцентів належать усі лімфоцити, проте основними виробниками цитокінів є CD4Т-лімфоцити — Th-0, Th-1 і Th-2. Th-0 активно продукують ІЛ-2 і менш активно ІЛ-3, -4, -5, -6, -10, -13, ІФН- γ , ФНП- α і ФНП- β , ГМ-КСФ. Індукція синтезу цитокінів (ІЛ-2, ІЛ-3, ІФН- γ , ФНП- α і ФНП- β , ГМ-КСФ, хемокіни) лімфоцитами Th-1 відбувається після зв'язування антигену або мітогену через ТкР (Т-клітинний рецептор) (CD3/CD28) за наявності ІЛ-12; пік секреції цитокінів спостерігається через 10-48 год, а мНРК виявляється через 5-8 год. Th-2 синтезують цитокіни (ІЛ-4, -5, -6, -9, -10, -13, -3, ГМ-КСФ, хемокіни) після зв'язування антигену або мітогену за наявності інтерлейкіну 4; пік синтезу спостерігається через 24-48 год, а мРНК виявляється через 5-8 год [2]. Перехід Th-0 в Th-1 опосередковує ІФН- γ і ІЛ-12. Th-2 утворюються під впливом ІЛ-4. Порушення балансу цитокінопродукуючої активності Th-1 і Th-2 типу відіграє значну роль в розвитку аутоімунних станів, хронізації, прогресуванні захворювань [3]. Th-1 цитокіни активують цитотоксичні запальні реакції і затримку гіперчутливості. Th-2 цитокіни пов'язані з регуляцією стійких реакцій антитіл і алергічних реакцій [5].

Цитокіни поділяються на декілька «родин»: інтерлейкіни, інтерферони, фактори некрозу пухлин, трансформуючі фактори росту, хемокіни, фактори росту та інші [1].

Інтерлейкін ІЛ-1 (ендогенний піроген, лімфоцит-активуючий фактор) [1]. Молекулярна маса — 17,5 КД. Продукується переважно активованими макрофагами, хоча може продукуватися й іншими клітинами: епітеліальними, ендотеліальними, гліальними, фібробластами, кератиноцитами. Існують дві форми ІЛ-1: ІЛ-1- α і ІЛ-1- β , які кодуються різними генами. Незважаючи на те що гомологія амінокислотних залишків у ІЛ-1- α і ІЛ-1- β становить усього 26%, обидва вони зв'язуються з тим самим рецептором. Роль ІЛ-1 в імунній відповіді надзвичайно важлива. Під його впливом у момент презентації пептиду макрофагами Th-1 останні починають продукувати ІЛ-2. Крім того, одночасно під впливом ІЛ-1 на Т-лімфоцитах починає експресуватися рецептор до ІЛ-2. Таким чином, створюються умови для проліферації лімфоцитів і дозрівання клону специфічно активованих клітин [4].

Інтерферони — велика група біологічно активних білків (глікопротеїнів), які синтезуються різними клітинами макроорганізму в процесі активації вірусами, бактеріями, мітогенами [2].

Нині відомо понад 20 різновидів ІФН-ів, які за структурою, біологічними властивостями і місцем утворення об'єднані в 3 види (α , β , γ): ІФН- α синтезується лейкоцитами під дією вірусів і називається ще лейкоцитарним; ІФН- β синтезується фібробластами та іншими соматичними клітинами під дією вірусів, і його ще називають фібробластним, ІФН- γ , або імунний, або ІФН II типу, синтезується сенсibilізованими активованими Th-1, цитотоксичними Т-лімфоцитами та НК (натуральний, або природний кілер). ІФН- α та ІФН- β білки з молекулярною масою 20-40 кД, які мають високу стійкість до рН, осаджуються насиченим розчином сульфатуамонію. α - та β -ІФН-и на 40-50% гомологічні і зв'язуються спільними для них рецепторами. γ -ІФН термолабільний і не витримує рН = 2. ІФН-и мають видову специфічність. Рецептори до ІФН- α та ІФН- β виявляються на більшості клітин організму і відрізняються від рецепторів до ІФН- γ (CD119), які виявляються переважно на моноцитах, макрофагах, ендотеліальних клітинах [2].

Вони можуть перешкоджати розмноженню вірусів, гальмувати розвиток бактеріальних інфекцій, підвищувати активність багатьох ланок неспецифічної резистентності та специфічних реакцій. Протівірусна активність зумовлена не прямою дією ІФН-ів, а дією їх на клітини. Під час вірусної інфекції інфіковані клітини виділяють у позаклітинний простір ІФН, який зв'язується з відповідними рецепторами незаражених клітин і проникає в них [2].

Розрізняють два фактори некрозу пухлини — альфа та бета [1]. ФНП- α (кахексин) продукований різними типами клітин, включаючи моноцити-макрофаги, В- і Т-лімфоцити.

Належить до прозапальних цитокінів. Характеризується різноманітністю ефектів, які залежать насамперед від його концентрації. У низьких концентраціях ФНП- α збільшує синтез адгезивних молекул на ендотеліальних клітинах, що дозволяє нейтрофілам прикріплюватися до стінки судин у місцях запалення. Активує респіраторний вибух у нейтрофілах, призводить до посилення клітингової потенції фагоцитувальних клітин. Крім того, ФНП- α посилює синтез лімфокінів хелперними Т-лімфоцитами і стимулює ріст В-клітин. У великих концентраціях він є важливим медіатором, який зумовлює розвиток ендотоксиніндукованого септичного шоку [4]. ФНП- α викликає внутрішньосудинні тромбози в деяких пухлинах, що викликає інфаркти пухлинної тканини та некроз клітин пухлини [1].

ФНП- β (лімфотоксин). Продукований активованими Т-лімфоцитами. Основна функція — індукція апоптозу клітин-мішеней. Крім того, лімфотоксин дає ефекти, подібні до опосередкованих ФНП- α , із тим самим рецептором, що й ФНП- α [4].

Трансформуючий бета-фактор росту: він виробляється Т-клітинами та багатьма іншими типами клітин. Це в першу чергу інгібіторний цитокін. Він пригнічує проліферацію Т-клітин і активацію макрофагів. Діє також на поліморфноядерні лейкоцити та ендотеліальні клітини для блокування ефектів прозапальних цитокінів. По суті, він пригнічує імунну відповідь, коли вона не потрібна після перенесеної інфекції, і тим самим сприяє процесу загоєння [5].

Ростові фактори. Гранулоцитарно-макрофагальний колонієстимулюючий фактор продукується багатьма типами клітин, стимулює активність і проліферацію гранулоцитарномакрофагальних попередників. Гранулоцитарний колонієстимулюючий фактор стимулює подальше дозрівання гранулоцитів. Макрофагальний колонієстимулюючий фактор стимулює дозрівання та активність моноцитів і макрофагів. Еритропоєтин виконує тільки функцію регуляції еритропоезу. Трансформуючий фактор росту β викликає неадгезивний ріст фібробластів, інгібує активність деяких цитокінів: IL-2, ФНП [1].

Хемокіни — це спеціальний різновид цитокінів, які контролюють процеси міграції й активації клітин імунної системи [4]. Молекули хемокінів невеликі, складаються із 66–76 амінокислотних залишків. Вони мають здатність зв'язуватися з молекулами міжклітинного матриксу, з одного боку, і зворотно зв'язувати свої молекули-ліганди на мембрані клітини-мішені — з другого. На цей час ідентифіковано не менше 40 хемокінів [1]. Крім регулювання руху лейкоцитів багато хемокінів беруть участь у регуляції запалення та аутоімунних процесів, росту й диференціювання імунокомпетентних та інших клітин, у тому числі й пухлинних, тощо. Кілька конститутивних рецепторів хемокінів експресуються специфічно при деяких захворюваннях (СНІД, онкологічні захворювання, бронхіальна астма) [2].

Ряд цитокінів, особливо їх рекомбінантні форми, знайшли широке застосування при лікуванні онкологічних захворювань, деяких анемій та інших хвороб. Дія антипухлинних цитокінів спрямована як безпосередньо на пухлинні клітини - цитотоксична й цитостатична дія, гальмування проліферації, індукування апоптозу, так і регулювання різних реакцій природної резистентності та специфічного імунітету з метою активації НК, цитотоксичних Т-клітин, туморінфільтрівних лімфоцитів і макрофагів. Цитокіни здатні також підвищувати імуногенність пухлинних клітин, змінювати експресію антигенів МНС (від англ. *Major Histocompatibility Complex*) та специфічних пухлинних антигенів. Застосування рекомбінантних препаратів ІФН- α та IL-2 дало позитивні результати при лікуванні хворих на рак нирок. Особливо відчутні позитивні результати отримано при застосуванні рекомбінантного ІФН- γ людини в онкогематології, рекомбінантних ГМ- та Г-КСФ при лікуванні різного роду мієлосупресивних станів, зумовлених застосуванням цитостатиків, променевого лікування, аварією на ЧАЕС, трансплантацією кісткового мозку тощо [2]. Деякі цитокіни можуть мати роль допоміжних засобів, що дозволяє інтенсифікувати хіміотерапію, але з підвищеним ризиком лейкемії більш пізньої мієлоїдної лінії [6].

Нині активно ведуться експериментальні роботи з активації *in vitro* інтерлейкіном-2 виділених лімфоцитів з крові хворих на онкологічні захворювання з подальшим введенням їх

донорам цих клітин з лікувальною метою. У деяких випадках отримано позитивні результати. Це перспективний шлях пошуку імунобіологічних підходів до лікування онкологічних захворювань [2].

У сироватці крові здорових людей ні ФНП- α , ні ФНП- β не виявляються. Проте під час інфекційних захворювань, онкологічних захворювань та деяких неінфекційних патологій у сироватці крові з'являються ФНП [2].

IL-10 є сильним інгібітором протипухлинної цитотоксичності циркулювальних моноцитів і альвеолярних макрофагів. Він стимулює ріст деяких пухлин і його підвищена концентрація в крові при онкологічних захворюваннях свідчить про несприятливий прогноз. У поєднанні з іншими цитокінами він стимулює ріст і диференціювання попередників багатьох клітин. Виражена протизапальна дія IL-10 дала підставу дослідникам застосовувати його при лікуванні хронічних запальних процесів [2].

При онкологічних захворюваннях ІФН-и можуть інгібувати пухлинний ріст прямою блокадою проліферації пухлинних клітин, лізувати пухлинні клітини, активувати онкоцидну активність природних кілерів та макрофагів шляхом імуномодуляції. ІФН- α і ІФН- β чинять цитостатичну дію на пухлинні клітини в усіх фазах клітинного циклу, меншою мірою вони виявляють цитотоксичну дію. ІФН- γ цитотоксично діє у фазі G1 клітинного циклу. Слід зазначити, що сумісна протипухлинна дія α -, β - і γ -ІФН ефективніша, ніж одного з них [2].

Слід мати на увазі, що останнім часом отримано багато форм рекомбінантних ІФН-ів, які знайшли широке застосування в профілактиці та лікуванні вірусних і бактеріальних інфекцій, а також при онкологічних захворюваннях та деяких видах імунодефіциту [2].

Отже, використання рекомбінантних форм цитокінів для покращення результатів лікування інфекційних та онкологічних захворювань виглядає перспективним напрямком для подальших досліджень у цій галузі.

Список літератури:

1. Імунологія: Опорний конспект лекцій / Уклад. Т. Ф. Поручинська, А. І. Поручинський. – Луцьк, 2012. – 168 с.
2. Вершигора А.Ю., Пастер Є.У., Колибо Д.В., Позур В.К., Віхоть М.Є., Михальський Л.О., Швець Ю.В., Холодна Л.С., Моложава О.С. Імунологія /За заг. ред. Є.У.Пастер/. – Київ: Вища школа, 2005. – 599 с.
3. Імунологія підручник / за ред. Л. В. Кузнецова, В. Д. Бабаджан, Н. В. Харченко. - Вінниця Меркьюрі Поділля, 2013. 565 с.
4. Клінічна імунологія та алергологія: Підручник / Г.М. Драннік, О.С. Прилуцький, Ю.І. Бажора та ін.; За ред. проф. Г.М. Дранніка. — К.: Здоров'я, 2006. 888 с.
5. Textbook of Microbiology and Immunology, 2/e. Subhash Chandra Parija — Elsevier 2012. 682 p.
6. Oxford Handbook of Clinical Immunology and Allergy. 4th Edition. Gavin Spickett Oxford University Press 2020. 705 p.

СПЕЦИФІКА ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ УМОВНОГО ТЕАТРУ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Москаленко С.С.

магістрант 2 курсу

театрального факультету

Харківського національного університету

мистецтв імені І.П. Котляревського

У першій чверті XXI ст. світові глобалізаційні процеси, інформатизація, пандемія COVID-19, нова хвиля застосування технологій штучного інтелекту (Artificial Intelligence, AI) стали ключовими факторами, які вплинули на розвиток сценічного мистецтва та визначили основні вектори подальшого розвитку мистецьких напрямів та течій в світовому та вітчизняному театральному процесі. Новаторські режисерські та технологічно переосмислені сценографічні рішення, трансформації в акторському виконавстві як відповіді на виклики сьогодення вплинули й на такі категорії в сценічному мистецтві, як простір і час, реальне та уявне, а також значно модифікували взаємодію глядачів зі сценою та акторами. Зазнала змін й репрезентація художніх напрямів, які торували свій шлях протягом попереднього століття, серед них – умовний театр.

Умовний театр – художній напрям, що виник на зламі XIX – XX століть, є яскравим прикладом технічних інновацій нової епохи «переосмислень», викликів та потрясінь в сценічному мистецтві.

Концептуальними основами умовного театру є: глибокий символізм художніх форм; умовність; ідейно-акцентне навантаження на сценографію (тріада – світло-колір-звук); акцентування на пластичності як засобі виразності; руйнування «четвертої стіни» – переосмислення ролі глядача (перехід від відстороненого художньо-естетичного сприйняття театального дійства до взаємодії з ним) та ін.

Процеси інформатизації та цифровізації усіх сфер життєдіяльності суспільства та сценічного мистецтва, зокрема, відкрили нові можливості для розвитку ідей умовного театру на вітчизняній та зарубіжній сценах. Застосування інтерактивних, мультимедійних, голографічних, VR та AR-технологій, штучного інтелекту, відеомейпінгу, а також поєднання техніки та мистецтва – LED Pixel Poi, гуманоїдів та ін. дають змогу поглибити умовність художньо-образного вирішення твору, підкреслити метафоричність та символічність сценічних форм, сублімуючи усі означені елементи у актуальний тренд видовища, якого прагне сьогодні покоління кліпового мислення. Так, умовний театр досягає «множинного ефекту вражень» – нашарування художньо-естетичного, смислового та візуального сприйняття.

Застосування інноваційних технологій в репрезентації ідей умовного театру змінили взаємодію глядачів зі сценічним простором. Якщо на початку XX століття умовний театр зруйнував «четверту стіну» й дав можливість глядачам не відсторонено спостерігати за тим, що відбувається на сцені, а долучитися до сценодії, то наразі можна констатувати, що новітні технології піднесли означену взаємодію на якісно новий щабель через функціональні ролі глядача – інтерактивну співучасть та інтерактивну співтворчість.

Взаємодія глядачів зі сценічним простором за допомогою технологій доповненої реальності репрезентована у виставі «Ворон» («The Raven») режисера Ленса Вейлера. За допомогою технологічно оснащених ліхтариків та AR-окулярів перед глядачами відтворюються історії з життя та творчості Едгара Аллана По [2]. Непередбачуваність дій учасників робить кожне шоу динамічним та унікальним, забезпечує їх максимальне «занурення» у художній простір вистави.

Яскравим прикладом взаємодії сценічного мистецтва та інновацій є моносpektакль «Моторошна долина» Штефана Кері, одного з лідерів театральної групи «Rimini Protokoll». У центрі уваги знаходиться суб'єкт, який нагадує письменника Томаса Мелле, що розповідає про свій біполярний розлад, «емоційні гойдалки» та визначає творчість як можливість стабілізувати свій стан, знайти розраду, втекти від себе й дійсності. Олена Мигашко зазначає: «Слухати ретельний і проникливий монолог з часом все частіше й частіше заважають незначні, здавалося би, деталі: нога Мелле раптом повертається на 360 градусів, якась частина тіла видає механічний звук, впадають в око дірка в голові й дроти. Можете здогадуватись, наскільки філігранно й моторошно вибудована драматургія “відчуження” і як некомфортно інколи відчуває себе глядач – справжній дослідник “моторошної долини”» [1].

Новий погляд на синтез сценічного, музичного та пластичного мистецтв, однієї з ідей умовного театру, став можливим завдяки використанню аудіоінтерфейсів, зокрема «цифрових звукових паличок», що перетворюють рухи на звуки. Цікавим у цьому аспекті є досвід дослідника цифрового перформансу Йоганнеса Біррінгера. Кілька перших танцювальних інсталяцій, створених Біррінгером та DAP-Lab, отримали назву метакімосфери [4, с. 56]. Чжи Сю (Лондонський університет Брюнеля) окреслює специфіку застосування цих технологій: «Кімосфери запрошують глядачів взяти участь у тому, що відбувається на сцені, відчутти, торкнутися та дослідити фізично та віртуально (через окуляри VR) те, що можна побачити в мінливому та нестабільному середовищі» [4, с. 58].

Таким чином, інтенсифікація розвитку ери інновацій визначила нові шляхи соціокультурного розвитку суспільства та сценічного мистецтва зокрема. Тотальна інформатизація та цифровізація культурно-мистецького поступу розширила варіативність репрезентації ідей умовного театру, можливості залучення глядацької аудиторії до сценічного простору вистави, означила перспективи підготовки нової генерації фахівців, здатних утілити в життя шоу нового тисячоліття. Проте варто пам'ятати слушне зауваження Александри Вебб та Джеймса Лейтона, що «цифрові навички та компетенції є дуже важливими для виконавців, але досягнення успішного цифрового виступу не обов'язково залежить від володіння технічними навичками, а радше від творчого використання цифрових технологій» [3], аби не втратити справжньої цінності мистецтва у гонитві за інноваціями та мейнстрімами.

Список літератури:

1. Мигашко О. Гуманоїди, VR-окуляри та сцена у смартфоні: як театр працює з новими технологіями. URL: <https://cutt.ly/yeEnXkl5>
2. Introduction to tech-driven immersive theater. URL: <https://cutt.ly/zeEmhzKX>
3. Webb A., Layton J. 'It's not just about technology!': Creativity as a driving force for nurturing the development of skills for digital performance. *International Journal of Performance Arts and Digital Media*. 2023. URL: <https://cutt.ly/QeEmEeab>
4. Xu Z. Choreography of Sonic Chopsticks and Intervention of Digital Technology with Dancing Bodies. *Body, Space & Technology*. 2020. № 19 (1). P. 56–75. URL: <http://doi.org/10.16995/bst.331>

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У МІЖНАРОДНІЙ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

М'якушко Володимир

аспірант кафедри «Підприємництво та туризм»
Одеського національного морського університету
myakushko.vova@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-2580-0401>

Матвієнко Марина

доцент кафедри «Підприємництво та туризм»
Одеського національного морського університету
marinimus029@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5753-683X>

Транспортно-експедиторська діяльність є динамічно розвиваючоюся галуззю сервісної діяльності на транспорті. Суттєвий вплив на розвиток цієї сфери накладають глобалізаційні процеси, науково-технічний прогрес, зміни в очікуваннях споживачів та міжнародні політичні та економічні процеси. Основними процесами, які зароджуються сьогодні і будуть формувати майбутнє цього напрямку діяльності бізнесу можна назвати наступні.

Забезпечення сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держав для досягнення зростання рівня та якості життя населення. Логістичні та транспортні процеси мають відповідати цілям сталого розвитку щодо вирішення проблем бідності та голоду, а також забезпечити збереження навколишнього середовища та розумного використання обмежених ресурсів. Наступні декілька років стануть важливим періодом для сталого розвитку та шляху до декарбонізації сектору транспорту та логістики. Вимоги щодо звітності та розкриття інформації, запроваджені в Європейському Союзі, і рух інших юрисдикцій до цього призведуть до поглиблення та розширення цих процесів у ТЕД.

Підприємства все частіше беруть на себе зобов'язання покращити сталість своїх ланцюгів поставок. Найбільше у світі дослідження сталого розвитку керівників компаній, проведене Глобальним договором ООН і Accenture, підтвердило, що майже половина керівників компаній бачать відповідальність за ланцюг поставок частиною своєї стратегії сталого розвитку. Залишається побачити, чи вдасться зберегти цей імпульс у складному бізнес-середовищі. Чи приймуть клієнти додаткові витрати на стійку логістику, і чи будуть експедитори надавати перевагу роботі з перевізниками та агентами, які прагнуть покращити стійкість?

Зростання потужності, що супроводжується високим рівнем волатильності попиту. Транспортні та експедиційні процеси останнім часом характеризує тенденція зниження попиту на вантажні перевезення та одночасне збільшення потужності засобів транспорту. За оцінками міжнародної асоціації судноплавства BIMCO [1], глобальні обсяги контейнерних перевезень зростуть на 3%-4% у 2025 році, в той час, як світовий океанський флот зросте на 7,8%. Попит на авіаперевезення при цьому залишиться низьким, хоча у 2023 році потужність зросла на 9%. Результатом такої тенденції для експедиторів є зростання конкуренції. Лояльність клієнтів може коливатися, отже експедиторам потрібно більше працювати, щоб виділитися на ринку. Операційна ефективність буде однаково важливою для максимізації прибутковості та збереження клієнтів. У той же час тарифи продовжуватимуть впливати, оскільки перевізники конкуруватимуть за менший пул вантажів.

Автоматизація. Основний фактор подальшого розвитку транспортної системи та управляючих систем – це саме автоматизація. Вона накладає відбиток і на транспортно-експедиторську діяльність, надаючи нові можливості щодо обслуговування клієнтів в

частині інформування про стан і положення вантажів, затримки, спрощення документообороту, але виставляє вимоги щодо модернізації та удосконалення матеріально-технічної бази ТЕК.

Війна в Україні, інші політичні конфлікти. Суттєвий відбиток на розвиток логістики накладають воєнні дії в центрі Європи, військові конфлікти на сході та зміни клімату. Логістичні ланцюжки будуються не тільки на основі економічної ефективності, на перший план виходять питання безпеки вантажу та персоналу, фокус зміститься від випадкових, несподіваних подій до руйнівних сил зміни клімату та геополітичних хвилювань. Це може вплинути на поставки ресурсів, перекрити транспортні шляхи, перервати виробництво та підвищити витрати. Крім того, глобальна напруженість і конфлікти в усьому світі – як існуючі, так і нові – можуть вплинути на операції та інвестиції в ланцюзі поставок. Як зазначає Economist Intelligence Unit, інвестиції в ланцюги поставок будуть адаптовані для мінімізації політичних ризиків.

Гнучкість. Поточний стан транспортної системи в контексті транспортно-експедиційних послуг вимагає від експедиторів віддавати пріоритет гнучкості, швидкості та прозорості діяльності, що дозволить передбачати виклики та дає інструменти для швидкого й ефективного переривання збоїв у ланцюжках поставок.

Подальший розвиток цифрових платформ перевезень. У сучасному ландшафті, який постійно розвивається, галузь логістики йде на хвилі технологічного прогресу, автоматизації процесів і збереження навколишнього середовища. Щоб процвітати в цю епоху жорсткої конкуренції, логістичні компанії повинні швидко адаптуватися до передових технологій, новаторських процесів і стратегічних підходів. Оскільки технологія логістики досягає нових висот, очікуйте майбутнього, де гнучкість і надійність визначають галузь. В останні роки багато експедиторів реалізували можливості «прозорість та відстеження» та все більше наздоганяють зручність платформ, які пропонують цифрові експедитори. Ймовірно, це триватиме й надалі, оскільки експедитори визнають необхідність пропонувати найкращі цифрові послуги для безпеки відновити нових клієнтів і зберегти існуючих. Цифрові інструменти є ключовими для максимізації здатності експедиторів передбачати кризи та реагувати на них, а також для прийняття кращих рішень та оптимізації для сталого розвитку. Цифрування коштує дорого, але більшість представників галузі погоджуються, що це вкрай необхідно. Згідно з дослідженням Accenture, 76% транспортних і логістичних компаній вважають, що відсутність зосередженості на розвитку цифрових можливостей «серйозно загрожуватиме їхньому бізнесу».

Консолідація. Ринок злиттів і поглинань у секторі експедирування вантажів стає дедалі активнішим з початку пандемії, і немає жодних ознак спаду в 2024 році. На тлі серії поглинань у галузі Loadstar передбачив, що це буде «період консолідації». Схожа тенденція буде характерною і для менших незалежних експедиторів, і ймовірно, досягне нових максимумів.

Майбутнє транспортно-експедиторської галузі

2024 рік стане роком значних викликів для експедиторів. Їм доведеться протистояти економічній невизначеності, політичній нестабільності та технологічним збоям. У той же час, буде потенціал отримати вигоду від нових можливостей, знову ж у сфері технологій, а також у сфері сталого розвитку. Завдяки стратегічним інвестиціям, ретельному плануванню та пріоритетності стійкості експедитори можуть допомогти максимізувати свій потенціал успіху.

Список літератури:

1. MARKET ANALYSIS AND REPORTS. URL: <https://www.bimco.org/insights-and-information/market-analysis-and-reports?pn=1>

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРЕСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я

Нехворовська Наталія

студентка

Поліського національного університету

Анотація. Стрес вагомо впливає на фізичне і психічне здоров'я особистості. Тому, це питання є дуже актуальним в наш неспокійний час, адже вимагає від особистості оволодіння стратегіями розв'язання проблемних, кризових, а підчас, й екстремальних ситуацій. У публікації описано емпіричне дослідження психологічних аспектів стресу у педагогів та психологічних особливостей вибору ними копінг-стратегій. Перспектива досліджень з цієї проблеми вбачається в розробці психопрофілактичного тренінгу, спрямованого на відпрацювання ефективних копінг-стратегій для педагогів.

Ключеві слова: стрес, стрес-менеджмент, стратегії, копінг-стратегії.

Abstract. Stress has a significant impact on the physical and mental health of an individual. Therefore, this issue is very relevant in our turbulent times, which requires the individual to master strategies for solving problematic, crisis, and sometimes extreme situations. The publication describes an empirical study of the psychological aspects of stress in teachers and the psychological characteristics of their choice of coping strategies. The prospect of research on this problem is seen in the development of psychoprophylactic training aimed at developing effective coping strategies for teachers.

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство стикається зі зростаючою кількістю стресових ситуацій, які виникають внаслідок швидкого темпу життя, соціально-економічних труднощів, технологічних змін та геополітичних конфліктів. Це ставить під загрозу не лише психічне, але й фізичне здоров'я суспільства в цілому. Враховуючи, що стрес може мати серйозний вплив на імунну систему, серцево-судинну систему, психічний стан та якість життя, дослідження психологічних аспектів стресу та його впливу на здоров'я стає надзвичайно актуальним і потребує глибокого аналізу.

За останні роки спостерігається зростання інтересу до психологічних аспектів стресу та розробки ефективних стратегій управління ним. Підвищення рівня свідомості та розуміння причин та наслідків стресу є критично важливим для створення здорового та стійкого суспільства. Тому дослідження цієї проблематики в контексті психології має велике значення для подальшого розвитку науки та практики. Набуваючи розуміння психологічних механізмів стресу та його впливу на здоров'я, ми зможемо розробити ефективніші методики профілактики та лікування, що сприятимуть підвищенню якості життя та зниженню ризику розвитку різних захворювань. Таким чином, дослідження психологічних аспектів стресу та його впливу на здоров'я є ключовим напрямком в сучасній науці, який має безпосереднє значення для збереження та підтримки здоров'я людей у сучасному світі.

У сучасній науці дослідження психологічних аспектів стресу та його впливу на здоров'я є активною областю досліджень, якою займаються вчені з різних галузей психології. Одними з провідних науковців у цій галузі є Генрі Сельє, Гасан Зінельдінов, Річард Лазарус, Сьюзен Фолкмен, Роберт Сапольські, Келлі Макгонігал та багато інших. Генрі Сельє відомий як засновник теорії стресу та автор концепції загального адаптаційного синдрому (ГАС). Він вивчав вплив стресу на організм і розробив теорію, що стрес є необхідним компонентом життєвого процесу, але його надмір може призвести до різних захворювань. Гасан Зінельдінов є відомим вченим у галузі стрес-психології та психосоматики. Він досліджував взаємозв'язок між психічним станом та фізичним здоров'ям, вивчавши вплив стресу на розвиток різних захворювань. Річард Лазарус та Сьюзен Фолкмен є відомими

науковцями, які зосередилися на дослідженні стратегій подолання стресу та розвитку концепцій саморегуляції [1].

Стрес як загальний адаптаційний процес суттєво впливає на емоційну,вольову і когнітивну сферу особистості на різних етапах її онтогенетичного розвитку, а також є джерелом позитивних і негативних змін у відповідних природних і соціальних умовах існування. Окрім того, стрес як неспецифічна реактивність організму значною мірою визначає поведінкову активність у нормі й патології в різних умовах діяльності особистості, зокрема й під час навчального процесу.

Мета дослідження – розкрити психологічні аспекти стресу та його вплив на здоров'я, проаналізувати взаємозв'язок між стресом і різними аспектами здоров'я, виявити переважаючі стратегії управління стресом у педагогів.

Поняття стресу в психології відіграє ключову роль у розумінні психологічних реакцій та впливів нашого організму в умовах негативних чи вимагаючих ситуацій. Стрес є неодмінною складовою життя, і його можна сприймати як реакцію на зміни в навколишньому середовищі, що вимагають адаптації. У психології стрес визначається як відповідь організму на будь-яку надмірну фізичну або психологічну напругу, яка виникає при зіткненні з важкими чи непередбачуваними обставинами [1, 2].

Стрес може мати як позитивний, так і негативний вплив на людину. Позитивний стрес або «еустрес», може мобілізувати організм до дії та стимулювати досягнення цілей. Наприклад, почуття хвилювання перед важливим виступом може підвищити рівень концентрації та продуктивності. З іншого боку, негативний стрес або «дистрес», може призвести до різноманітних негативних наслідків для здоров'я, включаючи фізичні захворювання, психічні розлади та соціальну дезадаптацію [3].

З психологічної точки зору, стрес може виникати внаслідок різних факторів, включаючи зовнішні подразники, такі як втрата роботи або конфліктні ситуації в особистому житті, а також внутрішні фактори, такі як переживання та стосунки з іншими людьми. Особливу увагу в психологічних дослідженнях приділяють індивідуальним реакціям на стресові ситуації, оскільки вони можуть значно відрізнятися в залежності від особистих характеристик, попереднього досвіду та рівня стресостійкості [1].

Важливим аспектом розуміння поняття стресу в психології є також розгляд його впливу на різні аспекти життя людини. Наприклад, дослідження показують, що стрес може мати негативний вплив на фізичне здоров'я, зокрема, сприяючи розвитку серцево-судинних захворювань, захворювань шкіри та інших захворювань. Крім того, стрес може впливати на психічне здоров'я, спричиняючи депресію, тривожність та інші психічні розлади.

Дослідження поняття стресу в психології також відкриває шлях для розробки ефективних стратегій управління ним. Наприклад, методи релаксації, медитації та психотерапії можуть допомогти знизити рівень стресу та покращити загальний стан здоров'я. Також важливою є підтримка соціального оточення та здійснення змін у поведінці, які сприяють зниженню рівня стресу.

Отже, розуміння фізіологічних та психологічних механізмів стресу є важливим для розвитку ефективних стратегій управління стресом та підтримки здоров'я. Дослідження в цій області допомагає розробляти інноваційні та індивідуалізовані підходи до подолання стресу, що сприяє зниженню його негативних наслідків та підвищенню загального рівня благополуччя та якості життя.

Психологічні фактори грають важливу роль у спричиненні стресу. Розуміння цих факторів допомагає нам краще розуміти, які аспекти життя можуть призводити до стресових реакцій, та розробляти стратегії для ефективного управління стресом. Індивідуальні особливості, внутрішні переконання, стиль мислення та підтримка оточуючих грають важливу роль у визначенні того, як ефективно ми можемо подолати стресові ситуації та зберегти своє психічне та емоційне благополуччя.

Однак, важливою є не сама наявність стресу, а спосіб, яким ми реагуємо на нього. Стратегії подолання стресу відіграють ключову роль у тому, як ми адаптуємося до стресових ситуацій і зберігаємо своє психічне та емоційне благополуччя.

Стратегії подолання стресу можуть бути як адаптивними, так і мало адаптивними. Розуміння цих стратегій допомагає нам визначати, які підходи до подолання стресу є найбільш ефективними та сприяють нашому психічному та емоційному благополуччю. Важливо навчитися використовувати адаптивні стратегії та уникати мало адаптивних, щоб забезпечити наше здоров'я та добробут у стресових ситуаціях.

Стрес-менеджмент є важливим аспектом нашого життя, який дозволяє нам ефективно управляти стресом та зберігати наше фізичне та емоційне здоров'я. Методи та практики стрес-менеджменту, такі як управління часом, фізична активність, релаксація, позитивне мислення та управління емоціями, можуть допомогти нам зменшити негативний вплив стресу на наше життя та досягти більшого рівня благополуччя.

Ефективність психологічних технік релаксації може варіюватися залежно від індивідуальних особливостей кожної людини. Важливо експериментувати та визначити, які методи найбільш ефективні саме для конкретної людини. Регулярне використання психологічних технік релаксації може допомогти знизити рівень стресу, покращити психічне становище та зберегти емоційне благополуччя.

Стрес-менеджмент – це набір технік і стратегій, спрямованих на контроль та зменшення рівня стресу в повсякденному житті, підвищення стійкості до стресових факторів та покращення загального добробуту. Оскільки стрес є невід'ємною частиною життя, ефективний стрес-менеджмент дозволяє підтримувати емоційну рівновагу та зберігати психічне і фізичне здоров'я.

Основні компоненти стрес-менеджменту: визначення джерел стресу (методи релаксації (дихальні техніки, медитація та майндфулнес, практики усвідомленості допомагають зосередитися на теперішньому моменті й зменшують тривожність), прогресивна м'язова релаксація (поступове напруження і розслаблення м'язових груп для зняття фізичного напруження), фізична активність, здоровий спосіб життя (збалансоване харчування, сон, уникання стимуляторів), підтримка соціальних зв'язків (спілкування з близькими людьми, розмова про проблеми), техніки тайм-менеджменту (планування дня, відпочинок і перерви), професійна допомога.

Основні стратегії стрес-менеджменту: активний підхід (контроль за ситуаціями, які можна змінити; використання планування і рішень для уникнення потенційного стресу), пасивний підхід (прийняття ситуацій, на які неможливо вплинути, навчання ефективному прийняттю та адаптації до умов).

Ефективний стрес-менеджмент дозволяє не тільки покращити якість життя, а й розвинути стійкість до викликів, що виникають щоденно. Тому метою нашого дослідження стало визначення психологічних особливостей вибору копінг-стратегій педагогами ліцею м. Бердичева. Вибірку склали педагоги початкових класів та вчителі-предметники у кількості 60 осіб віком від 25 до 65 років.

Відповідно до мети експериментального дослідження були обрані наступні методики: методика «Індикатор копінг-стратегій» (Д. Амірхан), копінг-тест Лазаруса, анкета «Особливості подолання стресових ситуацій» проведено дослідження та аналіз отриманих за методиками результатів. Результати дослідження за методикою «Індикатор копінг-стратегій» (Д. Амірхан) узагальнено в таблиці 1.

Аналіз отриманих результатів вказує на те, що педагоги обирають наступні стратегії поведінки: «розв'язання проблем» (73 % всіх респондентів) та «пошук соціальної підтримки» (58 % всіх респондентів).

З метою порівняння результатів отриманих за першою методикою було проведено дослідження за копінг-тестом Лазаруса (див. табл.2).

Таблиця 1. Результати дослідження за методикою «Індикатор копінг-стратегій» (Д. Амірхан), у %

Шкали	Рівень, у %		
	Високий	Середній	Низький
Розв'язання проблем	73	21	6
Пошук соціальної підтримки	58	35	7
Уникання проблем	12	18	70

Таблиця 2. Результати дослідження за копінг-тестом Лазаруса, у %

Шкали	Рівень		
	Високий	Середній	Низький
Конфронтаційний копінг	24%	76%	0%
Дистанціювання	15%	68%	9%
Самоконтроль	60 %	30%	10%
Пошук соціальної підтримки	53%	28%	19%
Прийняття відповідальності	75%	25%	0%
Втеча-уникання	0 %	42%	68%
Планування розв'язання проблеми	58%	42%	0%
Позитивна переоцінка	46%	54%	0%

З табл. 2 можна зробити висновок, що за результатами дослідження копінг-тестом Лазаруса спостерігається тенденція до декількох стратегій: прийняття відповідальності у 75 % педагогів, самоконтроль – у 60%, планування розв'язання проблеми – 58 %, пошук соціальної підтримки - 53 %.

За анкетною «Особливості подолання стресових ситуацій» було виявлено, що педагогам допомагає долати стресові ситуації витримка, почуття гумору, звертаються по допомогу до рідних та друзів та обирають цікаві захоплення. Серед особистісних якостей, що допомагають долати стрес, педагоги назвали впевненість, силу волі, комунікативність, толерантність, оптимізм та гумор. Серед особистісних якостей, що заважають у подоланні стресу, педагоги назвали тривожність, страх, біль, впертість, емоційність та можливість допомоги з боку інших.

Висновки та пропозиції. Стрес є складною і багатогранною проблемою, яка може мати серйозний вплив на наше здоров'я і благополуччя. Важливо навчитися ефективно управляти стресом та використовувати психологічні техніки релаксації для збереження нашого фізичного та психічного здоров'я. Ефективний стрес-менеджмент включає як фізичні, так і ментальні техніки, орієнтовані на зменшення стресу. Кожна стратегія допомагає знайти баланс, розвинути емоційну стійкість та покращити якість життя. Під час експериментального дослідження виявлено, що у педагогів переважають стратегії «розв'язання проблем» та «пошук соціальної підтримки». Спостерігається тенденція до декількох стратегій: прийняття відповідальності, самоконтроль, планування розв'язання проблеми, пошук соціальної підтримки. Виявлено, що педагогам допомагає долати стресові ситуації витримка, почуття гумору, звертаються по допомогу до рідних та друзів та обирають цікаві захоплення. Серед особистісних якостей, що допомагають долати стрес, педагоги назвали впевненість, силу волі, комунікативність, толерантність, оптимізм та ін. Перспективу досліджень з цієї проблеми вбачаємо в розробці психопрофілактичного тренінгу, спрямованого на відпрацювання ефективних копінг-стратегій. Такий тренінг може бути впроваджений в роботу соціально-психологічних служб освітніх закладів.

Список літератури:

1. Шандора Сабо, Каталін Сабо, Оксана Заячківська. Стрес: від Ганса Сельє до сьогодні. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Наукове Товариство Шевченка, Львів, 2019. – 120 с.

2. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

3. Психологія стресу : методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи для с здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти, спеціальності 231 Соціальна робота / уклад.: У. В. Варнава. – Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2023. – 35 с.

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ДИДЖИТАЛ-ІНСТРУМЕНТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Новіков О.В.

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України

1. У сучасному світі впровадження диджитал-інструментів охоплює все більше сфер життєдіяльності людини, і галузь безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту не є винятком. Зростаючий потік транспортних засобів, високі вимоги до швидкості і комфорту пересування, а також необхідність забезпечення безпеки на дорогах спонукають до активного використання цифрових технологій.

Диджитал-інструменти, які використовуються у сфері безпеки дорожнього руху, різняться за рівнем своєї технологічної складності. Вони можуть варіюватися від відносно простих технологій, таких як камери відеоспостереження, які розміщуються на дорогах для моніторингу трафіку, контролю швидкості та фіксації порушень, або дорожні знаки з інтегрованими світлодіодами, які можуть змінювати своє зображення в залежності від умов дорожнього руху (погодних умов, стану доріг, дорожньо-транспортних пригоди (далі – ДТП) попереду тощо), до більш складних систем, що використовують штучний інтелект та машинне навчання.

2. До простих технологій, що застосовуються у сфері безпеки дорожнього руху, слід віднести доволі популярні на сьогодні навігаційні системи та мобільні застосунки (наприклад, Waze, Google Maps), які надають інформацію про затори, аварії, ремонтні роботи на дорогах, і допомагають вибирати оптимальний маршрут. Крім того, деякі застосунки нагадують водіям про необхідність дотримання швидкісного режиму та інформують про наближення до небезпечних зон.

Інформаційні технології також використовуються під час навчання водіїв: електронне тестування на знання правил дорожнього руху, віртуальні тренажери водіння, різноманітні інформаційні платформи тощо.

Також доволі простими, але ефективними, є такі диджитал-інструменти як алкотестери, системи контролю втоми водія або системи виявлення використання мобільного телефону під час керування.

3. До більш складних диджитал-інструментів належать:

- інтелектуальні транспортні системи (ІТС), що включають в себе автоматизовані системи контролю руху, які регулюють роботу світлофорів, відстежують затори, контролюють швидкість транспорту та надають водіям інформацію в режимі реального часу;

- системи автоматичного розпізнавання номерних знаків (ANPR), які використовуються для виявлення порушників правил дорожнього руху, що, зокрема, перевищили швидкість, проїхали на червоне світло;

- телематичні технології, які дозволяють відстежувати місцезнаходження транспортних засобів, їх швидкість, час простою, різке прискорення або гальмування, споживання палива, технічні проблеми тощо;

- системи аналізу та прогнозування ДТП, які використовують великі дані (Big Data) про ДТП для аналізу їх причин, визначення небезпечних зон на дорогах і прогнозування можливих аварій;

- технології «розумного» автомобіля, що включають функції, такі як автоматичне гальмування, контроль смуги руху, адаптивний круїз-контроль та інші, які допомагають водієві уникати аварій.

4. Отже, сучасний розвиток цифрових технологій значно вплинув на сферу безпеки дорожнього руху. Впровадження диджитал-інструментів стало необхідністю в умовах зростаючої кількості транспортних засобів і вимог до безпеки та комфорту на дорогах. Ці інструменти варіюються за рівнем складності: від простих рішень, таких як навігаційні системи, мобільні застосунки та системи моніторингу водіїв, до більш складних технологій, включаючи інтелектуальні транспортні системи, телематику, системи автоматичного розпізнавання номерних знаків та технології «розумного» автомобіля. Всі ці інструменти спрямовані на підвищення безпеки, ефективності руху та зниження кількості дорожньо-транспортних пригод.

Публікація підготовлена у межах виконання в НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» (номер державної реєстрації 0120U10561), що фінансується за рахунок державного бюджету.

ПІДСТАВИ ПРИТЯГНЕННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОДАТКОВИМИ ОРГАНАМИ

Олійник Ю.І.

аспірант кафедри адміністративного права та судочинства
Західноукраїнського національного університету

За своєю природою правопорушення – це певна поведінка особи, яка характеризується, як прямою дією, так і бездіяльністю, та яка направлена на порушення встановлених заборон чи обмежень, невиконання покладених обов'язків, передбачених нормативно-правовими актами.

Український законодавець у п. 109.1 ст. 109 Податкового кодексу України (ПК України) [1] визначив, що податковим правопорушенням є протиправне, винне (у випадках, прямо передбачених цим Кодексом) діяння (дія чи бездіяльність) платника податку (в тому числі осіб, прирівняних до нього), контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених цим Кодексом [1]. За порушення вимог ПК України настає юридична відповідальність (фінансова, адміністративна, кримінальна).

Як і будь-який вид юридичної відповідальності, відповідальність платників податків за порушення податкового законодавства характеризується наявністю підстав притягнення.

Під підставами притягнення платників податків до відповідальності податковими органами слід розуміти сукупність обставин, за наявністю яких сама відповідальність стає можливою.

Загально прийнято розрізняти два види підстав притягнення до відповідальності – фактичну та нормативну.

Фактичною підставою є наявність складу правопорушення – сукупності об'єктивних та суб'єктивних ознак, які визначають діяння (дію або бездіяльність) як правопорушення, та які є обов'язковими, вичерпними і достатніми для притягнення особи до відповідальності за порушення податкового законодавства.

Розглядаючи нормативну підставу притягнення до відповідальності за податкове правопорушення, як наявність норми права, що передбачає склад правопорушення, слід проаналізувати положення Податкового кодексу України.

Так, ст. ст. 117-128 ПК України відображений перелік податкових правопорушень, за вчинення яких передбачена фінансова відповідальність.

Крім цього п. 109.3 ст. 109 ПК України вказано, що у випадках, визначених пунктами 123.2-123.5 статті 123, пунктами 124.2, 124.3 статті 124, пунктами 125-1.2-125-1.4 статті 125-1 цього Кодексу, необхідною умовою притягнення особи до фінансової відповідальності за вчинення податкового правопорушення є встановлення контролюючими органами вини особи [1].

А п. 109.4 ст. 109 ПК України, передбачено, що контролюючі органи несуть відповідальність за вчинення податкових правопорушень незалежно від наявності вини [1].

В Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [2] визначено перелік податкових правопорушень, за які настає адміністративна відповідальність, а також вказано, що при цьому уповноваженим органом є податкові органи.

Так, ст. 234-2 КУпАП визначає, що податкові органи розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням порядку приймання готівки для подальшого її переказу (стаття 163-13), порушенням порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги) (стаття 163-15), ухиленням від подання декларації про доходи (стаття 164-1), порушенням законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове

державне соціальне страхування (стаття 165-1), порушенням порядку припинення юридичної особи (ч. 3 – ч. 6 ст. 166-6), перешкоджанням уповноваженим особам податкових органів у проведенні перевірок (стаття 188-23) [2].

Від імені податкових органів розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право керівники податкових органів та їх заступники, уповноважені ними посадові (службові) особи [2].

Крім цього, ч. 3 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України визначено за Бюро економічної безпеки України підслідність досудового розслідування податкових кримінальних правопорушень, передбачених:

1) статтями 199, 200, 201-1, 201-3, 201-4, 203-2, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 Кримінального кодексу України;

2) статтями 191 (якщо предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування), 206-2, 210, 211 Кримінального кодексу України, у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України;

3) статтями 191 (крім випадку, передбаченого пунктом 2 частини третьої цієї статті) та 364 Кримінального кодексу України, за умови що розмір предмета такого кримінального правопорушення або завданої ним шкоди становить від п'ятисот до двох тисяч розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення, та його вчинено службовою особою державного органу, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків, та досудове розслідування такого кримінального правопорушення не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України [3].

Якщо під час розслідування кримінальних правопорушень, зазначених у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, будуть встановлені кримінальні правопорушення, передбачені статтями 192, 358, 366, 369 Кримінального кодексу України, вчинені особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані з кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, такі правопорушення можуть розслідуватися детективами органів Бюро економічної безпеки України, у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України [3].

Отже, розуміння підстав притягнення платників податків до відповідальності відіграє важливе значення як у діяльності відповідних органів, так і для реалізації принципу відповідальності загалом.

Список літератури:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. №8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/conv#n8>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

СТЯГНЕННЯ НЕУСТОЙКИ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З МІКРОЗАЙМУ

Онiщенко Станiслав Степанович

аспірант другого року навчання
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Неустойка є одним з ефективніших засобів забезпечення виконання зобов'язання – запорукою належного виконання зобов'язання, але досить часто на практиці виникають проблеми з її стягненням. Люди дуже часто не розуміють її правову природу. У своїй більшості суспільство неозізнане із неустойкою через правову неосвіченість, правовий нігілізм мікрофінансових організацій та банківських установ, різну судову практику.

Згідно частини 1 статті 549 Цивільного кодексу України: неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання [1].

Отже, вітчизняне законодавство поділяє неустойку на два різновиди – штраф та пеня.

Відповідно до частини 2 статті 549 Цивільного кодексу України: штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання [1].

Третя частина цієї ж статті надає визначення пені, а саме: пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання [1].

У господарських відносинах відповідно до ст. 230 Господарського кодексу України це називається штрафними санкціями – штрафними санкціями у цьому Кодексі визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання [2].

Виходячи з цього виникає питання щодо можливості стягнення штрафу та пені одночасно та чи не буде це порушенням 61 статті Конституції України : «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» [3]. Особливо гостро це питання стоїть у кредитних відносинах.

Відповідь на це питання дає аналіз судової практики. Практика судів з цього приводу в межах цивільних правовідносин є досить сталою, оскільки у цивільних судових спорах суди доходять майже однозначного висновку про неможливість одночасного застосування і пені, і штрафу за невиконання або несвоєчасне виконання одного і того ж зобов'язання.

Так у Постанові Верховного Суду від 21 жовтня 2015 року у справі № 6-2003цс15 суд зазначив, що штраф і пеня є одним видом цивільно-правової відповідальності, а тому їх одночасне застосування за одне й те саме порушення – порядку й строків погашення кредиту суперечить частині першій статті 61 Конституції України [4]. В свою чергу на цю справу посиляється у своїй Постанові Верховний суд у справі № 296/9078/15-ц від 06 лютого 2019 року, а саме: Постанова Верховного Суду України від 21 жовтня 2015 року у справі № 6-2003цс15 містить правовий висновок про те, що відповідно до статті 549 ЦК України штраф і пеня є одним видом цивільно-правової відповідальності, а тому їх одночасне застосування за одне й те саме порушення строків виконання грошових зобов'язань за кредитним договором свідчить про недотримання положень, закріплених у статті 61 Конституції України щодо заборони подвійної цивільно-правової відповідальності за одне і те саме порушення [5]. Грунтуючись на цій позиції, суд відмовив позивачу у частині позову, де він вимагав стягнення штрафу одночасно з пенею з відповідача.

Обидва суди акцентують на тому, що штраф та пеня це один і той самий вид цивільно-правової відповідальності, а тому одночасне стягнення пені та штрафу є порушенням статті 61 Конституції України.

Практика у господарських спорах відрізняється від вищеописаної. Суди доходять висновку про те, що одночасне стягнення пені та штрафу допускається та не є порушенням статті 61 Конституції України.

Так у Постанові Верховного Суду від 02.04.2019 у справі № 917/194/18 суд зазначив, що одночасне стягнення з учасника господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені не суперечить статті 61 Конституції України, оскільки згідно зі статтею 549 ЦК України пеня та штраф є формами неустойки, а відповідно до статті 230 ГК України - видами штрафних санкцій, тобто не є окремими та самостійними видами юридичної відповідальності. У межах одного виду відповідальності може застосовуватися різний набір санкцій (наведена правова позиція викладена у постановках Верховного Суду від 09.02.2018 у справі N 911/2813/17, від 22.03.2018 у справі N 911/1351/17, від 25.05.2018 у справі N 922/1720/17) [6].

Тобто у цій ситуації суд вважає, що штраф та пеня є формами неустойки, і не окремими видами юридичної відповідальності, то ж порушення статті 61 Конституції України не вбачається.

Отже, неустойка є дійсно ефективним засобом забезпечення виконання зобов'язання. Спираючись на вищенаведене законодавство та судову практику, можна сказати, що у кредитних відносинах не можна одночасно стягувати з боржника пеню та штраф, оскільки суд розглядає штраф та пеню як один і той самий вид цивільно-правової відповідальності, а тому одночасне стягнення пені та штрафу є порушенням статті 61 Конституції України. Натомість у господарських відносинах суд не вбачає порушення статті 61 Конституції України, оскільки розглядає штраф та пеню як форми неустойки, а не окремий вид цивільно-правової відповідальності.

Список літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Постанова Верховного Суду України від 21 жовтня 2015 року у справі № 6-2003цс15 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53118512>
5. Постанова Верховного Суду від 6 лютого 2019 року у справі №296/9070/15-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53118512>
6. Постанова Верховного Суду від 2 квітня 2019 року у справі №917/194/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80923003>

ЖАРОЗНИЖУЮЧІ ЗАСОБИ В ПЕДІАТРИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Осичнюк Л.М.

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри педіатрії
Державний заклад «Луганський державний медичний університет»

В педіатричній практиці дуже широко застосовуються жарознижуючі засоби. Підвищення температури тіла до рівня, коли необхідне призначення жарознижуючих, супроводжує велику кількість захворювань. Слід зазначити, чим менша дитина, тим більш актуальне це питання. Часто батьки самостійно, враховуючи попередні призначення лікаря або свій досвід, дають вказані ліки дітям.

В аптечній мережі представлений широкий спектр жарознижуючих препаратів в різних формах випуску: таблетки / шипучі таблетки, капсули, суспензії та розчини оральні, сиропи, супозиторії, розчини для ін'єкцій. Згідно сучасних вимог, лікар виписує рецепт на діючу речовину, а не на конкретний препарат. Для дітей до 12 років дозволено використання лише препаратів на основі або парацетамолу, або ібупрофену.

Таблетки це найпоширеніша форма лікарських засобів, виготовляються шляхом подрібнення та пресування діючих речовин у тверду субстанцію з гладким покриттям, всмоктуються в шлунку. Переваги таблеток: тривалий термін зберігання без дотримання спеціальних умов, чітке дозування, одна таблетка може містити досить високе дозування діючої речовини, можна розділити на кілька частин для підбору дози, невисока ціна. Недоліки таблеток: можуть починати руйнуватись вже в ротовій порожнині, тому засвоюється менша кількість ліків, часто присутній неприємний (гіркий, кислий та ін.) смак або післясмак, повільно діють.

Капсули це лікарські препарати, які поміщені в желатинову або целюлозну оболонку. Переваги капсул: тривалий термін зберігання без дотримання спеціальних умов, мають гарний вигляд (важливо для дітей), швидко розчиняються і всмоктуються за місцем потреби (в шлунку або кишечнику), не мають неприємного смаку та запаху, мають вищу абсорбцію. Недоліки капсул: для досягнення більшої дози або широкого складу збільшується розмір капсули, що ускладнює прийом, одна капсула містить невисокі дози ліків, складнощі ковтання («прилипає» до піднебіння), достатньо висока ціна.

В дитячій практиці широко застосовуються рідкі пероральні лікарські форми.

Суспензії – рідка лікарська форма, що складається з подрібненої лікарської речовини, не розчинної в рідині, в якості загусників використовуються сахароза, сорбіт, натрій карбоксиметилцелюлоза, пектини.

Сиропи є концентрованими розчинами цукру, до яких додані відповідні лікарські речовини, ароматизатори та консерванти. В якості основи сиропів використовуються розчини сахарози, багатоатомних спиртів або їх поєднань. Основні вимоги до сиропів: приємні смакові відчуття і привабливий зовнішній вигляд.

Переваги рідких форм: рівномірність і швидкість всмоктування, приємні на смак і запах, в кишечнику поширюються за більшою площею слизової оболонки і краще всмоктуються. Недоліки рідких форм: погано зберігаються (речовини в розчиненому вигляді легше піддаються процесам гідролізу та окислювання), є сприятливим середовищем для розвитку мікроорганізмів, малий термін зберігання після відкриття флакону - не більше 30 діб, менш зручні при транспортуванні, вимагають більше часу для приготування і спеціальної упаковки, дозуються умовними мірами дозування (мірними стаканчиками або ложками, столовими ложками, краплями), наявність у складі підсолоджувачів, барвників та ароматизаторів, для більш старшої дитини необхідний великий об'єм, більша вартість, приємний смак підштовхує дітей випити більше ліків, непомітно для батьків.

Ректальні супозиторії це дозовані лікарські препарати, тверді при кімнатній температурі, які розплавляються або розчиняються при температурі тіла, складаються з дисперсійного середовища (супозиторна основа) і дисперсної фази (лікарські речовини у твердому чи рідкому стані), яка рівномірно розподілена у дисперсійному середовищі. Переваги ректальних супозиторіїв: швидка дія, поступають у кров'яне русло, минаючи печінку, не піддаються дії травних соків, безболісність та зручність застосування, відсутність проблеми смаку і запаху, зменшення побічних дій, в тому числі алергічних реакцій. Недоліки ректальних супозиторіїв: неприродний спосіб потрапляння до організму, можлива травматизація слизової оболонки прямої кишки, спеціальні умови зберігання (температура, вологість), труднощі у дозуванні, психологічний аспект – не всі діти здатні змиритися з прийомом цієї лікарської форми.

Розчини для ін'єкцій частіше використовуються в ранньому віці. Переваги ін'єкційних форм: швидкість настання терапевтичного ефекту, повнота всмоктування лікарських речовин в незміненому вигляді та точність дозування, можливість регулювання вмісту лікарської речовини в кров'яному руслі. Недоліки ін'єкційних форм: болючість, ушкодження нервово-м'язового апарата, швидке введення високих концентрацій лікарських засобів може викликати інтоксикацію, небезпека утворення тромбів, емболії судин, необхідність ретельного додержання правил асептики, більш часте виникнення непередбачуваних реакцій (анафілактичний шок, колапс, серцева аритмія, судоми та ін.).

При виборі форми випуску жарознижуючих засобів лікарі в першу чергу враховують ефективність ліків та вік дитини: призначають дітям до трьох років рідкі оральні форми, до 7-9 років – і рідкі, і таблетки / капсули, старше 9 років – капсули / таблетки, ін'єкційні форми – при стаціонарному лікуванні. Батьки спираються на свій попередній досвід використання ліків, зручність введення, вартість: на першому році життя, особливо до 6 місяців, – супозиторії, до 7-8 років – рідкі форми, більш старшим – таблетки / капсули, враховуючи, що дитині легше проковтнути, інколи самостійно роблять ін'єкції для настання більш швидкого ефекту.

СТВОРЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МОДЕЛЕЙ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Остроус Г.С.

аспірант

Херсонський національний технічний університет
м. Хмельницький, Україна

Розвиток та створення нових моделей електронного урядування в Україні це актуальне питання науки державного управління, яке потребує постійного аналізу та вдосконалення з метою задоволення потреб та вимог громадськості. Нове електронне урядування в Україні включає в себе використання цифрових технологій, створення електронних сервісів та оптимізації їх роботи з метою збільшення ефективності, прозорості та підзвітності державних процесів.

Оскільки ефективність державного управління в сучасному середовищі у великій мірі залежить від можливості оперативного отримання актуальної інформації фахівці Міністерства цифрової трансформації України продовжують активно розвивати електронне урядування, спрямовуючи зусилля на:

1. Цифрову реорганізацію органів влади;
2. Оновлення існуючих та створення нових мобільних додатків;
3. Розширення списку соціальних послуг доступних громадянам онлайн.

Політика «цифровізації» надає державним установам змогу проводити моніторинг та робити аналіз найбільш важливих у воєнний час даних: демографічної ситуації, кількості резервістів, військовозобов'язаних, призовників, внутрішньо-переміщених осіб тощо. Взаємодія ж з Європейським Союзом та ЄС та наслідування їхнього досвіду, у свою чергу, впливає на покращення стандартів та методів управління, і, як наслідок, на зростання конкурентоспроможності України на міжнародному ринку.

Найбільшим здобутком міністерства цифрових трансформації та міністерства оборони України в контексті науки державного управління у 2024 році є створення додатку «Резерв+», яке надало змогу українським державним установам дистанційно отримувати оновлені облікові дані військовозобов'язаних. Застосунок було введено в експлуатацію 18-го травня 2024 року і станом на зараз кількість користувачів дорівнює 1 млн людей, а успішних оновлень даних – більше 700 тисяч.[1] Серед переваг використання даного мобільного додатку можна виокремити можливість користування електронним військово-обліковим документом, який у застосунку «Резерв+» має таку ж юридичну силу, як і паперовий військово-обліковий документ, військовий квиток чи приписне. Таким чином, завдяки реалізації масштабного та надзвичайно складного проєкту з трансформування системи облікового реєстру отримувати необхідну інформацію щодо військового статусу особи, стало простіше як представникам поліції, так і громадянам.

Варто також відзначити, що окрім створення додатку «Резерв+» спеціалісти міністерства цифрової трансформації спільно з Міністерством юстиції України, Державним підприємством «Національні інформаційні системи», Державною міграційною службою та розробниками програмного забезпечення «KitSoft» 9 вересня 2024 року успішно запровадили нові функції онлайн-сервісу «Дія» такі як: автоматичні свідоцтва про народження, шлюб та розлучення, а також зміну імені, продемонструвавши потенціал додатку[2].

Отже, створюючи та успішно імплементуючи нові моделі електронного урядування за допомогою сервісів "Дія" та "Резерв+" Міністерство цифрової трансформації реформує систему управління в Україні. Концепція розвитку «цифрової» країни визначає основні цілі та завдання уряду:

1. Підвищення ефективності управління за допомогою наслідування досвіду західних країн
2. Досягнення прозорості влади та встановлення над нею соціального контролю
3. Зниження затрат на недоцільні бюрократичні процеси
4. Запобігання корупції та зловживань владою.
5. Надання повноважним представникам влади можливості швидкого доступу до систем даних та покращення інформаційної безпеки.
6. Забезпечення громадян безперешкодного доступу до широкого спектру соціальних послуг за допомогою використання онлайн сервісів.

Висновки. Міністерство цифрової трансформації реформує систему управління в Україні за рахунок запровадження нових моделей електронного урядування через сервіси "Дія" та "Резерв+". Концепція розвитку «цифрової» країни» визначає основні цілі та завдання уряду, включаючи зростання ефективності управління та прозорості влади, зниження затрат, запобігання корупції та покращення інформаційної безпеки, а наслідування досвіду західних партнерів та використання перевірених моделей управління має на меті пришвидшення певних стадій процесу інтеграції України до ЄС. Розширення списку соціальних послуг застосунку «Дія» у 2024 році та створення українськими спеціалістами мобільного додатку «Резерв+», в свою чергу, наочно продемонструвало можливість реалізації надскладних проєктів та безмежний потенціал розвитку електронного урядування в Україні.

Список літератури:

1. Електронний ресурс: «Міністерство цифрової трансформації України», доступ до ресурсу URL: <https://thedigital.gov.ua/>
2. Електронний ресурс: «Dia.gov.ua», доступ до ресурсу URL: <http://surl.li/fesker>

ВПЛИВ ЦИФРОВОГО НАВЧАННЯ НА УСПІШНІСТЬ СТУДЕНТІВ У 21 СТОЛІТТІ

Павленко К.О.

бакалавр

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

У 21 столітті світ переживає швидке розповсюдження цифрових технологій, які суттєво змінили всі аспекти життя, включаючи освіту. Цифрове навчання стало невід'ємною частиною сучасної освіти, пропонуючи нові можливості для навчання та розвитку учнів. Однак питання про вплив цифрового навчання на досягнення учнів залишається актуальним та дискусійним.

У сучасному світі цифрові технології відіграють все більшу роль у навчальному процесі. За даними досліджень, більшість учнів мають доступ до цифрових пристроїв та інтернету, що відкриває нові можливості для навчання [1, с. 2]. Однак, разом з тим, виникають питання про ефективність цифрового навчання та його вплив на досягнення учнів.

Метою цієї роботи є дослідження впливу цифрового навчання на досягнення учнів у 21 столітті. У роботі буде проаналізовано існуючі дослідження та дані щодо ефективності цифрового навчання та його впливу на досягнення учнів.

Цифрове навчання пропонує ряд переваг, включаючи гнучкість та доступність навчання, можливість індивідуалізувати навчання відповідно до потреб кожного учня, а також можливість використовувати інтерактивні та візуальні матеріали для навчання. Однак, разом з тим, існують й певні виклики, такі як необхідність розвитку нових навичок та компетенцій у викладачів, а також необхідність забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх учнів.

Дослідження показують, що цифрове навчання може мати позитивний вплив на досягнення учнів, особливо у випадках, коли воно поєднується з традиційними методами навчання [1, с. 5]. Однак, разом з тим, існують й дані про те, що цифрове навчання може мати й негативний вплив на досягнення учнів, особливо у випадках, коли воно не відповідає індивідуальним потребам учнів.

Крім того, цифрове навчання може також сприяти розвитку нових навичок та компетенцій у учнів, таких як інформаційна грамотність, критичне мислення та співпраця [1, с. 8]. Це особливо важливо у сучасному світі, де технології постійно змінюються та вимагають від людей адаптуватися до нових умов.

Іншим важливим аспектом цифрового навчання є можливість забезпечення індивідуалізованого навчання для учнів з особливими потребами. Цифрові технології можуть допомогти створити спеціалізовані програми навчання, які відповідають індивідуальним потребам цих учнів та допомагають їм досягти своїх цілей.

Нарешті, цифрове навчання також може сприяти розвитку міжнародної співпраці та обміну досвідом між навчальними закладами та країнами. Це може допомогти створити глобальну спільноту, яка працює разом над розв'язанням освітніх проблем та покращенням якості освіти [1, с. 10].

У висновку можна сказати, що вплив цифрового навчання на досягнення учнів у 21 столітті є складним та багатогранним. Дослідження показують, що цифрове навчання може мати як позитивний, так і негативний вплив на досягнення учнів. Тому необхідно продовжувати дослідження у цій галузі, щоб краще зрозуміти вплив цифрового навчання на досягнення учнів та розробити ефективні стратегії для його використання у навчальному процесі.

Зокрема, майбутні дослідження повинні зосередитися на вивченні ефективних методів інтеграції цифрового навчання у навчальний процес, а також на розробці нових інструментів

та технологій, які можуть допомогти викладачам та учням у досягненні своїх цілей. Крім того, необхідно також вивчати вплив цифрового навчання на соціальні та емоційні аспекти розвитку учнів, щоб забезпечити всебічний розвиток особистості у сучасному світі.

Список літератури:

1. Джонсон, К. (2019). Цифрове навчання у сучасній освіті. Київ: Видавництво "Педагогічна думка".

ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ОЧИЩЕННЯ ПОВІТРЯ

Паламарчук О.С.

викладач кафедри інформаційної безпеки та комп'ютерної інженерії

ORCID ID: 0000-0002-5277-5751

Ворона Я.Ю.

студент 5-го курсу

Черкаський державний технологічний університет

В умовах розвитку високих технологій зберігається необхідність в забезпеченні комфортних умов життя та праці, незалежно від того чи це виробничі приміщення, чи житлові, чи місця загального користування. Забезпечення комфортного мікроклімату в приміщенні, зниження шкідливості виробництва, підвищення рівня захисту та, відповідно, продуктивності праці – є основна ціль існуючих технологій та розробок в даній сфері.

Система очищення повітря (СОП) – це сукупність пристроїв, зладжена робота яких, забезпечує очищення повітря в приміщенні, позбавлення його від забруднення, сторонніх запахів, пилу, диму та мікробів. Необхідність їх застосування обґрунтовується тим, що повітря в приміщенні може мати вищий рівень певних забруднювачів у порівнянні із зовнішнім повітрям.

На сьогоднішній день існує кілька типів *автоматизованих систем очищення повітря* (АСОП), серед яких можна виділити наступні:

- *Системи з фільтрацією повітря* – це системи, які використовують фільтри для затримання пилу, бактерій, вірусів та інших забруднювачів.

- *Системи з іонізацією повітря* – це системи, які використовують процес іонізації утворення молекул з позитивним і негативним зарядом, що заряджають забруднювачі та змушують їх осідати на поверхні.

- *Системи з ультрафіолетовим випромінюванням* – це системи, які використовують ультрафіолетове випромінювання для знищення бактерій та вірусів.

- *Системи з озонуванням повітря* – це системи, які використовують озон для знищення бактерій та вірусів.

- *Системи з комбінованим очищенням повітря* – це системи, які поєднують у собі кілька методів очищення повітря, для забезпечення максимальної ефективності.

В залежності від типу та призначення АСОП змінюється і їх комплектація, але всі вони мають певний набір компонентів, який є незмінними для будь-якої системи. До цих компонентів належать:

- *Мікроконтролер* – для керування роботою вентиляційної системи на основі даних, отриманих від датчиків.

- *Датчики*: пилу, вологості, температури, диму та чадного газу, CO², тиску.

- *Вентилятор* – для створення потоку повітря в приміщенні.

- *Фільтр* – для очищення повітря від пилу, бруду, диму та інших забруднень.

СОП є невід'ємною складовою сьогодення, та допомагають вирішувати такі задачі як:

- підвищення якості повітря в робочому просторі, що дозволяє створити комфортне середовище для підтримки працездатності колективу;

- економія ресурсів систем вентиляції та контролювати експлуатацію пристроїв кондиціонування;

- зменшення та контроль витрат на електроенергію для підтримки комфортного мікроклімату;

- безпека повітря в робочих та житлових приміщеннях;

- автоматизована обробка сигналів системи та швидке реагування на них;

- великий асортимент СОП гармонійно впишеться в будь-яке оточення.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА В БІЗНЕСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Палкіна Наталія

студентка

Поліського національного університету

Анотація. Стаття присвячена аналізу наукової літератури з дослідження соціально-психологічних чинників ефективного лідерства в бізнесовій діяльності. Обґрунтовано необхідність урахування соціально-психологічних чинників, особливостей соціального середовища, викликів, що постають перед майбутнім фахівцем в бізнесовій діяльності. Досліджено статус в групі майбутніх фахівців сфери бізнесу, порівняно з їх вмінням саморегуляції емоційного стану та особливостей прийняття відповідального рішення в значущих ситуаціях.

Ключові слова: лідер, соціально-психологічні чинники, статус в групі, емоційна експансивність, саморегуляція.

Abstract. The article is devoted to the analysis of scientific literature on the study of socio-psychological factors of effective leadership in business activities. The necessity of taking into account socio-psychological factors, features of the social environment, challenges facing the future specialist in business activities is substantiated. The status in the group of future business specialists is studied, in comparison with their ability to self-regulate the emotional state and the peculiarities of making a responsible decision in significant situations.

Keywords: leader, socio-psychological factors, status in the group, emotional expansiveness, self-regulation.

Актуальність дослідження. Можна констатувати, що зараз існує безперечна потреба конкретних організацій у розвитку лідерських якостей керівників, у розвитку здібностей до реалізації лідерського поведінки. Представляється актуальним вивчення такого феномену як «лідерські якості» керівника як комплексного соціально-психологічного феномену, що поєднує індивідуальні та групові фактори, що у сукупності та забезпечують успішне досягнення спільних цілей.

Об'єктом дослідження є соціально-психологічні чинники ефективного лідерства, а предметом – особливості соціально-психологічних чинників ефективного лідерства в бізнесовій діяльності.

Лідер – це той член групи, який впливає на своїх послідовників і веде їх за собою. Можна виділити два типи лідера: неформальний і формальний.

Формальний лідер – людина, яка впливає групу силою свого статусу чи посади. Це той, хто офіційно має статус лідера. Перевага формального лідера полягає в тому, що він має офіційні повноваження, що і визначає його місце в колективі.

Неформальний лідер – член групи, який не має офіційно керівної посади та відповідних повноважень, але також впливає на групу завдяки своїм особистісним особливостям.

Розглядаючи феномен лідерства, не варто забувати про те, що дане явище не можна відокремлювати від його «ґрунту» – від групи. Іншими словами, лідерство – явище, яке існує всередині якогось об'єднання, групи, чи то держава, громадські організації, політичні партії, великі та малі соціальні групи. Такого погляду дотримуються багато психологів та соціологів. Наприклад, В.П. Мороз, В. Р. Міляєва – вони розглядають лідера в умовах групової діяльності [2,3].

Якщо група виділяє лідера, отже, він має виконувати певні функції, які допомагають групі існувати, та її членам – ефективно взаємодіяти один з одним. Отже, основні функції, які має виконувати лідер представлено на рис.1.

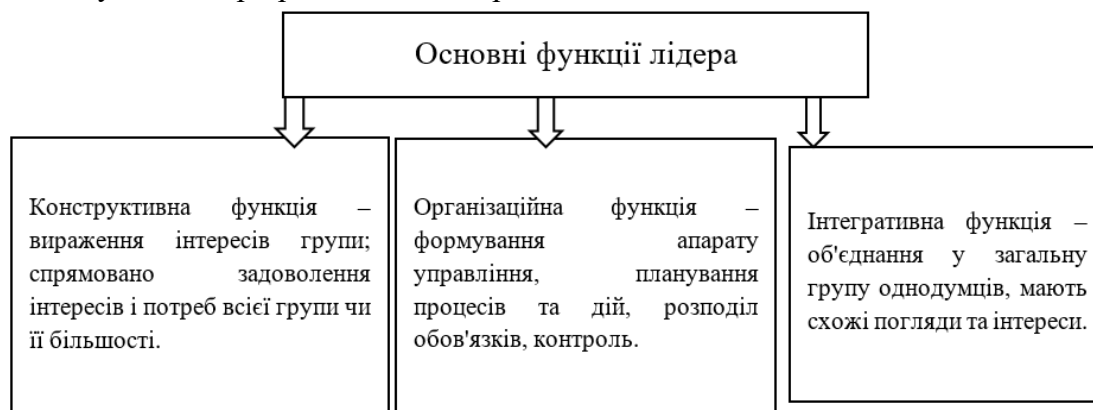

Рис. 1. Основні функції лідера

Розглядаючи фактори, що впливають на життєздатність лідера, згідно з теорією Ю. Бронфенбреннера, можемо виділити [3]:

- мікрофактори (індивідуальні особливості лідера);
- мезофактори (середовищні впливи: організація, в якій працює людина, організаційна культура, її структура, організаційні та групові процеси, лідерство в організації; роль сім'ї, підтримка друзів тощо);
- макрофактори, до яких ми відносимо: взаємозв'язку організації коїться з іншими системами, життєві цінності, закони та традиції тієї культури, у якій живе індивід.

Організації за своєю сферою діяльності, цілям, завданням і функціям, також від ситуації всередині і поза організації різні й відповідно потребує різниці у низці ключових моментів: особистісні якості керівника, його знання, навички, способи здійснення управлінської діяльності. Такі ситуаційні чинники, як рівень розвитку групи, очікування її членів, особливості поставленого завдання також грають чималу роль. Лідерські якості керівника, такі як самостійність, ініціативність, адаптивність та мотивація досягнення, набули нині універсального значення.

Соціально-психологічні чинники лідерства наступні [2-3]:

- особистість (дуже важливо насамперед розуміти себе, впізнавати себе і бути самим собою);
- істинність (справжнє лідерство завжди базується на цінностях та переконаннях, закладених у нас);
- досягнення (тільки той, хто досягає конкретних результатів, набуває досвіду.

Лідер йде попереду, першим набуває досвіду й допомагає іншим); природність (лідер йде першим, є провідним для інших, часто прикладом, має великий, визнаний авторитет і має вплив, що створює величезне навантаження та напругу); розвиток (лише перебуваючи у постійному розвитку, лідер може підтримувати свій вплив та авторитет); самодисципліна (повноцінне лідерство неможливе без принципів самодисципліни, планують власні цілі та завдання, формують умови для їх досягнення, вміють підтримувати свою мотивацію та ін.); терпіння (лідер відзначає особливості людей та їх здібності, вміє бачити сильні сторони та враховувати слабкі зони тих, хто входить до його команди); бачення (уявні образи бажаних майбутніх цілей називаються баченням); навчання (чим раніше людина, яка претендує на роль лідера, зрозуміє важливість наставництва та навчання людей, тим швидше вона зможе здійснити насправді те, що вчора було ще тільки баченням).

Наразі акцент бізнесом робиться на «експлуатації» емоційно-поведінкового фактору, що виявляє себе в розширенні споживчих сегментів усіма можливими способами для утримання та залучення нових Z та Y поколінь у коло інтересів суб'єктів підприємництва, що реалізуються у різних сферах їх діяльності. Концепція маркетингу взаємодії плавно

трансформується в концепцію емоційно-поведінкового бізнесу, що дозволяє отримувати необхідні вигоди і блага суб'єктам підприємництва та іншим зацікавленим соціальним структурам за допомогою спеціального інструментарію, що «обростає» зворотними зв'язками найрізноманітніших соціальних мережах. Адаптаційні процеси в поведінковому аспекті діяльності бізнесу посилюють значущість брендів у всіх формах і проявах.

Аналіз наукових джерел дозволив нам виділити три основні групи методів вивчення неформального лідерства у малих соціальних групах: методи виявлення неформальних лідерів, методи визначення впливу неформальних лідерів на групу та методи діагностики їх особистісних рис.

В нашому дослідженні використано психодіагностичні інструменти першої та третьої груп за допомогою яких було виявлено лідерів в студентських групах та проведено порівняння статусу в групі з емоційною зрілістю (в даному дослідженні емоційна зрілість досліджується як інтегративна якість особистості та виступає як ступінь розвиненості (розвитку) емоційної сфери відносно прояву емоційних реакцій під час певних соціальних умов).

Проведене соціометричне дослідження виявило, що отримані статуси в досліджуваних групах мають наступні особливості: найбільше статусу «соціометрична зірка» в третій досліджуваній групі (В гр.), а в перших двох – досліджуваних, які отримали цей статус однакова кількість. Більше позитивних виборів отримали досліджувані першої групи (А гр.) – 51% отримали статуси «соціометрична зірка» та «тим, що надають перевагу», а найменше – 34% в другій групі (Б гр.). Найбільше негативних виборів отримали досліджувані з другої групи (Б гр.) 21 досліджуваних, а найменше – в першій досліджуваній групі (А гр.) 16 досліджуваних. Було виявлено, що вищий рівень групової згуртованості у сфері дозволів – 0,7 (вище середнього). У навчальній діяльності в тесті – 0,5 (нижче середнього). В загальному рівень згуртованості груп можна оцінити як середній.

Для дослідження кількісних характеристик відношень в групі були використані дві групи індексів – персональні соціометричні індекси та групові соціометричні індекси. До групових соціометричних індексів можна віднести індекс групової згуртованості, індекс загальної емоційної експансивності групи. Аналіз отриманих показників індексу групової згуртованості вказує про низький рівень у всіх досліджуваних групах (до 0,49 – низький). Отримані показники свідчать про низький рівень внутрішньої групової інтеграції та психологічної сумісності членів групи.

Для того щоб виокремити психологічні особливості взаємозв'язку емоційної сфери досліджуваних з його соціальним статусом у групі, проведено порівняльний аналіз результатів методик між досліджуваними, які отримали низький соціальний статус та досліджуваними з високим соціальним статусом. Для цього використано стратегію зіставлення. Прийом даної стратегії полягає у порівнянні результатів однакових за віком груп, але відмінних зі іншим критерієм (високий та низький соціальні статуси).

Емоційна експансивність розуміється як показник соціальних та психологічних якостей суб'єкта в групі. Тобто це цінність, яка характеризує поведінку особистості досліджуваного в соціальному середовищі. За допомогою експансивності можна охарактеризувати емоційно-психологічне ставлення досліджуваного до групи та його роль у спілкуванні з іншими однокурсниками. Тому в соціометричних дослідженнях ми стикаємося з двома основними соціально-психологічними якостями особистості досліджуваного: особистість як суб'єкт спілкування (його статус та його роль у колективі) та особистість як суб'єкт спілкування (емоційна експансивність та її роль). Всі інші вимірні показники є наслідками взаємодії цих двох ролей [1].

Для визначення чи існує зв'язок між статусом досліджуваного і його рівнем потреби у спілкуванні з іншими в групі взято необхідні показники досліджуваних із статусами «ізолювані», «відторгнуті» та «зірки», проведено порівняння їх показників за опитувальником «Методика оцінки емоційної зрілості» та обрано досліджуваних цих категорій які співпали за двома тестами.

Динаміку збігів кількості досліджуваних з низьким рівнем за шкалами емоційної зрілості з загальною кількістю в групах з низькими показниками за цими шкалами зображено на рис. 2.

Рисунок 2. Динаміка збігів

З рисунку 2 можна зробити висновок, що найбільші збіги кількості досліджуваних з низьким статусом в групі та низьким рівнем емоційної зрілості за шкалою експресивності, а найменше – за шкалою емпатії. Тобто можна припустити що досліджуваним з низьким соціометричним статусом важко проявляти свої емоції на загальній групі та передавати свій настрій.

Висновки і пропозиції. Ефективне спілкування та лідерство повинно будуватися враховуючи наступні особливості: позитивний клімат в групі, особливості відносин досліджуваного з однокурсниками, його включення в групу, його соціальна роль в групі, його соціальна активність (активний чи відчужений) тощо. Потрібно враховувати стан досліджуваного в колективі, його референтну групу, знання неофіційного лідера в групі та поза нею, в яку входить досліджуваний. Крім цього, необхідно знати спрямованість групи (соціально позитивна, соціально негативна, невизначена), чи співпадають ці неофіційні лідери та їх цілі з цілями офіційно обраних лідерів в групі, тому що не завжди неофіційні лідери в групі є й обраними в даному колективі.

Важливим чинником є виявлення неофіційного лідера з негативною антисоціальною спрямованістю. Тому, необхідно обов'язково визначити цього лідера (прихованого) та вплинути на негативний вплив його в групі (колективі). Для цього потрібно вивчити та знати інтереси, захоплення та традиції групи, щоб використати певні соціально-економічні закономірності (механізми співчуття, співпереживання, вміння підтримати тощо) для досягнення поставлених цілей.

Навикам мистецтва спілкування, необхідним навичкам та вмінням лідера потрібно постійно вчитися та розвивати їх, виробляючи свій індивідуальний стиль лідера. Для цього можна використовувати соціально-психологічний тренінг, під час якого за допомогою інтерактивних методів та прийомів (групова дискусія, групове обговорення ситуацій, ігрові методи тощо).

Список літератури:

1. Лазуренко О. О. Проблема емоційності в психології / О. О. Лазуренко // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2004. – Т. VI, вип. 4. – с. 170–176
2. Мороз В. П. Теоретико-методологічні основи дослідження лідерства членів студентського самоврядування / В. П. Мороз. // Науковий вісник Донбасу. 2014. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2014_4_11.
3. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої. Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с.

ПЕРЦЕПЦІЯ ФЕНОМЕНУ ПОЛІТИКИ В ІДЕОЛОГІЇ КОНСЕРВАТИЗМУ

Пастухов А.В.

аспірант кафедри політичних наук
Київський національний університет імені Т. Шевченка
<https://orcid.org/0000-0001-7256-521X>
e-mail: antonipastukhov@gmail.com

Слід констатувати, що, консервативна ідеологія має власне розуміння політичної дійсності. Так, політика в даній контекстуальності розглядається в якості багатоконцептуальної діяльності, яка спрямована на регуляцію відносин людини, суспільства, аналізу ідей та принципів тощо. Проте слід вказати, що вона не виходить за рамки консервативного підходу до визначення своїх цілей і моделей розвитку, які повинні ґрунтуватися на емпіричних та історичних даних, традиціях та відповідати принципам загального блага. Так, В. Кучабський визначав політику як діяльність яка «не ставить собі малі цілі, лише ставить собі досяжні цілі» [1, с. 528] – що вже ілюструє предметну стратегічну основу політичної діяльності. Тому, їй як і будь-якій іншій творчій справі не можливо навчитися апіорно, це довгий та лінійний шлях осягнення тенденцій, закономірностей та сутностей політичних ідей та явищ. Ця діяльність скоріше є практичною наукою про розбудову, управління та підтримання державної влади. «Наука управління є практичною за своєю природою, спрямованою на практичні цілі, а також справою, яка вимагає досвіду...» [2, с. 284] – це формує уявлення про політику як про евентуально необхідну умову підтримки основних консервативних цінностей, без якої вони б не змогли бути впроваджені в життя. Але для оптимального функціонування вона повинна покладатися на віковічні засади політичної мудрості, яка є дороговказом як для організації сучасного політикуму, так і для майбутнього соціально-політичного становлення. Тому уся політична діяльність повинна «ґрунтуватися на визнанні важливості прецеденту, який виникає, на узгодженості його зі сталою законністю» [3].

Важливою складовою феномену політики є його етична сторона, а точніше – публічний аспект моральності. Для консервативної ідейно-політичної доктрини вкрай важливо виводити генезу політики з моралі, щоб перша не перетворювалась на боротьбу егоїстичних інтересів за владу і проявляла інтереси всього народу, тобто віддзеркалювала ідею загального блага усіх суспільних верств. Так, В. Липинський був переконаний, що «ніяка людська громада, здатна до життя і творчості, не може існувати без власної внутрішньої моралі, без свого власного твердого поняття про добро і зло і без такого ж твердого переконання, що те, що вона хоче робити, єсть добро і те з чим вона бореться, єсть зло» [4, с. 196] – так модус моралі в політиці спрямовує її до впровадження універсальних суспільних цінностей, які призводять до зняття усіх суспільно-політичних антогонізмів.

Політика в консерватизмі не може розумітися без поняття суспільної або народної солідарності, що формує єдині та загальні цілі. Так, вона породжує таке усвідомлення соціальних та політичних цілей, про які кожен громадянин може сказати, що це його ціль, про яку усі члени політично оформленого суспільства можуть сказати – це наша спільна ціль. Тому політика також допомагає формувати образ загальної (солідарної) організованої діяльності. Виходячи з цього, основними цілями консервативного типу політики є:

1) підтримка державних інститутів країни, які формалізують та організують усі соціально-політичні відносини, висвітлюють основні традиційні принципи політики, а також регламентують функціонування політичних акторів, захищають невідчужувані права людини тощо: «принципи свободи, правопорядку, законності та релігії не слід ставити в залежність від поглядів тих чи інших осіб або від примх та пристрастей натовпу, вони повинні бути втілені у форму, яка забезпечує їм постійність і владу» [5, с. 537];

2) зберігання та підтримка внутрішньої політичної структури країни, шляхом недопущення впровадження соціальних процесів ерозії цінностей та ентропії порядку в суспільстві. Це, в свою чергу, сприяє зовнішній обороноздатності країни;

3) удосконалення умов життя народу, оскільки загальне «здоров'я народу – це найперша справа, про яку повинен дбати кожний державний діяч. ... Вона має багато аспектів» [5, с. 541]. До цих факторів відноситься: житлові умови громадян, забезпечення необхідних умов праці та розвитку людей, підтримка моральних імперативів в суспільстві тощо.

Список літератури:

1. Кучабський В. Революційність чи органічна праця? Консерватизм: антологія. Упорядник О. Проценко, В. Лісовий. Київ: Смолоскип, 1998 – 598 с.
2. Burke E. Reflections on The Revolution in France. socialsciences.mcmaster.ca. Web. URL: <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/burke/revfrance.pdf>.
3. Панченко Ю. Консерватизм Великої Британії: зародження та еволюція базових принципів (XVII-XIX ст.). Вчені записи ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. № 70 (2) – 57-62 с.
4. Липинський В. Мораль і політична дія. Консерватизм: антологія. Упорядник О. Проценко, В. Лісовий. Київ: Смолоскип, 1998 – 598 с.
5. Дізраелі Б. Три головних мети партії торі. Консерватизм: антологія. Упорядник О. Проценко, В. Лісовий. Київ: Смолоскип, 1998 – 598 с.

МЕТОДИ ІНТЕРАКТИВНОГО РЕНДЕРІНГУ ТІНЕЙ

Пікульський Р.М.

аспірант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Тіні є одним з фундаментальних ефектів необхідних для рендерінгу реалістичних зображень у комп'ютерній графіці. Визначення здатності світла від певного джерела надходити до певної точки простору без перешкод у вигляді геометричних тіл, що знаходяться між ними та перекривають відповідний напрямок освітлення є невід'ємним етапом розрахунку направленої освітлення, яке у свою чергу є однією з двох складових фізично-коректного освітлення та необхідною інформацією для визначення другої складової – відбитого освітлення. У випадку інтерактивних графічних додатків основна складність даної процедури полягає у суворих обмеженнях по часу виконання та наявних апаратних ресурсів. Задля досягнення плавності зображення графічна бібліотека повинна вміти генерувати щонайменше 60 кадрів на секунду, використовуючи центральний та графічний процесори типового ПК користувача. У даній роботі розглядаються три основні підходи для визначення затінення від непрозорих об'єктів у інтерактивних сценаріях та наводиться їх порівняльний аналіз.

Метод трафарету тіньових об'ємів (stencil shadow volumes, [1-2]) є одним з найперших алгоритмів, що використовувався для рендерінгу тіней у інтерактивних графічних додатках. Згідно з цим алгоритмом, для кожного об'єкту сцени будується віртуальне геометричне тіло – тіньовий об'єм, що обмежує простір, який знаходиться у тіні відповідного об'єкту від джерела світла. Після растеризації об'єктів сцени на екрані та отримання буферу глибини екрану, здійснюється растеризація тіньових об'ємів усіх об'єктів сцени під час якої для кожного пікселя екрану визначається чи знаходиться він у тіні чи ні; це робиться шляхом порівняння кількості граней тіньових об'ємів що повернуті до спостерігача лицьовою та оберненою сторонами, що є можливим завдяки апаратній підтримці так званого буферу трафарету (звідки й пішла назва методу). Головною перевагою такого алгоритму є те, що його реалізація може обмежитися базовими апаратними можливостями графічних процесорів; це часто робить його найбільш підходящим вибором для старих або малорозвинених апаратних платформ. Ще однією цікавою перевагою є те, що за умови коректної побудови тіньових об'ємів метод завжди точно визначає затінення для кожного пікселя екрану, адже границі тіньового об'єму визначені аналітично. На жаль, метод також має дуже багато недоліків. З основних варто відзначити складність побудови тіньових об'ємів, що сильно обмежує застосування алгоритму для рухомих тіл та джерел світла, дорожнечу їх растеризації, відсутність підтримки джерел світла довільного типу та форми. Також цей метод дозволяє визначити затінення лише для пікселів екрану. Ці проблеми значно обмежують застосування методу трафарету тіньових об'ємів у сучасних графічних бібліотеках.

Метод тіньових мап (shadowmaps, [3-5]) – один з найпоширеніших методів рендерінгу тіней. Він полягає у побудові тіньової мапи – зображення сцени з точки зору джерела світла, кожен піксель якого містить інформацію про відстань від джерела світла до найближчої поверхні вздовж відповідного пікселю напрямку. Таке зображення зазвичай будується шляхом растеризації об'єктів сцени відповідним чином, що є доволі швидкою операцією завдяки спрощеній піксельній стадії та можливості використання оптимізацій, розроблених для растеризації об'єктів на екрані. Після генерації тіньової мапи, затінення точки простору визначається шляхом порівняння відстані від точки до джерела світла з відстанню, що міститься у тіньовій мапі; якщо відстань до точки більша, точка знаходиться у тіні, інакше точка освітлена. Варто зазначити, що на відміну від методу трафарету тіньових об'ємів

метод тіньових мап дозволяє визначити затінення для будь-якої точки простору, що дозволяє обчислювати глобальне освітлення. Окрім цього, перевагами методу є висока продуктивність у порівнянні з аналогами, що стосується як побудови тіньової мапи, так і безпосередньо тесту затінення. Недоліками методу є відсутність підтримки реалістичних джерел світла та дискретність збереженої інформації про затінення зумовлене обмеженою роздільною здатністю тіньової мапи, що викликає неточності у тестах затінення та графічні дефекти у кінцевому зображенні. Зазвичай вплив цих недоліків можна зменшити шляхом використання різноманітних модифікацій та покращень методу, але повністю їх уникнути вдається вкрай рідко.

Метод трасування тіньових променів (raytraced shadows, [6-7]) полягає у здійсненні тесту затінення певної точки шляхом звичайного трасування променя з точки до джерела світла та визначення чи промінь перетинає певну перешкоду на своєму шляху. Цей метод набув особливої популярності після появи апаратної підтримки трасування променів у сучасних графічних процесорах. Перевагами даного методу є коректність тесту затінення, можливість здійснення тесту затінення для будь-якої точки простору та відсутність необхідності у структурах даних, що є специфічними для визначення затінення. Ці характеристики разом роблять метод дуже гнучким та легким у використанні. Також трасування тіньових променів може підтримувати джерела світла довільного типу та форми шляхом трасування променів до усіх точок поверхні джерела; оскільки таких точок може бути нескінченна кількість, трасування здійснюється лише до певної обмеженої кількості, а до результату затінення застосовуються алгоритми видалення шуму. Недоліком алгоритму є доволі низька продуктивність, оскільки трасування променів залишається повільною операцією навіть за наявності апаратної підтримки.

Зважаючи на поданий аналіз алгоритмів затінення, можна зробити висновок що метод тіньових мап є оптимальним для загального використання у інтерактивних сценаріях. Також, актуальним є метод трасування тіньових променів; його варто застосовувати у обмежених випадках задля досягнення максимальної якості затінення. Метод трафарету тіньових об'ємів має дуже обмежене коло застосування через низьку продуктивність та складність підтримки відповідних структур даних.

Список літератури:

1. Everitt C., Kilgard M. J. Practical and robust stenciled shadow volumes for hardware-accelerated rendering.
2. Johnson, Gregory & Mark, William & Burns, Christopher. (2004). The Irregular Z-Buffer and its Application to Shadow Mapping.
3. Kolivand, Hoshang & Sunar, Mohd Shahrizal & Altameem, Ayman & Rehman, Amjad & Uddin, Mueen. (2015). Shadow Mapping Algorithms: Applications and Limitations. Applied Mathematics & Information Sciences. 9. 1307-1315. 10.12785/amis/090325.
4. Dimitrov, Rouslan. Cascaded Shadow Maps.
5. Donnelly, William & Lauritzen, Andrew. (2006). Variance shadow maps. Proceedings of the Symposium on Interactive 3D Graphics. 2006. 161-165. 10.1145/1111411.1111440.
6. Benthin, Carsten & Wald, Ingo. (2009). Efficient Ray Traced Soft Shadows using Multi-Frusta Tracing. Proceedings of the Conference on High Performance Graphics. 135-144. 10.1145/1572769.1572791.
7. Boksansky, Jakub & Wimmer, Michael & Bittner, Jiri. (2019). Ray Traced Shadows: Maintaining Real-Time Frame Rates: High-Quality and Real-Time Rendering with DXR and Other APIs. 10.1007/978-1-4842-4427-2_13.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Плахотник О.В.

аспірант

Класичний приватний університет

(м. Запоріжжя, Україна)

<https://orcid.org/0009-0002-1816-7434>

Метою освіти є передача майбутньому фахівцю сукупності знань, умінь та навичок у певній сфері, розвиток кругозору, міждисциплінарного чуття та здатність до індивідуальних рішень і самонавчання, а також формування гуманістичних цінностей. Якісна освіта стає одним із головних чинників успіху в епоху інформаційного суспільства [3].

Професійна компетентність майбутніх фахівців закладів вищої освіти в сучасному динамічному світі, в якому стрімко змінюється технологічна, економічна та соціокультурна ситуація – є ключовим та надзвичайно актуальним фактором [1]. Професійна компетентність визначається як якісна характеристика ступеня оволодіння своєю професійною діяльністю.

Від майбутніх фахівців вимагається більш глибоке розуміння своєї галузі, постійне вдосконалення професійних знань, навичок, педагогічних здібностей та особистих якостей. Компетентний фахівець не тільки передає знання, а й сприяє розвитку критичного мислення, професійного потенціалу та адаптивності студентів.

З формуванням компетентності пов'язують в цілому якість професійної освіти, що забезпечує конкурентоспроможність випускника на ринку праці. Його реалізація передбачає перенесення акцентів на виховну, розвиваючу функції освіти, на становлення в процесі навчання особистості майбутнього фахівця, його гармонійне духовне і моральне розвиток, високу психологічну стійкість і готовність до корисної праці [2].

Професійна компетентність у психолого-педагогічній літературі розглядається як – особистісна освіта, проміжний етап на шляху до професійної майстерності, єдність мотиваційної, операційно-технічної сфер особистості і самосвідомості та рівень професійної майстерності.

У професійній компетентності майбутніх фахівців відокремлюється кілька ключових компонентів, які забезпечують ефективність їх подальшої діяльності.

В першу чергу можна визначити предметну компетентність, тобто – це глибокі знання у фаховій галузі. Майбутній фахівець повинен володіти актуальними знаннями, і розуміти сучасні тенденції в обраній професійній сфері, для забезпечення високої якості викладання і підтримки наукового рівня студентів.

По-друге, виділяється педагогічна компетентність – це володіння методиками навчання та організацією освітнього процесу. Сюди відносяться знання про педагогічні підходи, методи активного навчання, інноваційні технології, а також вміння адаптувати викладання до індивідуальних потреб студентів.

Третій компонент – це методологічна компетентність, або здатність розробляти, аналізувати та впроваджувати навчальні програми. Майбутні фахівці мають створювати та адаптувати навчальні плани, програми, матеріали, враховуючи специфіку дисципліни та сучасні вимоги до змісту освіти.

Важливим є дослідницька компетентність – це участь у наукових дослідженнях. Майбутні фахівці мають бути залучені до проведення наукових досліджень, публікації статей, монографій та участі у наукових конференціях. Це дозволяє підтримувати науковий рівень викладання і постійно вдосконалювати свої знання.

Комунікативна компетентність – здатність ефективно взаємодіяти зі студентами та колегами. Майбутні фахівці мають володіти навичками комунікації для створення

сприятливого навчального середовища, налагодження співпраці та обміну ідеями, виклик зацікавленості та залучення студентів до процесу навчання.

Володіння сучасними технологіями для навчання та дослідження – це інформаційно-комунікаційна компетентність. Майбутні фахівці повинні використовувати цифрові інструменти, платформи дистанційного навчання, засоби комунікації та аналізу даних у своїй діяльності.

До методів розвитку компетентності можна віднести підвищення кваліфікації та професійного розвитку майбутніх фахівців через участь у семінарах, тренінгах, конференціях, міжнародних стажуваннях. Це дозволяє підтримувати актуальність знань, вдосконалювати педагогічні навички та інтегрувати новітні наукові досягнення у навчальний процес.

Вміння та бажання постійно вчитися, чітко окреслювати мету самоосвітньої діяльності, визначення шляхів її досягнення та моделювання своїх дій в процесі виконання – основні компоненти самоосвітньої діяльності та професійного розвитку.

Використання інноваційних підходів і інформаційно-комунікаційних освітніх технологій в процесі фахової підготовки є потужними інструментами формування компетенції у майбутніх фахівців. Сучасна освіта вимагає використання новітніх педагогічних технологій, таких як проблемно-орієнтоване навчання, гейміфікація, використання віртуальних симуляцій, різних онлайн-платформи (Moodle, Google Classroom, Kahoot тощо), віртуальної та доповненої реальності.

Постійний аналіз власної професійної діяльності сприяє виявленню сильних сторін та зон для вдосконалення. Майбутні фахівці мають об'єктивно оцінювати свої успіхи та труднощі, активно працювати над вдосконаленням своїх навичок, що дозволяє розвиватися, як професіонал та досягати нових вершин у своїй діяльності.

Обмін досвідом між майбутніми фахівцями сприяє збагаченню педагогічних практик та підвищенню якості навчального процесу. Спільна робота над проектами, наставництво та участь у професійних спільнотах дозволяють вдосконалювати свою компетентність та вивчати нові підходи до викладання.

Професійна компетентність майбутніх фахівців для закладів вищої освіти є невід'ємною складовою підготовки висококваліфікованих кадрів та має прямий вплив на якість освіти у закладах вищої освіти. Вона забезпечує високий рівень навчального процесу, сприяє розвитку студентів, формуванню їхніх професійних навичок та компетенцій, відповідати на сучасні виклики, що є ключовим чинником для їхньої успішної кар'єри. Компетентний фахівець здатен не тільки передати знання, але й розвинути у студентів здатність самостійно навчатися, адаптуватися до нових викликів та досягати професійного успіху.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців є багатогранним процесом, який поєднує в собі теоретичне навчання, практичну підготовку, застосування інноваційних методів навчання та розвиток особистісних якостей. Цей процес потребує систематичного підходу та взаємодії між студентами, викладачами та роботодавцями. Завдяки впровадженню сучасних технологій, інноваційних методів та практичної підготовки, вищі навчальні заклади можуть підготувати фахівців, які готові до професійної діяльності у сучасному світі.

Список літератури:

1. С. Дембіцька і О. Кобилянський, «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з професійної освіти засобами цифрових технологій», ПедБез, вип. 8, вип. 1-2, с. 1–7, Бер 2024.
2. Кравцова Т., Формування професійної компетентності майбутніх молодших медичних працівників засобами проблемно-модульного навчання / Т. Кравцова / Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки. - 2013. - Вип. 120. - С. 210-216.

3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : розпорядження Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Поперека Олександр

студент

Поліського національного університету

Анотація. У статті висвітлюються окремі аспекти дослідження психічного здоров'я особистості, розглядаються різні трактовки даного поняття, визначаються критерії психічного здоров'я та психологічні чинники, які впливають на нього. Представлено результати узагальнення наукових досліджень із питань психологічного здоров'я. Проведено дослідження психологічних чинників психічного здоров'я особистості

Ключові слова: психологічне здоров'я; психологічні чинники психологічного здоров'я

Abstract. The article highlights certain aspects of the study of mental health of an individual, considers different interpretations of this concept, defines the criteria of mental health and psychological factors that affect it. The results of generalization of scientific research on psychological health are presented. A study of psychological factors of mental health of an individual has been carried out

Keywords: psychological health; psychological factors of psychological health

Актуальність дослідження. Дослідження в галузі охорони здоров'я набувають все більшого значення в контексті гуманітарних наук, особливо соціальної психології, яка займається вивченням механізмів, орієнтованих на здоровий спосіб життя і пропаганду профілактичної поведінки. Показники здоров'я розглядаються в сучасному суспільстві як сукупні показники рівня благополуччя (якості життя) суспільства в цілому і окремих його верств. Численні дослідження свідчать, що стан здоров'я людей в Україні постійно погіршується, тому збереження та зміцнення здоров'я людей є актуальною проблемою та турботою нашої держави. Адже за даними наукових досліджень, наслідки психотравмуючих подій проявляються змінами в поведінковій, емоційній і пізнавальній сферах особистості. Такі вчені як: Г.С. Нікіфоров, В.М. Маріщук, Н.Е. Бачериков, П.Т. Петрик, В.О. Моляко, О.М. Морозов, Л.А. Крижанівська, В.В. Клименко в своїх працях вказують на те, що психотравмуючі ситуації можуть призвести до дезадаптивної поведінки, психосоматичних та нервово-психічних розладів [3].

Здоров'я людини – одна з найважливіших цінностей у житті. Великий інтерес викликає можливість його підтримки та профілактики захворювань, що, в свою чергу, безпосередньо впливає на якість життя в цілому. Безсумнівно, на рівень здоров'я в цілому впливають фізіологічні, психологічні та соціальні чинники.

Особливо важливим є дослідження психологічних чинників психічного здоров'я в умовах війни, коли існують реальні ризики його погіршення або втрати. А формування навичок турботи про своє психічне здоров'я може допомогти людині зберегти здатність насолоджуватися життям навіть в такій реально загрозливій ситуації, в якій перебувають сучасні українці.

Тому, метою дослідження є вивчення психологічних чинників, які впливають на психічне здоров'я людини. Об'єкт дослідження – психічне здоров'я особистості, а предмет дослідження – психологічні чинники психічного здоров'я людини.

Здоров'я завжди виступає як одна з необхідних умов активного і повноцінного життя людини в суспільстві. Нині дедалі частіше здоров'я поділяють на види: фізичне (організм), психічне (індивід) і психологічне (особистість).

Дослідники в галузі гуманістичної психології вважали, що головним об'єктом дослідження має бути здорова особистість. Саме здоровій психічно і психологічно особистості властиві такі позитивні сили, як потреба в самоактуалізації, доброті, дружбі,

орієнтації на самого себе і, у здатності легко адаптуватися в будь-якій ситуації (К. Роджерс, А. Маслоу, Ф. Перлз) [2].

На сьогоднішній день існує необхідність у поділі на два основних розуміння здоров'я психіки: у широкому і вузькому сенсі. У широкому сенсі психічне здоров'я розглядається як багаторівневе формування. А у вузькому – як окремих рівень здоров'я людини, що характеризує її психічну діяльність з погляду сприйняття навколишньої дійсності й особливості реагування на зовнішні подразники.

Під психічним здоров'я розуміється стан душевного благополуччя, що характеризується відсутністю хворобливих психічних явищ і забезпечує регуляцію поведінки діяльності, що є адекватною умовам навколишньої дійсності [3].

Поняття психічного здоров'я дуже часто пов'язують із питаннями якості життя та психологічного благополуччя. Оцінка якості життя та відчуття психологічного благополуччя є суб'єктивними і залежать від індивідуально-психологічних особливостей людини. До психологічних чинників психічного здоров'я належать біологічні, індивідуально-психологічні, соціальні та ситуативні. Кожен із них, репрезентуючи індивідуальний світоглядно-семантичний фокус світосприйняття обумовлює відповідний тип реагування, що позначається на психічному здоров'ї особистості, впливаючи на оцінку якості життя та рівень психологічного благополуччя. Таким чином, корекція відповідних «внутрішніх налаштувань», здатна впливати на особливості психічного здоров'я, нівелюючи вплив об'єктивних умов життя особистості. Усі ці міркування відображено у авторській теоретичній моделі психологічних чинників психічного здоров'я особистості.

Психологічне благополуччя – це складне і багатовимірне явище, яке включає в себе не тільки емоційний стан задоволення, але і інші аспекти, такі як якість міжособистісних відносин, почуття контролю над своїм життям, відчуття сенсу і мети. Психологічне благополуччя К. Ріфф [1] визначає як «стан людини, при якому він здатний функціонувати в суспільстві, досягає особистих цілей і відчуває задоволення життям в цілому». Отже, психологічне благополуччя – це баланс між особистими потребами і цінностями, соціальними очікуваннями і можливостями, здатністю пристосовуватися до мінливих умов життя.

Підходи до визначення психологічного благополуччя людини дуже різноманітні і неоднорідні. Однак, незважаючи на таке різноманіття, всі підходи наголошують на важливості психологічного благополуччя як ключового аспекту якості життя та особистісного розвитку.

Взаємопов'язаність цих факторів робить визначення та вимірювання психологічного благополуччя складним, але важливим. Це вимагає подальших досліджень і розробки нових, більш точних інструментів і методів. Важливо також враховувати, що психологічне благополуччя не є єдиним критерієм оцінки якості життя або особистісного розвитку, але є його невід'ємною складовою, яка заслуговує на особливу увагу в психологічній науці і практиці.

На основі узагальнення наукової літератури розроблену авторську теоретичну модель психологічних чинників психічного здоров'я особистості, яка включає в себе біологічні (фізіологічні), індивідуально-психологічні (особистісні), соціальні та ситуативні компоненти (Рис. 1.).

Для перевірки особливостей впливу психологічних чинників на психологічне здоров'я респондентів було сплановано та проведено емпіричне дослідження. Для дослідження біологічних чинників було розроблено авторську анкету. А отримані результати порівняно з рівнем психологічного благополуччя досліджуваних. Вибірку склали 60 педагогів ліцею м. Бердичева.

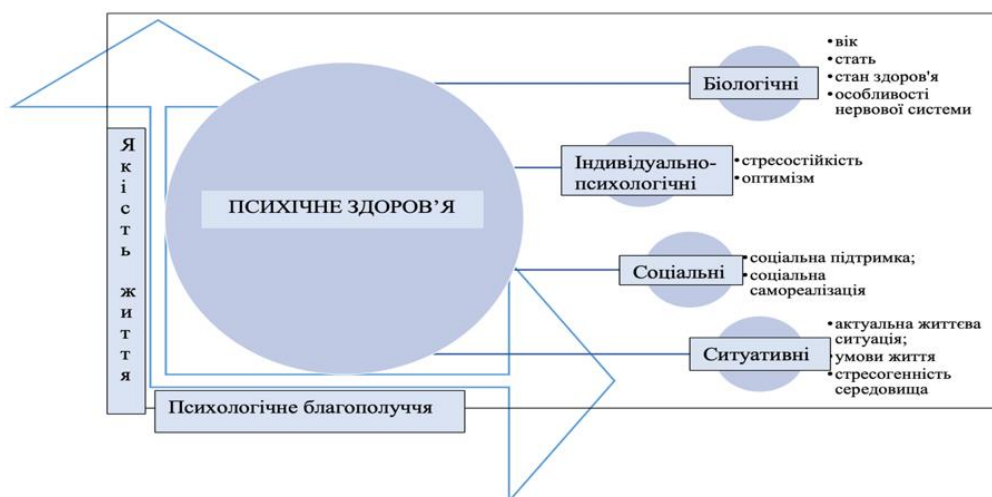

Рис. 1. Теоретична модель психологічних чинників психічного здоров'я

Отримані відповіді респондентів показали, що 51 % респондентів адекватно оцінюють свій вік і у них не виникає хвилювань відносно цього. Серед досліджених спостерігається позитивне ставлення до свого віку й адекватне його сприйняття. Більшість респондентів (57 %) відчувають себе морально старшими, що може бути пов'язано з особливостями професії педагога (велика відповідальність за безпеку та життя дітей під час повітряних тривог, хвилювання за виконання обов'язків вчителя (навчити дітей у важких умовах), завищені вимоги від керівництва, постійні нововведення в освітніх програмах тощо). У 44 % опитаних педагогів здатність до стресостійкості низька, але у 56 % - здатність до стресостійкості середнього та високого рівнів. Адже педагоги повинні бути стресостійкими та зберігати спокій для того щоб підтримувати своїх учнів. Можна зробити припущення, що через постійні стресові ситуації та війну в Україні більшість педагогів у вибірці дослідження (70 % з опитаних) відчувають постійно або часто нервову напругу, але більшість з них (76%) знаходять в собі сили на швидке відновлення після стресу, що може бути пов'язано з індивідуальними особливостями особистості (див. рис. 2,3).

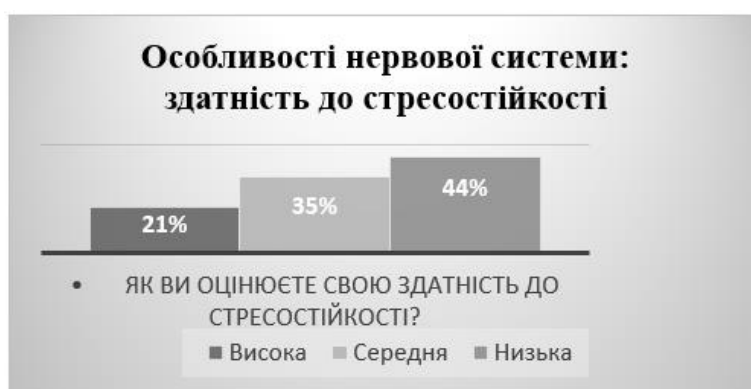

Рис. 2. Особливості нервової системи: самооцінка здатності до стресостійкості, у %

Слід зауважити, що в 25% досліджуваних спостерігається важкість у відновленні після стресу й вони потребують психологічної допомоги та своєчасної підтримки.

Крім цього, проаналізовано отримані відповіді респондентів за методикою «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» за трьома субшкалами: «психологічне благополуччя»; «фізичне здоров'я та благополуччя»; «стосунки» та узагальнено в таблиці 1.

Рис. 3. Особливості нервової системи: самооцінка частоти нервового напруження, у %

Таблиця 1. Рівень вираженості показників суб'єктивного благополуччя респондентів, у % від загальної кількості опитаних

Рівень	Шкали суб'єктивного благополуччя			Загальний показник суб'єктивного благополуччя
	Психологічне благополуччя	Фізичне здоров'я та благополуччя	Стосунки (благополуччя в стосунках)	
Високий рівень	14 (23,3%)	9 (15 %)	18 (30%)	22,8%
Середній рівень	18 (30 %)	22 (36,6 %)	20 (33,3%)	33,3%
Низький рівень	28 (46,7%)	29 (48,3%)	22 (36,7 %)	43,9 %

Отримані показники, які представлено в табл.1, свідчать про те, що рівень суб'єктивного благополуччя педагогів ліцею в умовах війни є недостатнім. Так, показник «психологічного благополуччя», як здатності особистості контролювати своє життя, відчувати оптимізм з приводу майбутнього, впевненість у своїх власних думках і переконаннях, рости і розвиватися як особистість, виражений так: тільки у 23,3% опитаних виявлено високий рівень його вираженості, у 30% – середній рівень і в 46,7% – низький рівень. Показник «фізичне здоров'я та благополуччя», задоволеність фізичним здоров'ям, якістю сну, здатність працювати та здійснювати свою повсякденну життєву активність, займатись спортом і відпочивати, відсутність депресії, тривоги в 48,3 % респондентів низький. Високий рівень вираженості цього показника представлено лише у 15%, середній – у 36,6 %. Особливу увагу звертає увагу на себе той факт, що низький рівень цього показника представлено майже у половини опитаних. Показник «стосунки», як комфортність у ставленні та спілкуванні з іншими людьми, наявність щасливих дружніх і особистих взаємин, здатність звернутись за допомогою до інших, задоволеність своїм сексуальним життям, представлена на більш вищому рівні: високий рівень вираженості – 30 %, середній – 33,3%, низький – 36,7%.

Висновки й пропозиції. Психологічні чинники впливають на психічне здоров'я людини. Можна зробити припущення, що такі біологічні чинники як: стан здоров'я, особливості нервової системи можуть впливати як позитивно, так і негативно на особистість. Отримані дані можна оцінити в двох площинах. З одного боку, можна позитивно оцінити те, що майже третина опитаних мають високий та середній рівні вираженості загального показника суб'єктивного благополуччя, що свідчить, на наш погляд, про активну життєву позицію, оптимізм педагогів, здатність управляти своїм життям та налагоджувати ефективну соціальну взаємодію, і тут особливо важливо, що досліджувані цієї категорії працює з дітьми і значною мірою визначає перспективні напрямки розвитку нашого суспільства. З іншого боку, як негативно можна оцінити те, що 43,9 % респондентів все ж таки мають низький

рівень вираженості загального показника суб'єктивного благополуччя, що обумовлено великим стресовим навантаженням, негативними емоціями, переживаннями за своїми близькими, відсутністю нормального сну під час війни тощо. Тому ознайомлення педагогів з різними правилами самодопомоги та проведення тренінгових програм для подолання стресу, зниження тривожності, розвитку резильєнтності може позитивно впливати на їх суб'єктивне благополуччя.

Список літератури:

1. Карамушка Л. Психічне здоров'я: сутність, основні детермінанти, стратегії та програми забезпечення. [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/51028036>
2. Коцан І.Я. Психологія здоров'я людини / І.Я.Коцан, Г.В.Ложкін, М.І. Мушкевич – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – 316 с.
3. Ярема Н.Ю. Психологічне здоров'я особистості [Електронне джерело] / Юридична психологія, № 2, 2015/. – Режим доступу: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/>

ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ – ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Ремська Ю.С.

викладач

ВСП «Івано-Франківський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

Анотація. У статті розглянуто актуальність вивчення іноземних мов у сучасному світі. Описано вплив вивчення іноземної мови на розвиток людини, розширення кола спілкування. Також визначено переваги вивчення іноземної мови при працевлаштуванні.

Ключові слова: іноземна мова, працевлаштування, комунікація, діалог, культурний розвиток.

Annotation. The article considers the relevance of learning foreign languages in the modern world. The impact of learning a foreign language on human development and expanding the circle of communication is described. The advantages of learning a foreign language for employment are also determined.

Keywords: foreign language, employment, communication, dialogue, cultural development.

Вступ. Останні десятиліття активне вивчення іноземних мов породжує захоплену зацікавленість. У зв'язку з цим відзначається зростаюча роль іноземних мов як інструмент впливу на дії та мислення людей. У тісному взаємозв'язку з глобалізацією окремих держав і всього суспільства в цілому, радикально змінилася роль іноземної мови в системі навчання, зі звичайного додаткового предмета він перетворився, не тільки в основний елемент сучасної системи освіти, а й у спосіб досягнення цілей.

Виклад інформації. На даний момент володіння іноземною мовою у повсякденному житті, у багатьох випадках і не одним, є важливим аспектом життя сучасної людини. Знання різних іноземних мов дозволяє мати можливість вивчити культуру інших держав, дізнатися про їх традиції, сприяє формуванню більшого словникового запасу, розвиває пам'ять, мислення та мовлення. Володіння знаннями іноземної мови в наші дні – це перш за все одна з умов професійної компетенції фахівців [1].

Навички володіння іноземними мовами є необхідним елементом освіти успішних людей. Цей пункт зараз практично завжди присутній в анкетах відділів кадрів державних та приватних організацій. Кандидати, які, крім рідної мови, знають ще хоча б одну, справляють сприятливіше враження на роботодавців. В даний час особистісний та професійний розвиток сучасної людини не може обійтися без вивчення іноземних мов. Здатність вести переговори з представниками різних культур формує розвиток кругозору і дозволяє мати можливість для підйому кар'єрними сходами в компанії, дає можливість завести корисні знайомства при цьому обмінюватися ресурсами та досягненнями між ними.

Для успішного розвитку як конкретно людини, і різних підприємств виникла потреба у контактах із представниками інших держав. У процесі інтеграції України у всесвітній економічний та культурний простір, зі збільшенням та високоякісною зміною світових стандартів вивчення іноземних мов стає одним із важливих завдань сучасної людини.

Іноземна мова дозволяє відкрити можливість для вільного спілкування та взаємодії людей різних національностей та культур. Знання іноземних мов зараз – це один із головних фундаментальних елементів, що формують життя успішної людини. Іноземна мова потрібна не тільки для того, щоб цілеспрямовано взаємодіяти в економіці та політиці, культурі та літературі, але й для розвитку людини загалом. Основний момент у вивченні іноземної мови – це необхідність зрозуміти та досягнути світосприйняття іншої країни, дослідивши її

культуру мовою цієї країни, отримати можливість спілкування з людьми іншого менталітету та шанс на набуття нових знань у різних галузях пізнання.

Ступінь володіння іноземними мовами, особливо значуща для всієї підростаючої молоді, яка бажає в майбутньому мати шанс на отримання високооплачуваної роботи, це дозволить їм мати можливість доторкнутися до зовнішнього світу, покращити власні навички спілкування. Відповідно до проведеного дослідження, 76% українців упевнені в тому, що впевнене володіння іноземними мовами допомагає реалізувати себе в майбутньому, вчить толерантності та тренує пам'ять, а також є однією з найважливіших складових при їх працевлаштуванні, тому знати іноземну мову, на їхню думку, необхідно та обов'язково. Знання однієї іноземної мови дозволяє мати підвищені шанси на успішне працевлаштування на сьогоднішній день. Роботодавцю важливо розуміти наскільки корисним є співробітник, якому він надає робоче місце.

Іноземна мова в даному випадку є не тільки здатністю притаманною людині, але й умовою успішної взаємодії компанії та розвитку її в ній [2].

Спілкування іноземними мовами у широкому розумінні – це базові здібності спілкування рідною мовою іншої країни, можливість взаєморозуміння іноземних громадян та вираження своїх думок, визначення понять, передача фактів не тільки в усній, а й у письмовій формі відповідно до побажань чи потреб людини.

Комунікації з людьми іноземними мовами вимагають присутності таких якостей, як терпіння та міжкультурне розуміння. Необхідні якості полягають у здатності розрізняти усні повідомлення, починати, підтримувати та завершувати бесіди, а також читати, відтворювати та створювати інформаційні тексти відповідно до бажань співрозмовника.

Особливе значення має культурна різноманітність, а також зацікавленість та допитливість щодо мов та міжкультурної взаємодії.

Кожна іноземна мова апріорі є історичною, державною та культурною цінністю, тому її включення до системи вищої освіти – необхідна вимога всього світового співтовариства. Іноземна мова, як і рідна мова людини, не існує окремо в суспільстві і не може бути окремо [3].

В даний час знання іноземної мови є одним з основних критеріїв при працевлаштуванні, а також є конкурентною перевагою перед іншими кандидатами на співбесіди. Тому не дивно, що багато хто сьогодні прагне освоїти не одну, а кілька іноземних мов. У зв'язку з цим багато фахівців, націлені на просування кар'єрними сходами, не втрачають можливості самостійно вивчити другу іноземну мову і навіть третю.

Раніше найбільш привабливими та потрібними для вивчення були такі іноземні мови як англійська, німецька, польська. В даний час істотно збільшився попит на китайську мову, у зв'язку з тим, що багато українських компаній співпрацюють з Китаєм. Однак багато компаній також активно набирають фахівців, які знають чеську або словацьку, а також володіють мовами скандинавської групи – фінською, шведською, норвезькою, датською. У багатьох корпораціях цінуються фахівці, які добре знають іврит, португальську, хінді.

Формування галузей сучасної світової економіки розвивається високими темпами. На даний період світове співтовариство у своєму розвитку перебуває на етапі постіндустріальної економіки, головну роль у якій займають інформаційні технології, комп'ютеризовані системи, високі виробничі технології та засновані на них інноваційні технології, інноваційні системи, інноваційна організація різних видів діяльності, сфера послуг.

Слід зазначити, що в цих галузях необхідно, щоб наші фахівці могли, по-перше, бути в курсі розвитку світових технологій та інновацій, але при цьому не витрачали час та кошти на створення аналогів, що вже існує в інших країнах.

По-друге, застосовували у розвитку нашої економіки все найбільш якісне та передове у світовій науці та техніці з найменшими для них витратами. У зв'язку з цим, іноземна мова стала необхідною для точного перекладу та застосування цих засобів.

Володіння іноземними мовами дозволяє нам мати багаті професійні якості, розширити свої інтелектуальні можливості та розвивати духовні можливості. Вивчаючи іноземну мову,

ми змінюємося на краще, тому що можемо краще зрозуміти свою мову і порівняно з нею іноземну, вивчити зарубіжну культуру мовою оригіналу, зрозуміти свій народ. Володіючи, іноземними мовами, людина пізнає світ, будує відносини із співрозмовниками з інших країн, для них розкриваються нові горизонти, з'являються нові знайомства, вони набувають можливості розвивати комунікативні здібності та долучатися до світової культури.

Висновок. Вивчення мови стане ефективним лише у тому випадку, коли вона має відношення до справи, з якою взаємодіє сама людина. Розглядаючи та порівнюючи різні професійні ситуації, людина, що вивчає мову, пізнає цілий комплекс слів, стандартних фраз і виразів, які об'єднані в групу, так що кожен наступний вираз виявляється продовженням або висновком попереднього. Це дає шанс людині глибше і усвідомленіше зосередитися на тих складових іноземної мови, які відображають специфіку її професійної діяльності, тому процес вивчення може бути порівняно простим, легким та конкретним.

Список літератури:

1. Попко І.А. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов у вищих навчальних закладах // Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науковопрактичної конференції „Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України”. – Київ. – 2003. – С. 287-294.
2. Сікорська Л.О. Професійна спрямованість на уроках англійської мови.// Сучасні концепції викладання ін. мов у середній та вищій школі.: Матеріали міжвуз. наук. практ. конф. – Вінниця. – 2000. – С.123
3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge University Press, 2001. – P.24

РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СТЕРЕОМЕТРИЧНИХ ЗАДАЧ КООРДИНАТНИМ МЕТОДОМ

Репегуха С.П.
здобувач вищої освіти
Крайчук О.В.

к. фіз.-мат. н, доц., доцент кафедри математики з методикою викладання
Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)
a.kraychuk@gmail.com

У курсі стереометрії є задачі, для яких «класичне» розв'язання не підходить або є громіздким. Тому потрібно шукати інші раціональні способи. Одним із методів, що спрощує розв'язування таких задач є метод координат.

Метод координат – це метод дослідження геометричних фігур та їхніх властивостей засобами алгебри з використанням системи координат. Ввівши потрібну систему координат для визначення координат вершин, стереометричну задачу можна звести до алгебраїчної, яку можна розв'язати, використовуючи алгебраїчні методи. Якісне розв'язання стереометричної задачі методом координат залежить від вдалого вибору координатних осей при розміщенні заданої фігури. Для розв'язування задач цим методом слід володіти такими вміннями:

1. Виконувати побудову точки за координатами;
2. Визначати координати точок;
3. Обчислювати відстань між точками та координати середини відрізка;
4. Вдало вибирати систему координат;
5. Скласти рівняння заданої фігури за її характеристичною властивістю;
6. За рівнянням визначати конкретний геометричний образ;
7. Перетворювати алгебраїчні рівності.

Розв'яжемо декілька задач координатним методом.

Задача 1. У правильній чотирикутній піраміді з висотою 4 та стороною основи 2 знайти відстань від вершини основи до площини бічної грані, якій належить інша сторона основи.

Розв'язання.

Введемо прямокутну систему координат з початком у точці В (рис.1). Основа ABCD правильної чотирикутної піраміди SABCD лежить у координатній площині XOY ($AB \subset OX$; $BC \subset OY$). Вершини основи піраміди мають координати $B(0;0;0)$; $A(2;0;0)$; $C(0;2;0)$; $D(2;2;0)$. Оскільки S проектується паралельно OZ у центр квадрата основи, то її координати x і y дорівнюють координатам середин відрізків AB і BC відповідно

$$\frac{x_A + x_B}{2} = x_S, \quad \frac{y_B + y_C}{2} = y_S$$

Вершина піраміди буде мати координати: $S(1;1;4)$.

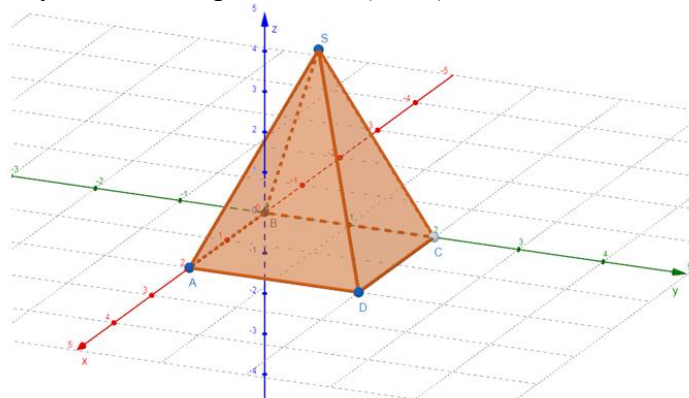

Рис. 1

За умовою потрібно знайти відстань від вершини В до площини бічної грані DCS. Рівняння площини DCS має вигляд $ax + by + cz + d = 0$, де a, b, c одночасно не дорівнюють нулю. Підставивши у рівняння координати точок D, C, S, одержимо систему.

$$\begin{cases} 2a + 2b + d = 0, \\ 2b + d = 0, \\ a + b + 4c + d = 0, \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} a = 0, \\ 2b + d = 0, \\ b + 4c + d = 0, \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} a = 0, \\ d = -2b, \\ b = 4c, \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} a = 0, \\ d = -2b, \\ b = -8c. \end{cases}$$

Нехай $c=1$. Тоді $\begin{cases} a = 0, \\ b = 4, \\ c = 1, \\ d = -8. \end{cases}$ Рівняння площини DCS має вигляд: $4y + z - 8 = 0$

Використавши формулу $\rho = \frac{|ax_0 + by_0 + cz_0 + d|}{\sqrt{a^2 + b^2 + c^2}}$ для визначення відстані від точки $M(x_0, y_0, z_0)$ до площини $ax + by + cz + d = 0$, обчислимо відстань від точки В (0;0;0) до площини DCS.

$$\rho = \frac{|0+0+0-8|}{\sqrt{0+16+1}} = \frac{8}{\sqrt{17}}.$$

Відповідь: $\frac{8}{\sqrt{17}}$.

Задача 2. Ребра АВ, АД, і АА₁ прямокутного паралелепіпеда ABCD₁A₁B₁C₁D₁ відповідно дорівнюють 3 см, 1 см і 4 см. Знайдіть відстань від точки А₁ до площини ВС₁D.

Розв'язання:

Введемо прямокутну систему координат з початком у точці А (рис.2) Нижня основа прямокутного паралелепіпеда ABCD₁A₁B₁C₁D₁ лежить в координатній площині XOY (AB⊂OX; AD⊂OY, AA₁⊂OZ). Тоді вершини прямокутного паралелепіпеда мають координати A(0;0;0); B(3;0;0); C(3,1,0); D(0;1;0); A₁(0;0;4); C₁(3;1;4).

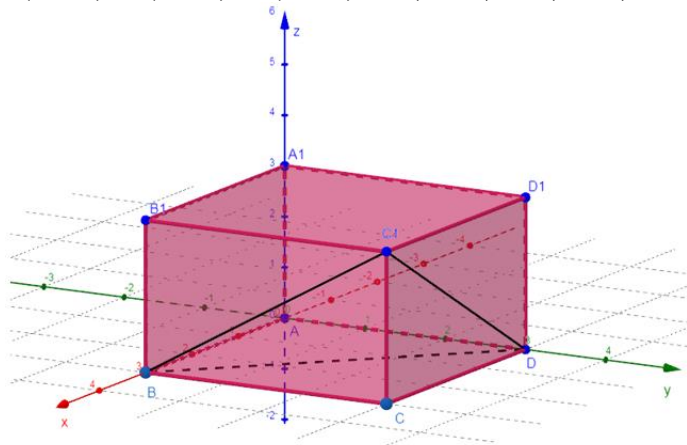

Рис. 2

Потрібно знайти відстань від вершини А₁ до площини ВС₁D. Нехай рівняння, що задає площину ВС₁D має вигляд $ax + by + cz + d = 0$. Маємо систему рівнянь:

$$\begin{cases} 3a + d = 0, \\ b + d = 0, \\ 3a + b + 4c + d = 0, \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} 3a + 4c = 0, \\ b + d = 0, \\ b + 4c = 0, \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} 3a + 4c = 0, \\ b = -d, \\ d = -3a, \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} c = -\frac{3}{4}a, \\ b = -d, \\ d = -3a. \end{cases}$$

Нехай $a=4$. Тоді $\begin{cases} a = 4, \\ b = 12, \\ c = -3, \\ d = -12. \end{cases}$ Рівняння площини ВС₁D має вигляд: $4x + 12y - 3z - 12 = 0$.

Знаходимо відстань $\rho = \frac{|-3 \cdot 4 - 12|}{\sqrt{16 + 144 + 9}} = \frac{24}{13} = 1 \frac{11}{13}$ см.

Відповідь: $1 \frac{11}{13}$ см.

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Романовська Л.І.

доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор
професор кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Снідевич В.О.

магістрантка спеціальності «Психологія»
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

В сучасних умовах актуальність дослідження психологічних характеристик жертв домашнього насильства стає дедалі очевиднішою, оскільки виникає нагальна потреба у глибокому науковому аналізі та розумінні психоемоційних наслідків, які відчують постраждалі від насильства в сімейному середовищі. Це питання є важливим для розробки ефективних стратегій психологічної підтримки, реабілітації та соціальної адаптації цих осіб, адже домашнє насильство є однією з найбільш деструктивних форм міжособистісної взаємодії, що суттєво впливає на психологічне здоров'я жертви, призводить до формування хронічного стресу, емоційного виснаження та соціальної ізоляції.

За інформацією ПРООН, від фізичного домашнього насильства в Україні страждає близько 2-ох мільйонів людей. Статистика говорить, що у понад 80-ти % - це насильство чоловіків щодо жінок [1]. Жертви домашнього насильства часто демонструють широкий спектр психологічних реакцій, включаючи посттравматичний стресовий розлад, депресивні та тривожні розлади, втрату самоідентичності, занижену самооцінку та фобійні розлади. Психологічний портрет таких осіб формується під впливом тривалого тиску, страху та відчуття безвиході. Глибоке дослідження цих аспектів є важливим для розробки цілісних психотерапевтичних і соціально-психологічних програм, що дозволять забезпечити не лише фізичне, але й психічне відновлення жертв насильства.

Українські дослідники приділяють значну увагу різним аспектам проблеми домашнього насильства, зокрема його психологічним наслідкам для жертв. Так, Г. В. Бекетова досліджує соціально-психологічні аспекти домашнього насильства та його вплив на психічне здоров'я постраждалих, тоді як Г. М. Лактіонова зосереджується на психологічних особливостях дітей-жертв насильства. О. В. Музика розглядає питання надання психологічної допомоги жінкам, що зазнали насильства, з акцентом на роботу з посттравматичними реакціями, а О. В. Джус аналізує ефективність реабілітаційних програм для жертв у кризових центрах. І. О. Губар досліджує психологічні стратегії захисту та реабілітації жінок, які стали жертвами насильства, з метою покращення їхнього психоемоційного стану та соціальної адаптації.

Серед зарубіжних вчених, які зробили вагомий внесок у розуміння цієї проблеми на міжнародному рівні, відзначимо Д. Герман, що досліджує психіатричні аспекти травми, Е. Старка, фахівця з насильства в сім'ї, Л. Уокер, розробниці теорії циклу насильства, М.Страуса та Н. Спенса, які вивчали соціально-психологічні аспекти насильства.

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство розглядається як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

Психологічна наука трактує насильство здебільше як безпідставну, імпульсивну, ірраціональну та негативну агресію. Власне, психолого-правова інтерпретація дефініції «агресія» (атакуючі, напористі, нав'язливі дії; поведінка особи, яка заподіює шкоду (або збитки) оточенню) найбільш глибоко характеризує діяльнісний аспект насильства [3, с. 37].

Виокремлюється чотири види домашнього насильства в сім'ї: 1) *фізичне насильство в сім'ї* – це умисне нанесення різного виду тілесних ушкоджень, одного члена сім'ї іншому, яке може призвести чи призвело до приниження честі та гідності потерпілого, або до порушення фізичного чи психічного здоров'я, до появи травм, різноманітних хвороб чи розладів, або навіть до смерті; 2) *сексуальне насильство в сім'ї* – це змушування до будь-якого виду статевих контактів у родині, якщо вони здійснюються без згоди одного з членів сім'ї. Слід зазначити, що сексуальні дії щодо члена сім'ї, який не досяг повноліття, незалежно від того, бажав він їх чи ні, також трактуються як сексуальне насильство; 3) *психологічне насильство в сім'ї* – це умисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, приниження одним членом сім'ї іншого або інших; 4) *економічне насильство в сім'ї* – це явище, коли один член родини навмисно позбавляє іншого певних матеріальних статків, зокрема, житла, їжі, одягу, коштів тощо з метою повного контролю над його життям. [4].

Насильство є процесом, який розгортається за певних умов і характеризується етапністю, що має видимі чи невидимі ознаки. Етапність процесу насильства передбачає його так звану циклічність, здатність до повторення. Факти насильства частіше не є одноразовими епізодами, а проявляються з певною частотою за наявності окремих обставин чи внутрішніх причин. Насильство як акт поведінки має тенденції до посилення, створюючи амплітуду насильницьких дій. Кожний наступний акт насильства певною мірою є більш загрозливим для жертви, ніж попередній [5, с. 384].

Проблема домашнього насильства зачіпає різні категорії людей, незалежно від віку, роду занять та освіти. Жертвами насильства можуть бути не лише дитина, дружина, чоловік, а також колишнє подружжя, бабусі, дідусі, наречені, брати, сестри, люди, які мають спільну дитину чи живуть у громадянському шлюбі. Чи не найбільш часто зазначають домашнього насильства діти. У таких дітей можна прослідкувати такі набуті риси характеру як занижена самооцінка, невпевненість; часто спостерігається підвищена тривожність, страх. Чим молодша дитина, тим більша вірогідність того, що у неї будуть неврози, затримка психічного розвитку тощо. Систематичне знуцання з дитини без причин і пояснень з боку дорослих викликає тяжке порушення процесу розвитку дитини з фіксацією на конкретному періоді, коли відбувалось насилля [6, с. 76].

Особливості психічного стану й поведінки дітей – жертв домашнього насильства залежать від їх віку. Такими особливостями є: 1) вік до 6 місяців життя: малорухомість; байдужість до навколишнього світу; відсутність або слабка реакція на зовнішні стимули; рідка посмішка у віці 3-6 міс; 2) вік 6 міс. - 1,5 року: боязнь батьків; боязнь фізичного контакту з дорослими; постійна безпричинна настороженість; плаксивість, капризність, сумний вигляд; страх чи подавленість при спробі дорослих взяти її на руки; 3) вік 1,5 - 3 роки: боязнь дорослих; рідкі проявлення радості, плаксивість; реакція переляку на плач інших дітей; крайності в поведінці – від надмірної агресивності до байдужості; 4) вік 3 - 6 років: примирення з тим що сталося, відсутність опору; пасивна реакція на біль; болюча реакція на зауваження та критику; надмірна поступливість; псевдодоросла поведінка; негативізм, агресивність; брехливість; жорстокість по відношенню до тварин; 5) молодший шкільний вік: прагнення приховати причини травм; самотність, відсутність друзів; боязнь йти додому після школи; 6) підлітковий вік: втечі з дому; спроби суїциду; делінквентна поведінка (антисуспільна); вживання алкоголю, наркотиків [7, с. 245].

Поряд з дітьми жертвами домашнього насильства часто є жінки. З часом, під впливом будь-якого виду подружнього насильства психологія жінки набуває певних негативних змін: «комплекс жертви», «набута безпорадність», «синдром побитої жінки». Така жінка намагається уникати травматичних спогадів, ситуації. Це може проявлятися через вживання алкоголю, наркотиків, обмеження кола спілкування, відсторонення від оточуючих, зникає

інтерес до життя. Крім цього, жінки часто проявляють високий рівень роздратованості та агресивності (вибухи гніву і негативних емоцій, яких не було до травми); надвисоку пильність, постійне очікування небезпеки та готовність до її відображення навіть у надзвичайних ситуаціях (гіперзбудження) [8, с. 76].

Жінки, які зазнають різного роду насильницьких дій або виступають свідками вчинення таких дій по відношенню до дітей чи інших членів родини, постійно перебувають в травматичній ситуації, в якій вони постійно переживають страх, жах, відчують безпорадність. З часом з'являються тяжкі нав'язливі мимоволі і не мимовільні спогади про травматичні ситуації, переживання травматичної події, які періодично повторюються [8, с. 89].

Насильство в сім'ї завдає шкоди фізичному та психічному здоров'ю жінки та дітей, які стають свідками знущань над матір'ю. Явище набутої безпорадності як реакція на повторні травматичні події характеризується виробленням у жертв певної стереотипної системи думок, почуттів, переконань та моделей поведінки. В цьому випадку жертва пристосовується до ситуації, а також змінюється ставлення до себе (самоідентифікація), з'являються психічні порушення (поганий сон, нічні жахи). У жертв домашнього насильства часто діагностують тривожний стан, який проявляється прискоренням дихання, підвищенням серцебиття, біллю в грудях, можуть виникати панічні атаки, страхи; депресія, яка проявляється почуттям провини, зниженням працездатності, порушенням сну та апетиту та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [5, с. 385-387]. Всі ці симптоми є ознакою того, що жертва злочину потребує допомоги фахівців – психологів, психіатрів та психотерапевтів. Допомога при таких розладах займає тривалий час, та вимагає великих матеріальних вкладень. У разі відсутності кваліфікованої допомоги наслідки психологічної травми можуть проявлятися протягом усього життя людини. Важливою складовою психологічної допомоги жертвам домашнього насильства є їх психологічна реабілітація.

Отже, попри значну увагу вітчизняної та міжнародної спільноти до проблеми домашнього насильства, дослідження психологічних аспектів постраждалих осіб потребують подальшого вдосконалення для підвищення ефективності підтримки та реабілітації. Систематизація знань про психологічні характеристики жертв домашнього насильства сприятиме покращенню якості надання психологічної допомоги, створенню профілактичних програм та розробці соціально-психологічних стратегій підтримки постраждалих.

Список літератури:

1. Яким буває домашнє насильство в Україні та що до нього призводить. URL: <https://suspilne.media/rivne/497800-akim-buvae-domasne-nasilstvo-v-ukraini-ta-so-do-nogo-prizvodit/>
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. №2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2015. № 1148. Вип. 34. С. 35-40.
4. Марценюк Т. Гендер для всіх. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12117>.
5. Савчук О. М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива. *Наукові записки НаУКМА*. 2002. Том 20, Спеціальний випуск : у двох частинах. Частина 2. С.384-388.
6. Савельєв Ю.Б., Салата Т.М. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі? *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. Наукові записки. 2009. Т. 97. С. 71 – 79.
7. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти // Бондаровська В. М., О. О. Кочемировська, Г. М. Лактіонова та ін. / заг. ред. О. Кочемировська. К. :Вид-во ФОП Клименко Ю. Я., 2010. 372 с.

8. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія / Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М. та ін.; за заг. ред. проф. Т.О.Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.

КОМБІНОВАНІ ДЕТЕКТОРИ ПОЛІМЕТИЛМЕТАКРИЛАТ/ ZnS:Ag ДЛЯ РЕЄСТРАЦІЇ ШВИДКИХ НЕЙТРОНІВ ТА АЛЬФА-ВИПРОМІНЮВАННЯ

Сібілева Т.Г.

молодший науковий співробітник

Сібілев М.Л.

завідуючий сектором

Єлісєєва О.В.

молодший науковий співробітник

Алексєєв В.Д.

кандидат фізико-математичних наук

Інститут сцинтиляційних матеріалів НАН України

Проблема безпеки при використанні джерел іонізуючого випромінювання полягає в потенційній небезпеці завдання збитків суспільству й навколишньому середовищу за рахунок радіаційного забруднення. Тому такі галузі як ядерна енергетика, наука, промисловість та напрями використання джерел іонізуючого випромінювання у медицині, біології, геології та інших нерозривно пов'язані з проблемою радіаційної безпеки населення й навколишнього середовища. Властивості й особливості взаємодії іонізуючого випромінювання з речовиною обумовлюють специфіку розробки форм і методів радіаційного захисту та контролю.

Однією з найважливіших складових систем контролю в області радіаційних технологій є різноманітні детектори іонізуючого випромінювання. Розвиток і удосконалення детекторів та методів їх виробництва є актуальним запитом від усіх галузей, пов'язаних з використанням джерел іонізуючого випромінювання.

У ході роботи було розроблено технологічний режим отримання порошку ZnS:Ag та досліджено вплив умов синтезу, фізико-механічного стану інгредієнтів та хімічного складу на світловий вихід сцинтиляційного ZnS:Ag . Встановлено залежність світлового виходу ZnS:Ag від концентрації AgCl , NaCl та сірки.

З використанням синтезованого порошку ZnS:Ag було отримано тонкошарові плівкові сцинтилятори ZnS:Ag , які наносили на світловоди з поліметилметакрилату. Досліджено фізико-хімічні та спектрально-люмінесцентні характеристики отриманих сцинтиляторів. Оцінено вплив товщини сцинтиляційних плівок, гранулометричний склад порошку, сполучного середовища та способу нанесення порошку на світловий вихід сцинтилятора при опроміненні джерелом альфа-випромінювання ^{239}Pu . Встановлено, що найкраще сполучне середовище – це водоемульсійний акриловий лак, спосіб нанесення – пензель або аерограф, товщини зразка плівкового сцинтилятора – від 0,05 мм до 0,07 мм.

Також було створено прототип комбінованого детектору швидких нейтронів (фото на рис. 1). Дослідний зразок виготовляли з комбінованих сцинтиляційних елементів – кілець поліметилметакрилату та шарів композиту ZnS:Ag з додаванням полідиметилсилоксану в якості сполучного середовища. Масова доля ZnS:Ag у композиті 75 %, товщина шарів 200-300 мкм, розмір детектору $\varnothing 23 \text{ мм} \times 17,2 \text{ мм}$. Встановлено, що відносний світловий вихід детектору склав 96,2 % (рис. 1) відповідно до детектору EJ-410 при опроміненні джерелом випромінювання $^{239}\text{Pu/Be}$.

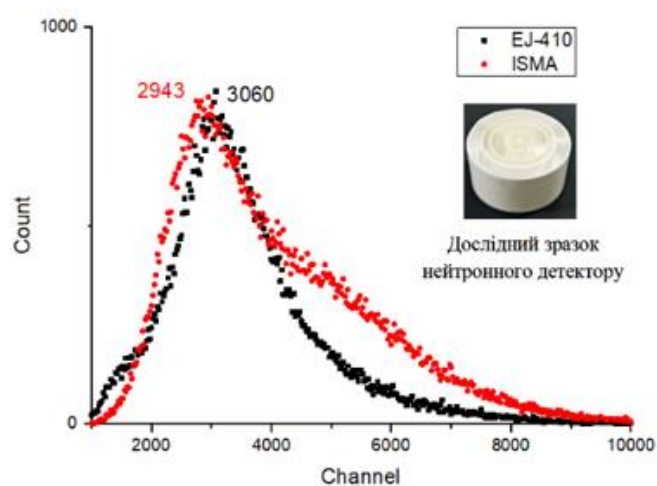

Рисунок 1 – Амплітудні спектри детекторів EJ-410 та розробленого в роботі ISMA при опроміненні джерелом $^{239}\text{Pu}/\text{Be}$

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН (1991 – 2024 рр.)

Скиба І.І.

кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри модерної історії України та зарубіжних країн УжНУ
Ужгородський національний університет
ivanna.skyba@uzhnu.edu.ua

На початку 1990-х років установа добросусідських відносин насамперед з країнами Центральної Європи було надзвичайно важливим для незалежної Української держави. Крім тісних історичних зв'язків з центральноєвропейським регіоном з часів Київської Русі, вагомим був досвід цих країн щодо переходу від командно-адміністративної системи управління політичними та економічними процесами до демократичного правового суспільства наприкінці 80-х років ХХ ст. Безперечно, що позитивним прикладом успішної суспільно-політичної трансформації став досвід Угорщини. Угорщина виявляла велику зацікавленість у налагодженні добросусідських відносин з Україною з огляду на те, що на території Закарпаття проживає чисельна угорська національна меншина [1, с. 36 – 37].

Між Україною та Угорщиною із самого початку встановлення дипломатичних відносин у 1991 р. і до 2017 р. не було принципових розбіжностей, які б не вирішували шляхом переговорів. З травня 2004 р. українсько-угорське співробітництво актуалізувалося, оскільки відбулося розширення Європейського Союзу (ЄС), членом якого стала й Угорщина. Таким чином, між Україною й Угорщиною пройшов державний кордон ЄС.

У системі двостороннього співробітництва пропонуємо виділити чотири періоди:

1) 1991 – 1999 рр. – становлення українсько-угорських відносин і формування правової бази, основу якої заклали Декларація про принципи співробітництва між Українською Радянською Соціалістичною Республікою та Угорською Республікою по забезпеченню прав національних меншин від 31 травня 1991 р., Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною й Угорською Республікою від 6 грудня 1991 р. та ще низка інших договірно-правових документів [5, с. 97];

2) 1999 р. – травень 2004 р. – відбулася переорієнтація зовнішньої політики угорської держави, що було зумовлено її входженням у березні 1999 р. до НАТО, підготовкою вступу до Європейського Союзу, і, як наслідок, запровадження візового режиму для громадян України [5, с. 97];

3) 2004 р. – 2017 р. – період пошуку взаємоприйнятних варіантів співробітництва між країнами в нових політичних реаліях, пов'язаних як із розширенням загальноєвропейських структур, так і з міжнародними подіями, зумовленими російсько-українською війною, яка розпочалася в 2014 р.;

4) 2017 р. – 2024 р. характеризуються погіршенням двосторонніх відносин, спричиненим насамперед новим освітнім законом 2017 р., який 5 вересня ухвалила Верховна Рада України. Негативно вплинула на українсько-угорські відносини й недружня позиція Угорщини щодо України після повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 р.

Відзначимо, що в 1991 р. Угорщина стала першою державою, яка на договірно-правовій основі закріпила добросусідські відносини з Україною, зокрема 3 грудня між країнами були встановлені дипломатичні зв'язки, а 6 грудня 1991 р. у м. Києві підписано Договір про основи добросусідства та співробітництва. Ще наприкінці травня 1991 р. між двома країнами була підписана Декларація про принципи співробітництва по забезпеченню прав національних меншостей, а також Протокол до неї. Необхідність підписання була зумовлена тим, що в Україні проживає чисельна угорська національна меншина – 156,6 тис.

(згідно з Всеукраїнським переписом населення 2001 р.), насамперед на Закарпатті (понад 95% від усіх угорців України – 151,5 тис.) [1, с. 36 – 37, 39]. У Декларації обидві країни визнали, що вони поважають основні права і свободи національних меншин.

Досить ретельно проходила розробка й ратифікація українсько-угорського Договору про основи добросусідства та співробітництва від 1991 р. В Угорщині процес ратифікації був тривалим, тому що проти виступили представники радикального напрямку урядової партії Угорський демократичний форум [12, арк. 24190, 25539; 11, арк. 26292]. Суперечки викликав пункт 2-й, у якому зазначалося, що «...Сторони не мають і не будуть мати в майбутньому територіальних претензій одна до одної» [8, с. 3]. Цей пункт, на думку опонентів, назавжди позбавляв угорців надії на повернення територій, які їм належали до прийняття Тріанонського договору. Незважаючи на різке протистояння в парламенті Угорщини, більшість депутатів у травні 1993 р. проголосувала за ратифікацію Договору [9, с. 1].

Зміцненню українсько-угорських відносин посприяла позиція України щодо ухвалення парламентом Угорщини 19 червня 2001 р. Закону Угорської Республіки № LXII про угорців, які проживають у сусідніх країнах, що набув чинності з 1 січня 2002 р. [3, с. 1; 2, арк. 132].

На початку XXI ст. важливим напрямком українсько-угорської міждержавної взаємодії стала робота з гармонізації договірно-правової бази двосторонніх відносин та приведення її у відповідність до вимог ЄС. 9 жовтня 2003 р. була підписана Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорщини про умови поїздок громадян, відповідно до якої впроваджувалося транскордонне асиметричне співробітництво, яке полягало в наданні громадянам України безкоштовних віз в обмін на безвізові поїздки для громадян Угорщини в Україну [10, с. 47].

Варто відзначити, що неоднозначний вплив на українсько-угорські відносини мало введення в дію з 1 січня 2011 р. закону Угорщини про спрощений порядок отримання угорського громадянства етнічними угорцями, котрі проживають у сусідніх країнах. Завдяки цій правовій новачці на громадянство Угорщини можуть претендувати іноземні громадяни, які доведуть своє угорське походження та володіння угорською мовою [7].

У 2017 р. Угорщину збентежив закон України «Про освіту», а саме стаття 7, яка передбачала перехід у школах та вищих навчальних закладах на викладання усіх предметів українською мовою. Натомість національні меншини зберігали право вивчати рідною мовою всі предмети до 5 класу. Надалі мовою меншин передбачалося викладання тільки декількох предметів [4]. Проте Венеціанська комісія Ради Європи, орган, що проводив експертизу мовної статті закону «Про освіту», рекомендувала Україні внести зміни щодо продовження перехідного періоду для дітей, які почали навчання в класах з викладанням мовами меншин [6].

Після анексії Росією Криму та окупації територій на Сході України в 2014 р. уряд Угорщини неодноразово заявляв про свою позицію щодо підтримки суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України, наголошував на необхідності мирного врегулювання збройного протистояння. Якщо до 2022 р. гучна риторика прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана з приводу українсько-російської війни була схожою на намагання посісти роль важливого гравця у центральноевропейському регіоні, то після повномасштабного вторгнення Росії в Україну позиція угорської держави стала відверто проросійською.

Таким чином, на основі стислої характеристики українсько-угорської співпраці спостерігаємо, що ця взаємодія еволюціонувала з добросусідської в 1991 р. до поступового загострення двосторонніх відносин у 2017 – 2024 рр. У нових геополітичних реаліях, спричинених сучасною російсько-українською війною, Україна та Угорщина повинні шукати взаємоприйнятні рішення, щоб відновити той рівень відносин, який існував між державами на межі XX і XXI століть.

Список літератури:

1. Бабинець (Скиба) І. Закарпаття в системі міждержавних відносин України і Угорської Республіки (1991 – 2004 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Ужгород, 2004. 258 с.
2. Відомчий архів Закарпатської обласної державної адміністрації. Ф. 195. Закарпатська обласна державна адміністрація. 23. Канцелярія. Спр. № 76. Т. IX. Довідки, інформації, звіти про роботу міськвиконкомів, райдержадміністрацій, відділів та управлінь облдержадміністрації, обласних установ і організацій. 01 червня – 26 липня 2000 р. На 159 аркушах.
3. Закон про угорців, які проживають у сусідніх країнах: інтереси та цілі. Факти про Угорщину. 2002. № 1. С. 1 – 12.
4. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради. 2017. № 38 – 39. Ст. 7.
5. Скиба І. Головні етапи українсько-угорського міждержавного співробітництва у 1991 – 2016 рр. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки. 2016. № 8 (305). С. 96 – 105.
6. Тужанський Д. Зміни не для Орбана: Чому Верховна рада має схвалити нові правки до закону «Про освіту» URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/11/21/7089636/> (дата звернення: 14.08.2024).
7. Угорщина узаконила подвійне громадянство. Чому мовчить Україна? URL: <http://www.unian.ua/politics/371719-ugorschina-uzakonila-podviyne-gromadyanstvo-chomu-movchit-ukrajina.html> (дата звернення: 14.08.2024).
8. A 2. cikkely a legfontosabb. Pesti Hirlap. 1993. május 12. Old. 3.
9. Elfogadták a magyar-ukrán alapszerződést. Magyar Hirlap. 1993. május 12. Old. 1.
10. Sallai J. Ukrán-magyar határkapcsolat a schengeni vizum tükrében, és a Magyar Köztársaság EU tagsága jegyében. A határmenti együttműködés lehetőségei és korlátai Magyarország és Ukrajna között. Nyiregyháza – Ungvár, 2004. Old. 36 – 47.
11. 1990 – 1994. Országgyűlési Értesítő. II. Tavasz ülésszak. 1993. április 6 – június 15. 20 – 40. Az Országgyűlés 1993. évi tavasz ülésszaka május 3 – 4 – 5 - i ülésének jegyzőkönyve (27. ülésnap.).
12. 1990 – 1994. Országgyűlési Értesítő. I. Tavasz ülésszak. 1993. február 1 – április 5. 1 – 19. Az Országgyűlés 1993. évi tavasz ülésszaka február 15 – 16 - i ülésének jegyzőkönyve (6. ülésnap.).

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ОБУМОВЛЮЮТЬ ВИНИКНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КРИЗИ АДВОКАТА

Снідевич О.С.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність дослідження організаційних особливостей адвокатської діяльності, які обумовлюють виникнення професійної кризи адвоката, зумовлена потребою в комплексному аналізі факторів, що впливають на ефективність професійної діяльності та психоемоційний стан фахівців. Адвокатська діяльність, як специфічна сфера професійної практики, характеризується високим рівнем відповідальності, психологічного навантаження та емоційної напруги, що можуть спричиняти професійну кризу. Поглиблення наукових досліджень у цьому напрямі є важливим, оскільки професійне вигорання серед адвокатів призводить до зниження продуктивності, втрати мотивації та, у деяких випадках, до відмови від професії.

Організаційні аспекти адвокатської діяльності, такі як перевантаженість роботою, відсутність чіткої організації робочого часу, недостатня підтримка з боку колег та керівництва, а також обмежені можливості для професійного розвитку, є ключовими чинниками, що сприяють виникненню професійної кризи. Вивчення цих факторів та розробка механізмів для їх усунення або мінімізації є важливим завданням сучасної юридичної науки.

Вважаємо, що усі стресогенні чинники, які обумовлюють виникнення професійних криз, можна поділити на ті, які викликані або ж організаційними особливостями адвокатської діяльності, або ж її функціональними особливостями. Спробуємо провести у цьому аспекті характеристику організаційних особливостей адвокатської діяльності.

Згідно з законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність адвокат може здійснювати адвокатську діяльність у трьох організаційних формах – 1) індивідуально як суб'єкт незалежної професійної діяльності, 2) у формі адвокатського бюро чи 3) у формі адвокатського об'єднання. Перші з двох форм є такими, в яких адвокат здійснює свою адвокатську діяльність самотійно, а форма адвокатського об'єднання є колективною формою здійснення адвокатської діяльності шляхом її об'єднання декількома адвокатами. При цьому, натомість, дві останні (адвокатські бюро та об'єднання) також мають свою специфіку у порівнянні з індивідуальною адвокатською діяльністю – вони характеризуються як такі, в яких адвокатська діяльність адвокатом здійснюється через юридичну особу.

Кожна з наведених організаційних форм адвокатської діяльності в аспекті аналізу наявності у ній стресогенних чинників, має свої особливості.

Так, наприклад, організація колективної форми здійснення адвокатської діяльності потребує менших витрат кожного з адвокатів на організацію роботи, фактично розподіляє між адвокатами ризики відповідальності перед клієнтом. Через це й психологічне навантаження, пов'язане з організацією адвокатської діяльності, та в процесі надання правничої допомоги на адвоката є значно меншим. Надаючи допомогу клієнту адвокат усвідомлює, що зобов'язаною перед клієнтом особою є група адвокатів (а то ж навіть адвокатське об'єднання як юридична особа та самотійний суб'єкт), а не він особисто. Меншим ступенем відповідальності перед клієнтом характеризується і діяльність адвоката через адвокатське бюро, в якому особиста відповідальність адвоката як би прихована за відповідальністю самого бюро. Відтак, адвокатська діяльність у формі адвокатського об'єднання чи адвокатського бюро характеризується меншим ступенем відповідальності адвоката.

Натомість, якщо характеризувати діяльність адвокатського об'єднання, то бачимо у ньому колективний рівень організації адвокатів-партнерів, який вимагає від них взаємної довіри, підтримки, досягнення згоди щодо розподілу роботи та прибутків спільної діяльності [1, с. 278-279]. У зв'язку з цим, для адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність через об'єднання, зазвичай притаманні усі ті стресогенні чинники, які існують та обумовлюють виникнення професійних криз у колективах, насамперед, пов'язаних з психологічним кліматом [2]. На психологічний клімат у колективах адвокатських об'єднань впливають, зокрема, такі фактори, як структура об'єднання як групи, способи розподілу повноважень у ній, її цільові характеристики тощо. Однак, нечіткість у розподілі функціональних обов'язків адвокатів, взаємозалежність вирішуваних завдань, психологічна несумісність адвокатів як учасників спільної діяльності і навіть окрема невідповідність адвокатів як співробітників їх професійній ролі негативно впливають на психологічний клімат та підвищують напруженість стосунків в адвокатських об'єднаннях, а це може бути джерелом конфліктів.

Досить важливою є психологічна сумісність адвокатів, тобто їх здатність до сумісній діяльності в колективі з найбільш оптимальним поєднанням особистих якостей учасників колективу. Якщо у адвокатів-учасників об'єднання схожі характеристики, їх діяльність буде більш продуктивною.

Колективна форма організації адвокатської діяльності є особливо нагальною для адвокатів-початківців. Вона дозволяє їм набратися професійного досвіду у співпраці з більш досвідченим колегою чи колегами, які завжди порадять та підставлять плече у окремих ситуаціях. Особливо важливо також, щоб керівництво адвокатських фірм було компетентними у сфері психологічного здоров'я, культивувало культуру сприяння вирішенню психологічних проблем працівників. Варто звернути увагу, що існує ціла низка заходів, спрямованих на підвищення обізнаності саме керівників юридичних об'єднань з питань психологічного здоров'я [3].

Внаслідок того, що не завжди вдається у практиці досягнути згоди з таких важливих питань організації роботи у адвокатському об'єднанні як розподіл витрат робочого часу між адвокатами та прибутку, досить часто трапляються й міжособистісні конфлікти, які можуть призвести до припинення співпраці колег-адвокатів.

Звичайно, наведених конфліктів апriorі немає у такій організаційній формі адвокатської діяльності як індивідуальна адвокатська діяльність, при якій адвокат не пов'язаний організаційно жодними зв'язками як учасник адвокатської групи. Однак, здійснюючи її, адвокат переважно залишається сам на сам з усіма проблемами (і не лише організаційного характеру) та особистою відповідальністю перед клієнтом.

Ще однією організаційною особливістю адвокатської діяльності, яка може обумовлювати виникнення професійних криз є те, що адвокат зазвичай не має стабільного доходу. Адвокатська діяльність за цією характеристикою досить близька до підприємницької діяльності, яка здійснюється на власний ризик і доходи від якої не є систематичними. Таким чином, відсутність заробітку, особливо впродовж значного часу, може негативно впливати на психологічний стан адвоката.

При здійсненні адвокатської діяльності, особливо у формі індивідуальної адвокатської діяльності, маємо становище, коли досить часто робота адвоката не розподіляється рівномірно впродовж робочого часу. У окремі періоди часу у адвоката може бути значне професійне завантаження, адвокат постійно намагається робити одночасно декілька справ, відбуваються накладення часу, наприклад, судових засідань, коли одночасно адвокату необхідно бути у різних місцях. Таким чином, часто існує дефіцит часу [4, с. 106]. Такі ситуації досить часто є стресогенними чинниками та призводять до емоційного виснаження. В той же час в інші періоди робота у адвоката може бути відсутня взагалі. У зв'язку з цим, й таке поняття як «робочий час» для адвоката є досить відносним. Фактично він має ненормований робочий час. При цьому, впродовж одного періоду трапляються значні перевтоми, недосипання, затримання допізна на роботі, в інший час – він вільний від роботи. Однак, якщо така відсутність роботи існує впродовж тривалого часу, це також може

викликати негативні реакції у адвоката, оскільки потреба заробляти кошти та виконувати свої соціальні зобов'язання, наприклад, перед сім'єю, у нього нікуди не зникає.

Варто врахувати, що на відміну від професій, які характеризуються можливістю кар'єрного зростання, наприклад, у державних службовців, у адвокатській діяльності таке фактично відсутнє. Воно потенційно може існувати лише у окремих, не досить значних випадках, наприклад, у великих адвокатських об'єднаннях, в яких можуть існувати різні статуси адвоката – партнер, старший партнер чи керуючий партнер тощо. Однак, з огляду на те, що за статистикою близько 84 відсотків адвокатів здійснюють свою діяльність індивідуально (78 – у формі індивідуальної адвокатської діяльності, а 6 – у формі адвокатського бюро), та лише 16 у формі адвокатського об'єднання [5, с. 15], чинник перспективи кар'єрного зростання у адвокатській діяльності фактично відсутній.

Таким чином, проведене дослідження свідчить, що організаційні особливості адвокатської діяльності характеризуються низкою стресогенних чинників, які можуть обумовлювати виникнення професійних криз у адвокатів. Дослідження даної теми дозволить не лише поглибити розуміння причин професійної кризи адвокатів, але й сприятиме розробці стратегій підтримки їхнього професійного розвитку та збереження психоемоційного балансу. Це, у свою чергу, позитивно вплине на якість надання юридичних послуг та підвищить рівень правової допомоги в суспільстві, що є надзвичайно важливим у контексті сучасних соціально-економічних та правових викликів.

Список літератури:

1. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України : дис. ... д-ра юрид. наук ; 12.00.10. Одеса, 2017. 395 с.
2. Кличковський С.О. Соціально-психологічні особливості формування психологічного клімату на підприємстві у кризовий період: дис. ... канд. псих. наук; 19.00.05. КНУ ім.Тараса Шевченка. Київ, 2020. 241 с.
3. Mental health and wellbeing counselling for legal firms and organisations. URL: <https://supportforlawyers.com/for-organisations/>
4. Мазур М.Р. Психологічні особливості адвокатської діяльності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2017. Вип. 27. С. 106-109.
5. До кінця року кількість адвокатів в Україні сягне 50 тисяч. Український адвокат. 2018. № 9 (145). С. 15.

ЗНОСОСТІЙКІ АЛМАЗНІ КОМПОЗИТИ

Соколов О.М.

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник
заступник завідувача відділу
Інститут надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України

Гаргін В.Г.

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник
Інститут надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України

Як відомо [1], композит – це гетерофазний матеріал, окремі фази якого виконують специфічні функції, забезпечуючи йому властивості, яких не має жодний з компонентів окремо. Зазвичай композиційний матеріал отримують поєднанням двох або більше компонентів, які нерозчинні або малорозчинні один в одному і мають властивості, що сильно відрізняються. Один компонент пластичний (зв'язувальна речовина, або матриця), а другий має високі характеристики міцності (наповнювач, або зміцнювач).

Композити широко застосовують в різних сферах людської діяльності, серед яких однією з найважливіших є використання композиційних матеріалів інструментального призначення в машинобудуванні, в розвідці та видобуванні корисних копалин, тощо.

З 60-х років XX століття неухильно зростає інтерес до використання алмазу в інструменті, що працює в особливо важких умовах. При цьому особлива увага приділяється розвитку технологій отримання робочих елементів з полікристалічного алмазу, оскільки характерною особливістю алмазного полікристала на відміну від монокристалів алмазу є ізотропія його фізико-механічних властивостей.

Полікристали отримують спіканням алмазних мікропорошків при високих тисках і температурах. Використання техніки високих тисків під час спікання пов'язане з необхідністю забезпечення безперервного каркаса алмазних частинок завдяки формуванню зв'язків алмаз–алмаз і утворенню щільної високодисперсної зернистої структури.

Однією з найпоширеніших технологій спікання алмазних порошків в умовах високих тисків і температур є використання в шихті добавок, що активують процес спікання. В результаті отримують алмазний полікристал, для якого характерна наявність у складі другої фази, тобто в цьому випадку матеріал є композитом, в якому висока твердість частинок алмазу поєднується з пластичними властивостями активуючої добавки, яка виконує функцію додаткової зв'язувальної речовини між алмазними частинками. Все це забезпечує високі експлуатаційні властивості композиту.

На сьогоднішній день в інструментах, які працюють у важких умовах при бурінні, правленні, вигладжуванні різних матеріалів застосовуються композиційні полікристалічні матеріали на основі алмазу і карбіду кремнію – геотермал, сіндакс-3 [2], одержувані шляхом просочення в НРНТ-умовах алмазного порошку кремнієм. Даний спосіб дозволяє виготовляти полікристали, що відрізняються високою термостабільністю (~ 1500 K). Однак вони мають і недоліки – одним з основних є підвищена крихкість, обумовлена неоднорідністю структури карбіду кремнію (зв'язки) і присутністю невеликої кількості вільного кремнію.

Незважаючи на досягнуті успіхи в створенні алмазних композитів, які знайшли широке застосування в різних галузях народного господарства, проблема підвищення їх експлуатаційних властивостей, особливо зносостійкості, залишається актуальною.

Під зносостійкими алмазними композитами мають на увазі матеріали, які поєднують в собі високу твердість і міцність алмазу з підвищеною стійкістю до зносу в процесі експлуатації, що забезпечує довговічність інструменту.

Однією з умов, що забезпечують підвищення зносостійкості матеріалу, є підвищення міцності міжзеренних границь в композиті. З цього погляду дуже перспективним матеріалом є графен. Завдяки своїм унікальним властивостям (високий коефіцієнт теплопровідності в поєднанні з високими електричними і механічними характеристиками, а також з хімічною і термічною стабільністю), графени різної будови (моношарові, багатошарові) і розмірів (від мікронних до нанодіапазону) активно вивчають щодо можливості їхнього використання як компонента, здатного формувати задані властивості (зокрема, і фізико-механічні) матеріалів. Зокрема, додавання графена може допомогти пом'якшити проблему крихкості завдяки підвищенню в'язкості руйнування і пластичності керамічної матриці. Це пов'язано з високою міцністю, гнучкістю і здатністю графена відхиляти тріщини, тим самим підвищуючи загальні механічні властивості композиту. [3, 4]. Кількість графену, що вводиться в шихту, має задовольняти таким основним вимогам: його повинно бути достатньо для рівномірного розподілу на поверхні всіх зерен алмазу, але водночас не перевищувати рівня, необхідного для заповнення пір, оскільки в іншому разі це призведе до зниження міцності міжзеренних границь.

Приклад реалізації такого підходу наведено в роботі [5], де в результаті активованого спікання при високому тиску і температурі алмазних порошків з добавкою n-шарового графена був отриманий алмазний композиційний полікристалічний матеріал, який не містить вільного кремнію, з міцністю на 35% і зносостійкістю в 7 разів вище, ніж у зразків, отриманих без добавки графена.

В даний час активно розвивається новий напрямок створення надтвердих матеріалів полікристалічні надтверді композиційні матеріали з гібридною алмазною основою [6]. Зокрема був створений надтвердих матеріал з гібридною алмазною основою (торгова марка «гібридайт»), що являє собою укладену в полікристалічну оболонку з алмазного композиційного термостійкого матеріалу пластину моно- або полікристалічного CVD-алмаза (рис. 1). Таким чином реалізується поєднання унікальних фізико-механічних і теплофізичних характеристик CVD-алмаза з високою твердістю, міцністю і термостійкістю полікристалічної оболонки з зерен алмазу статичного синтезу.

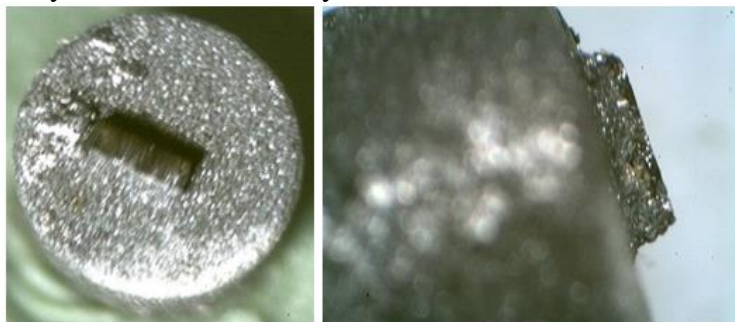

Рис. 1. Зовнішній вигляд зразка гібридного алмазного композиційного матеріалу

В результаті порівняльних випробувань на зносостійкість породоруйнуючих елементів з гібридайту при точінні Коростишівського граніту XI категорії буримості встановлено, що інтенсивність зношування залежить від властивостей і структури використовуваного CVD алмазу. При цьому зносостійкість породоруйнуючого зразка гібридайту у 3–14 разів вище, ніж зразків з алмазного композиційного термостійкого матеріалу.

Слід особливо зазначити той факт, що у процесі випробувань породоруйнівного елемента з гібридайту спостерігався ефект «самозагострення» його робочого торцю (рис. 2).

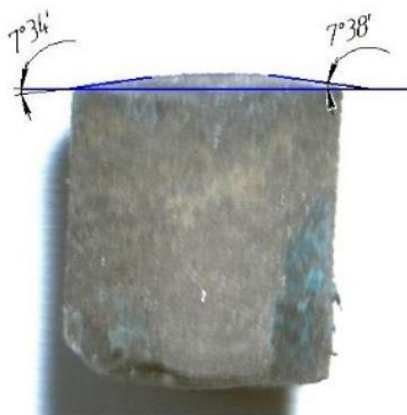

Рис. 2. Вигляд робочого торця породоруйнуючого елемента з гібридаїту у процесі різання

Даний результат є позитивним фактором для подальшого використання таких варіантів виготовлення породоруйнуючих елементів на базі гібридаїту при розробці нових конструкцій бурових геологорозвідувальних коронок з комбінованою алмазовміщуючою матрицею.

Одним з ефективних на наш погляд шляхів зміцнення зв'язку CVD-алмаз – полікристалічна оболонка є попередня металізація металом-розчинником вуглецю поверхні CVD-алмазу. Зокрема експериментально було встановлено, що, з однієї сторони, нанесення тонких металевих шарів на поверхню алмазу сприяє збільшенню змочування його складовими алмазної полікристалічної оболонки, що, в свою чергу, сприяє збільшенню відносної щільності композитів і покращує їх властивості (зокрема, зносостійкість), з іншої – при нагріванні на границі контакту метал-розчинник і алмаз утворюється рідиноподібна фаза в результаті пересичення вуглецем кристалічної решітки металу. Відповідно при баротермічних умовах, що відповідають термодинамічній стабільності алмазу будуть створюватись прямі контакти CVD-алмаз – алмаз полікристалічної оболонки, що підвищить загальну міцність гібридного алмазного композиту, а, поряд з цим додатково будуть утворюватись на межі між CVD алмазом і полікристалічною алмазною оболонкою прошарки із карбідів, через які відбувається додаткове зміцнення границі розділу між складовими гібридного матеріалу.

Як показали експлуатаційні випробування, в гібридному матеріалі, в якому на пластину з CVD алмаза був нанесений методом магнетронного напилення шар з титану товщиною 100 нм, інтенсивність зношування була на 35% нижча, ніж у зразка без напилення. А добавка графена в шихту і напилення CVD алмаза титаном дало змогу отримати матеріал з інтенсивністю зношування на 60% нижчою, ніж у випадку використання CVD алмазу без напилення.

Список літератури:

1. Копань В.С. Композиційні матеріали. – К.: Університетське видавництво «Пульсари», 2004. – 200 с.
2. Воронін Г. О., Осіпов О. С., Шульженко О. О. Композит на основі алмазу та карбїду кремнію, призначений для оснащення бурового інструменту. Минералогический журнал. 1995. № 6. С. 90–95
3. Walker L.S., Marotto V.R., Rafiee M.A., Koratkar N., Corral E.L. Toughening in Graphene Ceramic Composites. ACS Nano. 2011. Vol. 5, N 4. P. 3182–3190.
4. Porwal H., Grasso S., M. J. Reece. Review of graphene–ceramic matrix composites. Advances in Applied Ceramics. 2013. Vol. 112, N 8. P. 443–45.
5. Shul'zhenko A. A., Jaworska L., Sokolov A. N., Gargin V. G., Petasyuk G. A., Belyavina N. N., Zakora A. P., Suprun M. V., Tkach V. N. Novel Wear-Resistant Superhard Diamond Composite Polycrystalline Material. Journal of Superhard Materials. 2018. Vol. 40, N 1. P. 1–7.

6. Шульженко А. А., Соколов А. Н., Гаргин В. Г. Новые ультратвердые поликристаллические композиционные материалы // Наука про матеріали: досягнення та перспективи. У 2-х т. Т. 1 / Редкол.: Л. М. Лобанов (голова) та ін.; НАН України. К.: Академперіодика, 2018. С. 572–591.

7. Богданов Р. К., Закора А. П., Шульженко А. А., Супрун М. В., Соколов А. Н., Гаргин В. Г. Высокопроизводительный породоразрушающий инструмент из новых поликристаллических материалов. Інструментальний світ. 2015. № 1–4. С. 24–30.

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Соломенний О.О.

аспірант кафедри економічної інформатики
спеціальність 051 – Економіка, ОНП «Економіка», 2 курс

*Науковий керівник: Лозовська Л.І.
канд. фіз.-мат. наук, доц., доцент кафедри економічної інформатики
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Інтелектуально-інноваційні технології (ІТ) – це системи, методи та засоби, що використовують новітні досягнення науки, техніки й інтелектуального потенціалу для створення інноваційних продуктів, процесів чи послуг. Основою ІТ є використання знань, інформації та сучасних методів обробки даних для розробки нових рішень і вдосконалення існуючих технологій.

Інтелектуально-інноваційні технології є результатом інтеграції двох ключових компонентів, а саме інтелектуальних технологій – це системи штучного інтелекту, машинного навчання, обробки великих даних, автоматизації процесів тощо; та інноваційних технологій – це новітні технології, що виникають у результаті науково-технічного прогресу, такі як нанотехнології, біотехнології, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), робототехніка та інші.

Основні характеристики ІТ:

- високий рівень науково-дослідного компонента;
- інтеграція з іншими новітніми технологіями;
- можливість адаптації та самонавчання систем;
- орієнтованість на вирішення складних завдань у різних сферах (бізнес, медицина, промисловість);
- дослідження та розробки: постійне вдосконалення існуючих технологій та створення нових [1, с. 227].

Класифікація інтелектуально-інноваційних технологій:

1. За сферою застосування:

- Бізнес і фінанси: інновації в управлінні бізнес-процесами, автоматизація фінансового аналізу, використання штучного інтелекту для прогнозування ринкових тенденцій;
- Медицина: використання ІТ для діагностики захворювань, розробки нових лікарських засобів, інноваційні підходи в лікуванні (нанотехнології, генна терапія);
- Промисловість і виробництво: автоматизація виробничих процесів, робототехніка, 3D-друк, інтелектуальні системи контролю якості;
- Освіта: інновації в дистанційному навчанні, розробка інтелектуальних навчальних платформ, персоналізоване навчання за допомогою штучного інтелекту.

2. За технологічною основою:

- Штучний інтелект (AI): алгоритми самонавчання, нейронні мережі, глибоке навчання, інтелектуальні агент-системи;
- Машинне навчання та обробка даних: методи аналізу великих обсягів даних (Big Data), алгоритми прогнозування, класифікація та кластеризація даних;
- Робототехніка: автономні роботи, "розумні" машини, індустріальна автоматизація.

3. За ступенем інноваційності:

- Радикальні або базисні. Це відноситься до масштабних винаходів і відкриттів, завдяки яким починається унікальна тенденція розвитку технічного прогресу або формуються сучасні покоління (техніки, рішень і так далі) [2];

- Інкрементальні інновації: постійні покращення та вдосконалення існуючих технологій і процесів.

Інтелектуально-інноваційні технології є ключовим драйвером економічного зростання в умовах глобалізації та технологічної конкуренції. Вони сприяють підвищенню продуктивності, створенню нових робочих місць та розвитку інноваційного підприємництва.

Використання інноваційних технологій дозволяє підприємствам залишатися конкурентоспроможними на глобальному ринку. Це особливо важливо в умовах швидких технологічних змін [3].

Крім того, ІТ мають значний вплив на соціальну сферу: вони покращують доступ до освіти, медичних послуг, а також підвищують рівень життя населення через автоматизацію та впровадження "розумних" технологій в повсякденне життя.

Попри значні переваги, розвиток ІТ також супроводжується низкою викликів:

- Етичні питання. Застосування штучного інтелекту та автоматизованих систем може викликати етичні дилеми щодо працевлаштування, приватності та відповідальності за дії автономних систем;

- Безпека та конфіденційність. Використання великих обсягів даних створює ризики порушення конфіденційності та кібератак;

- Необхідність регулювання. Впровадження нових технологій вимагає адекватної правової бази, що гарантує їх безпечно та етично використання;

Тим не менш, перспективи розвитку інтелектуально-інноваційних технологій є надзвичайно широкими. Вони охоплюють як економічні, так і соціальні аспекти, що робить їх ключовим фактором сучасної цивілізації та економічного прогресу.

Список літератури:

1. Косенко О. П. Сутність інтелектуально-інноваційних технологій / О. П. Косенко, П. Г. Перерва // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки : матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. конф., до 200-ліття Нац. ун-ту "Львівська політехніка", 18-19 травня 2017 р. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. – С. 227-228.

2. Інноваційні технології: види, характеристики, сфера застосування, приклади : веб-сайт. URL: <https://druzy.com.ua/innovaciini-tehnologi%d1%97-vidi-harakteristiki-sfera-zastosyvanntia-prikladi/>

3. Поняття інформаційної технології, Роль інформаційних технологій у розвитку економіки і суспільства : веб-сайт. URL: https://stud.com.ua/35736/informatika/ponyattya_informatsiynoyi_tehnologiyi

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВГОВІЧНОСТІ ВИСОКОМІЩНИХ БЕТОНІВ

Стаднійчук М.Ю.

аспірант

Вінницький національний технічний університет

При вирішенні проблеми покращення довговічності цементобетону необхідно враховувати взаємозв'язок властивостей вихідних матеріалів, складу бетонної суміші, структури і властивостей бетону, технологічних факторів, експлуатаційних і природньо-кліматичних впливів [1-7].

На думку багатьох дослідників [8-11], основними факторами, що викликають руйнування дорожніх бетонів є: вилуговування і вимивання поверхневого шару бетону, дія розчинів солей, температурні градієнти і циклічні механічні навантаження на поверхню бетону. Як правило, ці фактори впливають на бетон в комплексі. Одним із існуючих способів покращення властивостей бетонів для покриття автомобільних доріг є їх модифікація хімічними добавками.

З проведеного аналізу наукових досліджень встановлено [12-15], що процес руйнування цементобетону під дією зовнішніх чинників відбувається шляхом утворення та поширення в його структурі тріщин. Тому одним із найважливіших способів забезпечення довговічності цементних бетонів транспортного призначення є підвищення їх тріщиностійкості. Можливим напрямком вирішення даної проблеми є дисперсне армування бетону фіброю: сталевую, поліпропіленовую, скловолоконною та базальтовою [16-17].

Важливе значення для стримування процесів розвитку та злиття мікротріщин має структура матриці в'язучого, зокрема наявність у ній неоднорідностей, таких як пори гелю, мікрокапіляри, поверхні поділу фаз [18-20]. Для підвищення в'язкості руйнування ефективним є модифікування бетонів активними мінеральними добавками, що дає змогу змінити морфологію гідратних фаз та забезпечити мікроармування контактних зон.

Сучасні дослідження в сфері бетонознавства, передбачають три основні шляхи захисту від дії агресивного впливу [21-24]. А саме використання додаткових цементуючих матеріалів, виготовлення високоякісного непроникного бетону з низьким В/Ц співвідношенням та створення хімічно стійкого бар'єру на поверхні споруди. З погляду економічної доцільності та відповідності стратегії сталого розвитку, найвигіднішим є використання активних мінеральних добавок, зокрема пуцоланічної природи [25-30].

Досягнення високих показників міцності цементобетону нерозривно пов'язано із зниженням водоцементного відношення. Бетони на основі сумішей із В/Ц нижче 0,4 зазвичай демонструють вищу міцність на стиск та розтяг при згині, високий модуль пружності, більшу стійкість до стирання та меншу проникність, що, як правило, забезпечує високі фізико-механічні властивості та довговічність [31-32].

Однак, коли бетон виробляється при низькому В/Ц, він не містить достатньої кількості води для повної гідратації компонентів цементу, що може призвести до самообезводнення та усадки. Оскільки роботи з влаштування транспортних споруд часто виконуються при різких перепадах температури і вологості навколишнього середовища, якість бетонних конструкцій може значно знижуватися внаслідок мікротріщиноутворення на початковій стадії твердіння бетону, яке викликається спільним впливом усадкових і температурних напружень [33-34].

Традиційними методами зниження усадки є зовнішній догляд за бетоном – покриття вологоутримуючими та плівкоутворюючими речовинами, туманні завіси, та ін. Проте такі заходи не дають змоги контролювати контракційну усадку в процесі самообезводнення бетону, при дефіциті води замішування за низьких значень водоцементного відношення

(В/Ц<0,4), яка спричиняє активне тріщиноутворення бетону, і, як наслідок, зниження його міцності та довговічності [34].

Крім того, більшість сумішей з низьким В/Ц містять додаткові цементуючі матеріали, наприклад, золу виносення теплових електростанцій, мелений гранульований доменний шлак, природні пуцолани, які потребують тривалого догляду для повної їх реакції в цементній системі. Завдяки своїй значній питомій поверхні та високій реакційній здатності, можуть посилити самообезводнення та хімічну усадку, пов'язану з гідратацією в сумішах з низьким В/Ц [35].

В 90-х роках висунута і в останні роки розвинена концепція «внутрішнього догляду» за бетоном. На думку авторів [36-37], його ефективність залежить від проникності бетону та ступеня гідратації в'язучого, тому пористі компоненти доцільно вводити до складу при В/Ц $\leq 0,4$. Для дорожніх бетонів імплементація внутрішнього догляду зумовлена великою відкритою площею поверхні та застосуванням плівкоутворювачів, що обмежує можливості традиційного догляду [38]. Додаткова вода також сприятиме максимізації гідратації цементу і пуцоланів у бетоні, потенційно сприяючи підвищенню міцності і зниженню проникності.

Список літератури:

1. Glovyn, N., et al. Technical, agricultural and physical sciences as the main sciences of human development. International Science Group, 2024.
2. Hladyshev, D., et al. Technical and agricultural sciences in modern realities: problems, prospects and solutions. International Science Group, 2023.
3. Сівак, Р. В. Використання нових конструктивних рішень для влаштування дорожнього одягу. ВНТУ, 2021.
4. Trembitska, O., et al. The development of technical, agricultural and applied sciences as the main factor in improving life. International Science Group, 2024.
5. Hladyshev, D., et al. Prospective directions of scientific research in engineering and agriculture. International Science Group, 2023.
6. Березюк, О. В., et al. (2024). Динаміка поширеності повторного використання будівельних відходів в країнах ЄС. Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві, 36(1), 34-40.
7. Стаднійчук, М. Ефективність використання цементобетону для будівництва автомобільних доріг. ВНТУ, 2024.
8. Березюк, О. В., М. С. Лемешев, and В. П. Ковальський. "Будівельні вироби з механо-активованих промислових, побутових відходів." (2023).
9. Лемешев, М. С., et al. "Перспективи використання техногенної сировини при виробництві композиційних в'язучих." Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві. № 2: 36-45. (2022).
10. Beresjuk, O., et al. Theoretical and scientific foundations in research in Engineering. Vol. 1. International Science Group, 2022.
11. Lemeshev, M., et al. Applied, technical and agricultural sciences: introduction of the latest technologies into use. International Science Group, 2024.
12. Березюк, О. В. "Визначення параметрів машин для поводження з твердими відходами: монографія." Omni Scriptum (2020).
13. Kornlyo, I., O. Gnyp, and M. Lemeshev. "Scientific foundations in research in Engineering." (2022).
14. Wójcik, Waldemar, and Małgorzata Pawłowska, eds. Biomass as Raw Material for the Production of Biofuels and Chemicals. Routledge, 2021.
15. Лемешев, М. С., Сівак, К. К., Стаднійчук, М. Ю. (2021). Сучасні підходи комплексної переробки промислових техногенних відходів. Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві, 31(2), 37-44.
16. Стаднійчук, М. Ю. Підвищення якості та довговічності автомобільних доріг нежорсткого типу. ВНТУ, 2022.

17. Лемешев, М. С., М. Ю. Стаднийчук "Жаростойкое вяжущее на основе промышленных отходов." Актуальные проблемы пожарной безопасности, предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций: 168-171. (2019).
18. Khrystych, O. "Technological parameters of the radiation-resistant concrete production." Scientific Works of Vinnytsia National Technical University 1 (2020).
19. Bereziuk, O., et al. "Вплив параметрів підприємств теплоенергетики на частку в продуктованих золошлакових відходах Al_2O_3 як добавки при виробництві будматеріалів." Bulletin of Lviv National Environmental University. Series Architecture and Construction 24 (2023): 74-78.
20. Stadniychuk, M., Obtaining active mineral additives from industrial waste. Національний університет "Львівська політехніка", 2023.
21. Lemeshev, M., et al. "Composite radiation-shielding concrete for special purposes." The development of technical, agricultural and applied sciences as the main factor in improving life. 2.2: 52–61. (2024).
22. Березюк, О. В., et al. (2023). Поширеність переробки золи при виготовленні будівельних матеріалів. Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві, 35(2), 56-61
23. Demchyna, B., L. Vozniuk, and M. Surmai. "Scientific foundations of solving engineering tasks and problems." (2021).
24. Lemeshev, M., et al. "Complex binder based on industrial man-made waste." Technical and agricultural sciences in modern realities: problems, prospects and solutions: 51–59. (2023).
25. Сівак, Р. В. Використання безавтоклавного ніздрюватого бетону для влаштування автомобільних доріг. ВНТУ, 2021.
26. Stadniychuk, M., Composite conducted concrete for special purposes. Національний університет "Львівська політехніка", 2023.
27. Лемешев, М. С. "Дрібнозернистий бетон з модифікованим заповнювачем техногенного походження." Materiały XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Naukowa przestrzeń Europy–2015». Sp. z oo «Nauka i studia», 2015.
28. Stadnijschuk, M. Composite materials using metal sludge. Харківський національний університет міського господарства імені ОМ Бекетова, 2020.
29. Лемешев, М. С. "Комплексна переробка техногенних відходів хімічної промисловості та металообробних виробництв." Materiály XI Mezinárodní vědecko-praktická konference «Aktuální vymoženosti vědy–2015». Publishing House «Education and Science» sro, 2015., 2015.
30. Ковальський, В. П. "Использование минеральных заполнителей, наполнителей и микронаполнителей в сухих строительных смесях для поризованных растворов." Technical research and development: collective monograph. 8.9: 360–366. (2021).
31. Лемешев М. С. Ніздрюваті бетони з використанням промислових відходів / М. С. Лемешев, О. В. Березюк // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2017 : материалы международной научно-практической Интернет-конференции. – Москва : SWorld, 2017. – 7 с.
32. Сівак, К. К. Модифіковані композиційні швидкотвердіючі бетони для будівництва сучасних автомагістралей. ВНТУ, 2021.
33. Березюк, О. В. Фосфогіпсозолоцементні та металофосфатні в'язучі з використанням відходів виробництва. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2011.
34. Sivak, K. Use of industrial waste for increased experimental properties in construction. Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2023.
35. Lemeshev, M., et al. "Use of industrial waste in the construction industry." Prospective directions of scientific research in engineering and agriculture: 19–25. (2023)

36. Лемешев М. С. Будівельні вироби з використанням промислових відходів Вінниччини / М. С. Лемешев // Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури. – 2017. – № 41. – С. 123 – 127

37. Стаднійчук, М. Ю. Перспективи будівництва в Україні автомобільних доріг із цементобетонним покриттям. ВНТУ, 2021.

38. Лемешев, М. С. Особливості використання промислових відходів Вінниччини. Академія технічних наук України, 2019.

НАДАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Стасіневич С.А.

кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
067 201 39 61, Stasinevychsa@ukr.net

Виклики сучасного суспільства обумовлюють посилення цінових ризиків в економіці. Біржі ж надають можливість застосовувати великий спектр фінансових інструментів, які дозволяють пом'якшити дію та наслідки таких негативних факторів.

Нині біржові структури, а це переважно в умовах сьогодення великі міжнародні об'єднання, є основними “виробниками” цін на найважливіші товари та активи світового значення. Завдяки цьому біржові операції мають визначальний вплив на кон'юнктуру всього ринку і відповідно на фінансово-економічний стан світового бізнесу. Біржі називають барометрами ситуації на сучасному міжнародному торговельному просторі.

До сучасного біржового інструментарію протидії ціновій нестабільності відноситься застосування ф'ючерсних, опційних контрактів та інших деривативів, хеджування цінових та курсових ризиків, спекуляція на основі прозорого й конкурентного ціноутворення.

Посиленню ролі біржових альянсів в світі сприяли також кардинальні перетворення в технології біржової торгівлі, яка підкріплюється гарантійним забезпеченням високого рівня.

Наразі на світовому біржовому ринку укладається понад 75 млрд контрактів в рік. При цьому спостерігається досить впевнена динаміка зростання біржової торгової активності: за 10 років (в 2022 порівняно з 2013 роком – для України до розгортання російської агресії) кількість біржових угод зросла в 3,4 рази. [1].

Біржова торгівля – це найбільш організована, прозора, цивілізована, безпечна форма торговельної діяльності.

Попри вказану значимість та позитивні сторони біржової діяльності біржовий ринок у нашій країні ще не зайняв належного місця, як того вимагає розвиток ринкових відносин в самій країні та в процесі їх глобальної інтеграції.

В 2020 р. був прийнятий Закон України № 738-ІХ, яким передбачена багатоаспектна трансформація біржового ринку України згідно з вектором наближення до реалізації міжнародних вимог та запровадження передового світового досвіду [2].

Проте здійснити такі перетворення не вдалось в силу повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Разом з тим це питання слід розглядати як одне із актуальних на євроінтеграційному шляху і важливим для майбутньої фінансово-економічної відбудови країни уже сьогодні.

Отже, необхідно активно готувати кадрове забезпечення для його вирішення. Професійні види діяльності на біржовому ринку є ліцензійованими, для отримання ліцензій потрібна спеціальна фахова підготовка здобувачів. Для успішного проходження всіх етапів оволодіння знаннями та навиками до практичної діяльності доречно отримати і відповідну базову освіту.

Таку можливість надає для учбових закладів проведення навчання за спеціальністю 076 “Підприємництво та торгівля”. Тому в рамках спеціальності важливим є вивчення дисциплін: “Основи біржової діяльності”, “Біржовий ринок”, “Організація біржової діяльності”, “Біржова торгівля”, “Регулювання біржової діяльності”, “Механізм біржового ціноутворення”, “Організація дослідження біржового ринку” і т.п. При цьому доречно провадити викладання дисциплін з біржової діяльності починаючи з освітньої кваліфікації фахового молодшого бакалавра (в коледжі), поглиблюючи на першому (бакалаврському)

рівні вищої освіти і закріплюючи ефект вивчення даного сегменту освітньої програми на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Саме такий підхід передбачається освітніми програмами та реалізується під час освітнього процесу на практиці кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Київського кооперативного інституту бізнесу і права.

В результаті навчання здобувач повинен набути досить широкий спектр професійних компетентностей, основні з яких відображаються в його здатностях осмислювати теоретичні засади біржової діяльності, сприймати і гармонізувати з конкретними умовами вітчизняного ринку зарубіжний досвід організації функціонування біржових структур, обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для здійснення первинних кроків на біржовому ринку та обґрунтування управлінських рішень в сфері біржової діяльності, здійснювати професійну діяльність учасників біржового ринку в межах базових вимог, а також проводити аналітичні дослідження біржового ринку з метою ініціювання інноваційних проєктів та практичної реалізації подальшого його удосконалення, що є важливим аспектом розвитку економіки України.

Таким чином, освітній процес наразі обов'язково має взяти за ціль прискорення і розширення підготовки фахівців з біржової діяльності.

Список літератури:

1. Ніколайчук О. Розвиток біржової торгівлі: сучасний стан та перспектива / О. Ніколайчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2022 . – Вип. 6. – Том 2. – С. 13-19. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-02.pdf> (дата звернення: 05.09.2024).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон № 738-IX від 16 серпня 2020 р. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.09.2024).

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л.

д-р. екон. наук, професор
професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України “Ніжинський агротехнічний інститут”, м. Ніжин

Щоб нарощувати виробничі потужності підприємства повинні здійснювати витрати. Окремим видом витрат є витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Вони включаються у витрати не в періоді виникнення, а у наступних періодах.

ВМП знаходяться у статті “Витрати майбутніх періодів” (код рядка 1170), розділі II “Оборотні активи”, активі Балансу (Звіті про фінансовий стан) (форма № 1). У цій статті відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [1; 2].

Згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій до ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Для обліку ВМП використовують рахунок 39 “Витрати майбутніх періодів”. За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [3; 4].

ВМП розподіляють між наступними періодами за відповідними методами. Одним із таких методів є обернений метод розподілу ВМП на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей) [1].

В Звіті про рух грошових коштів (форми № 3 (за прямим методом) і № 3-н (за непрямим методом)) наведено перелік доходів від інвестиційної діяльності (надходження від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів; надходження від отриманих відсотків, дивідендів, деривативів та інші надходження), і витрат від інвестиційної діяльності (витрачання на придбання фінансових інвестицій, необоротних активів; виплати за деривативами, інші платежі) [1; 2].

Податок на прибуток вираховується за ставкою 18 % з прибутку від інвестиційної діяльності, який розраховується як алгебраїчна сума доходів від реалізації необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, витрат (собівартості) реалізованих необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, доходів від інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, втрат від інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Розподіляти ВМП можна за різними методами, що створюються на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності, а саме на основі: 1) податку на прибуток від реалізації необоротних активів; 2) податку на прибуток від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) податку на прибуток від спільної діяльності; 4) податку на прибуток від інвестицій в дочірні

підприємства та на основі інших видів податку на прибуток від інвестиційної діяльності тощо.

Прорахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності робиться на базі методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності, і суми проставляються у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності обраховується множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який визначається діленням фактичного або планового обсягу прибутку від інвестиційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг прибутку від інвестиційної діяльності за увесь період.

Прибуток (збиток) від інвестиційної діяльності визначають за формулою:

$$\text{П(З)ІД} = \text{ДРНА} - \text{СРНА} + \text{ДІОМУК} - \text{ВІОМУК},$$

де: П(З)ІД – прибуток (збиток) від інвестиційної діяльності; ДРНА – доходи від реалізації необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу; СРНА – собівартість реалізованих необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу; ДІОМУК – доходи від інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі; ВІОМУК – втрати від зменшення вартості інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Обчислення податку на прибуток від інвестиційної діяльності здійснюється за формулою:

$$\text{ППІД} = \text{ПІД} \times 18\%,$$

де: ППІД – податок на прибуток від інвестиційної діяльності; ПІД – прибуток від інвестиційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток.

Метод розподілу ВМП на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності розраховується за формулами:

$$\text{РСРВМП} = \text{СРВМП} \times \text{КРВМП},$$

де: РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{ОППІД} : \text{ПОППІД},$$

де: ОППІД – плановий або фактичний обсяг податку на прибуток від інвестиційної діяльності за окремі періоди; ПОППІД – плановий обсяг податку на прибуток від інвестиційної діяльності за увесь період.

Аллокацію (від англ. *allocation* – розподіл, розміщення) ВМП за методом на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності можна обраховувати за іншим варіантом:

$$\text{РСРВМП} = \text{ОППІД} \times \text{КРВМП},$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ПОППІД}.$$

Шерінг (англ. *sharing* – розподіл, поділ) ВМП за методом на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності можна вираховувати за двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Розподіл ВМП за методом на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності виконаємо на прикладі.

Приклад. Початкова (первісна) сума ВМП – 84000 грн, строк розподілу – 5 років. Протягом цього періоду передбачається нарахувати 523000 грн податку на прибуток від інвестиційної діяльності, у тому числі: за 1-й рік – 128000 грн, за 2-й рік – 112000 грн, за 3-й рік – 103000 грн, за 4-й рік – 97000 грн, за 5-й рік – 83000 грн.

Обрахуємо коефіцієнти розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,2447 ($128000 : 523000 = 0,2447$), за 2-й рік – 0,2141 ($112000 : 523000 = 0,2141$), за 3-й рік – 0,1970 ($103000 : 523000 = 0,1970$), за 4-й рік – 0,1855 ($97000 : 523000 = 0,1855$), за 5-й рік – 0,1587 ($83000 : 523000 = 0,1587$).

Дистрибуцію (від англ. *distribution* – розподіл) ВМП за 1-м способом (від початкової (первісної) суми ВМП) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності розглянуто в таблицях 1 і 2, а за 2-м способом (від залишкової

(поточної) суми ВМП) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності – наведено в таблицях 3 і 4.

Таблиця 1. Перерахунок ВМП у наступні періоди за 1-м способом (від початкової (первісної) суми ВМП) методу на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	84000	128000	0,2447	20555
2	84000	112000	0,2141	17984
3	84000	103000	0,1970	16548
4	84000	97000	0,1855	15582
5	84000	83000	0,1587	13331
х	Разом	523000	1	84000

Таблиця 2. Перерахунок ВМП у наступні періоди за 1-м способом (від початкової (первісної) суми ВМП) оберненого методу на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	84000	83000	0,1587	13331
2	84000	97000	0,1855	15582
3	84000	103000	0,1970	16548
4	84000	112000	0,2141	17984
5	84000	128000	0,2447	20555
х	Разом	523000	1	84000

При застосуванні 1-го способу простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності ВМП кожного року розподілялись із однакової (початкової, первісної) суми, яка за п'ять років повністю була включена у витрати періоду (табл. 1 і 2).

Таблиця 3. Перерахунок ВМП у наступні періоди за 2-м способом (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	84000	128000	0,2447	20555
2	63445	112000	0,2141	13584
3	49861	103000	0,1970	9823
4	40038	97000	0,1855	7427
5	32611	83000	0,1587	32611
х	Разом	523000	1	84000

Таблиця 4. Перерахунок ВМП у наступні періоди за 2-м способом (від залишкової (поточної) суми ВМП) оберненого методу на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	32611	83000	0,1587	32611
2	40038	97000	0,1855	7427
3	49861	103000	0,1970	9823
4	63445	112000	0,2141	13584
5	84000	128000	0,2447	20555
х	Разом	523000	1	84000

При використанні 2-го способу простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності ВМП кожного року розподілялись із різних (залишкової, поточної) сум, а тому в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках сума ВМП не була розподілена відповідно до коефіцієнту розподілу, а списана у витрати.

Висновки. Розподіл ВМП можна здійснювати за оберненим методом на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності.

До інвестиційної діяльності відносяться операції з придбання та реалізації тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей) [1].

У відповідності до видів податку на прибуток від інвестиційної діяльності можна застосовувати різні обернені методи розподілу ВМП, а саме на основі: 1) податку на прибуток від реалізації необоротних активів; 2) податку на прибуток від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) податку на прибуток від спільної діяльності; 4) податку на прибуток від інвестицій в дочірні підприємства та на основі інших видів податку на прибуток від інвестиційної діяльності і т.д.

Ессаймент (від англ. *assignment* – розподіл) ВМП за методом на основі податку на прибуток від інвестиційної діяльності можна прораховувати двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Список літератури:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 7 лютого 2013 р. № 73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджено наказом Міністерства фінансів України 28 березня 2013 р. № 433. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 р. за № 893/4186. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09 грудня 2011 р. № 1591), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2011 р. за № 1557/20295. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПОВЕРХНЕВОГО ПЛАСТИЧНОГО ДЕФОРМУВАННЯ МЕТАЛУ ПРИ ГІДРОІМПУЛЬСНОМУ ВПЛИВІ

Телятник Інна Анатоліївна

аспірантка

Вінницький національний аграрний університет

ORCID. 0000-0002-2998-1506

+380 68 2816 126

Inna201098@gmail.com

Поверхнєве пластичне деформування (ППД) — це метод обробки, спрямований на зміцнення матеріалів, при якому поверхневий шар виробу піддається пружно-пластичній деформації без утворення стружки [1-3]. ППД матеріалу деталі створює багатократні точкові і лінійні дефекти (лінійні та гвинтові дислокації) кристалічних ґраток в поверхневих шарах деталі і цим самим підвищує опір цих шарів зношуванню та втомному руйнуванню. Пластичне деформування проходить при збільшуванні навантаження, що вище сили пружності матеріалу, так як метал зміцнюється в процесі деформування [1,2].

Поверхневий шар при обробці деталей методом поверхнево пластичної деформації (ППД) формується внаслідок складних взаємодій у зоні деформації та прилеглих до неї ділянках. Ці процеси включають багаторазові пружні та пластичні деформації, зміну міцності та пластичності матеріалу, тертя, теплові ефекти, а також зміни в мікро- і макроструктурі та мікрогеометрії поверхні [1-3]. Основними параметрами ППД є: пружна та пластична деформація у зоні деформації, площа контакту інструменту з оброблюваною поверхнею, сила, що діє на інструмент, та напруження, яке виникає під впливом цієї сили.

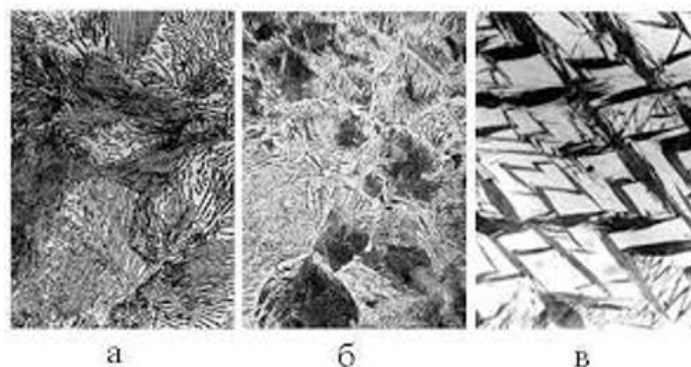

Рисунок 1. Типи фазових перетворень в сталі, x1000: а – перлітне; б – бейнітне; в – мартенситне [2]

Як при статичному, так і при ударному впливі на оброблювану поверхню, спочатку формується відбиток від інструменту, який згодом перетворюється на сліди, що можуть з'єднуватися або утворювати серію відбитків. Під дією статичної або ударної сили F на тверду кулю (рис. 1. а), вона починає вдавлюватися в оброблюваний матеріал [1,2]. Спочатку відбувається пружна деформація поверхні, а зі зростанням сили F переходить у пластичну (лінія ОАВ, рис. 1. б) [2,3]. Після цього під час зняття навантаження відбувається часткове відновлення за лінією ВС, що відображає зворотний процес. Залишкова пластична деформація визначається розміром відбитку d , що відповідає відрізку ОС. Пластична деформація рівномірно поширюється під відбитком і, ніби, відтворює форму кулі, але з певними викривленнями (рис. 2) [3].

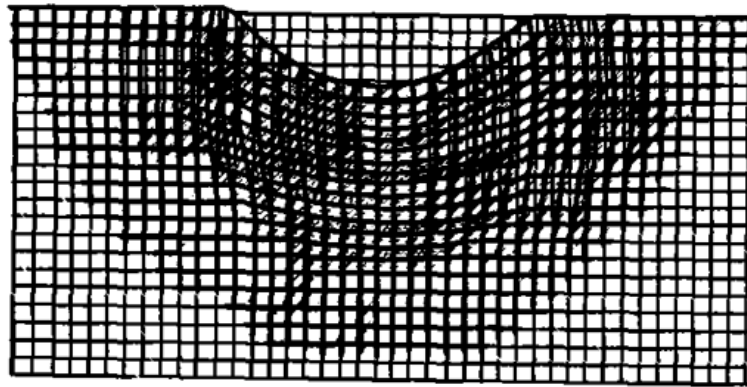

Рисунок 2. Зона поширення пластичної деформації по викривленню прямокутної сітки

Процес утворення відбитку залежить від властивостей матеріалу оброблюваної поверхні та самого інструменту. При ударному впливі можуть виникати додаткові мікротріщини та дефекти, що впливають на якість поверхні. Статичні сили забезпечують рівномірніший розподіл тиску, тоді як ударні навантаження можуть призводити до локальних деформацій і більш глибоких пластичних змін [3,4].

Глибина наклепу h пропорційна глибині відбитку, тобто $h = m h_1$. При цьому, для різних умов обробки коефіцієнт m може варіюватися в межах від 2 до 20. Зв'язок між діаметром відбитку d і навантаженням F на кулю під час її проникнення в пружну та пластичну зони описується рівняннями Герца та Мейєра [3,4].

$$F = \frac{1}{3D \left(\frac{1-\mu^2}{E} + \frac{1-\mu_1^2}{E_1} \right)} d^3 \quad (1)$$

$$F = a \cdot d^n \quad (2)$$

де D – діаметр кулі; E , E_1 – модулі пружності кулі і оброблюваного матеріалу; μ – коефіцієнти Пуассона кулі і матеріалу; a , $n = 2$ – константи пластичності.

Зазначені формули справедливі для умов деформації без урахування тертя, коли контактуючі тіла є ізотропними, підкоряються закону Гука, контактна площа невелика, а навантаження прикладається перпендикулярно до оброблюваної поверхні [4,5]. Однак, процеси ППД проходять у більш складних умовах, тому ці формули мають обмежене застосування в даному контексті. Незважаючи на це, вони демонструють основні залежності силових параметрів при ППД.

Ступінь пластичної деформації $\varepsilon = d / D$, де d – діаметр відбитку (лунки); D – діаметр вдавлюваної сфери.

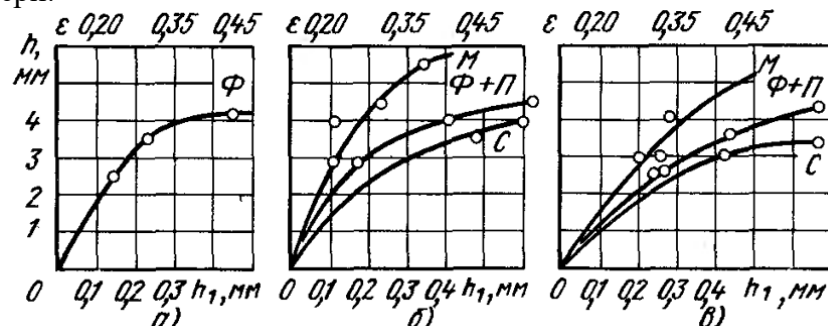

Рисунок 3. Залежність глибини наклепаної зони від глибини відбитку для вуглецевих сталей з різними структурами: а – залізо; б – сталь 35; в – сталь 45; Ф – ферит; М – мартенсит; Л – перліт; З – сорбіт

Для різних методів ППД і умов обробки значення коефіцієнта варіюється від 0,1 до

0,9, а для конструкційних сталей – від 0,3 до 0,7. Різні структурні складові матеріалу мають неоднакову здатність до зміцнення. Наприклад, для структури мартенситу глибина наклепаної зони буде більшою, ніж за аналогічних умов для інших структур (рис. 3).

Повторне прикладання одного й того ж статичного навантаження при втискуванні кулі в одне і те ж місце не призводить до помітного збільшення розмірів пластичного відбитку. На відміну від цього, при ударному втискуванні кулі, з наростанням кількості ударів до 15–20 розмір відбитку під різними умовами обробки зростає в 1,25–1,55 рази [4,5]. Це збільшення буде меншим для твердіших сталей, а діаметр кулі не має значного впливу на цей процес.

Глибина наклепаної зони, отримана під час ударного вдавлювання кулі, майже дорівнює глибині наклепаної зони, отриманої при статичному одноразовому втискуванні кулі, якщо діаметри відбитків однакові. Тому залежності параметрів від глибини наклепаного шару для статичного втискування можна застосовувати і для ударного навантаження [5,6].

Ударне навантаження визначається енергією удару, прикладеною до інструменту або робочих тіл, і швидкістю деформування. Енергія удару може бути отримана різними способами: шляхом направлення потоків дробу або струменів сталевих кульок за допомогою стислого повітря, тиску рідини, відцентрових сил, вібраційних переміщень робочого середовища або за допомогою пневматичних і пружинних пристроїв для створення ударного навантаження на деформуючий інструмент (ударник) [5].

Ударник, окрім виконання корисної роботи з деформації, витрачає частину енергії на пружний відскок і подолання сил тертя [5,6]. Для обробки конструкційних сталей потенційна енергія ударника повинна бути на 15–20 % більше, ніж енергія, необхідна для корисної роботи деформації. Енергія, що витрачається на пружний відскок ударника, залежить від маси, жорсткості оброблюваної деталі і характеристик її матеріалу; вона може складати 25–30 % і більше від загальної енергії.

Знаючи силу стиснення пружини F_{cp} і хід ударника X , можна з достатньою точністю визначити потенційну енергію ударника E_{II} і енергію удару E_y :

$$E_{II} = F_{cp} \cdot X = E_y + E_B \quad (3)$$

В залежності від діаметра вдавлюваного ударника (кулі) і твердості оброблюваного матеріалу оптимальне значення енергії удару становить 5–80 Дж, для конструкційних сталей – 15–50 Дж.

Фізична суть деформаційного зміцнення полягає у взаємному гальмуванні дислокацій, що виникає при значному збільшенні їх кількості [5,6]. Залежність між напруженням, необхідним для продовження пластичної деформації, і густиною дислокацій має вигляд:

$$\sigma_d = \alpha G b \sqrt{\rho} \quad (4)$$

де α – коефіцієнт, який залежить від природи металу, його кристалографічної орієнтації, структури і внеску різних механізмів гальмування дислокацій в загальне зміцнення; G – модуль зсуву; b – вектор Бюргерса; ρ – густина дислокацій.

Із зростанням ступеня деформації густина дислокацій активно збільшується [6]:

$$\rho = \rho_0 + C \varepsilon^\alpha \quad (5)$$

де ρ_0 – початкова густина дислокацій; C і α – коефіцієнти та параметри, які залежать від типу кристалічної ґратки й інших реальних умов деформування; ε – ступінь деформування.

Список літератури:

1. Паладійчук Ю.Б., Телятник І.А. Типи і конструкції віброзбуджувачів сучасного машинобудування. Вібрації в техніці та технології. 2022. № 4 (107). С. 26–35.

2. Веселовська Н.Р., Паладійчук Ю.Б., Телятник І.А. Дослідження мікротвердості поверхні циліндричної деталі при деформаційному протягуванні Техніка, енергетика, транспорт АПК. 2022. № 3 (118). С.31-42.
3. Iskovych-Lototsky R., Veselovska N. Automatic system for modeling vibro-impact unloading bulk cargo on vehicles. Proc. SPIE 10808, Photonics Applications in Astronomy, Communications, Industry, and High-Energy Physics Experiments 2018. 1080860 (1 October 2018): веб-сайт. URL: <https://doi.org/10.1117/12.2501526>. (дата звернення 30.09.2022)
4. Телятник І.А. Дослідження поверхневої пластичної деформації при гідроімпульсному впливі. Техніка, енергетика, транспорт АПК. 2023. № 1 (120). С.110-119.
5. Veselovska N., Sivak R., Paladiychuk Y., Bandura V., Telyatnik I., Bohatiuk M., Savkiv V., Edl M. Kinematic characteristics of deformed porous structures. Journal of Engineering Sciences. 2024. Vol. 11. № 1. pp. 44–53.
6. Паладійчук Ю.Б., Телятник І.А. Алгоритм експериментального дослідження гідроімпульсного Пристрою для зміцнення деталей деформацією. Техніка, енергетика, транспорт АПК. 2023. № 4 (123). С. 31-42.

ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Трохимишин С.Л.

аспірант кафедри «Підприємництва, торгівлі та біржової діяльності»

Поліський Національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2633-7629>

Актуальність теми: В умовах сучасної економіки підтримка бізнесу є ключовим фактором для розвитку міста та регіону.

Львівська міська територіальна громада є одним із провідних центрів економічної активності в Україні, де МСБ відіграє ключову роль у створенні робочих місць, підвищенні рівня життя населення, розвитку інновацій, а також залученні інвестицій.

В умовах складної економічної ситуації, що виникла через виклики війни, а також впливу глобальних економічних змін, підтримка бізнесу на рівні територіальних громад стає надзвичайно важливою. Львівська громада має свої особливості економічного розвитку, що вимагає розробки специфічних інструментів підтримки бізнесу. Це можуть бути фінансові інструменти, такі як податкові пільги, субсидії, гранти, а також нефінансові заходи, як-от консалтингові послуги, освітні програми, розвиток інфраструктури для бізнесу та створення сприятливого регуляторного середовища.

Підтримка бізнесу на місцевому рівні має кілька важливих аспектів. По-перше, вона сприяє стабілізації економіки громади шляхом збереження існуючих та створення нових робочих місць. По-друге, підтримка підприємництва стимулює розвиток інновацій та підвищення конкурентоспроможності місцевих підприємств, що є необхідним для їхнього виживання на ринку. По-третє, ефективні інструменти підтримки бізнесу дозволяють залучати інвестиції та підвищувати рівень доходів громади через зростання податкових надходжень.

Таким чином, дослідження інструментів підтримки бізнесу на прикладі Львівської міської територіальної громади є актуальним, оскільки воно дозволить виявити ефективні методи підтримки місцевих підприємств, що сприятиме загальному економічному розвитку регіону в умовах сучасних викликів.

Мета: Розглянути основні інструменти підтримки бізнесу, які використовуються у Львівській міській територіальній громаді, та їх вплив на економічний розвиток громади.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо основні інструменти підтримки бізнесу, які використовуються у Львівській міській територіальній громаді:

Центр підтримки підприємництва (ЦПП) – це спеціальний орган, який створений для того, щоб підтримувати підприємців початківців, а також надавати консультації діючим підприємцям.

1. ЦПП надає наступні послуги [4]:

- консультаційні послуги – постійно діючий інструмент, який включає юридичні, фінансові та організаційні питання. Підприємці можуть звернутися до Центру через офіційний сайт або за телефоном. Консультації надаються як онлайн, так і офлайн.

- навчальні програми – включають курси, програми, тренінги, воркшопи для підприємців-початківців, студентів та жінок у бізнесі. Реєстрація на курси здійснюється через сайт Центру або безпосередньо в офісі.

- програми підтримки експортерів [3] - навчання та консультації для підприємств, що планують вихід на міжнародні ринки. Підприємці можуть подати заявку на участь у програмі через сайт Центру.

2. Фінансова підтримка – кошти зарезервовані в місцевих бюджетах призначені для покриття певних витрат підприємців. Сюди відносяться:

- Ваучери на виставки – цей інструмент полягає у компенсації вартості участі у виставках та ярмарках, що допомагає підприємцям просувати свою продукцію. Підприємці можуть подати заявку на отримання ваучера через сайт міської ради або Центру підтримки підприємництва.

- Підтримка АПК – цей інструмент включає: розвиток фермерських господарств, тваринництво, садівництво, хмелярство, виноградарство, вирощування нішевих культур та картоплярство, здешевлення кредитів, часткова компенсація вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва.

- Фінансові програми партнерів – цей інструмент включає програми, які здійснюються безпосередньо різними виконавцями, але при цьому Львівська територіальна громада являється там партнером.

- Грантові програми [2] – безпосередньо Львівська територіальна громада грантів не видає, проте її спеціальний орган здійснює пошук і висвітлення актуальних грантових програм.

- Компенсація відсотків по кредитах – дуже популярний інструмент через його простоту. Підприємці можуть подати заявку на участь у програмі через місцеві банки, які співпрацюють з Львівською міською територіальною громадою. Сюди включають також програми від ЛОДА, а також відшкодування відсотків від держави.

3. Інфраструктурна підтримка [1]:

- інноваційний парк IT Arena – цей інструмент передбачає створення інноваційного парку для IT-компаній. IT-компанії можуть подати заявку на оренду офісних приміщень через сайт IT Arena.

- кластерні ініціативи – цей інструмент призначений для об'єднання підприємців. Підприємства можуть приєднатися до кластерних ініціатив через відповідні об'єднання або організації.

В умовах сучасних викликів, зокрема війни та глобальних економічних змін, виникає необхідність у вдосконаленні та розширенні існуючих інструментів підтримки, щоб забезпечити стійкість і розвиток підприємницького середовища громади. Незважаючи на наявність різноманітних фінансових і нефінансових заходів, їхня адаптація до потреб малого та середнього бізнесу залишається викликом, що стримує економічне зростання та конкурентоспроможність регіону.

Висновки. Львівська міська територіальна громада демонструє важливість малого та середнього бізнесу як основного двигуна економічного зростання, що сприяє створенню робочих місць, розвитку інновацій та підвищенню конкурентоспроможності регіону.

Львівська міська територіальна громада, має великий арсенал інструментів підтримки бізнесу. А також, значний досвід впровадження цих інструментів. Що перетворює Львівщину на значний регіональний центр зростання як в економічному, так і соціальному плані.

Список літератури:

1. Tech Ukraine. Веб-сайт. URL: <https://techukraine.org/tech-hubs/lviv/> (дата звернення 09.08.2024).
2. Гранти від експертів центру підтримки підприємництва. Веб-сайт. URL: <https://www.cpp.lviv.ua/hranty/> (дата звернення 09.08.2024).
3. Програми підтримки експортерів. Веб-сайт. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/practik/kp_lviv.pdf (дата звернення 10.08.2024).
4. Центральний хаб підприємництва Львова. Веб-сайт. URL: <https://www.cpp.lviv.ua/> (дата звернення 10.08.2024).

БАЗОВА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-МЕДИЧНОЇ РОБОТИ

Трубник І.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри соціальної роботи

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро)

Серченко О.К.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

зі спеціальності 231 Соціальна робота

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро)

В умовах посилення соціальних проблем, зниження показників здоров'я населення зростає об'єктивна потреба розв'язання взаємопов'язаних проблем соціального і медичного характеру на якісно новому рівні в межах соціально-медичної роботи. Надання спеціальної допомоги мультидисциплінарного характеру, специфіка її форм і методів дає змогу розглядати такий вид діяльності як самостійний напрям соціальної роботи, який на сучасному етапі потребує пошуків та розробки інноваційних підходів.

Серед сучасних досліджень дотичними до наших наукових пошуків є вивчення специфіки соціальної роботи в медичній сфері (В. Божок [1]), Н. Шульгіна [5]), міжнародного досвіду соціальної роботи в системі охорони здоров'я (А. Короп [2], Н. Назар [3], В. Стадник, О. Блават [4]) та ін.

Мета публікації – схарактеризувати базову модель соціально-медичної роботи.

Аналіз і систематизація результатів вітчизняних досліджень з питань потреб у соціально-медичній допомозі хворих різного профілю стали основою для пошуку підходів, що дали змогу побудувати модель професійної соціально-медичної роботи, принципи і структура якої могли б бути прийнятними для більшості людей, які потребують такого виду допомоги.

Багатовимірний підхід до аналізу досліджень у сфері громадського здоров'я та охорони здоров'я, що відображають особливості розв'язання медичних і соціальних проблем хворих різного профілю, практичний досвід соціальної роботи в охороні здоров'я зарубіжних країн дали змогу дійти висновку про доцільність розв'язання соціально-медичних проблем осіб, які потребують такої допомоги, на 3 рівнях в межах 5 груп пацієнтів (клієнтів).

1. Особи з інвалідністю. Соціальний захист осіб з інвалідністю нині законодавчо характеризується як система гарантованих державою економічних, соціальних і правових заходів, що забезпечують людям з інвалідністю умови для подолання, заміщення (компенсації) обмежень життєдіяльності та спрямовані на створення рівних з іншими громадянами можливостей участі в житті суспільства. Пріоритетним напрямом стає реабілітація людей з інвалідністю як надскладна, багатоаспектна проблема, в якій однаковою мірою значущі медичні, соціальні та професійні аспекти.

2. Хворі. На цьому рівні в схемі базової моделі виокремлюють дві групи клієнтів: тих, хто тривалий час, часто і важко хворіє, і хворих із вираженими соціальними проблемами. Організація соціально-медичної роботи з такими групами переважно пов'язана з діяльністю спеціалізованих установ медичних та інших служб. Виокремлення двох груп на даному рівні дає змогу забезпечити диференційований підхід під час планування конкретних заходів соціально-медичної допомоги, у реалізації яких безпосередньо бере участь фахівець соціальної роботи, а також координувати дії у співпраці з іншими фахівцями – сімейним лікарем, педіатром, геронтологом, терапевтом, психіатром, наркологом, психологом та ін.

3. Населення. На цьому рівні виділяють дві проблемні групи: особи підвищеного ризику захворювань, члени сім'ї клієнта та його найближче оточення. Визначаючи цей рівень як самостійний, ми виходимо з двох положень. По-перше, неодмінною умовою

забезпечення ефективної взаємодії з пацієнтом (клієнтом) для професійного соціального працівника є його співпраця з членами сім'ї та найближчим оточенням (у європейських країнах такого фахівця називають персональним асистентом), які можуть виконувати виняткову роль у вирішенні важкої життєвої ситуації. Йдеться про залучення їх до діяльності спільнот само- і взаємодопомоги реабілітаційного, психолого-педагогічного чи іншого характеру; сприяння збереженню сімейних зв'язків; розв'язання мікросередовищних, житлово-побутових, матеріальних та інших проблем. По-друге, мають бути визначені профілактичні заходи, які зможе виконувати фахівець, що є особливо важливим в умовах дефіциту фінансових коштів.

Отже, під час побудови базової моделі ми виходили з необхідності пошуку оптимальних і найефективніших технологій медико-соціальної роботи, насамперед професійної діяльності із запобігання причинам, що лежать в основі розвитку патології, із запобігання ускладненням і негативним наслідкам, із реабілітації й реадaptaції хворих, надання їм та їхнім сім'ям адекватної соціально-медичної допомоги.

Крім перелічених категорій осіб на 3 рівнях (особи з інвалідністю, хворі, населення) можна виділити пацієнтів у межах 5 груп.

1 – група підвищеного ризику захворювань: 1. Соціально-медична робота профілактичного напрямку: профілактичні заходи соціально залежних порушень соматичного, психічного та репродуктивного здоров'я на індивідуальному, груповому та регіональному рівнях в установах різної відомчої належності незалежно від їхніх організаційно-правових форм і форм власності; гігієнічне виховання та формування настанов на здоровий спосіб життя з урахуванням специфіки клієнтів груп підвищеного ризику; соціально-гігієнічний моніторинг; розробка цільових програм профілактики захворювань, збереження і зміцнення здоров'я, організації профілактичних оглядів, соціально-медичної допомоги населенню на різних рівнях; медико-генетичне консультування; визначення факторів ризику, що впливають на соматичне, психічне та репродуктивне здоров'я, а також генетичної та вродженої патології; соціальна експертиза сім'ї; інформування громадян про стан індивідуального і громадського здоров'я та стан середовища проживання. 2. Соціально-медична робота реабілітаційного напрямку: медико-соціальна допомога в плануванні сім'ї, охороні материнства і дитинства; медико-соціальний патронаж сімей соціального ризику; участь у наданні допомоги постраждалим під час надзвичайних ситуацій; сприяння в забезпеченні державних гарантій прав громадян в охороні здоров'я та наданні соціально-медичної допомоги, у вирішенні правових проблем клієнта; психокорекційна робота.

2 – члени сім'ї пацієнта та його найближче оточення: 1. Соціально-медична робота профілактичного напрямку: санітарно-гігієнічна просвіта; подолання шкідливих звичок і нездорового способу життя; соціально-правове консультування; вирішення проблемних ситуацій і сприяння в усуненні чинників ризику з мобілізацією особистісних резервів клієнта; переорієнтація сімейних ролей; плановий патронаж сім'ї соціального ризику; сприяння у вирішенні мікросередовищних проблем, збереженні сімейних зв'язків, вирішенні проблеми самотності, організації дозвілля, адекватного здорового способу життя; профілактика залучення в асоціальні групи; підготовка подружжя та членів сім'ї до народження дитини та прийняття її в сім'ю; сприяння членам сім'ї та найближчому оточенню в отриманні необхідної соціально-медичної інформації та інформації про пільги і види соціального захисту. 2. Соціально-медична робота реабілітаційного напрямку: сприяння у своєчасній консультації та зверненні за спеціалізованою допомогою; організація психологічної підтримки клієнту із соціально медичними проблемами членами сім'ї та найближчим оточенням; залучення членів сім'ї та найближчого оточення клієнта до діяльності спільнот само- і взаємодопомоги реабілітаційного, психолого-педагогічного, соціально-правового та благодійного характеру; створення реабілітаційного соціально-побутового середовища.

3 – особи, які тривало, часто і важко хворіють: 1. Соціально-медична робота профілактичного напрямку: профілактика несприятливого розвитку і декомпенсації

соматичного або психічного статусу, виходу на інвалідність; комплексна оцінка соціального статусу клієнта; сприяння в подоланні правових проблем, у вирішенні питань матеріального характеру; патронаж клієнта у зв'язку з хворобою; інформування клієнта про стан його здоров'я. 2. Соціально-медична робота реабілітаційного напрямку: організація медико-соціальної допомоги та догляду за хворим; сприяння в забезпеченні спеціалізованої допомоги з урахуванням особливостей соматичної, психічної та соціальної патології, включенню в роботу терапевтичних спільнот; сімейне консультування і сімейна психокорекція; направлення на медико-соціальну експертизу; організація паліативної допомоги.

4 – хворі з вираженими соціальними проблемами. 1. Соціально-медична робота профілактичного напрямку: профілактика несприятливого розвитку і декомпенсації соматичного або психічного статусу, виходу на інвалідність; виявлення несприятливого мікросередовища та його оздоровлення; участь у попередженні суспільно небезпечних дій; визначення соціально-правового статусу; соціально-правове консультування; представлення інтересів клієнтів, які потребують медико-соціальної допомоги, в органах влади; сприяння клієнту у вирішенні соціально-побутових і житлових труднощів, що становлять загрозу для його здоров'я і здоров'я оточуючих; вирішення соціального конфлікту в сім'ї, пов'язаного зі станом здоров'я клієнта та його життєзабезпеченням; оформлення опіки та піклування; інформування відповідних служб про зміну соціального статусу клієнта; виявлення актуальних і потенційно загрозливих проблем і сприяння в їх вирішенні; інформування клієнта про пільги та заходи соціального захисту; інформування відповідних служб про наявність у клієнта соціальних проблем; сприяння в отриманні медичної, психологічної, правової та матеріальної допомоги. 2. Соціально-медична робота реабілітаційного напрямку: соціально-медична допомога особам літнього віку, включно з організацією опіки, догляду, влаштуванням у соціальні установи; забезпечення наступності у взаємодії з фахівцями суміжних професій; створення реабілітаційної соціально-побутової інфраструктури; організація спеціалізованої медичної допомоги; психічна саморегуляція та ін.

5 – особи з інвалідністю: 1. Соціально-медична робота профілактичного напрямку: попередження посилення медичних наслідків; участь у попередженні суспільно небезпечних дій, у розробці комплексних програм профілактики інвалідності та смертності, у проведенні соціально-медичної експертизи; визначення потреби особи з інвалідністю в різних видах соціального захисту; сприяння особі з інвалідністю в реалізації її прав, представлення інтересів в органах влади; участь у визначенні дієздатності, можливій опіці та піклуванні; сприяння в забезпеченні батьківських функцій, в отриманні пенсій, допомог, виплат, матеріальної допомоги, у вирішенні житлових проблем; розміщення клієнта в стаціонарні установи соціального обслуговування; соціально-правове консультування. 2. Соціально-медична робота реабілітаційного напрямку: сприяння в організації лікування та медичного контролю; психокорекція; сімейне консультування; розробка індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю; проведення заходів медичної реабілітації особи з інвалідністю – відновного та санаторно-курортного лікування, клініко-функціонального контролю; проведення заходів соціальної реабілітації; проведення заходів професійної реабілітації, сприяння у зміні режиму і характеру праці, працевлаштуванні, перекваліфікації; сприяння у створенні реабілітаційної соціально-побутової інфраструктури.

Таким чином, запропонована систематизація всіх заходів враховує особливості проблем тієї чи іншої групи клієнтів. Це дає змогу розглядати її як базову модель нового виду професійної діяльності. На етапі становлення вітчизняної соціально-медичної роботи таку модель можна використовувати як своєрідний алгоритм для розвитку практики медико-соціальної роботи в окремих галузях клінічної медицини, у системі соціального обслуговування населення та в інших сферах, де є потреба в такому виді діяльності.

Список літератури:

1. Божок В. В. Специфіка соціальної роботи в медичній сфері. 2019. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/36820/1/280.pdf>
2. Короп А. О. Міжнародний досвід соціальної роботи в системі охорони здоров'я. Соціопростір. 2021. № 10. С. 56-64. URL: <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2020-10-07>
3. Назар Н. Соціальна робота у сфері охорони здоров'я Канади. Social Work and Education. 2021. Vol. 8, No. 3. P. 341-351.
4. Стадник В., Блавт О. Соціальна робота у сфері здоров'я: досвід Канади. Social Work and Education. 2022. Vol. 9, No. 3. P. 392-404.
5. Шульгіна Н. А. Медико-соціальна робота в закладах охорони здоров'я. Медсестринство. 2020. №2. С. 66-68.

ФОРМУВАННЯ ВДУМЛИВОГО ЧИТАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**Ушакова Г.В.**здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Рівненський державний гуманітарний університет**Суржук Т.Б.**канд. пед. наук, доцент
Рівненський державний гуманітарний університет
surzhuk010266@gmail.com

Уміння читати – одне з найважливіших умінь сучасної людини, важливий компонент у всебічному розвитку особистості, яка формується.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що читання з розумінням є спільним умінням для всіх ключових компетентностей. Учні початкових класів потрібно навчити читати так, щоб вони мислили під час читання та розуміли прочитане. Стимулювання процесу мислення дитини за допомогою прийомів виділення в тексті потрібної інформації, її інтерпретації, формулювання висновків, узгодження прочитаного з цінностями, інтересами, мотивами читача сприяє пробудженню та зміцненню сили її розуму. Читацькі уміння учнів початкових класів формуються поступово і на завершення початкової школи мають стати універсальним інструментом функціональної грамотності.

В процесі оволодіння предметними компетентностями учні початкових класів опрацьовують художні, інформаційні, навчальні тексти. Дітям потрібно дати уявлення про гнучкий підхід до читання і навчити користуватися аналітичним (читанням з розумінням, вивчальним), ознайомлювальним, переглядовим, пошуковим читанням для здатності вичерпувати текстову інформацію з різним ступенем глибини й повноти або одержати інформацію з текстів у повному обсязі. Розуміння учнями прочитаного має відбуватися незалежно від застосування певного виду читання.

Постійний брак часу, заглиблення у віртуальний простір сучасної людини, як зазначає О. Ісаєва [1, с. 116], сприяє тому, що все більше ваги набуває швидке поверхнєве читання. Таке читання-сканування сьогодні починає конкурувати з традиційним читанням-заглибленням у текст і поступово витісняє його. Нemoжливiсть сконцентруватися під час читання тексту великого обсягу, як наголошують різні дослідники, відбувається тому, що сучасна людина, яка звикла відшукувати інформацію у мережі, почасти не читає тексти, а сканує їх, зчитує різні фрагменти тексту, легко переходить від тексту до гіперпосилань, інших матеріалів та навпаки. Натомість повільне вдумливе читання та перечитування, на жаль, поступово відходять у минуле. Отже, нам сьогодні треба навчитися переключати увагу і спосіб читання: від читання-сканування до вдумливого читання-занурення в текст.

У Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» [3] зазначається, що набуття звички читання як щоденної практики, а також формування читацької грамотності визначають можливості для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості та загалом більшої задоволеності життям в умовах інформаційного перенасичення, нестабільної політичної чи економічної ситуації в державі. Крім того, читання є одним із ключових чинників розвитку людського потенціалу.

Формування читацької компетентності здобувачів усіх рівнів освіти є актуальною педагогічною проблемою в Україні. Свідченням цього є щорічні Волошинські читання, на яких актуалізовано науковий доробок Н. Волошиної в контексті сучасних освітніх завдань. Учасники Всеукраїнських науково-практичних конференцій оприлюднюють результати досліджень з таких питань: види навчальної діяльності учнів на уроках української літератури (Г. Гич); робота з текстом на уроках української мови (О. Горошкіна); проблеми аналізу епічних, ліричних творів (Н. Гричаник, Т. Дятленко, В. Тимошенко); сучасні підходи

до вивчення української літератури в закладах фахової передвищої освіти (Н. Грона); літературна освіта: виклики сьогодення (Л. Коткова); діяльнісний підхід у системі літературної освіти (О. Слижук); формування і розвиток читацької компетентності учнів (Л. Ткаченко, С. Цінько); літературна освіта в проєкції освітніх завдань НУШ (Т. Яценко) тощо.

Проблемі вдумливого (свідомого) читання присвячено низку статей методистів і вчителів-практиків, як-от: Т. Бернвальдт, Л. Бісовецької, Н. Бондаренко, О. Вашуленко, В. Науменко, А. Нікітіної, О. Савченко, Т. Суржук, А. Усатого, А. Фасолі, Г. Якимчук та ін. Вони аналізують формування свідомого читання в учнів початкових і середніх класів.

Уважне, вдумливе читання – не така легка справа, як здається на перший погляд. Воно не зводиться до здатності просто більш-менш швидко пробігати текст очима. Читання, на думку науковців [2, с. 11], – це складний вид діяльності, що передбачає низку розумових операцій, а саме: розуміння тексту; тлумачення його змісту; запам'ятовування прочитаного; оцінювання достовірності тексту; уміння використовувати здобуту інформацію для різних цілей (у повсякденному житті, навчанні, роботі).

Орієнтуючись на характеристику вміння учнів початкових класів читати з розумінням, що є спільним для всіх ключових компетентностей, дослідники [3, с. 129] говорять про певні методичні орієнтири, які допоможуть досягти конкретних результатів навчання учнів вдумливо читати.

1. Створення вчителем добірки текстів для учнів різних класів, відповідно до віку, а також завдань до них.

- Тексти, які відображають реальні ситуації з життя: рецепти, інструкції, оголошення.
- Розлогі тексти з цікавими доступними завданнями, що занурюють в сучасні контексти.

- Множинні, динамічні, нелінійні тексти, які репрезентують нові форми читання, що з'являються внаслідок розвитку цифрового середовища.

- Тексти, які зачіпають ті теми, що вивчатимуть учні з інших навчальних предметів.

2. Створення умов для усвідомлення учнями процесу читання: спільне обговорення цілей, поступу, результатів, яких досягли, й побудова траєкторії подальшого зростання.

3. Надання можливостей для обговорення тексту в усній чи писемній формі із застосуванням варіативних методик відповідно до виду тексту та мети його читання (неформальні читацькі клуби).

4. Вироблення вміння «полювати за словами»: пошук ключових слів, невідомих слів, слів-образів, пояснення їх значення, відтінки значень в різних контекстах, ролі в тексті, візуалізація.

5. Вироблення вміння «зчитувати», аналізувати й використовувати інформацію з нетекстових елементів.

6. Залучення учнів до індивідуального/колективного генерування запитань різних когнітивних рівнів і до спільного пошуку відповідей на них у текстах та в інших джерелах; виявлення, як у процесі постановки запитань змінюється сприйняття тексту.

7. Експериментування зі способами інтерпретації залежно від часу, контексту, особи, досвіду, позиції, ціннісних ставлень. Залучення до інтерпретації тексту як до діалогу з автором твору, у якому мають «звучати голоси» і автора, і вчителя, і учнів.

8. Уникнення «дистильованих» умов навчання читання, використання щоразу лише класичних творів чи уривків з них, тільки статей з підручника в поєднанні з традиційними видами аналізу, запитаннями в кінці параграфа. Зміна і самих текстів, і формату читання, і методів, які розширюють й інтелектуальний, й емоційно-чуттєвий, й естетичний, й соціальний досвід.

9. Особлива увага до стратегій читання, які мають опанувати учні: стратегії смислової компресії тексту, розвитку критичного мислення, текстотворення на основі прочитаного, стратегії роботи з інформаційними текстами. Опанування цих стратегій має відбуватися

поступово: від керованого навчання до вільного, усвідомленого й самостійного використання.

10. Зміна підходів до оцінювання навички читання з розумінням.

Отже, науковці вважають за необхідне зосереджувати увагу вчителя на формуванні таких умінь, істотних для успішного перебігу процесу читання в учнів початкових класів: визначати тему й основну думку висловлювання; виділяти в тексті незнайомі слова, вирази і зосереджувати на них свої пізнавальні зусилля; з'ясовувати значення невідомих слів за словотвірними елементами, за словником, за контекстом; знаходити ключові слова й речення; зосереджувати увагу на певних питаннях змісту; розрізняти головну і другорядну інформацію; давати відповіді на запитання за змістом тексту і ставити запитання до тексту; визначати логіку і структуру друкованого тексту; узагальнювати викладені в тексті факти, робити і формулювати висновки; прогнозувати зміст; сприймати емоційно-оцінну інформацію й образну мову художнього (науково-популярного) тексту, а також закладену в ньому спонукально-вольову інформацію; критично оцінювати й інтерпретувати здобуту інформацію, реагувати на неї, співвідносити зі своїм життєвим досвідом, використовувати у щоденному житті.

Список літератури:

1. Ісаєва О. О. Від читання-сканування до читання-занурення в текст: методичні рекомендації до формування читацької культури учнів у цифрову епоху. IX Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 95-річчя Інституту педагогіки НАПН України. Київ : Педагогічна думка, 2021. С. 116–121.

2. Полулях Н. С., Столій І. Л., Лобусова О. В., Кириченко Н. В. Читацька компетентність: інтерактивний збірник вправ для формування читацької майстерності. Харків : Ранок, 2018. 64 с.

3. Шуневич О, Доброльожа Г. Наскрізне вміння читати з розумінням: базові орієнтири для вчителя української мови та літератури. Теорія і методика професійної освіти. Випуск 64. Том 2. 2023. С. 127–131. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_2/25.pdf (дата звернення 15.08.2024).

КРИПТОВАЛЮТА В ОПТИЦІ «ФІЛОСОФІЇ ГРОШЕЙ» ГЕОРГА ЗІММЕЛЯ

Федорченко І.В.

аспірант

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

fedorchenko.ihor@ukr.net

Звертаючись до питання того, чим же є криптовалюта ми беззаперечно знайдемо визначення, що – це різновид цифрової валюти, яка функціонує в межах криптоекономіки та заснована на технології блокчейну. Зрозуміти принципи функціонування криптовалюти можна завдяки одній з найпоширеніших її форм – біткоїну. Біткоїн як будь-яка інша криптовалюта є «цифровою валютою», «ідеальними грошима», які не потребують паперового відповідника і в кращій традиції сучасної криптографії децентралізований та «невідстежуваний» у функціонуванні. Для більшої категоризації у дослідників знаходимо такі його властивості: *«нематеріальність»* (вони містяться виключно в світовій мережі Інтернет); *«непідконтрольність»* нікому (навіть самому винахіднику); *«анонімність»* (власників виявити неможливо); *«наявність вартісної основи»* (на майнінг біткоїнів витрачаються ресурси, але не людські, а комп'ютерні); *«умовно обмежений ресурс»* завдяки введенню функції швидкості сумарно видобутих біткоїнів від часу, яка є обернено пропорційна, з часом падає і наближається до нуля» [1, с. 13].

Звісно тонкощі вивчення криптовалюти з економічної точки зору дадуть більш детальне роз'яснення цього феномену. Нас же, насамперед, цікавить аспект філософської обґрунтованості даного питання. «Незважаючи на домінуюче ставлення до криптовалюти як фінансового спекулятивного інструмента, з економічної, соціальної та культурної точок зору пояснення феномена криптовалют, що регулюються жорсткими законами математичних обчислень, може лежати далеко за межами фінансової системи» [1, с. 13]. Саме тому є сенс звертатися до абстрактності філософських досліджень, які дають змогу поглянути на той же таки феномен криптовалюти з соціальної чи культурної точки зору.

Так Георг Зіммель вважав, що повсякчас, в кожному епоху буття людини гроші були взаємозалежними від інтенсивності інтелектуальної діяльності людини. Г. Зіммель надає неабиякого значення спорідненості грошей та інтелекту: розвивається одне, то з'являється і інше та навпаки. Вони завжди були виразником конкретного суспільства. Саме тому він називає їх «конституентами релятивізації культурних змістів». Вже з цього ми можемо вивести думку, що в сьогоденні з його надшвидкісним розвитком технологій не могло скластися інакшої ситуації окрім як трансформаційні зміни щодо уявлення про них. Тому, якщо ми живемо в цифрову епоху то й гроші маємо цифрові.

«Гроші являють собою унікальне поєднання, кристалізацію та втілення двох елементів: здатності до володіння та здатності володіння в конкретний момент. І вони є нічим іншим як свідченням, що володіння – це абсолютно ніщо. Вирішальний фактор, який забезпечує цінність результату, зовсім не пов'язаний з грошима» [2, с.243]. Наголошуваність на даному аспекті інтелектуальної думки Георга Зіммеля варта вже хоча б тому, що він виразно демонструє беззмістовність грошей самих по собі. Так, чимало інтелектуалів, на кшталт, Мішеля Фуко зачіпали цю проблему. Однак, Г. Зіммель дає чітко зрозуміти, що та самодостатня культурно-духовна цінність, якій надають грошам, відповідає цьому лише в економічному плані. В контексті пізнання людини, її задоволення тощо ці константи геть не діють. Криптовалюта буде гарним ілюстративним доповненням в даному аспекті. Оскільки, її функціонування, оцінка, виведення вартості тощо яскраво демонструє «володіння ніщо», і

все на що людина може претендувати це ті товари чи послуги, які вона може отримати за «цифрові активи».

Аспект, якого ми не можемо оминати говорячи про криптовалюту в контексті «Філософії грошей» Георга Зіммеля, це відповідальність суспільства та людини за свій грошовий витвір. Так мислитель вважав, що людина має збагнути, яку роль в її житті та бутті суспільства відіграють гроші та встановити між «економічним» та «філософським» аспектами свого буття деяку гармонію. Людина не має права дозволити самій собі зловживати грошима. Ця проблема досить гостро може проявлятися при функціонуванні криптовалюти. Яскравим прикладом тому можуть бути неконтрольовані покупки в DarkNet, які можна зробити за криптовалюту. Зашифрованість та анонімність даркнету дозволяє бути незафіксованим користувачем, покупцем тощо. А непідконтрольність та анонімність криптовалюти дозволяє ще й не відслідкувати фінансові транзакції, щоб таким чином виявити покупця. Саме тому, тут стає в нагоді, нехай і дуже наївна, але все ж апелююча до свідомості кожної особистості – індивідуальна відповідальність.

Таким чином, попри те, що «Філософія грошей» Георга Зіммеля була написана понад сто років тому, окремі аспекти цієї роботи беззаперечно варті уваги, адже безапеляційно діють і в нашому «криптосьогоденні». Особливо, якщо «гроші виступають найекстремальнішим прикладом засобу, що стає метою» [2, с.232].

Список літератури:

1. Белінська Я. В. Феномен криптовалюти: сутність, механізм виникнення, проблеми використання. Економічний вісник. 2018. Вип.2. С.11-20.
2. Simmel G. The philosophy of money. London : Routledge and K. Paul, 1978. 512 p.
3. Simmel G. Sociology: Inquiries into the Construction of Social Forms. Leiden Koninklijke Brill NV, 2009. 715 p.
4. Nicolini G.,Intini S. The Cryptocurrency Phenomenon The Origins, Evolution and Economics of Digital Currencies. London : Routledge, 2023, 127 p.

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ СУЧАСНОГО СВІТУ

Федько С.О.

канд. тех. наук, викладач

Яценюк Л.В.

викладач

Михайленко М.В.

викладач

Відокремлений структурний підрозділ
«Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»

Сучасне інформаційне суспільство активно впроваджує цифрові технології у різні сфери діяльності. Це ставить, перш за все, нові виклики перед підготовкою молоді в контексті вимог сучасного світу. Саме тому актуальним є дослідження процесів формування цифрових навичок у здобувачів освіти. Успішна адаптація до нових технологій та володіння цифровими компетенціями є необхідною умовою для соціалізації та конкурентоспроможності молоді на ринку праці. Цифрова компетентність є невід'ємною складовою інформаційної культури особистості та ключовим інструментом для опанування ним основ сучасної професійної діяльності. Її розвиток сприяє формуванню інформаційної та креативної компетентностей майбутнього фахівця, що є критично важливим для успішного функціонування у цифровому середовищі. Формування високого рівня цифрової компетентності є пріоритетним завданням підготовки майбутніх фахівців.

Технологічний розвиток сучасного світу свідчить, що отримання знань вже не є одноразовим процесом на все життя. Швидке накопичення інформації та постійні інновації вимагають від людини безперервного оновлення, критичного переосмислення і творчого застосування набутих раніше знань у різних сферах життя та діяльності. Саме така парадигма безперервного навчання, що передбачає пошук, засвоєння і поширення нових знань протягом усього життєвого шляху, дає змогу особистості ефективно адаптуватися до динамічних змін технологічного середовища та залишатися затребуваним висококваліфікованим спеціалістом.

Сучасній професійній людині необхідно володіти широким комплексом знань і навичок. Вона повинна вміти ефективно працювати з великими обсягами даних, аналізувати й систематизувати інформацію, а також, приймати зважені рішення на основі комплексного розгляду чинників, для розуміння логіки та динаміки складних процесів. Тому саме молоді, доцільно адаптуватися до змін та опановувати нові знання. Вони мають проявляти творчий та критичний підходи до розв'язання задач, ефективно долати проблеми, які виникають у цифровому середовищі. Результати дослідження ЮНЕСКО з цифрових навичок були представлені у публікації «Цифрові вміння для життя і праці», де описано три ключові групи компетентностей, якими повинна володіти сучасна людина для успішного функціонування у власній сфері діяльності:

1. Це базові практичні вміння, які дають змогу користуватися цифровими технологіями. До них належать навички роботи з різними пристроями, користування мережею Інтернет, створення облікових записів в соціальних мережах, пошуку інформації та необхідних онлайн-ресурсів. Серед базових практичних умінь, які дають змогу користуватися цифровими технологіями, важливе значення мають навички ручної взаємодії з пристроями. Це, зокрема, вміння швидко та ефективно вводити інформацію за допомогою клавіатури, що є складовим елементом роботи з комп'ютером, смартфоном та іншими

видами гаджетів. Опанування тактильного письма дає змогу прискорити процес введення даних і підвищити продуктивність у роботі з цифровими технологіями.

2. Це стандартні цифрові вміння, необхідні для свідомого застосування цифрових технологій. До них належать творчі навички, які забезпечують усвідомлене існування в цифровому середовищі та ефективне використання онлайн-сервісів. Також важливими є здатність оцінювати джерела інформації, організовувати та зберігати дані. Необхідно вміти захищати пристрої та інформацію від кібератак. До цього додається розуміння обмежень, пов'язаних з авторським правом та законодавством при роботі в мережі. Загалом ці навички забезпечують інформаційну безпеку та відповідальне ставлення до цифрового контенту.

3. Навички цифрового суспільства. Ці вміння необхідні для подальшого розвитку та вдосконалення цифрових технологій. Вони стосуються більш творчих, інноваційних аспектів роботи з цифровими інструментами. До таких навичок належать: вміння програмування - створення і модифікація програмного забезпечення; адміністрування комп'ютерних мереж та систем; розробка нових цифрових сервісів і додатків; аналіз великих масивів даних з метою оптимізації процесів. Це, переважно, компетенції, пов'язані з цифровими професіями майбутнього, такими як програміст, адміністратор, системний аналітик даних та ін. Володіння ними дає змогу розширювати й вдосконалювати можливості цифрового простору. Дослідження виділило основні цифрові уміння і здібності, без яких неможливо ефективно працювати та жити в сучасному цифровому суспільстві [1], [2], [3].

На основі аналізу ряду наукових джерел [4], [5], [6] можна зробити висновок, що впровадження інформаційних технологій у навчальний процес не обмежується передачею здобувачам освіти лише знань, умінь і навичок у певній галузі. Цей процес також спрямований на розвиток системи стимулювання самостійної діяльності за таким елементом:

- мотиваційному (підвищення зацікавленості навчанням);
- ціннісному (формування позитивного ставлення);
- когнітивному (розвиток логічного та творчого мислення).

Тобто інтеграція інформаційних технологій у навчальний процес, сприяє не лише засвоєнню знань, а й гармонійному розвитку особистості - здобувача освіти.

Опанування цифрових навичок є важливим не лише для оволодіння професійною діяльністю та подальшої самоосвіти на принципах безперервного навчання. Дослідження процесів формування цифрової грамотності молоді, дозволяють розробити ефективні методики та інструменти для формування необхідного рівня цифрових компетентностей, що є невід'ємною умовою, в контексті вимог успішного функціонування особистості в умовах цифрового суспільства.

Список літератури:

1. «Information Literacy Competency Standards for Higher Education» URL: <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Биков В. Ю. «Основні концептуальні засади стратегії інформатизації освіти і головна парадигма прийдешнього суспільства знань». Національна академія педагогічних наук України; Ін-т пед. Освіти і освіти дорослих НАПН України, 2014. С. 32–42.
3. Бібік Н. Компетентністий підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи». Київ, 2004. С. 7–25. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/9772/1/10-35-1-PB%20%281%29.pdf>.
4. Virgillito M. E. Rise of the robots: technology and the threat of a jobless future. Labor History. 2017. Vol. 58. No. 2. P. 240–242.
5. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018. Цифрова компетентність. URL: <http://dystosvita.blogspot.com/2018/01/2018.html>
6. Кух А. М., Кух О. М. Цифрова компетентність: на шляху до метакомпетентності. Управління процедурами STEM - інтеграції у професійному становленні майбутнього

педагога фізико-технічного профілю. 2019. Розділ 1. С. 30-32.URL: <http://ped-series.kpnu.edu.ua/article/view/189368/188752>

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Флоренко Аліна Едуардівна

здобувачка (бакалавр)

дошкільний факультет

Харківський національний педагогічний університет

Імені Г.С. Сковороди

Здатність у дитини усвідомлювати та розуміти власні наміри, емоції, жання, мотивацію, а також розуміти емоції інших людей, і називається саме емоційним інтелектом.

Емоційний інтелект дуже впливає на різні сфери життя людини. Це і розвинена інтуїція, розуміння емоцій і потреб оточення та здатність приймати зважені рішення. Контакт з іншими в них наступний : вони здатні менше дратуватися та бути продуктивними навіть під час складного спілкування, також вони спроможні протидіяти маніпулюванню та вміння розв'язувати конфлікти.

Тому дуже важливо виховувати в дітях емоційний інтелект. Це вплине і на соціальне зростання та розвиток, успіхи в навчанні, буде краща динаміка сімейних стосунків, покращиться емоційне і фізичне здоров'я.

Складові емоційного інтелекту за Руvenом Бар-Он. По-перше, це саморозуміння(усвідомлення власних емоцій), по-друге, комунікативний потенціал(емпатія), по-третє, адаптаційні здібності(вміння долати труднощі), антистресовий потенціал та загальний настрій.

Саме емпатія – це здатність людини розуміти емоційний стан і почуття іншої через співпереживання. Джеркальні нейрони мозку людини відповідають за емпатію. Саме вони зчитують емоції на обличчі співрозмовника, що дозволяє відчувати ті ж самі емоції одночасно з цією людиною.

Розвивати емпатію можна так : спочатку потрібно навчитися слухати і розуміти співрозмовника, спостерігати за оточуючими, коли є можливість знайомитися з незнайомими людьми та вчитися визначати власні емоції.

Щоб прискорити розвиток емоційного інтелекту у дитини дошкільного віку. Починати з того, щоб дорослий говорив про свої емоції дитині. Також демонструйте як справляється зі своїми емоціями. Треба допомогати дитині зрозуміти мову тіла, навчити дитину визначати емоційні тригери, навчати нестандартному мисленню. Демонструвати дитині емпатію на власному прикладі. Треба детально пояснити, що всі емоції важливі.

Коли у дітей не розвинений емоційний інтелект, діти не можуть описати свої почуття, майже не говорять про свої емоції, не звертаються по допомогу, коли переживають сильні негативні емоції, неадекватно реагують на емоції.

Ігри та вправи, які можна використовувати для розвитку емоційного інтелекту.”Чому плаче іграшка?”.Взяти улюблену іграшку дитини. Скажіть дитині, що іграшка плаче. Та малюк повинен визначити причину та заспокоїти її. Далі “Вгадай емоцію”. Зробити картки із зображенням обличч смайликів з різними емоціями. Це-радість, сум, здивування, страх, злість.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТРАНЗИТИВНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА

Хайлак Д.В.

аспірант

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

khailak.denys@ukr.net

Транзитивне, або ж перехідне суспільство характеризується тим, що воно трансформується та якісно змінюються. Транзитивне суспільство має певні характеристики свого розвитку. В своєму перехідному прояві воно рухається до зміни форми правління, зміни економічної системи, або що з'являється у підсумку, до зміни історичного етапу розвитку. Власне про це говорить Деніел Белл, коли описує постіндустріальне суспільство та визначає спадок «концептуальних схем» феодалізму, капіталізму та соціалізму [2].

Транзитивність суспільства, що проявляється завдяки динаміці соціального стану, постійно знаходиться в «проміжку» між двома різними соціальними системами, а всі сфери суспільного буття набирають надзвичайно темпових змін. До прикладу, зміни технологічного розвитку, ціннісного суспільного загалу, соціальної структури тощо. В такому суспільстві на передній план виходить особистість з її прагненнями, світоглядними установками та культурними цінностями. Посилюється невизначеність як в науковому прогнозуванні, так і в розумінні перспектив життя. Все що залишається людині, це постійна необхідність в адаптації до тих умов та подій, які виявляють себе в скорочені проміжки часу.

Як характеристики транзитивного суспільства, так і механізми впливу на нього мають свою градацію. Так, прийнято вважати, що найбільш поширеними причинами виникнення транзитивних суспільств є перехід до технологій, зміни в економічній системі, урбанізація, демократизація чи лібералізація тощо. Не останню роль в цьому процесі відіграє і глобалізація. Як зауважує Френк Уебстер глобалізація виявляється у «зростанні взаємозалежності та взаємопроникності людських відносин наряду зі зростанням інтеграції соціоекономічного життя» [3, с. 93]. В цьому ключі ми можемо вказати хоча б на те, що саме глобалізаційні процеси сприяють швидкому поширенню нових ідей, зразків потенційних можливостей, соціальних та культурних відповідників тощо і надають можливість бачення нових перспектив. Та ж таки глобалізація, центральне місце в якій посідає економічна система, змушує суспільства адаптуватися до нових викликів та умов, а відтак і самотійно долати кризи та передбачати ризики. Розмиваючи межі між культурами – глобалізація посилює потребу у створенні нової системи цінностей та смислів буття, а також сприяє вивірці та реактуалізації традиційних їх форм.

Як і самій зміні суспільства, так і у впливі на неї глобалізації є свої переваги та недоліки. Беззаперечним є факт позитивного впливу глобалізації на підвищення рівня життя та зростання економічного добробуту. Доступ до знання та інформації, який отримується завдяки швидкому доланню кордонів не залишає суспільства осторонь тенденцій, а відтак і нових перспектив. Міжнародне співробітництво та налагодження зв'язків між країнами відкриває перспективи для різних соціальних систем, будь-то освіта, медицина чи соціальний сектор.

Тут ми бачимо, що позитивні характеристики не є вичерпним переліком. Однак варто звернутися і до недоліків, які повсякчас нависають, щойно глобалізація набирає неконтрольованого характеру. Під загрозою опиняється національна ідентичність. Соціальна нерівність, яка й без того присутня у транзитивних суспільствах за обертів глобалізації лише посилюється та стає різючою. Втрачається контроль над національними економіками, адже

їх витісняє глобальна. Попри це можуть проявлятися як екологічні кризи, так і культурні тощо.

Зигмунт Бауман, який ґрунтовно займався питанням глобалізації, звертав увагу на той факт, що дане явище є неунікним. Цей процес все запущено, а відповідно людство вже глобалізоване та в дусі кращих зразків транзитивних суспільств – рухається своїм власним проектом шляху, який невідомо куди призведе. «Глобалізація» сьогодні у всіх на вустах: модне слівце, що швидко перетворюється на лозунг, заклинання, на деякий ключ, що здатен відчинити двері до існуючим і майбутнім загадкам. Для когось «глобалізація» це джерело щастя, для інших – причина всіх негараздів. Але для всіх глобалізація є не чим іншим ніж фатальністю нашого світу, незворотнім процесом, що в рівній мірі зачіпає кожну людину. Нас всіх «глобалізують», а бути «глобалізованим» означає те ж саме, що підлягати цій взаємодії» [1, с.9].

Список літератури:

1. Bauman, Zygmunt. Globalization: The Human Consequences. Columbia University Press, 1998. 160 p.
2. Bell, Daniel. The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. New York: Basic Books, 1973. 505 p.
3. Webster, Frank. Theories of the Information Society. Routledge, 2014. 416 p.

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ П'ЄСИ К. ШАГОРА «Я ТЕБЕ КОХАЮ»
У ВИСТАВІ «КОХАТИ» ВІЛЬНОГО ТЕАТРУ «ОКО»**

Ципіна І.В.

магістрантка 2 курсу
театрального факультету
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

«Я тебе кохаю» – одна з найвідоміших і найпопулярніших п'єс Крісто Шагора.

Цікавою, на нашу думку, є структура п'єси, бо драматург пропонує в своєму творі прийом театру в театрі. В п'єсі задіяні лише два персонажі – закохані в одне одного підлітки Лія та Юліан. Проте в кожній сцені вони стають іншими персонажами: батьками Лії, батьками Юліана, дідусем та бабусею Лії і навіть лимонним морозивом та морською свинкою.

Сюжет п'єси нелінійний. В кожній сцені розігрується певна ситуація, яка відбувалась або з Лією, або з Юліаном, у той же час дія непослідовна, одна сцена не витікає з іншої. З останньої сцени ми дізнаємось, що Лія померла кілька років тому. І, таким чином, все, про що розповідалося в п'єсі, відбувалося тільки в свідомості Юліана. Це і стало для нас відправною точкою у рішенні вистави.

Ідея вистави – думка про те, що кохання вічне, що це почуття здатне пережити розлуку і навіть смерть об'єкта кохання.

Висхідною подією є загибель Лії.

Відштовхуючись від висхідної події, народилась концепція вистави, яку ми здійснили у Вільному театрі «ОКО». Лія загинула, проте кохання живе. Лія стала ангелом і прийшла за Юліаном, щоб провести його в інші світи. Юліан не зміг жити без своєї Лії, вона – його Всесвіт, вона – кохання його життя.

Слід сказати, що сама п'єса завершується інакше. В п'єсі Юліан розповідає історію про Лію своїй майбутній дівчині, яка з'явилась в нього після Лії. Ми вирішили загострити сюжет, зробити драму Лії і Юліана більш опуклою. Вистава закінчується смертю Юліана і зустріччю закоханих в кращому світі. А ділиться своїми спогадами герой із медсестрою, яка доглядає його в лікарні.

Вся вистава – це те, що побачив Юліан перед смертю. Таким чином ніби став на місце непослідовний, місцями нелогічний текст вистави. Ми розглядали його як внутрішній монолог Юліана. Це все – його спогад вперемішку із фантазією.

За рамки основної оповіді ми винесли діалог із відліком часу. Цей діалог ніби відбувається «ніде», між світами. Виникла необхідність розмежувати пластику та загалом спосіб існування акторів, відділити цей діалог від основної дії. Отже, народилось наступне рішення. Лія і Юліан хочуть зустрітись знов. Їм невимовно хочеться торкнутись одне одного, але вони іще в різних світах. Тому ми використали засоби контактної імпровізації, але актори існують на відстані одне від одного. Етюди ці майже ідентичні, актори в етюдах не несуть шлейф попередньої сцени. Ці етюди між дією. І лише в кінці ми дізнаємось, що це і було основною дією. Що всю виставу Юліан іде до своєї Лії. В фіналі ми повторюємо цей етюд, і актори вже знаходяться не на відстані, вони вже можуть торкатися одне одного.

Загалом у виставі активно використовуються елементи фізичного театру, тобто опертя іде на фізичний рух. В кожній сцені перед нами поставала задача знайти точний тілесний прояв почуттів героїв. Так Юліан лягає в позу ембріона в сцені про розлучення батьків, він стає беззахисним перед цією проблемою, він нічого не може вдіяти, він настільки ж безпорадний, як немовля. Коли він вперше розповідає про те, що його батьки постійно

сваряться, він б'є руками стійку гойдалки від безвиході, бо загнаний в кут. Тоді, коли ми розуміємо, що Юліан в лікарні, а Лія не тут із ним, а лише в його свідомості, її пластика стає підкреслено нереалістичною.

Велику роль у виставі грає сценографія.

Віра Задорожня – головний художник Київського театру ляльок на Лівому березі Дніпра – запропонувала таке сценографічне рішення. Світ, в якому існують персонажі, складається з вражень, фрагментів спогадів, окремих предметів, які у персонажів викликають асоціації з тією чи іншою подією.

Основна декорація у виставі – садова гойдалка, яка виконує багато функцій. Це, власне, гойдалка, на якій сидять дідусь та бабуса Лії, це колиска, в якій тато Юліана заколисує, заспокоює сина, коли той намагається змиритись з розлученням батьків, це і дерево каштану, на яке залазить Юліан. Він любить збирати каштани, це для нього цілий ритуал. В фіналі вистави гойдалка стає лікарняною койкою, на якій вмирає Юліан. Над гойдалкою ми бачимо збільшені в розмірі і неприродного кольору листя каштану. По мірі розкриття сюжету простір наповнюється іншими об'єктами.

У вирішенні другорядних персонажів ми використали прийоми, властиві театру анімації. Так, батьки Лії, які закохані і досі, не дивлячись на те, що одружені шістнадцять років, в нас викликали асоціацію з парою фламінго. Фламінго, як і лелеки, створюють пару на все життя. Розповідаючи про своїх батьків, Лія виносить на сцену великого, в натуральний розмір фламінго, Юліан включається в гру і виносить другого фламінго. Діалог закоханих батьків стає діалогом птахів, що цвірінькають. Актори голосом імітують звуки пташок. У той же час актори не оживляють в буквальному сенсі ляльок фламінго, але мізансцену вибудовано так, що вони знаходяться на другому плані, а фламінго на першому.

Про свого батька Юліан говорить, що він був схожий на сумного собаку, якого вигнали в дощ. У вирішенні цього персонажа ми використали маску. Тата Юліана грає виконавиця ролі Лії. Під час цієї сцени вона одягає голову сумного собаки. Це дало певну пластику актрисі та голосоведіння. Також цей прийом підкреслив нереалістичність того, що відбувається. Лише в одному моменті перед актрисою було поставлено завдання імітувати пластику собаки, коли тато просить запитати Юліана у мами, чи поїдуть вони ще разом у відпустку, чи підуть до крамниці морозива. Пластика собаки, який просить, підкреслює силу бажання тата Юліана бути разом із мамою.

Мама Юліана – це червоні губи. Вона робить вигляд, що їй не боляче, вона ховає свій біль за червоною помадою. До того ж мама говорить достатньо жорсткі речі по відношенню до чоловіка. Тому у спогадах Юліана вона лишається червоними губами. Актор просто тримає губи в руках, підкреслює характер мами пластикою – це весь час закрита поза.

В п'єсі є ще один персонаж – морська свинка Юліана. Для того, щоб підкреслити нереальність подій, ми її вирішили як іграшку на коліщатках, вона розміром із триколісний велосипед, і Юліан на ній їздить.

Кольорове рішення сценографії виконано в стилі поп-арт, багато предметів збільшені в розмірі. Юліан розповідає, в основному, про своє дитинство. Спогади з дитинства кольорові, а всі предмети великі, коли ми маленькі.

Жанр вистави визначено як «спомин на одну дію».

Загалом, вистава не може дати відповідь на питання, що таке кохання. Це наша спільна з глядачами подорож до розгадки цієї таємниці, спроба розібратись самим із цим складним почуттям.

ДО ПИТАННЯ НАУКОВОГО РОЗУМІННЯ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА

Чайковський Андрій Романович

аспірант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна Академія управління персоналом
ORCID: 0009 -0003-9079-0033
camry552017@ukr.net

Питання, що стосується компетенцій можна пояснити об'єктивними умовами розвитку суспільства й функціонування військових формувань. Збільшення обсягу й складності завдань Збройних Сил України (ЗСУ), нові засоби військової боротьби вимагають формування й розвитку в лідера сучасних знань, вмінь, навичок, всестороннього розвитку його управлінських і командирських спроможностей.

Ефективність службово-бойової діяльності військовослужбовців в значній мірі залежить від її організації і оптимального управління. На протязі всього періоду військових лідерів вважають особливою групою, оскільки управління військами між всіх видів людської діяльності є одним з найбільш складних, інтенсивних і відповідальних.

Формування військового лідерства через розвиток професійних та особистісних вмінь, навичок, встановлення взаємної довіри й поваги, використання ефективних інструментів мотивації особового складу вимагає системного підходу та прискіпливої уваги стосовно індивідуальних потреб, професійних намагань кожного військовослужбовця. Означене допомагає забезпечити високу бойову готовність військових підрозділів та досягнення стратегічних (тактичних) цілей, що є надважливими для національної безпеки, інтеграції до європейської й атлантичну спільноти України [6, с.118-119].

У сучасних умовах, коли безпека суспільства й громадян постає найбільш важливою й актуальною, професійний розвиток військового лідерства визначається глобальними змінами у житті держави, сучасна освіта, поруч з формуванням лідерських компетентностей вважається важливим аспектом їх професійної діяльності.

Визначальними аспектами успішного здійснення покладених на військові підрозділи завдань, безперечно, є становлення лідерів, які керуються відповідними цінностями й мають необхідні знання, вміння й досвідом, що забезпечують їм впевненість в собі, готових правильно й ефективно презентувати та проявляти себе, оперативно адаптуватися до роботи в надзвичайних обставинах, що змінюються, та які мають готовність розв'язувати надскладні питання, здатність ухвалювати рішення і спонукати інших людей працювати разом для досягнення поставленої мети. Зазначене забезпечується сформованою у процесі навчання лідерською компетентністю.

Нині як в публічно-управлінському середовищі, так і в освітній сфері все частіше використовується термін компетентності. Цю дефініцію першорядно пов'язують з професійною діяльністю особистості.

Слід підкреслити, що компетентнісний підхід є досить значимим у контексті вдосконалення професійної підготовки військового лідера до щоденної, оперативно-службової діяльності.

Компетенція включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної сфери, здатність знати, розуміти), знання як діяти (оперативне й практичне використання знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємний складник способу сприйняття і життя з іншими у соціальному контексті); компетентність є інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника вищих військових навчальних закладів для виконання діяльності у певних професійних й соціально-особистісних галузях

(компетенціях), який визначається необхідним обсягом та рівнем знань, досвіду в певному виді діяльності» [1, с.160].

У Доктрині військового лідерства в Збройних Силах України (2024 р.) [2] основні компетенції лідера характеризуються як комплекс взаємопов'язаних здатностей розв'язувати певний клас професійних задач, що ЗСУ очікують від лідерів для виконання поставлених завдань та досягнення цілей. Категорії ключових компетенцій вважаються універсальними для військових лідерів всіх рівнів: а) веде – значить, як лідер визначає ціль, напрям і мотивацію; здійснює комунікацію щодо виконання місії та вдосконалення підрозділу; слугує прикладом; б) розвиває – забезпечувати сталу якість лідерів у майбутньому, кожен військовослужбовець відповідальність несе за розвиток своїх підлеглих та саморозвиток; в) досягає – лідери досягають результатів, вчасно реалізуючи дії, які направлені на здійснення завдань (місії), відповідно до стандартів.

У наукових підходах лідерські компетентності визначають як: комплекс професійних вимог, що висуваються до військового (цивільного) лідера з боку керівництва [4, с.55-56]; навички, знання та характеристики, що потрібні для успішного виконання лідерських обов'язків, включаючи ухвалення рішень, управління конфліктами, комунікацію і розвиток команди [7, с.228-229]; здатність особи успішно соціалізуватися та навчатися, провадити професійну діяльність, що виникає на основах динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей і професійно важливих індивідуальних якостей особистості, які встановлюють її спроможність впливати на волю й поведінку інших для досягнення поставленої мети [3, с.192-193]; здатності та навички, які надають можливість успішно керувати підлеглими та досягати поставлених цілей [5, с.1113].

Виокремлення сутнісного поля дослідження лідерських компетентностей надає можливість під цим терміном розуміти інтегральний комплекс особистісних і професійних якостей особистості (військовослужбовця), які відображають рівень мотивації, умінь, знань і досвіду в різних видах управлінської діяльності, з можливістю застосування внутрішніх ресурсів щодо побудови ефективної комунікативної дії у відповідній ситуації міжособистісної дії, що гарантують йому спроможність ухвалювати рішення, спонукати інших членів колективу до спільної діяльності для досягнення поставлених цілей.

Процес формування лідерської компетентності визначається як діяльність стосовно вдосконалення рівня сформованості таких якостей, як: впевненість в собі, вміння бачити й розуміти співрозмовника (індивідуальну особистість, колектив в цілому) в процесі спілкування; вміння правильно вступати в контакт і керувати ініціативою (бути лідером); готовність розв'язувати складні питання, спроможність ухвалювати рішення, спонукати інших людей працювати разом для досягнення поставлених завдань.

Список літератури:

1. Бойко О. В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних сил України : монографія / О. В. Бойко. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 667 с.
2. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України. ОП 1-296. Генеральний штаб Збройних Сил України. № 369 НВГШ від 22.01.2024. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%E2%84%962-.pdf> (дата звернення: 01.08.2024)
3. Карпенко В. С. Розвиток лідерської компетентності офіцерів Десантно-штурмових військ у системі післядипломної освіти : дис... доктора філософії (PhD) : 011. Національний університет оборони України, Київ, 2023. 280 с.
4. Крimeць Л. Лідерство як особлива форма влади у сучасному військово-професійному середовищі. Вісник Національного університету оборони України. № 2 (50). 2018. С. 51-58.
5. Проценко П. В. Розвиток лідерських компетентностей майбутніх офіцерів збройних сил України: теоретичні та практичні аспекти. Наукові інновації та передові технології. № 4(32). 2024. С. 1106-1118.

6. Риндін Ю. Формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів розвідки у контексті реалізації доктрини військового лідерства у Збройних Силах України. Збірник наукових праць «Вісник сквородинівської академії молодих учених». 2024. С. 114-119.

7. Семененко О., Семененко Л., Добровольський Ю., Водчиць О., Ярмольчик М., Пехота С. Основні теоретичні та практичні аспекти розвитку лідерства в системі підготовки Збройних Сил України: іноземний та вітчизняний досвід. Journal of Scientific Papers «Social Development and Security», Вип. 13. № 4. 2023. С. 224-239.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Чернишова Наталія

студентка

Поліського національного університету

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сучасних теоретичних підходів до концептуалізації та дослідження феномену «емоційного інтелекту». Подано інформацію про психологічні особливості емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці. Висвітлено результати дослідження психологічних особливостей емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці.

Ключові слова. Емоційний інтелект, модель здібностей, психологічні особливості емоційного інтелекту.

Abstract. The article is devoted to the coverage of modern theoretical approaches to the conceptualization and study of the phenomenon of «emotional intelligence». Information on the psychological features of emotional intelligence in adolescence and adolescence is presented. The results of the study of the psychological features of emotional intelligence in adolescence and adolescence are highlighted.

Keywords. Emotional intelligence, ability model, psychological features of emotional intelligence.

Актуальність дослідження. В контексті зростаючої кількості стресових ситуацій, соціальних та емоційних труднощів, розвиток емоційного інтелекту стає ключовим фактором у забезпеченні психологічного благополуччя підлітків. Актуальність дослідження психологічних особливостей емоційного інтелекту в юнацькому віці є необхідною для належного розуміння, підтримки та розвитку підліткової психіки. Головною метою дослідження є вивчення психологічних особливостей емоційного інтелекту в юнацькому віці та встановлення факторів, які впливають на його розвиток. Адже покращення емоційного інтелекту в юнацькому віці має потенціал позитивно вплинути на подальший життєвий шлях кожної особистості, формуючи міцну основу для успішних взаємин, особистісного розвитку та досягнень у різних сферах життя. Таким чином, вивчення психологічних особливостей емоційного інтелекту в юнацькому віці є актуальним і науково обґрунтованим напрямом досліджень, що має велике значення для розвитку сучасної психологічної науки та практики.

Підлітковий та юнацький вік є періодом інтенсивних емоційних змін та внутрішнього пошуку самоідентифікації. Важливо зазначити, що в цьому віці емоційний інтелект може бути впливовий різними факторами, включаючи родинні стосунки, виховання, шкільне середовище, взаємодію з однолітками та загальний стресовий рівень.

Емоційний інтелект (EI) став одним з центральних понять в сучасній психології, відкриваючи нові перспективи для розуміння людської поведінки та міжособистісних взаємин. Поняття емоційного інтелекту було вперше введено Деніелом Гоулменом у 1995 році й існує декілька основних концепцій емоційного інтелекту, які допомагають у розумінні його сутності та механізмів функціонування. Вони відображають різноманітність підходів до цього поняття та його багатогранність [3].

Найвідомішою моделлю EI є ієрархічна модель здібностей Дж. Майєра, П. Саловея та Д. Карузо [2]. Автори характеризують EI як своєрідну ієрархічну структуру із чотирма послідовними й взаємозалежними рівнями, кожний з яких складається з когнітивних

здібностей, спрямованих не лише на розуміння власних емоцій, а й на розуміння емоцій інших людей (рис.1).

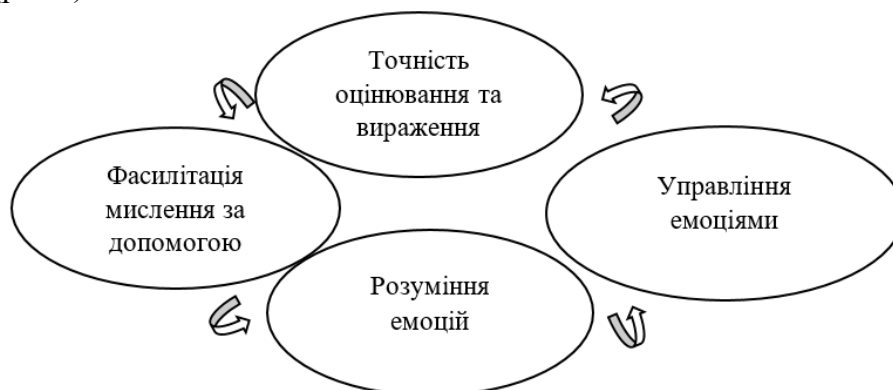

Рис. 1. Ієрархічна модель здібностей Дж. Майєра, П. Саловея та Д. Карузо

Емоційний інтелект відіграє ключову роль у психологічному розвитку як хлопців, так і дівчат. Його розвиток сприяє формуванню здорової особистості з внутрішньою стійкістю, ефективними міжособистісними відносинами та успішною адаптацією до життєвих викликів.

Чинники, що впливають на емоційний інтелект підлітків та юнаків, є різноманітними та включають біологічні, соціальні, екологічні, навчальні та стресові аспекти [1]. Їх розуміння є важливим для розробки програм та стратегій, спрямованих на підтримку емоційного розвитку підлітків та юнаків і на покращення їхнього психологічного благополуччя.

Загалом, психологічні особливості емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці мають велике значення для психологічного та соціального розвитку молодих людей, а їх розуміння дозволяє нам краще підтримувати та навчати їх, щоб вони могли стати успішними та емоційно стійкими дорослими. Зважаючи на вище сказане, було обрано тему дослідження «Психологічні особливості емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці». **Об'єктом** якого є емоційний інтелект, а **предметом** виступають психологічні особливості емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці. В якості концептуальної гіпотези виступило припущення про те, що існують певні психологічні особливості емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці. Для її підтвердження було здійснено дослідження за наступними методиками: тест «Емоційний інтелект» Н.Холла та тест «Соціальний інтелект» Гілфорда. Вибірка складалася з 80 опитуваних віком від 12 до 18 років.

Дослідження емоційного інтелекту за Холлом проводилось за наступними шкалами: емоційна обізнаність; управління своїми емоціями; самомотивація (довільне керування своїми емоціями); емпатія; розпізнавання емоцій інших людей (вміння впливати на емоційний стан інших).

В результаті дослідження виявлено відмінності в рівні інтегративного емоційного інтелекту у досліджуваних підліткового віку (низький рівень) та юнацького віку (високий рівень). Тобто можна припустити, що вікові особливості (підліткового віку) впливають негативно на рівень емоційного інтелекту. Спостерігається погіршення вміння управління своїми емоціями й самомотивації, але зберігається емпатія (співпереживання до інших) у досліджуваних. Також необхідно звернути увагу що психологічні особливості емоційного інтелекту відрізняються за статтю.

Дослідження соціального інтелекту у досліджуваних було проведено також за тестом «Соціальний інтелект» Гілфорда. Після проведення тестування отримані результати були підраховані за допомогою спеціальних ключів за кожним субтестом окремо та в цілому (за окремими субтестами отримані результати відображають рівень розвитку однієї здатності фактору пізнання поведінки, а композитна оцінка - відображає загальний рівень розвитку

соціального інтелекту). Результати дослідження експериментальної та контрольної групи за тестом «Соціальний інтелект» Гілфорда зображено на рисунку 2.

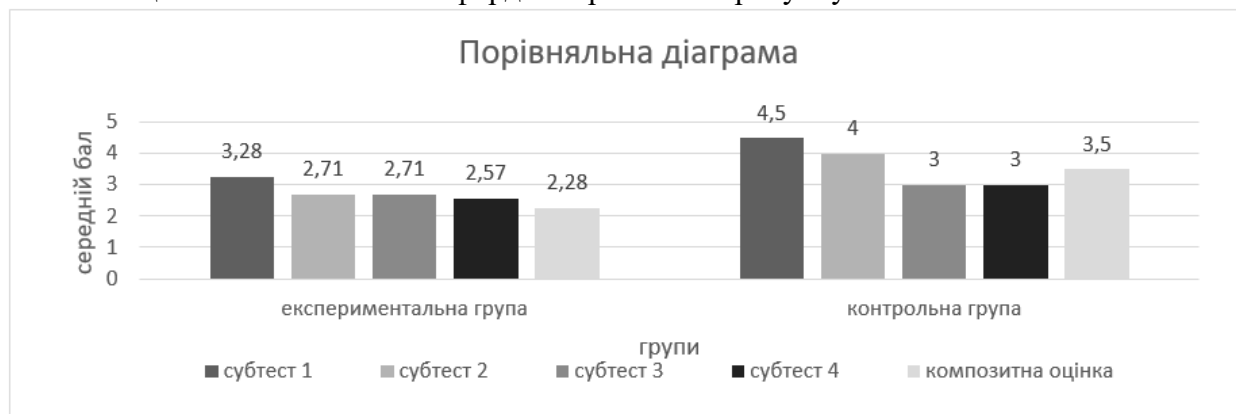

Рис. 2. Порівняльна діаграма дослідження особливостей соціального інтелекту за Гілфордом

З рис. 2 можна зробити висновок що загальний рівень розвитку соціального інтелекту має відмінності в експериментальній та контрольних групах, а саме: у досліджуваних підліткового віку його рівень середньо-слабкий в порівнянні з досліджуваними юнацького віку. Досліджувані даної групи не досить добре можуть розуміти зв'язок між поведінкою та її наслідками, можуть здійснювати помилки та потрапляти в конфліктні ситуації через погане розуміння наслідків своїх вчинків. Недостатньо орієнтуються в загальноприйнятих нормах та правилах поведінки, їм важко аналізувати ситуації які виникають та погано адаптуються до різного роду взаємовідносин з іншими людьми. Проведений аналіз результатів дослідження показав: у дівчат рівень соціального інтелекту вище ніж у хлопців; існує відмінність між рівнем соціального інтелекту в підлітковому та юнацькому віці; найкраще у досліджуваних розвинуто вміння передбачати наслідки поведінки, а найгірше – аналізувати ситуацію та адаптуватися до різних взаємовідносин між людьми. Отримані результати сигналізують про необхідність розвивальних впливів на розвиток емоційного інтелекту у підлітків. Тому, в подальшому дослідженні необхідно розробити та провести тренінг з розвитку емоційного інтелекту саме у підлітків.

Висновки і пропозиції. Важливість, і необхідність розвитку складових емоційного інтелекту як факторів, що сприяють особистісному і професійному зростанню індивіда і впливають на його успішність в житті. Отже вікові особливості підліткового віку, як перехідного етапу від дитинства до дорослості, з одного боку, створюють сприятливі передумови для розвитку внутрішньо-особистісного емоційного інтелекту, з іншого соціальна ситуація розвитку підлітка зумовлює необхідність розвитку міжособистісного емоційного інтелекту. Відтак розвиток емоційного інтелекту в підлітковому віці потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу з метою збалансованого поєднання когнітивних та емоційних процесів.

Список літератури:

1. Бантишева О. О. Особливості та чинники емоційного інтелекту осіб юнацького віку. Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології", (30). 2015.
2. Максьом К. В. Соціально-психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені ГС Костюка НАПН України, 12(25), 164-170. 2019.
3. Шпак М. М. Психологічна концепція розвитку емоційного інтелекту особистості в онтогенезі. 2020.

НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ (ДО ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014-2024 р))

Чупрінова Наталія

кандидатка філологічних наук, доцентка
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України, (Харків, Україна)
chuprinova_n@ukr.net

Севрук Ірина

кандидатка філософських наук, доцентка
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України, (Харків, Україна)
sevrukirina@ukr.net

Соколовська Юлія

кандидатка історичних наук, доцентка
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України, (Харків, Україна)
sokolovskaja.yulia2012@ukr.net

Російсько-українська війна (2014-2024 р.) дала чітке усвідомлення того, що росія, її владна еліта і загалом російське суспільство вважають Україну своїм екзистанційним ворогом. Політика асиміляції, жорстка ненависть російської імперії до українців, до всього українського розпочалась більше ніж 300 років тому, триває зараз, перетворюючись на спробу росії знищити український етнос (основне гасло війни російського неонацистського режиму щодо «денацифікації» України по факту є оголошенням геноциду), національну ідентичність та державність. Російсько-українська війна – «це війна ідентичностей, боротьба за буття чи небуття українського народу, національної держави» [1, с. 208]

Сучасна війна росії проти України, що набула форм гібридної, складається із двох основних чинників - збройної та гуманітарної агресії. У свою чергу гуманітарну агресію можна поділити на : інформаційно-пропагандистську війну, мовно-культурну війну, конфесійну війну і війну проти української історичної пам'яті.

Недостатня увага до питань національної історичної пам'яті з боку молоді української держави у перші десятиліття незалежності, брак якісних наукових досліджень, популяризація радянських наративів створювала для росії простір для маніпуляцій і конфліктів довкола історичних питань.

Після Революції гідності розпочинаються значні зміни у цій сфері, розгортається активний процес подолання спадщини тоталітаризму, метою якого стало активне переосмислення історичного минулого, у тому числі через відкриття архівів радянських репресивних органів, що були засекречені на тривалі строки.

Національна історична пам'ять, що є однією з важливих основ української національної ідентичності, потребує відновлення, об'єктивного висвітлення та збереження в умовах війни і після неї.

Знищуючи українську історичну пам'ять, країні – агресору легше було політизувати історію і, маніпулюючи, розділяти українське суспільство. Війна на Донбасі, анексія Криму, повномасштабна війна є яскравим прикладом такої маніпуляції.

З початком широкомасштабного російського вторгнення вплив російської пропаганди в історичній сфері в значній мірі знівельований. Процеси переосмислення минулого в українському суспільстві, які до війни гальмувалися російською пропагандою та її агентами в Україні, значно прискорилися.

Як відзначає соціологічна група «Рейтинг», за результатами проведеного наприкінці квітня 2022 року загальнонаціонального опитування [2], з кінця лютого 2022 року, у результаті агресії росії, відбувся різкий перелом у поглядах українського суспільства щодо будь-яких маркерів пов'язаних із країною - агресором. Усе «радянське» здебільшого тепер сприймається як російське, а відповідно – вороже.

Станом на кінець квітня 2022 року в Україні зафіксовано найнижчий за історію спостережень показник ностальгії за розпадом СРСР (11%). Не жалкують за ним – абсолютна більшість – 87%. Одна із ключових змін в історичній пам'яті – переоцінка ставлення до Дня Перемоги 9 травня. Якщо до 2022 року це свято абсолютною більшістю (80%) дорослого населення сприймалося як таке, що має значимий особистий символізм, то у 2022 році для значної частини опитаних воно перейшло у розряд пережитків минулого (36%), або ж буденності (23%).

Суттєво зросла підтримка визнання ОУН-УПА учасниками боротьби за державну Незалежність України: 81% підтримують, лише 10% – проти. З 2010 року показник підтримки зріс у 4 рази, з 2015 – вдвічі.

Понад 65% підтримують перейменування вулиць в Україні, що містять російські, або ж радянські назви. 71% – за демонтаж пам'ятників, які пов'язані з росією. 62% – за заборону на радіо та телебаченні музичної продукції з росії.

Російсько-українська війна стала своєрідним потужним каталізатором відновлення та збереження національної історичної пам'яті, війна сприяє усвідомленню необхідності проводити чітку проукраїнську політику національної пам'яті, бо саме національна історична пам'ять породжує здатність українців чинити спротив російській агресії.

На наш погляд, актуальною для української держави в умовах війни і після неї постає необхідність не тільки відновлення та збереження історичної пам'яті, але й вдосконалення, оновлення концепції національної пам'яті, що дозволить об'єднати українців довкола спільного минулого.

В основі оновлення концепції національної пам'яті, на наш погляд, має стати:

по-перше, процес переосмислення історії України у Європейському та світовому контекстах, відновлення тяглості українського державотворення та формування й популяризація пантеону героїв та видатних діячів України;

по-друге, розвиток критичного мислення, як ключової здатності чинити спротив пропаганді та протистояти історичним міфам, що нав'язуються.

Переосмислення історії України це і повернення нашого минулого у європейський та світовий контексти, і виключення орієнтації на імперську/радянську/російську традицію.

Війна за національну ідентичність українців не завершиться із припиненням бойових дій. Ця війна триватиме, доки у росії зберігатимуться колоніальні наративи, культура заперечення України та прагнення експропріації історії.

У таких історичних реаліях надзвичайно важливим завданням є не тільки зміцнення обороноздатності України, а й проведення державою грамотної гуманітарної політики (важливою частиною якої є відновлення та збереження національної історичної пам'яті), що має стати знаряддям боротьби проти знищення української національної ідентичності.

Список літератури:

1. Білоус О. Українська національна ідентичність у контексті російської інформаційно-психологічної агресії.// Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті : зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (11-12.06.2020 р). Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2020. URL: С.208-211 <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/32316> (Дата звернення 11.08.2024)

2. Соціологічна група «Рейтинг». Десяте загальнонаціональне опитування: ідеологічні маркери війни (27 квітня 2022). URL:

https://ratinggroup.ua/research/ukraine/desyatyy_obschenacionalnyy_opros_ideologicheskie_markey_voyny_27_aprelya_2022.html (Дата звернення 11.08.2024)

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ У ВУГЛЕЦЕВИХ ТА ЛЕГОВАНИХ СТАЛЯХ ПІД ВПЛИВОМ ЛАЗЕРНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

Шапошник І.А.

старший науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України

Для розробки різноманітних технологічних процесів лазерної обробки матеріалів необхідно проводити аналіз та вивчення структурних змін в зоні термічного впливу. Зона термічного впливу є областю матеріалу з відмінними від основного матеріалу властивостями, що з'явилась під впливом лазерного випромінювання. Характер структурних та фазових перетворень в матеріалі залежить від матеріалу та його початкових властивостей.

Вуглецеві сталі. Зона термічного впливу для всіх вуглецевих сталей має шарову структуру (2 – 3 шари). Перший прошарок - це біла смуга, що не травиться і зазвичай спостерігається при інших видах термічного впливу (плазмового та електроннорозрядного). Мікротвердість цього шару є значно вищою за твердість основного матеріалу. Наступним є перехідний прошарок від першого до початкової структури з високою мікротвердістю. Мікротвердість зони термічного впливу при однакових режимах обробки залежить від вмісту вуглецю в сталі. З підвищенням вмісту вуглецю спостерігається значне зростання мікротвердості у зоні термічного впливу лазерного променю. В маловуглецевій доевтектоїдній сталі 20 із структурою фериту та перліту в першому прошарку зони термічного впливу мікротвердість досягає 7500...7700 МПа, в той же час як при звичайному загартуванні цементованої сталі 20 досягається твердість порядку 3000...3500 МПа. Висока твердість поверхневого шару дозволяє зробити припущення, що в процесі охолодження після впливу лазерного променю в прошарку відбувалися мартенситні перетворення, тобто смуга, що не травиться, являє собою дрібнодисперсний мартенсит. Температура нагріву цього прошарку змінювалась від температури плавлення сталі 1300 °С до температури близько 800 °С. Наступний прошарок складається з фериту та мартенситу. Він утворився на місці колишніх перлітових гранул. Феритні гранули, що залишились у другому прошарку, мають мікротвердість 2700...3000 МПа, водночас як мікротвердість початкової структури сталі дорівнює 1700...1800 МПа. Підвищення твердості феритних гранул можна пояснити тим, що під впливом променю лазера аустеніт утворюється в першу чергу по краях блоків фериту, що містять велику кількість вуглецю. При охолодженні утворюється мартенсит, що призводить до підвищення твердості феритових гранул[1].

У сталі 45, що також відноситься до доевтектоїдних сталей, мікротвердість першого прошарку досягає 7400 МПа, що вказує на мартенситну структуру цього прошарку. На відміну від сталі 20 феритні гранули другого шару сталі 45 мають мікротвердість на 1000 МПа вище. Це можна пояснити тим, що у сталі 45 феритні ділянки мають меншу товщину, ніж у зразках сталі 20 (враховуючи, що у сталі з 0,45 % вуглецю перліту та фериту майже однакова кількість, водночас як у сталі з 0,2 % вуглецю переважає ферит)[1].

Для сталі У8, що є евтектоїдною сталлю із структурою перліту, для обох шарів зони термічного впливу характерна мартенситно-аустенітна структура, на що вказує висока мікротвердість зони (до 8600 МПа). Зниження мікротвердості спостерігається тільки на межі другого прошарку, де гомогенізація аустеніту не встигла відбутись, і з високовуглецевим мартенситом присутній мартенсит з меншим вмістом вуглецю. Водночас цей другий (перехідний) прошарок має також високу твердість, що приблизно дорівнює твердості сталі У8 після звичайного загартування. Мікротвердість першого шару термічного впливу сталі У10 (1 % вуглецю) досить висока - 11 ГПа. При лазерному нагріві у другому прошарку утворення аустеніту відбувається по межах перлітних гранул у місцях розташування сітки

вторинного цементиту. Цей аустеніт характеризується підвищеним вмістом вуглецю, тому більша його частина зберігається і при подальшому охолодженні, не перетворюючись у мартенсит. Водночас аустеніт, що утворюється на місці перлітних гранул має менший вміст вуглецю. При охолодженні він перетворюється у мартенсит з відносно невисокою твердістю. Тому мікротвердість другого шару при переході до основної структури суттєво знижується[2].

Сталь У12 (1,2 % вуглецю) також є заевтектоїдною сталлю, структура якої являє собою перлітні гранули, що облямовані цементитною сіткою. У першому шарі зони термічного впливу цієї сталі спостерігається найвища мікротвердість (до 13,5 ГПа) з усіх вуглецевих сталей. Цей прошарок складається з мартенситних гранул. У другому шарі на місці перлітних гранул утворюється мартенсит, але форма перлітних гранул зберігається. Мікротвердість другого шару зменшується по мірі віддалення від першого шару та на межі з первинною структурою дорівнює 6500 МПа[3].

Слід зауважити, що у дослідженнях не виявлено вплив вмісту вуглецю на розміри зони термічного впливу. Дослідження показали, що розміри зони при інших однакових умовах залежать від потужності імпульсу випромінювання лазера або від щільності випромінювання. Значне підвищення мікротвердості у зоні термічного впливу із збільшенням вмісту вуглецю у вуглецевих сталях можна пояснити термічними та структурними напруженнями у сталях під впливом швидкого нагріву та охолодження. Структурні напруження збільшуються з підвищенням вмісту вуглецю в сталі. Ось чому структурні напруження, які можуть досягати великих значень, вважають основною причиною зміцнення сталей[3].

Леговані сталі. Зона лазерного нагріву сталі Р18 під впливом стандартної термообробки складається з трьох шарів. Перший прошарок товщиною до 200 мкм розташовується у поверхні зразка. Структура цього шару складається з мартенситу та аустеніту. Карбіди відсутні, оскільки вони розчиняються в процесі плавлення сталі. Другий шар товщиною 70...100 мкм зберігає значну кількість карбідів, що не розчинились. В цьому шарі максимальна температура лазерного нагріву нижче, ніж в першому прошарку та не перевищує точки плавлення. У третьому шарі проходить додатковий швидкісний відпуск. Ширина шару складає приблизно 80...150 мкм. У цьому шарі в процесі лазерного нагріву температура піднімається вище температури попереднього відпуску сталі (550...560° С). Як показують дослідження, у першому шарі відбувається зниження мікротвердості до 5000...6000 МПа порівняно з мікротвердістю початкової структури (7500...8800 МПа). Таке зниження пов'язано переважно з утворенням при лазерному нагріві високолегованого аустеніту, значна кількість якого зберігається і в умовах швидкого охолодження після нагріву[3].

Слід зауважити, що в результаті звичайного загартовування швидкоріжуча сталь містить на більше 25...30 % залишкового аустеніту, зберігаючи у своїй структурі також близько 25 % усіх карбідів. У випадку нагріву лазерним випромінюванням перший шар не містить карбідів, а кількість залишкового аустеніту у цьому шарі значно вище, ніж після звичайного загартовування. У другому шарі зони нагріву спостерігається підвищення мікротвердості. Це підвищення може пояснюватись тим, що кількість залишкового аустеніту у цьому шарі знижується порівняно з першим шаром, і, крім цього, має місце значна кількість нерозчинених карбідів. У третьому шарі зони нагріву спостерігається деяке зниження мікротвердості порівняно з початковою структурою сталі в результаті додаткового швидкісного відпуску під впливом випромінювання лазером. Таким чином, сам нагрів лазерним випромінюванням термообробленої сталі Р18 не призводить до додаткового її зміцнення, а навпаки викликає зниження твердості поверхневого першого шару. Як вже зазначалось, основною причиною зниження мікротвердості є збереження значної кількості залишкового аустеніту в цьому шарі в умовах швидкісного охолодження після остаточного нагріву. Залишковий аустеніт може бути видалений шляхом відпуску загартованої швидкоріжучої сталі при температурі 550...570° С. Відпуск при температурі 560° С

призводить до інтенсивного розпаду залишкового аустеніту та перетворення його у вторинний мартенсит. В результаті спостерігається значне підвищення твердості першого шару від 5000...6000 МПа перед до 8500...9250 МПа після відпуску, в той же час як мікротвердість початкової структури зберігається на рівні 7800 МПа. Таким чином, відпуск швидкоріжучої сталі після нагріву лазерним променем при температурі 560°С призводить до деякого її зміцнення порівняно з початковою структурою. Відпуск при температурі 600°С дає майже такі ж показники. Оптимальний результат можна отримати у випадку трикратного відпуску при 560°С з витримкою по годині при кожному нагріві. Лазерна обробка сталі Р6М6 призводить до утворення білої зони, що складається з декількох шарів з різною твердістю, причому твердість одного з шарів досягає 1200...1300 МПа проти 750 МПа для початкової структури. Електронно-зондовий мікроаналіз показує, що основні легуючі елементи сталі Р6М5 в зоні термічного впливу більш дисперсні та розташовані більш рівномірно, ніж у матриці. Це призводить до зниження карбідної неоднорідності та відповідно до підвищення фізико-механічних характеристик поверхневих шарів сталі. В той же час аналіз показав значну відмінність у вмісті вуглецю в різних шарах зони – у першому (поверхневому) із зниженою твердістю вуглецю виявилось менше, у другому – більше. Вочевидь, це пов'язано з впливом кисню, що є у повітрі, під час лазерного випромінювання – зневуглецювання поверхневого шару відбувається у результаті вигорання вуглецю. Для нівелювання цього ефекту процес обробки лазерним випромінюванням виконується у середовищі аргону, що дозволяє отримати зону зміцнення, що майже не містить ділянок з пониженою твердістю. Як захисне середовище можна застосовувати і вуглекислоту, що дає можливість додатково збагатити поверхневий шар вуглецем[4].

В зоні нагріву лазерним випромінюванням сталі ХВГ виділяють три шари. Перший – має структуру мартенситу та залишкового аустеніту. Мікротвердість цього шару складає 8500 МПа. У другому прошарку структура складається з мартенситу та залишкового аустеніту з карбідними включеннями. Твердість другого шару зменшується від 7500 МПа на межі з першим прошарком до 5800 МПа на межі з початковою структурою[5].

На зразках сталі ШХ15, що були під впливом різноманітних режимів термообробки, можна зазначити про вплив початкової структури сталі на характеристики зони термічного впливу. На відпалених зразках із структурою гранульованого перліту зона нагріву лазерним променем має знижене травлення та складається з трьох шарів. Перший прошарок має мартенситно-аустенітну структуру. Мікротвердість цієї частини зони складає 9500 МПа. Під цим шаром розташовується другий, мікротвердість якого значно вища та досягає 13000...13300 МПа. Цей шар має структуру дрібнозернистого мартенситу, залишкового аустеніту та рівномірно розподілених по всьому шару карбідів. Як відомо, дрібнодисперсні карбіди, що рівномірно розподілені у мартенситі, підвищують твердість загартованої сталі з вмістом 0,5...0,6 % вуглецю. Між другим шаром та початковою структурою розташовується перехідний прошарок. Мікротвердість цього прошарку поступово знижується до значень початкової структури сталі ШХ15 у відпаленому стані – 2500 МПа[5].

Таким чином, можна зазначити, що для більшості вуглецевих та легованих сталей вплив лазерного випромінювання суттєво змінює поверхневу структуру. Зазвичай, це призводить до збільшення твердості поверхневих шарів. Отже, треба брати до уваги цей ефект у технологічному процесі, враховуючи широке розповсюдження лазерного обладнання у сучасному виробництві.

Список літератури:

1. Коваленко В. С. Лазерна технологія — Київ: Вища школа, 1989. — 278 с.
2. Коваленко В. С. Обробка матеріалів імпульсним випромінюванням лазерів — Київ: Вища школа, 1977. — 144 с.
3. Лазерні технології у машинобудуванні: навч. посібник для студентів спеціальності «Прикладна механіка» денної, заочної та дистанційної форм навчання / Л. І. Пупань. — Харків: НТУ «ХПІ», 2020. — 109 с.

4. Григорьянц, А.Г. Методы поверхностной лазерной обработки / А.Г. Григорьянц, А.И. Сафонов. – М.: Высш. шк., 1987. – 191 с.
5. Крылов К. И., Прокопенко В. Т., Митрофанов А. С. Применение лазеров в машиностроении и приборостроении. Л. : Машиностроение, 1978. – 335 с.
6. Веденов А. А., Гладуш Г. Г. Физические процессы при лазерной обработке материалов. М. : Энергоатомиздат, 1985. – 208 с.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИСТАВАХ ТЕАТРУ АНІМАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТАВИ «ДОБРИЙ ВЕЛЕТЕНЬ» ЗА МОТИВАМИ РОМАНА РОАЛЬДА ДАЛЯ)

Шапошников В.В.

магістрант 2 курсу
театрального факультету
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

Мультимедійні технології в театрі стали широко застосовуватися з 20-х років ХХ століття. Вони дозволили створювати більш інтерактивні та видовищні твори, які можуть вразити глядача та підвищити його досвід від відвідування вистави.

Використання мультимедійних технологій в театрі сприяло значному зростанню експериментів та інновацій. Це відкривало нові можливості для створення незвичайних та захоплюючих постановок, розширюючи межі театрального мистецтва.

Відомий чеський письменник та драматург Карел Чапек, автор науково-фантастичного роману "R.U.R." (1920), застосував рухливі проєкції у своїй постановці з Фрідріхом Кайслером. У цій постановці використовувався круглий кіноекран, дистанційне керування, камера, що переміщалася в режимі реального часу і проєктування зображення на водоспад. Це був перший досвід в історії театру, коли поєдналися медіа-проєкція та реальна поточна вода, що створювало чудовий напівпрозорий ефект [1].

Ервін Піскатор також був одним з перших, хто використовував мультимедіа в просторі театру. Режисер звертався до мультимедійних технологій у своїх постановках для того, щоб передати повідомлення та сюжет театральному глядачеві чіткіше. У своєму театрі "Die Tribue" він використовував світло, звук та проєкції, а також просторові ефекти, щоб створити видовищну та цікаву виставу. Комбінація технологій дозволяла йому робити більш глибокі та інтерактивні твори, які були близькі до реалістичних.

Цей етап в історії театру чудовий тим, що, використовуючи медіа-проєкції та інші технології, сприяв створенню нових видів театрального мистецтва. З того часу рухливі проєкції стали звичайним явищем на сцені, започаткувавши розвиток мультимедійних технологій у театрі.

Наприкінці ХХ століття до мультимедійних технологій почали звертатися режисери театрів ляльок. І ми, під час роботи над інсценівкою «Добрий Велетень» за мотивами роману Роальда Даля, прийшли до висновку, що треба зробити мультимедійну виставу, яка поєднає класичні театральні підвалини та інноваційні напрямки у сценічному мистецтві.

Нагадаємо, що у романі англійського письменника дуже багато сцен, де один з героїв переміщується з одного світу в інший, переборюючи відстані з великою швидкістю, перестрибуючи через річки, поля, з острова на острів, тому було вирішено використовувати у виставі деякі групи технічних засобів мультимедіа, що спрямовані на вирішення різноманітних драматургічних завдань.

Так само, для більшої виразності персонажа дівчинки, головної героїні вистави, було прийнято рішення використати мімуючу ляльку. Широкого поширення мімуюча лялька поки не отримала. Особливість мімуючої ляльки полягає в тому, що в її голову входять всі пальці ляльководи на відміну від рукавичних. Пальці вставляються у вирізані частини обличчя та своїм рухом визначають міміку ляльки.

Ця вистава, яка охоплює елементи нібито неможливого, магічного, напівреального чи міфічного у світі, створює атмосферу чарівного дивування та уяви – вистава-фентезі.

У виставі використовується екран, який розміщений на заднику сцени, завдяки якому глядачі побачать прогулянку Велетня містом, де він вищий за будинки, його пробіжку по різних локаціях (лісами, островами, річками, полями і т.п.). У той же час відеоряд на екрані замінює нам такі декорації, як чарівний світ велетнів, світ снів, замок англійської королеви, печера велетня.

Ось, наприклад, сцена в печері у велетня. Глядач побачить стіл, який у попередній сцені був підлогою в кімнаті дівчинки. На столі стоять колби з рідиною – це лимонад, у якого бульбашки йдуть не з низу вгору, а навпаки. Такого ефекту ми досягаємо за допомогою комп'ютерної анімації.

Один із складних етапів створення спектаклю – це зйомки відео з лялькою та артистом живого плану. Всі зйомки були зроблені на зеленому фоні (rear screen), після чого, за допомогою комп'ютерної програми, вирізані з фону і вставлені в потрібне зображення. Одна з складних сцен – це ловля снів, де маленька героїня і велетень ловлять сні в країні снів. Артистам доводилося грати з уявними снами та уявним партнером.

Велику спільну роботу під час створення вистави було проведено з художником вистави і з художником з комп'ютерної анімації, це, на наш погляд, найдовший, але й захоплюючий процес створення чарівного світу.

Безумовно, ця вистава, яка поєднує різні форми мистецтва та мультимедійних технологій, дозволить глядачам зануритися у чарівний світ фантазій і відчутти диво та магію театру.

Список літератури:

1. Ростовський Є.Г. Мультимедійний простір театру. Новий театр. URL: <https://blog.nt.zp.ua/53-smi-mira/1407-multymediinyi-prostir-teatru>

ФОРМУЛА ПРОИЗВОДНОЙ ПРОСТОЙ ДРОБНО-КВАДРАТИЧНОЙ ФУНКЦИИ

Шарифли Муталим Рамис оглу

доцент, кандидат физико-математических наук

Академия Государственного Таможенного Комитета Азербайджанской Республики

Халилов Али Арзу оглу

бакалавр

Бакинский Инженерный Университет

Ранее автор выводил формулу производной простой дробно-линейной функции:

$$\left(\frac{ax+b}{cx+d}\right)' = \frac{\begin{vmatrix} a & b \\ c & d \end{vmatrix}}{(cx+d)^2}, \text{ где}$$

a, b, c, d - постоянные коэффициенты; $\begin{vmatrix} a & b \\ c & d \end{vmatrix}$ - определитель второго порядка.

Теперь же рассмотрим простую дробно-квадратичную функцию:

$$f(x) = \frac{a_1x^2+b_1x+c_1}{a_2x^2+b_2x+c_2}, \text{ где}$$

$a_1, b_1, c_1, a_2, b_2, c_2$ - постоянные коэффициенты.

Найдём производную этой функции по правилу дифференцирования отношения функций:

$$\begin{aligned} f'(x) &= \left(\frac{a_1x^2+b_1x+c_1}{a_2x^2+b_2x+c_2}\right)' = \\ &= \frac{(a_1x^2+b_1x+c_1)'(a_2x^2+b_2x+c_2) - (a_1x^2+b_1x+c_1)(a_2x^2+b_2x+c_2)'}{(a_2x^2+b_2x+c_2)^2} = \\ &= \frac{(2a_1x+b_1)(a_2x^2+b_2x+c_2) - (a_1x^2+b_1x+c_1)(2a_2x+b_2)}{(a_2x^2+b_2x+c_2)^2} = \\ &= \frac{(a_1b_2-a_2b_1)x^2 + 2(a_1c_2-a_2c_1)x + (b_1c_2-b_2c_1)}{(a_2x^2+b_2x+c_2)^2} = \\ &= \frac{1 \cdot \begin{vmatrix} b_1 & c_1 \\ b_2 & c_2 \end{vmatrix} + 2x \cdot \begin{vmatrix} a_1 & c_1 \\ a_2 & c_2 \end{vmatrix} + x^2 \cdot \begin{vmatrix} a_1 & b_1 \\ a_2 & b_2 \end{vmatrix}}{(a_2x^2+b_2x+c_2)^2}. \end{aligned}$$

Итак, имеем:

$$\boxed{\left(\frac{a_1x^2+b_1x+c_1}{a_2x^2+b_2x+c_2}\right)' = \frac{\begin{vmatrix} a_1 & b_1 & c_1 \\ a_2 & b_2 & c_2 \\ 1 & -2x & x^2 \end{vmatrix}}{(a_2x^2+b_2x+c_2)^2}}$$

где $\begin{vmatrix} a_1 & b_1 & c_1 \\ a_2 & b_2 & c_2 \\ 1 & -2x & x^2 \end{vmatrix}$ - определитель третьего порядка.

Пример 1. Найдите производную функции $f(x) = \frac{1-x}{3+x^2}$.

Решение. Воспользуемся предложенной формулой:

$$f(x) = \frac{0 \cdot x^2 + (-1) \cdot x + 1}{1 \cdot x^2 + 0 \cdot x + 3} \Rightarrow$$

$$f'(x) = \frac{\begin{vmatrix} 0 & -1 & 1 \\ 1 & 0 & 3 \\ 1 & -2x & x^2 \end{vmatrix}}{(1 \cdot x^2 + 0 \cdot x + 3)^2} = \frac{-2x - 3 + x^2}{(x^2 + 3)^2} = \frac{x^2 - 2x - 3}{(x^2 + 3)^2}.$$

Пример 2. Найдите производную функции $f(x) = \frac{x^2 - x - 1}{2(x^2 - x + 1)}$.

Решение. Воспользуемся опять предложенной формулой:

$$f(x) = \frac{1 \cdot x^2 + (-1) \cdot x + (-1)}{2 \cdot x^2 + (-2) \cdot x + 2} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow f'(x) = \frac{\begin{vmatrix} 1 & -1 & -1 \\ 2 & -2 & 2 \\ 1 & -2x & x^2 \end{vmatrix}}{(2 \cdot x^2 + (-2) \cdot x + 2)^2} = \frac{8x - 4}{4(x^2 - x + 1)^2} = \frac{2x - 1}{(x^2 - x + 1)^2}.$$

Как видно, с помощью предложенной автором формулы можно быстро и легко найти производную простой дробно-квадратичной функции. Следует отметить, что выведенная формула в широкой математической литературе не встречается.

КІНОСТРІЧКА «КОМІСІЯ З РОЗСЛІДУВАННЯ – ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ АВАРІЇ НА ЛЕНІНГРАДСЬКІЙ АЕС ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРО ЧОРНОБИЛЬ

Юсов С.Л.

к.і.н., с.н.с.

Інститут історії України НАН України

Якісні ігрові фільми у певній художній формі відображають історичну дійсність, соціальні реалії чи проблеми; несуть елементи критики, звертаючи увагу влади та суспільства на ті чи інші важливі аспекти життя; застерігають щодо можливості негативних чи катастрофічних подій/явищ, або навіть пророкують майбутнє тощо. Тому кінострічки можуть слугувати специфічним джерелом для дослідника, а відтак їх аналіз та зіставлення з реальними подіями є досить плідотворним науковим напрямом. Актуальними, зокрема, є наукові розвідки, які розглядають в історичному контексті негаразди з безпекою на АЕС через призму художніх фільмів.

З масовим введенням в експлуатацію цивільних атомних станцій та зі зростанням аварійних ситуацій упродовж 1970-х рр. [1, С. 212–213]. у країнах західної демократії виникає антиядерний рух. Ця тематика стає актуальною й на західних кіностудіях. Що стосується СРСР, то тут подібного руху звичайно не могло виникнути, однак художні фільми, де висвітлювалися проблеми з безпекою на АЕС, також почали знімати. Нами виявлено, принаймні, два: «Активна зона» та «Комісія з розслідування». У нашому дослідженні розглянемо останній.

Зауважимо, що подібна тематика поки що не зацікавила вітчизняних науковців. Що стосується вибраного фільму, то він розглядається у двох сучасних російських інтернет-рецензіях [2; 3] та одному публіцистичному есе [4].

Історичним підґрунтям для створення кінострічки стала аварія на Ленінградській АЕС (ЛАЕС) у м. Сосновий Бор. Восени 1975 р. на першому блоці ЛАЕС сталося «часткове руйнування активної зони» з викидом радіації й реактор був зупинений. Це був такий самий реактор РВПК-1000 (РВПК – Реактор великої потужності каналний), як і на блоках ЧАЕС [5, С. 14]. До речі, на цьому блоці працював перший по часу експлуатації РВПК. Реактор став до ладу щойно в 1973 р. [6, С. 41].

Як пригадують учасники подій, ще під час планових експериментів щодо змін режиму роботи реактора на ЛАЕС виявилися певні конструкційні прорахунки [7; 8, С. 93]. Сама аварія, яка мало не стала техногенною катастрофою, біль-менш адекватно описана у спогадах безпосереднього учасника події, старшого інженера управління реактором Михайла Карраска [8, С. 92–93; 9]. Після аварії було створено комісію Мінсередмашу з уточнення вихідних даних для проектування АЕС та основних положень забезпечення безпеки реактора РВПК. Офіційною причиною аварії було оголошено руйнування технологічного каналу (ТК) через нібито заводський дефект [10].

По мотивах реальних подій через кілька років було знято повнометражний кольоровий художній фільм під назвою «Комісія з розслідування» (його датовано 1978 р.). Прем'єра відбулася 26 лютого 1979 р. Кінострічка була поставлена на «Ленфільмі» режисером Володимиром Бортко. Ролі виконували досить відомі актори (Олег Єфремов, Ірина Мирошниченко та ін.). Натурне знімання частково проводилися в Мурманській області – на Кольській АЕС [11].

Початок картини такий, що інтригує: у місті гасне світло, на АЕС – аварія. На перших хвилинах фільму, під час пошуків головного інженера станції Зайцева, помічник директора АЕС повідомляє одному з інженерів: «Аварійно зупинено реактор, радіація у першому контурі» [12, 3 хв 40 сек]. Тривожно блимають лампочки, тягнуть кудись шланги люди у

білих ізоляційних костюмах. Утім жанр цього твору зовсім не фільм-катастрофа, а виробнича драма, щоправда, з детективною інтригою.

Вже на станції директору АЕС Мадояну доповідають, що деформувався один з технологічних каналів. Після первинного ознайомлення з ситуацією Мадаян зазначає Зайцеву, який якраз підійшов на місце аварії: «Здається, ми спалили реактор» [12, 4 хв 47 сек]. Далі між ними відбувається діалог, під час якого стає зрозумілим, що на реакторі проводилися експерименти з підвищення потужності. Хоча вони були закінчені ще за місяць до аварії.

Згідно з інформацією сучасних рецензентів фільм замовив перший секретар Ленінградського обкому КПРС Григорій Романов [3; 4]. Він нібито хотів у художній формі донести до вищого керівництва прийнятну для себе версію аварії на ЛАЕС, оскільки «благословив» експеримент з підвищення потужності на реакторі. Цільовою аудиторією фільму мали бути члени Політбюро та особисто Леонід Брежнєв. Стосовно виходу на широкий екран ніхто навіть і не думав, тому фільм був досить відвертим і торкався реальних проблем радянської атомної енергетики [4]. Версія цікава, але джерельних підтверджень її нами не знайдено.

Отже, згідно сюжету на Північній АЕС трапляється аварія: руйнація одного з ТК реактора. Нагадаємо, те саме відбулося і під час реальної аварії на ЛАЕС. (Зауважимо, що у фільмі не сказано який саме реактор експлуатується на станції). В атомне містечко прилітає з Москви спеціальна комісія з розслідування причин аварії. Під час її роботи відбувається певне протистояння чотирьох груп — проєктувальників реактора, проєктувальників АСУ, монтажників та експлуатаційників. Кожне з цих угруповань не хоче, щоб вина за аварію лягла на них. У кінці стрічки, один з представників Главку в комісії з українським прізвищем Подоба, озвучує цинічне «кредо атомника»: «Я не пам'ятаю нагоди, щоб фірма, відповідальна за аварію, беззастережно визнала б свою провину. Знаєш — мовчи. Сказав — не підписуй. Підписав — пиши особливу думку... Позиція, на перший погляд, дивна, але якщо мати на увазі під нею вірність, відданість своїй справі, своїй галузі, то це єдино правильна позиція. Свого роду патріотизм» [12, 1 год 15 хв].

Головні проблеми, які турбують персонажів, мало пов'язані з безпекою АЕС та захистом населення. Для них важливо, кого покарають: головного конструктора, якщо була помилка в проєктуванні, чи розробника АСУ, чи головного інженера станції, якщо були порушення режимів експлуатації? Чи буде серійне виробництво реакторів такого типу? Так, голова комісії Шестаков зазначає головному конструктору реактора Жолудову (також члену комісії): «Якщо найближчим часом причина аварії не буде встановлена, то реактор знімуть з виробництва» [12, 13 хв].

Один з головних персонажів — головний конструктор Жолудов — професіонал відданий справі. Він бере на себе провину, коли виявилось, що він зробив незначні помилки в розрахунках. Натомість головний інженер АЕС Зайцев, який проводив несанкціоновані в Главку експерименти із розгону реактора, до останнього мовчить за них. Директор АЕС про цю самодіяльність знав і мовчазно потурав. А коли комісія приїхала — ні той, ні другий нічого не розповіли. Співробітники АЕС про несанкціоноване піднесення потужності також не доповіли. Жолудов про експеримент дізнається майже випадково. А це ж одна з причин аварії! [2].

Врешті, під кінець розслідування, оскільки всі причини аварії не встановлено, пропонується в протоколі висновків комісії написати про «заводський дефект» (нагадаємо: так само, як і у висновках реальної комісії). Але Зайцев, в останній момент, повідомляє про свої експерименти щодо змін режиму. З'ясовуються також ще низка інших факторів. І компромісним рішенням комісії стає таке формулювання: «До аварії призвела сукупність факторів, які виявили собі за режиму підвищеної потужності» [12, 1 год 18 хв]. Голова комісії робить висновок, що якщо усунути помилки, реактор може працювати навіть при підвищеному навантаженні! Наприкінці кінострічки Шестаков запевняє Жолудова, що ці

реактори в серію підуть і навіть, можливо, підвищеної потужності. А головного інженера, хоча він і творча натура, варто наказати.

Певна іронія в тому, що один із консультантів цієї кінострічки — Анатолій Єперин (1930–2015) — з 1971 р. по 1983 р. якраз і був головним інженером ЛАЕС. Щобільше: з 1983 р. по 1996 р. він навіть був директором станції. Варто звернути увагу на те, що у 1994 р. А. Єперин захистив докторську дисертацію на тему «Надійність реакторної установки РВПК-1000 та шляхи підвищення ефективності її використання» [13]. Звичайно, А. Єперин жодних самовільних експериментів не проводив. Однак, за результатом розслідування комісії в 1976 р. він отримав догану.

Фільм також свідчить на користь тверджень експертів, які зазначали відсутність культури безпеки на радянських АЕС [14]. Прикметно, що творці фільму і їх консультанти демонструють напрочуд легковажне відношення до радіації, адже окрім початку стрічки, надалі про радіацію зовсім не йдеться. Тобто є радіоактивний викид, але мови немає щодо сповіщення населення, про йодну профілактику тощо. Тим більше не розглядається необхідність евакуації.

Не дивлячись на зазначене вище творці фільму все ж таки висвітлили низку проблем ядерної енергетики. Зокрема досить крамольні для радянської держави речі: аварії на АЕС трапляються; помилки у проєктах реакторів бувають; експлуатаційники можуть проводити небезпечні експерименти; при розслідуванні аварії правда не завжди може спливати, адже дуже багато хто зацікавлений у тому, щоб приховати справжню причину події. Отже, низка факторів та передумов ядерної катастрофи в цьому фільмі згадано. І це зроблено за вісім років до Чорнобиля! Відтак фільм можна вважати попередженням про майбутню катастрофу [2].

Наприкінці зазначимо що розглянутий фільм зовсім не є типовим для радянського кінематографа. В ньому вочевидь порушуються заборонені теми, які, до того ж висвітлюються досить відверто. Картина також виграє своєю наближеністю до реального життя, до потреб та бажань людей. Тут не побачимо жодних проникливих партійних працівників або мудрих ветеранів праці, які наставляють молодь на істинний шлях.

Отже, взимку 1979 р. «Комісія з розслідування» розповіла радянським глядачам до чого можуть призвести необґрунтовано сміливі дії на АЕС, а у квітні 1986 р. кінематографічний сюжет перетворився на страшну реальність. Узагалі, впродовж 1970-х – першої половини 1980-х рр. на радянських АЕС відбулася низка аварійних інцидентів. На ці теми було знято як мінімум два відвертих фільми. Тобто ймовірність серйозної аварії кружляла у повітрі та обговорювалася не лише у професійних колах, а й у суспільстві. І все одно мусив статися Чорнобиль.

Список літератури:

1. Карпан Н.В. Чернобыль. Месть мирного атома: [историч. обзор развития атомной науки и техники, анализ причин и событий Чернобыльской катастрофы] / Н.В. Карпан. — Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2006. — 505 с.
2. Ожаровский А. Китайский синдром по-советски — авария на Северной АЭС. Заметки после просмотра еще одного кинофильма / А. Ожаровский [Електр. рес.] // Bellona Environmental Transparency Center. — Вильнюс, 2007. — Реж. дост.: <https://bellona.ru/2007/10/13/kitajskij-sindrom-po-sovetski-avari/>
3. Советский фильм, предсказавший аварию на Чернобыльской АЭС ещё в 1978 году [Електр. рес.] // Дзен-платформа: Клуб «Советские фильмы». — Реж. дост.: <https://dzen.ru/a/YUQ0qCuYFmY6TWHi>
4. Пара_gen. Про Фукусиму [Електр. рес.] // Живой журнал. — Реж. дост.: <http://para-gen.livejournal.com/487213.html>
5. Медведев Г. Чернобыльская тетрадь: Докум. повесть / Григорий Медведев. — К.: Дніпро, 1990. — 165 с.

6. Дьяченко А.А. Опыт ликвидации последствий чернобыльской катастрофы: Научно-публицистическая монография к 18-летию катастрофы (в 2-х частях) / Александр Дьяченко / Под ред. акад. РАН В.Н. Михайлова. — М.: Ин-т стратегической стабильности «Росатома», 2004. — 504 с.
7. Воспоминания В. И. Борца: Как готовился взрыв Чернобыля. [Електр. рес.] // Дзен-платформа: Ядерный БЛОГ. — Реж. дост.: https://dzen.ru/a/XNATdf0twwCve_xZ
8. Карраск М.П. Инцидент на Ленинградской атомной электростанции в 1975 году // Валерий Легасов: Высвечено Чернобылем Авт. – сост. Соловьев С. М., Кудряков Н. Н., Субботин Д.В.. — М.: АСТ, 2020. — 142 с.
9. Карраск М.П. Сибиряки и атомная энергетика. [Воспоминания] / Зап.: Л. Романова, В. Казанцева. 2014 г. [Електр. рес.] // «История Росатома». Информационный портал: проект «Живая история». — Реж. дост.: https://memory.biblioatom.ru/persons/karrask_m_p/karrask/
10. Авария на блоке №1 Ленинградской АЭС (СССР), связанная с разрушением технологического канала [Електр. рес.] // Информ. портал «Радиационная безопасность населения Российской Федерации». — Реж. дост.: http://rb.mchs.gov.ru/mchs/radiation_accidents/m_other_accidents/1975_god/Avarija_na_bloke_1_Leningradskoj_AJES_SS
11. Комиссия по расследованию (1978) [Форум] [Електр. рес.] // КИНО-ТЕАТР.РУ: Форум. — Реж. дост.: <https://www.kino-teatr.ru/kino/movie/sov/3113/forum/#s5121223>
12. Комиссия по расследованию [Електр. рес.] // Ютуб-канал «Кинопанорама». — Реж. дост.: <https://www.youtube.com/watch?v=x8bdj2tFHoo>
13. Анатолий Павлович Еперин [Електр. рес.] // ТЕРА-студия: информ. Портал Соснового Бора. — 16.06.2021. — Реж. дост.: <https://terastudio.com/news/city?id=21641>
14. История атомной энергетики Советского Союза и России / Ред. В.А. Сидоренко. — Вып. 4. — М.: ИздАТ, 2002. — 541 с.

ІНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НА УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Являєв Арсен Вячеславович
аспірант

Науковий керівник: Єгунов Вячеслав Юрійович
к.т.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Ключові слова: Основні питання; публікації; коригування методології; недооцінка.

Основні питання, що стоять перед інженерами-геологами, геотехніками при вишукувальних роботах на міських та промислових територіях, є недостатня обізнаність та інформативність геологічних процесів на конкретній території для забудови. Спираючись на опубліковані результати даних робіт (Iegupov, V., et all, 2018), (Iegupov, V., Strizhelchik, G., 2021), можливо зробити висновок, що найбільша увага має бути приділена питанням сталого розвитку міських територій загалом та гармонізації з природним геологічним середовищем, а також георискам виникнення небезпечних природних та техногенних інженерно-геологічних процесів (Iegupov, V., Strizhelchik, G., 2022).

До сучасних публікацій з питань інженерно-геологічних процесів на урбанізованих територіях відносяться:

- дослідження активізації зсувів у порівнянні з незабудованими землями в різних природних зонах;
- оцінка ризиків, пов'язаних із збільшенням інтенсивності опадів у зв'язку з глобальними змінами клімату, небезпечними повеннями та різким підвищенням рівнів ґрунтових вод.

Загалом у дослідженнях з цієї тематики представлені:

1. теоретичні та практичні оцінки взаємодії міських агломерацій з природним геологічним середовищем;
2. наслідки техногенного впливу на ґрунти та підземні води;
3. активізація небезпечних інженерно-геологічних процесів внаслідок техногенного впливу.

Зазначимо, що питання методології інженерно-геологічних вишукувань, можливості отримання повної та достовірної інформації для прийняття надійних та безпечних містобудівних та інженерно-господарських рішень висвітлено недостатньо.

Необхідність коригування методології прийняття проектних рішень спричинена численними випадками негативних екологічних наслідків, пов'язаних із будівництвом. Ці наслідки виявляються в наступному:

- порушення поверхневого стоку при забудові призводять до утворення нових водоносних горизонтів та підтоплення територій ґрунтовими водами та верховодкою;
- осідання поверхні та провали нерідкі в місцях засипання балок та ярів пухкими ґрунтами, будівельним та побутовим сміттям;
- розвиток суффозійних процесів відбувається при підземному будівництві у нестійких ґрунтах, а також під час розробки підземних родовищ корисних копалин;
- вирубування лісів на схилах сприяє виникненню повеней та селів;
- зниження перерізу водоносного пласта за рахунок влаштування пальового поля, цементної завіси, а також тунелю метро, що призводить до появи барражного ефекту та підтоплення території;

- екрануючий ефект забудови, асфальтових та бетонних покриттів викликає зниження природного випаровування ґрунтової вологи та накопичення конденсаційних вод під фундаментами, вогкості у підвальних приміщеннях;

- систематичні або аварійні витoki з водних мереж викликають підвищення УГВ або утворення техногенних водоносних горизонтів, як наслідок - зміна властивостей ґрунтів основ, просідання ґрунтів та деформації будівельних конструкцій, а також затоплення підземних частин будівель та споруд;

- тиксотропне розрідження ґрунтів при вібраційному впливі призводить до створення аварійних ситуацій при наземному та підземному будівництві;

- повільний підйом мілководної станції метро, пов'язаний з різким підвищенням рівня ґрунтових вод (Харків) (Iegurov, V., et all, 2018);

- набухання та усадка глинистих ґрунтів у місцях аварійного або періодичного замочування та подальші деформації ґрунтів та будівельних конструкцій;

- зміщення ґрунтів при проходженні підземних тунелів метро можуть призводити до осідання поверхні, провалів, деформацій будівель, розташованих поблизу тунелів, що будуються і експлуатуються;

- зсуви та обвали часто викликані підрізанням крутих схилів, що мають недостатній запас стійкості;

- також інтенсифікація зсувних процесів має місце при влаштуванні централізованого водопостачання за відсутності водовідведення (Ізюм, Красноград, Куп'янськ, Первомайськ; Маріуполь, Мелекіно).

Усі перелічені події мали місце в реальних ситуаціях на урбанізованих та промислових територіях України. Природно що у кожному випадку мали місце причини, але їх об'єднує факт недоліку чи просто відсутності якісної розвідувальної інформації, відсутність прогнозування і недооцінка екологічних наслідків інженерної діяльності.

Список літератури:

1. ДБН А.2.1-1-2014 «Інженерні вишукування для будівництва», Київ, 128 с. (українською).

2. Єгупов В., Стрижельчик Г., Купрейчик А., Убийвовк А. (2018). Геологічні небезпеки при будівництві та експлуатації станцій і тунелів мілкого залягання на прикладі Харківського метрополітену (1968–2018 рр.). Міжнародний журнал георесурсів та навколишнього середовища IJGE 2018 4(4), стор. 187-200.

3. Єгупов, В., Стрижельчик, Г. (2021). Ресурс стійкості гідрогеосфери до антропогенних впливів з урбанізацією. Досягнення геоетики та управління підземними водами: теорія та практика для сталого розвитку. Матеріали 1-го Конгресу з геоетики та управління підземними водами (GEOETH&GWM'20), Порту, Португалія, 2020. Springer, 2021, стор. 267-271.

4. Єгупов В., Стрижельчик Г. Ресурс стійкості природних і техногенних систем до зовнішніх впливів. Інженерні теми Medicon 3.6 (2022): 78-79.

Content

Anpilohova Ye. KEY FEATURES OF SCIENTIFIC-TECHNICAL ARTICLES AS A GENRE OF SCIENTIFIC-TECHNICAL DISCOURSE	4
Danylenko A.V., Tsiura V. ANALYSIS OF THE ACCESSIBILITY OF LANDSCAPE AND RECREATION ZONES IN ODESA TAKING INTO ACCOUNT THE POPULATION GROUPS WITH LOW MOBILITY	6
Ksonshkevych L.M., Krantovska O.M., Ksonshkevych A.S. MULTI-COMPONENT BINDERS FOR RECONSTRUCTION AND RESTORATION	7
Nilsen I. BURNOUT SYNDROME AMONG SOCIAL WORKERS	9
Nilsen I. SOCIAL ASPECTS OF THE DISEASE OF ADDICTION	15
Palik A., Berešová A. EMPLOYMENT OPPORTUNITIES FOR EX-CONVICTS AFTER RELEASE FROM PRISON	21
Pavlik G.V., Dotsenko N.V. OPTIMAL DESIGNS OF MULTIFACTORIAL EXPERIMENTS	23
Sharifli M.R. oghlu FORMULA FOR THE DERIVATIVE OF A COMPOSITE FRACTIONAL-QUADRATIC FUNCTION	26
Shkuropat O. A VALUE-ORIENTED CITIZEN AS A GENERATOR OF QUALITATIVE TRANSFORMATIONS	28
Tsygankova V.A., Vasylenko N.M., Andrusevich Ya.V., Kopich V.M., Solomyannyi R.M., Pilyo S.G., Popilnichenko S.V., Brovarets V.S. REGULATORY EFFECT OF THIOXOPYRIMIDINE DERIVATIVES ON GROWTH AND PHOTOSYNTHESIS OF WHEAT	30
Yesipova O.O., Semenov M.V. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF FUTURE OFFICERS	33
Zhubatkanov K. KEMAL ATATÜRK AND THE HISTORY OF THE TRANSITION OF THE TURKISH LANGUAGE TO THE LATIN ALPHABET	36
Арзуманов Г. ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИЙ ЯК ПОТЕРПІЛИЙ ТА СВІДОК У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	37
Афанасьев О.І. ТОЧНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРІ НОН-ФІКШН	40
Бажан Л.І., Куча Д.О. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В ХХІ СТОЛІТТІ	42
Балабаш О.С., Сливка В.С. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ОГЛЯД	45
Баришева М.В., Попова М.Є. РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У ВИРІШЕННІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	48
Бірюков Р. НАДНАЦІОНАЛЬНЕ ПОЛІТИЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄС	50
Богушко О.А., Малиновський В.І. ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ЗНАМЕНИТИХ ЗАДАЧ ДРЕВНОСТІ	52
Бодюк А.В., Мартиненко І.І., Бодюк В.А. ПЕРСПЕКТИВИ ЛІТІСВОГО ГІРНИЦТВА В ІНТЕРЕСАХ НАРОДУ	56
Бохан Ю.В., Затуливітер Т.О. ОЦІНКА ЯКОСТІ ЙОГУРТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СЕНСОРНОГО І ЛАБОРАТОРНОГО АНАЛІЗУ	58
Величенко К. ФЕНОМЕН СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТИЧНОГО КІНО В РАДЯНСЬКІЙ ДІЙСНОСТІ В 1960-1980 РР.	62
Величко О.В., Волошин А.С. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЛІДЕРСТВА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	65
Волик Б.А., Лісунов П.М., Коновий А.В. ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ҐРУНТООБРОБНИХ РОБОЧИХ ОРГАНІВ НА ОСНОВІ	

МЕТОДІВ БІОНІКИ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ҐРУНТОВОГО СЕРЕДОВИЩА	68
Волошин О.М., Марушко Ю.В., Савченко І.І. СТАТУС БІОЕЛЕМЕНТІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОВТОРНИМИ РЕСПІРАТОРНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ	70
Гаврилюк Я.О. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ КНИГИ	72
Гапон В.В., Шараєвська М.І. ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ	74
Гришина В.О., Гришин В.О. ЕСКІЗНИЙ ПРОЕКТ МОДЕЛІ ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ	77
Демченко С.А. АФОРИЗМИ В ТВОРАХ Г. ПАГУТЯК ЯК РІЗНОВИД ПРИТЧІ	80
Дмитрієва І. ПРОФЕСІЙНИЙ СТРЕС ЯК ЧИННИК ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ	83
Довгополий Н.В. ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ: ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ	87
Дячик Н.Ю. ІННОВАЦІЙНІ НАВИЧКИ У СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	88
Жуляєв В.В., Майборода Ю.А. ІДЕНТИФІКАЦІЯ СПОЖИВАЧІВ СПОРТИВНИХ ЗАХОДІВ І РИТУАЛІВ	90
Залюбовський М.Є. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ З ВИКОРИСТАННЯМ НОРМАЛІЗОВАНОГО КОЕФІЦІЄНТУ ГОРІННЯ НА ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ОСКІЛЬСЬКИЙ»	93
Зборовська О.В., Дорохова О.Е., Колесніченко В.В. ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	96
Зливков В.Л., Котух О.В. ПРОБЛЕМА Я-ОБРАЗУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МІЛІТАРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	99
Іщук Ж.В. ПСИХІЧНІ СТАНИ ПОДРУЖЖЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ШЛЮБНОГО ЖИТТЯ	103
Карпенко А.О. ПОЄДНАННЯ СОЦІАЛЬНО-КЛАСОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ПАРАДИГМ У КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ЮЛІАНА БАЧИНСЬКОГО	105
Кацімон І.М. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	108
Ключник О.А. ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ ВЛАСТИВОСТЕЙ	110
Коваль О.М. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАНШЕТНО-ВИВІДНОЇ ЛЯЛЬКИ У ВИСТАВАХ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК	112
Коковіхіна О.О., Бойко Д.І. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	114
Количев О.О. ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ	116
Коломієць І.В., Ольховенко С.А. ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ НА ЦИЛІНДРОВИХ МЕХАНІЗМАХ, ЗАЛИШЕНИХ КЛЮЧЕМ-ДУБЛІКАТОМ	118
Коновалова Н.В., Венгер Л.В., Ковтун О.В. ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МЕДИЧНИХ ВУЗІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	123
Копань Т.О. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РОЛІ МЕЛІСИ У ВИСТАВІ «КОХАННЯ-ЛИСТУВАННЯ» ЗА П'ЄССОЮ А. ГЕРНІ «LOVE LETTERS»	125

Коробка С.В., Стукалець І.Г., Баранович С.М. ІНСОЛЯЦІЯ ПЛОЩИНИ СТЕЖЕННЯ ПРИ ОБЕРТАННІ НАВКОЛО ВЕРТИКАЛЬНОЇ ОСІ ФОТОМОДУЛЯ	127
Коробка С.В., Стукалець І.Г., Баранович С.М. ІНСОЛЯЦІЯ ПЛОЩИНИ СТЕЖЕННЯ ПРИ ОБЕРТАННІ НАВКОЛО ГОРИЗОНТАЛЬНОЇ ОСІ ФОТОМОДУЛЯ	130
Короленко В.Л. ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ	134
Косаченко В.С. СУЧАСНИЙ СТАН КІНОТЕАТРУ ІМЕНІ ЩОРСА У МІСТІ ЧЕРНІГОВІ	136
Кравченко Б.І. ОЦІНКА ВПЛИВУ ТА ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ ТКАНИН ПОРОЖНИНИ РОТА ПРИ ВЖИВАННІ ТЮТЮНУ	140
Кравчук О.А., Ключник О.А. КОДУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В КОМП'ЮТЕРІ	143
Криворучко О.О. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСТАВИ «ЩАСТЯ БУТИ СОБОЮ» ЗА П'ЄСОЮ «ЖИРАФА І НОСОРИГ» ХОРСТА ГЮНТЕРА У ВОЛИНСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ ТЕАТРІ ЛЯЛЬОК	147
Кубриш Н.Р., Олешко Л.І. СУЧАСНА АРХІТЕКТУРА: ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ	149
Кузнецов Є.В., Рєпко О.О. РОЗВИТОК ДИНАМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ФУТБОЛІ	152
Курінний М.С. ДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ТАНТАЛУ НА ОПІР ОКРЕМИХ ФАЗ ПРИСКОРЕНОМУ КОРОЗІЙНОМУ ПРОНИКНЕННЮ У ЖАРОМІЦНИХ НІКЕЛЕВИХ СПЛАВІВ	154
Кучеров Г.Г., Чефранов А.Б. ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ СИМПТОМІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	156
Лактіонов І.В. ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ, СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РОЗУМНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	159
Лактіонов І.С., Жабко О.С. РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНКИ НАДІЙНОСТІ ТА ПРОДУКТИВНОСТІ МЕРЕЖЕВОГО РІВНЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	161
Лотфі Гаруді Г.С. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ	164
Ляшенко С.О., Кісь В.М., Кісь О.В. ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ У 2022-2024 РОКАХ НА ЕКОЛОГІЧНУ СИСТЕМУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УКРАЇНІ	167
Марков А.М., Тимошенко Є.А. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТЕКСТИ СНАТГРТ	171
Машляківський М.М. ВПЛИВ ДИНАМІЧНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКОВУ КОНКУРЕНЦІЮ	174
Мельник Т.О., Богдан А.С. ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКІВ БІОЛОГІЇ В ШКОЛІ	176
Місюк Ю.М. РЕКОМБІНАНТНІ ФОРМИ ЦИТОКІНІВ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ЛІКУВАННІ ІНФЕКЦІЙНИХ ТА ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	178
Москаленко С.С. СПЕЦИФІКА ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ УМОВНОГО ТЕАТРУ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	182
М'якушко В., Матвієнко М. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У МІЖНАРОДНІЙ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	184
Нехворовська Н. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРЕСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я	186
Новіков О.В. ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ДИДЖИТАЛ-ІНСТРУМЕНТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	191
Олійник Ю.І. ПІДСТАВИ ПРИТЯГНЕННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОДАТКОВИМИ ОРГАНАМИ	193

Онiщенко С.С. СТЫГНЕННЯ НЕУСТОЙКИ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З МiКРОЗАЙМУ	195
Осичнюк Л.М. ЖАРОЗНИЖУЮЧІ ЗАСОБИ В ПЕДІАТРИЧНІЙ ПРАКТИЦІ	197
Остроус Г.С. СТВОРЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МОДЕЛЕЙ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	199
Павленко К.О. ВПЛИВ ЦИФРОВОГО НАВЧАННЯ НА УСПІШНІСТЬ СТУДЕНТІВ У 21 СТОЛІТТІ	201
Паламарчук О.С., Ворона Я.Ю. ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ОЧИЩЕННЯ ПОВІТРЯ	203
Палкіна Н. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА В БІЗНЕСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	204
Пастухов А.В. ПЕРЦЕПЦІЯ ФЕНОМЕНУ ПОЛІТИКИ В ІДЕОЛОГІЇ КОНСЕРВАТИЗМУ	208
Пікульський Р.М. МЕТОДИ ІНТЕРАКТИВНОГО РЕНДЕРІНГУ ТІНЕЙ	210
Плахотник О.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	212
Поперека О. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ	215
Ремська Ю.С. ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ – ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ	220
Репетука С.П., Крайчук О.В. РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СТЕРЕОМЕТРИЧНИХ ЗАДАЧ КООРДИНАТНИМ МЕТОДОМ	223
Романовська Л.І., Снідевич В.О. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	225
Сібілева Т.Г., Сібілев М.Л., Єлісєєва О.В., Алексєєв В.Д. КОМБІНОВАНІ ДЕТЕКТОРИ ПОЛІМЕТИЛМЕТАКРИЛАТ/ZnS:Ag ДЛЯ РЕЄСТРАЦІЇ ШВИДКИХ НЕЙТРОНІВ ТА АЛЬФА-ВИПРОМІНЮВАННЯ	229
Скиба І.І. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН (1991 – 2024 рр.)	231
Снідевич О.С. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ОБУМОВЛЮЮТЬ ВИНИКНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КРИЗИ АДВОКАТА	234
Соколов О.М., Гаргін В.Г. ЗНОСОСТІЙКІ АЛМАЗНІ КОМПОЗИТИ	237
Соломенний О.О. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО- ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	241
Стаднійчук М.Ю. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВГОВІЧНОСТІ ВИСОКОМІЩНИХ БЕТОНІВ	243
Стасіневич С.А. НАДАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ	247
Сук П.Л. ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	249
Телятник І.А. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПОВЕРХНЕВОГО ПЛАСТИЧНОГО ДЕФОРМУВАННЯ МЕТАЛУ ПРИ ГІДРОІМПУЛЬСНОМУ ВПЛИВІ	253
Трохимішин С.Л. ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	257
Трубник І.В., Серченко О.К. БАЗОВА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-МЕДИЧНОЇ РОБОТИ	259
Ушакова Г.В., Суржук Т.Б. ФОРМУВАННЯ ВДУМЛИВОГО ЧИТАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	263

Федорченко І.В. КРИПТОВАЛЮТА В ОПТИЦІ «ФІЛОСОФІЇ ГРОШЕЙ»	266
ГЕОРГА ЗІММЕЛЯ	
Федько С.О., Яценюк Л.В., Михайленко М.В. ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ СУЧАСНОГО СВІТУ	268
Флоренко А.Е. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	271
Хайлак Д.В. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТРАНЗИТИВНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА	272
Ципіна І.В. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ П'ЄСИ К. ШАГОРА «Я ТЕБЕ КОХАЮ» У ВИСТАВІ «КОХАТИ» ВІЛЬНОГО ТЕАТРУ «ОКО»	274
Чайковський А.Р. ДО ПИТАННЯ НАУКОВОГО РОЗУМІННЯ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА	276
Чернишова Н. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	279
Чупрінова Н., Севрук І., Соколовська Ю. НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ (ДО ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014-2024 р))	282
Шапошник І.А. СТРУКТУРНІ ЗМІНИ У ВУГЛЕЦЕВИХ ТА ЛЕГОВАНИХ СТАЛЯХ ПІД ВПЛИВОМ ЛАЗЕРНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ	285
Шапошников В.В. ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИСТАВАХ ТЕАТРУ АНІМАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТАВИ «ДОБРИЙ ВЕЛЕТЕНЬ» ЗА МОТИВАМИ РОМАНА РОАЛЬДА ДАЛЯ)	289
Шарифли М.Р. оглу, Халилов А.А. оглу ФОРМУЛА ПРОИЗВОДНОЙ ПРОСТОЙ ДРОБНО-КВАДРАТИЧНОЙ ФУНКЦИИ	291
Юсов С.Л. КІНОСТРІЧКА «КОМІСІЯ З РОЗСЛІДУВАННЯ – ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ АВАРІЇ НА ЛЕНІНГРАДСЬКІЙ АЕС ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРО ЧОРНОБИЛЬ	293
Явеляєв А.В. ІНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НА УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	297